

JINEOLOJÎ

3 Aylık Bilim Kuram Dergisi, Sayı:6

JINEOLOJİ

Üç Aylık Bilim ve Kuram Dergisi

Yerel Süreli Yayın / Sayı: 6

Haziran-Temmuz-Ağustos 2017

JİNGEH Basın Yay. Mat. Dağ. Tas. Ve
Reklam Org. Film Eğt. Tic. San. LTD
ŞTİ. Adına sahibi: Rojda Yıldız

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ayşe Berktaş

Sayı Editorleri

Elif Berk, Nimet Gatar

Yayın Kurulu:

Elif Berk, Haskar Kırmızıgül, Meral Çiçek,
Nagihan Akarsel, Laleş Çeliker, Nesrin
Orun, Rojda Yıldız, Sakine Esen

Danışma Kurulu:

Candan Yıldız,
Dılar Dirik, Feryal Saygılıgil,
Gönül Kaya, Havin Güneşer,
Hülya Osmanağaoğlu,
Kayuş Çalıkman Gavrilof,
Malalai Joya, Nazan Üstündağ,
Nükhet Sirman, Rabab El-Mahdi,
Rabab İbrahim Abdulhadi,
Remziye Arslan, Ronahi Önen,
Ruken Şengül, Saira Zuberi,
Sara Aktaş, Seda Altuğ, Shiler Amini,
Silvia Federici,
Silvia Marcos, Şemsa Özar,
Şenel Karakaş,
Valantine M.Moghodam,
Yakın Ertürk, Yüksel Genç,
Zeynep Kılıvcım

Abonelik Koşulları:

Yıllık abonelik bedeli: 50 TL

Yurtdışı abonelik bedeli: 60 Euro

Türkiye Ziraat bankası Diclekent Şubesi

Hesap No: 74457524-5002

IBAN:

TR 66 0001 0020 0074 4575 2450 02

Yazışma Adresi:

JİNGEH Basın Yayın

Yenişehir Mah. Prof. Dr. Selahattin

Yazıcıoğlu Cad. No:24/ 70 Karakoç

Plaza

Yenişehir/ Diyarbakır

Tel: 0412 229 63 89

e-posta: jineolojidergisi@gmail.com

internet adresi:

http://www.jineolojidergisi.org

facebook: @jineolojidergisi

twitter: @jineolojidergi

**Jineoloji dergisinde yayımlanan tüm yazıların
sorumluluğu yazarına aittir. Dergide yer alan
yazılar kaynak gösterilmek kaydıyla kullanıl-
labılır. Dergiye gönderilen yazıların yayımlanıp
yayımlanmaması yayın kurulunun kararına
bağlıdır.*

Kapak Resmi

Jiyan Erdinç

Görsel Yönetmen

Nazemin Çap

Basımevi

Gün Matbaası

Beşyol Mah. Akasya Sok. No: 23

Küçükçekmece-İSTANBUL

Tel: 0212 580 63 81

BU SAYIDA...

5 | Editörden

9 | Doğaya Dair... / Elif Mercan

28 | Doğallık Kısıncından Doğanın Sınırsızlığına: Özgürleşme Arzusu / Ruşen Seydaoğlu

35 | Patriarkal İdeolojinin Üç Sac Ayağı / Heide Göttner-Abendroth

50 | Görme Biçimleri, Kendimizi Görme Biçimleri/ Emilia Rojo, Latinafrika Kolektifi

72 | İnsanın Kendi Varlığını Süreklileştirmesinin Yöntem Arayışı / Aysun Genç

88 | Varlık Olarak Kadın Tanımı / Arın Viyan

101 | Felsefi Dünyada Ontolojik Olarak Kadınlık: Bir Kadın Ontolojisi Yaratmanın Önemi / Sara Aktaş

110 | Tüm Batı Felsefesi Tarihi'ne Düşülmüş Bir Dipnot'un Eleştirisi / Dilan Akpolat

115 | Karanlıkta Kalan Sese Işık Olmak: Sosyoloji ve Kadın Araştırmaları / Halide Türkoğlu

125 | Sanat Tarihinde Tartışmalar, Varoluşlar / Feryal Saygılıgil

132 | Arkeolojik Veriler Işığında Anatanrıça Kültü ve Kraliçeliğe Doğru Kadının Öyküsü/ Özlem Ekinbaş

150 | Özgürlük ve Eşitlik Neden Herkes İçin Geçerli Değildi: Eşitsizliğin Biyolojik Meşrulaştırması

Üzerine / Friederike Habermann

158 | Kendi Oluş Süresi; Doğasını Bilme Bilinci / Melsa Raman

171 | Yoksulluk, Ekoloji, Kadınlar / Eccehan Balta

178 | Annelik Üzerine Tartışmalar / JineolojiAmed Eğitim-Sen Atölyesi

185 | Özgür Kadın Kimdir, Nasıl Yaşar? / Zilar Bilmez

203 | “Kaderimi İstemiyorum” Diyeabilen Tüm Kadınlar İçin... / Mizgin Aksu

215 | Estetik-Beden-Güzellik Üçgeninde Kadının Xwebun Olma Arayışı / JineolojiAmed Üniversite

Atölyesi

234 | Seslerin İzinden: Meryem Xan ve Merziye Rezzazî / Fatma Koçak

“Öncelikle kadını tanımlamak ve toplumsal yaşam içindeki rolünü belirlemek, doğru yaşam için esastır. Bu yargıyı kadının biyolojik özellikleri ve toplumsal statüsü açısından belirtmiyoruz. Varlık olarak kadın kavramı önemlidir. Kadın tanımlandığı oranda erkeği tanımlamak da olasılık dahiline girer.”

Kadın doğa-
sını ele alırken
sınırsız ve ren-
kli, doğa
kadar canlı ve
çeşitli düşün-
mekten başka
yolumuz ol-
madığını bili-
yoruz.
Belirtmek ge-
reki ki amacı-
mız ne doğayı
kutsamak ne
kötülemek ne
de sınırlamak!

Sosyal bilimlerin kriziyle başladığımız yolculuğumuzda en son Ortadoğu krizine çözüm arayışlarına bir katkı sunmaya çalışmıştık. Şimdiye kadar ele aldığımız dosya konularıyla nasıl bir krizin içindeyiz, ne yapmalıyız soruları ekseninde genel resmi ortaya koymaya çalışmıştık. Bu düzenin kişiliğinden nasıl arındıracağız kendimizi? Gerçekliğin bizi hapsettiği sınırların ötesine geçip o en derindeki bütünsellikle nasıl buluşacağız? Bu sorulardan başından beri bizi yola revan eden. Aslında içinde yaşadığımız okyanusu anlamlandırmaya, çözümlemeye çalışıyoruz. Peki kim olarak? Tek tek insanlar olarak. Tekil kişiler olarak insanları buluşturan veya ayırıştıran nedir? Her birimizi bir toplumsal doğada bir araya getiren nedir? Her bir insanın bir derya olduğu söylenir. Öyledir de... Tek tek bu deryalar üzerine düşünmek bizi en derindeki bütünselliği tartışmaya götürüyor. Buluşma noktalarımız nedir? Okyanusa akan, kimi zaman okyanusa varmadan kuruyan ama illaki yaşamın döngüsü içinde yerini alan gerçekliğimizin hakikati nedir? Evrendeki varlığımız ne ifade ediyor?

Bu sorular bizi kadın ve erkek varlıklarını, varoluşlarını ayrı ayrı ve birlikte ele almaya götürdü. Zira evrendeki küçücük bir nokta olan bu dünya üzerinde toplumsal doğanın başat gücü kadınlar ve erkekler. Ve tabii ki toplumsallığın gelişebilmesi için en az iki kişinin varlığının zorunluluğu bizi eş yaşamı, varoluşlarımızın ilişkiselliğini de

tartışmayı gerekli kılıyor. Kadın ve erkek doğaları, her iki doğanın etkileşimi, ilişkileri ve çelişkileri üzerine verili zihniyet yapılanmalarımızı zorlayarak, dogmalara ve liberalizmin salık verdiği bireyciliğe düşmeyen tartışmalar yürütmemizin değeri yaşamsaldır. Bu ihtiyaçtan yola çıkarak kadınlara, erkeklere ve eş yaşamlara odaklanan bir dosya dizisi ile buluşmak istedik okurlarımızla. **Kadın Doğasına Bakış** dosyasını bu üçlemenin ilki olması heyecanı ile siz okuyucularımızla paylaşıyoruz.

Toplum kırımının her boyutuyla derinleştiği, yabancılaşmanın, kimliksizleşmenin had safhada yaşandığı bir çağdayız. Bu kırım karşısında direnişin yöntemlerini etkili kılmak için bilimsel, ideolojik, politik cevaplarımızın zenginleşmesi, derinleşmesi ve birbiriyle buluşabilmesi gerekiyor. ‘Doğa’ İlkçağ filozoflarından bu yana tartışılan, üzerine bir hayli değerlendirme yapılan bir konu. Zamanın ruhuna ve ihtiyaçlarımıza denk gelecek yeni perspektiflerle güçlü bir sorgulamayla ‘Doğa nedir? Nasıl tanımlanabilir?’ tartışması, kırımı durdurma mücadelesine de yeni ufuklar kazandırabilir.

Kadın doğasını ele alırken sınırsız, renkli, doğa kadar canlı ve çeşitli düşünmekten başka yolumuz olmadığını biliyoruz. Belirtmek gerekir ki amacımız ne doğayı kutlamak ne kötülemek ne de sınırlamak! Elif Mercan’ın “Gerçekten kadın doğasını inceleme, araştırma ve yazmaya niyet ederken doğayı ne kadar tanıdığımıza, ne kadar anladığımıza ve hissettiğimize dair kadın bakışlarımıza, kadın algı ve hissedişlerimize geniş ve etkili bir kaynaktan ışık tutmaya ihtiyacımız var” belirlemesi yöntemimizi de ortaya koyuyor. Amacımızın varlık sorununu kadın özgülünde, kadın etrafında şekillenen-kadının içinde olduğu toplumsal ilişkilerin bütünlüğüyle ele almak; bizim için yol gösterici, belirleyici olacak kimi tanımlamalara ve anlamlara ulaşmak olduğunu belirtebiliriz. Heide Göttner-Abendroth şöyle diyor; “Ata-erkiden başka bir toplumsal biçim bilinmezse, ataerki ideolojinin bu düşünsel ve sosyal çemberinden dışarı çıkabilmek, neredeyse mümkün değildir.” Dolayısıyla kadın varlığını ele almanın, toplumun demokrasi-ekoloji vb. sorunlarından, iktidar ilişkilerinden, ataerki sistemden bağımsız gerçekleştirilemeyeceğini görüyoruz. Ama yine biliyoruz ki devletçi, cinsiyetçi, hiyerarşik, kapitalist, ataerki ve daha birçok sıfat ekleyebileceğimiz bu sistemin bize dayattığı yabancılaşmanın, görme ve anlama, anlamlandırma çarpıklıklarının ötesinde hakikatine ulaşabileceğimiz bir doğa tanımlaması yapabileceğimiz yeterince bilgi ve deneyime sahibiz. Bu anlamda kadın doğası derken değişmeyen, sabit biz özden ziyade az önce tarif ettiğimiz yabancılaşmanın dışında, öncesinde kadın toplumsallığı nasıl oluştu, bu toplumsallığın temel özellikleri yani en derinde bizi buluşturan yönler nelerdir sorusundan yola çıkıyoruz. Egemen erkeklikle kırılan, bozulan, yeniden şekillenen varlığı mı sahipleneceğiz? Yoksa özgür kadın kimdir, nasıl yaşar sorgulamasıyla birlikte

hakikatimizi mi arayacağız? Toplumsal doğamızın ötesinde, doğamızı belirleyen, etkileyen yönler olduğunu da düşünüyoruz. Bu anlamda kadın doğasında dile gelen, kadın doğasını kapsayan dişliliği anlama, anlamlandırma çabası da sorgulamalarımıza yön verdi. Aysun Genç’in “Tüm evren, bilebildiğimiz ve tanımlayabildiğimiz doğa mıdır? ” sorusuna verdiği “...tüm doğanın evren enerjisinin akışkanlığında bir dönem olduğu...” yanıtı, ufkumuzu genişleten, zorlayan bu konunun 240 sayfaya sığmasının imkansızlığını hatırlatıyor adeta. Bu imkansızlığı, yazarlarımızın sorgulamalarının okuyucularımızın zihnine, ruhuna dokunacağı, daha fazlasını sorgulamaya ve eylemeye yol açacağı inancı ve umudu aştırabilir ancak. Bu sayıda;

Elif Mercan ve **Ruşen Seydaoğlu**, kendi doğamızı anlamada, ilişkilende, tanımada, tanımlamada, ‘doğa’ kavramıyla ilişkilende yöntem-araç ve yaklaşım sorunlarımızı; doğa kavramsallaştırmasının köklerini, kökenini, gelişimini ve etkilerini ele alıyor. **Emilia Rojo** ve **Heide Göttner-Abendroth**; iktidarın ve onun toplumsal cinsiyet kodlarının kendimizi görme biçimlerini, bilgi yapılanmalarımızı nasıl etkilediği üzerinde dururken, ataerki olmayan toplum biçimlenmesi ve düşüncesinin araştırılması, anlaşılması yönünde önemli belirlemelerde bulunuyorlar. **Aysun Genç**; insanı ve parçası olduğu doğayı ancak evreni tanıyarak anlamlandırabileceğimizi tartıştığı yazısında toplumsallığın anlamını ve kadının varlık mücadelesini evrensel zekayla buluşma zemininde ele alıyor. **Arın Viyan**, **Sara Aktaş**, **Dilan Akpolat**; erkek egemen bilgi-bilim alanlarında kurgulanan kadın tanımlamalarıyla kadının toplumsal doğasının çarpışmasını ve kadın doğasını okumada, anlamlandırmada ontolojinin işlevini nasıl tanımlayabileceğimizi ele alıyorlar.

Kadına ilişkin mitolojik, dini, felsefi ve bilimsel tüm algı operasyonları ve kavramlaştırmaların, tanımlamaların kadın üzerindeki etkisinin ontolojik, sosyolojik, kültürel, siyasal velhasıl sistemsel çözümlemesini yapmak konunun çok önemli boyutunu oluşturuyor. Halide, Feryal, Özlem, Ecehan, Friederike, Melsa, jineolojî atölyesinden kadınlar farklı yönleriyle bu tartışmaya katkı sunuyorlar:

Doğru bir sosyoloji için kadının yaşamla ilişkisi, kadının doğayla ilişkisi ve toplumla ilişkisini bütünsel olarak açığa çıkarmanın öneminden yola çıkarak mevcut sosyolojiyi, eleştirisini ve alternatiflerini tartışan **Halide Türkoğlu**; yönümüzü sanat tarihinde ‘yapıt’ tartışmasıyla birlikte kadınların sanatı ve sanatçıyı algılayışlarına çeviren **Feryal Saygılıgil**; arkeolojik verileri ve çalışma yöntemlerini eleştirel bir çözümlemeye tabi tutup, kadının öyküsünü Anatanrıçanın ayak izlerini sürerek ele alan **Özlem Ekinbaş**; kapitalist modernitenin daim kıldığı varlık ve kendilik krizinin kadınların deneyimlerini kapsayan bütüncül bir ekonomi teorisi ile aşılabileceğinden yola çıkarak hakim ekonomi teorisindeki ‘erkekliliği’ eleştirerek, kadın-doğa-üretim ilişkisinin kadın varlığının ve toplumsallığın inşasındaki yerini

çözümleyen **Friederike Habermann** ve **Melsa Raman**; toplumsal eşitsizliklerin ‘doğal’ felaketin sonuçlarının nasıl yaşandığına etkisi üzerinden ekolojinin nasıl da kadın özgürlük mücadelesinin tam merkezinde yer alması gerektiğini tartışan **Ecehan Balta**; ve kadın doğası dendiğinde hakim ideolojinin ilk öne sürdüğü olgulardan olan anneliği, anneliğin doğasını tartışan **JineolojiAmed Eğitim-Sen Atölyesi** imkansız zorlamamız için bize kapı aralıyorlar.

Kürt Kadın Özgürlük Hareketinin kölelik ve özgürlüğe yaklaşımından yola çıkarak “Özgür kadın kimdir ve nasıl yaşar”ın ilkelerini tartışan **Zilar Bilmez**’i, Rojava devrim sürecindeki deneyimlerden örneklerle kadınlarının özgürlük sorunlarını nasıl tanımladığını, nasıl başa çıktığını kaleme döken **Mizgin Aksu** izliyor. **JineolojiAmed Üniversite Atölyesi**’ndeki kadınların estetik-beden-güzellik olgularına odaklandıkları atölye tartışması, “Özgür kadın kimdir, nasıl yaşar?” sorusunun kapitalist modernite yaşamında açacağı gediklerin izini taşıyor derinden. Seslerin izinden giderek melodinin-müziğin ve ritmin mucitlerinin peşine düşen kadınlardan Meryem Xan ve Merziye Rezzazi’nin öyküsüyle bizi buluşturan **Fatma Koçak** da özgür kadının izini sürüyor.

Sadece sesi değil, varlığının kendisi günah sayılan, yasaklanan, hapsedilen kadınların bu sistemin dayattığı ölçülerde direnişleriyle açtıkları gedikleri büyütükçe heyecanımız, gücümüz artıyor. Hapishane duvarlarından kolektif emeğin güzelliğini taşıran Arın Viyan ve kapak resmine emek veren **Jiyan Erdinç** şahsında yazılarıyla, önerileriyle, çevirileriyle emeği geçen herkesi selamlıyoruz. Bir sonraki sayıda buluşmak üzere.

İyi okumalar...

Doğaya Dair...

Elif Mercan

“Kavram Olarak Üçüncü Doğa, Birinci ve İkinci Doğa’nın üst bir aşamada yeniden gerçekleştirdikleri uyumu ifade eder. Toplumsal doğanın Birinci Doğa ile üst düzeyde bir sentez oluşturması, devrimci teorik paradigma devrimi kadar köklü bir pratik devrim gerektirir. Üçüncü Doğa’nın gerçekleşmesi ‘uzun süre’yi gerektirir. Birinci ve İkinci Doğa’nın üst bir aşamada farklılıklar temelinde eşitlik ve özgürlüğün ifade edilmesi ve gerçekleşmesi rejimi olarak demokratik sistem, içinde ekolojik ve feminen toplum özelliklerinin gelişmesiyle mümkündür. İnsanın toplumsal doğası bu aşamanın gerçekleşmesinin dinamiklerini taşımaktadır. Üzerinde yoğunlaşılması gereken farklı doğalar meselesine bu yöntemle yaklaşmak, bizi daha anlamlı teorik ve pratik gerçekleştirmelere götürebilir.”¹

Jineoloji dergisinin bu sayıdaki dosya konusu kadın doğasını sağlıklı tartışmamız doğa kavramını sağlıklı algılayıp sağlıklı tartışmamıza bağlıdır. Bağrında doğduğumuz, büyüyüp serpiştiğimiz, tüm bağışlanamaz suçlarımıza rağmen bizi hala bağrında yaşatan doğa nedir? Doğa, kendini doğuran varlık olarak hakikatte nedir? Bir de doğa doğurduğu sonsuz çeşitten biri ama en akıllısı olan insanın gözünde, iç görüşünde, algısında, kurgusunda, zihninde ve düşüncesinde nedir? Ya da neler olmuştur? Neden olmuştur? Nasıl olmuştur? Kaç doğa algısı ve bu algıların şekillendirdiği kaç doğa tanımı var? Doğa algılarımızı farklı kılan etkenler nelerdir? Bu farklı algılamada belirleyici olan tek etken biyolojik ve sosyal cinsiyet olgusu mudur? Zaman ve mekan farklılıklarının çizdiği kaç doğa resmi var zihinsel haritamızda? Hangi çıkarların, hangi iktidar güçlerinin zihinsel doğamıza düşürdüğü kaç doğa izdüşümü var? Kafamızın, ruhumuzdaki canlı doğayla temas kuran kaç damarı öldü, kaç sağ kaldı, arkasında ne bıraktı günümüze?

¹ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Çözümü Özgürlük Sosyolojisi, Amara Yay., 2015

Milyarlarca yıllık evrensel evrimin sayfalarının kayıtlarında nedir doğa? Doğadan farklılaşarak gelişen toplumsal doğa, simgesel dil, kurgusal ve analitik zeka kazandıktan sonra, doğa algısının ve tanımının zihnimizdeki yolculuğu nasıl gelişti?

Çoğaltabileceğimiz bu soruların doğru cevaplarına erişebilmek için doğa, doğal, doğamız, kadın doğası, insan doğası vb. kavramlaştırmaları sağlıklı incelemek ve analiz etmek son derece önemlidir. Bu konu, polemik, demagojiye kapı aralayan çeşitliliğe ve zenginliğe, içi içeliğe ve karmaşıklığa sahip. Önemli olan bizim bunu liberalizmin bir-eyciliğinden kurtarıp bireysel ve toplumsal özgürlüklere açılan yollara dönüştürebilmemiz. Jineoloji ile sınırsız ve renkli, doğa kadar canlı ve çeşitli düşünmeliyiz bu konuyu. Amacımız ne doğayı kutsamak ne de kötülemek olsun. Sınır koyamayız, zaten o bizi aşar. Ama tanımlamada önemli olan hatta belirleyici olan tanımaya odaklanabiliriz. Şüphesiz bu konu, birçok akademik araştırma, tez ve inceleme, tartışma gerektirir. Bugüne kadar bu konu ekseninde yapılan böyle birçok çalışma mevcut. Bunları yeni bir perspektifin ışığıyla inceleyebilirsek, konu açısından eksik kalanları, yanlışlıklar olan yönleri kavrayabileceğimiz gibi, çok tarihi olsa da yaşamla buluşturulamadığı için karanlıkta kalmış çok önemli tespitleri de yeniden keşfedebiliriz. Çünkü insan ruhu ve yüreği, yaşam deneyiminin zengin-hassas merceğine kavuştuktan sonra, hakikate erişmede yepyeni binlerce göz ve bakış açısı kazanabiliyor. Bizden binlerce yıl önce yaşamış insanların doğa felsefesi ve buna göre geliştirdikleri toplumsal yaşam deneyimlerini ve kurumlaşmalarını bugün yeniden keşfediyoruz. Onların aslında kuantum felsefesine göre olduklarını fark ediyoruz. Doğa hakkında üretilen bilgi birikimini bugün bizler de farklı perspektiflerle incelediğimizde belki de bugüne kadar keşfetmediğimiz birçok yeni zihinsel patikayla, ruhsal damarla tanışacağız.

Kadınlar, toplumdaki zihinsel paslanmayı, 'keçeleşmeyi' açacak akışkan ve değiştirici güçtür. Bu yüzden toplumun, kadın ve erkeklerin doğalarını tarihsel ve güncel yönleri ile kavramalarına öncülük edebilmelidir. Doğanın hakikati doğru kavranırsa, kadın ve erkek doğaları da sağlıklı, diyalektik kavranabilir. Doğa kavramını ve onunla ilgili, ondan üretilen diğer kavramları sağlıklı kavrayışımız, jineolojiyi tüm alanları ile birlikte sağlıklı kavramamıza ve geliştirmemize hizmet edecektir. Ekolojinin, ekonominin, sağlığın, eğitimin, tarihin, politikanın, sosyolojinin, psikolojinin, etik-estetik, demografyanın, teolojinin, ontolojinin, mitolojinin ve daha sayamayacağımız kadar çok sosyal bilim alanını, tarihi gelişimleri ve güncel düzeyleri açısından doğru kavrayışımız, doğayı doğru kavrayışımızdan geçer. Bu anlamda kadın ve erkek doğaları üzerine, her iki doğanın etkileşim ve ilişkileri, çelişkileri üzerine sağlıklı ve ön açıcı, zihinlerimizi dogmalardan arındırıcı tartışmalar yürütmemizin değeri yaşamsaldır. Dergimizin bu sayısında, bu konuyu gündemimize almış olmamız bir şanstır. Bu şansımızı, zihinsel ufkumuzu daha fazla açmak için, doğalarımızda, ontolojik varlıklarımızda, *xwebûnumuzda* arkeolojik kazılar gerçekleştirebilmek için değerlendirmek bizim elimizde. Ancak doğalarımızın, varlıklarımızın, kimliklerimizin üzerinden inşa edilen egemen erkek

sistemin algılarından, dogma ve zihinsel alışkanlıklarından, bakar körlüklerinden, ezberlerinden, yanlışlarından boşanmamız gerekecek. Bu konuda kadının kendi içsel deneyimleriyle konuya yaklaşması belirleyicidir.

Toplum kırımın ve bu kırım karşısında direnişin boyutlandığı ve derinleştiği çağımızda, 'Doğa nedir? Temel özellikleri nelerdir?' sorusunu yeni perspektiflerle, zamanın ruhuna derman olacak sağlıklı cevaplamak, kırımı durdurma mücadelesine de yeni ufuklar kazandıracaktır. Bu soruya dogmalarımızdan, korkularımızdan ve tüm yabancılaşmalarımızdan sıyrılarak; esnek, farklı, çeşitli ve zengin yaklaşımlar geliştirebilmeliyiz. Tıpkı doğa ana gibi, kapsayıcı, akışkan, değişken, çelişkili, zıtlarla dolu ama birlik olabilmeliyiz. Sadece insanı ele aldığımızda bile tanımamız, tanımlamamız ve anlamak için bir ömür zihinsel üretim, emek ve mücadele içinde olmamız gereken birçok doğa vardır. *İnsan zihniyetinin doğası'*nı, biyolojimizin doğasını -hatta 'biyolojimiz' çok büyük bir genelleme oluyor beynimizin, hormonlarımızın, vücut sistemlerimizin (dolaşım, sindirim, solunum, üreme vb.) doğasını, ait olduğumuz toplumsallığın doğasını tanımadan, doğru yöntemlere ve hakikate ulaşamayız.

Doğa gibi bütünlüklü, özgür, esnek, çeşitli, renkli, akışkan, zengin bir gerçeği; parçalı, eklektik, köle, katı, tek renk, dar, fakir, donuk, hastalıklı bir zihinle sağlıklı okuyamayız. Zihinlerimizde gerçekleştireceğimiz her sağaltımın bizi doğaya yakınlaştıracığının, doğayla her yaklaşmanın zihnimizi sağaltacağının farkındalığı gerekiyor bize. Bunun için, içinde bir zerre, atom altı parçacık olduğumuz evrenin sonsuzluğunu gerçek manasıyla kavrayabilmek önemli. Doğayla olan ilişkimiz binlerce yılda ciddi olumsuz değişimler geçirdi. Uyumumuz, işbölümümüz, farklı varoluşlarımızın bütünlüğü darbelendi. Evimize geri dönebileceğimiz yolları bulursak bir gün, onunla, yani doğayla, doğamızla yeniden uyumlu, bütünlüklü yaşamayı öğrenebilecek miyiz? Evren ait olduğumuz okyanusta, her birimiz ona akan, onu besleyen ırmaklarız. Evrenin doğasını bilmek ırmağı bilmeyi, ırmağın doğasını bilmek evreni bilmeyi gerektirir ve getirir. Biyoloji ve kimya biliminin temellerini de bilmek gerekir, ancak her şeyden önce atalarımızın kazandığı sezinleme, hissetme, duyumsama, içinde eriyip bütün olma, parçacık olarak kendinin ve evreninin farkına varma bilgeliğine erişmek gerekir.

Birinci ve ikinci doğa adlandırmaları oluşum zamanlarındaki önceliği ifade etmek için bir yere kadar son derece önemlidir. Önce birinci doğa oluştu. Tüm varlıkların içinde yaşadığı ekolojik bütünlük olarak birinci doğa bir zaman dilimine kadar yalnızdı. İnsanın oluşup toplumsallığı geliştirmeye başlaması ile ikinci bir doğa gelişmeye başladı, yani toplumsal doğa. Tarih öncesi dönem dahil olmak üzere tüm insanlık tarihi, doğayı ister kavramlaştırmış süreçlerinde olsun, ister henüz hislerini seslere dökemediği dönemlerinde olsun; doğa tarihinin bir devamı olarak ilerlemiştir. Toplum olduktan sonraki tarihimizi sağlıklı bilmek, toplum, topluluk olmadan önceki süreçlerde evrenin bağrında hangi evrensel aşamalarla mayalandığımızın tarihini bilmemizle yakından bağlantılıdır. Doğanın çocukları olarak bizler, doğanın, kendi kendini doğuran

sonsuz enerjinin; doğumunu, gelişimini ve evrimsel aşamalarını öğrenerek doğa, insan doğası, kadın-erkek doğası vb. kavramlara daha sağlıklı anlamlar yükleyebiliriz. Yoksa eksik, yanılmalı, sakat bilgilenir, sakat tartışır, sakat yaşarız. İnsan doğası dediğimiz olgu anne karnına bir cenin olarak düştüğü andan itibaren, potansiyel olarak anne-babasının bedeninde birer hücre olarak yaşıyorken de, hem birinci hem de ikinci doğanın gerçeklikleriyle kuşatılmıştır. Bu iki doğadan bağımsız bir insan varlığı yoktur. Ceninin anne karnında cinsiyeti belirlendiği ve doğduğu anlardan itibaren cinsiyetin önemli oranda belirlenimi altındadır. Julia Kristeva'nın *"kadının (dişiliğin ya da kadınlığın) doğuştan gelen bir özellik olmadığı"* sözleri gerçekçi değildir. Dişilik ya da erillik doğuştan olur ama kadınlık ve erkeklik bir inşa sürecinde gelişir, sosyal cinsiyet olarak inşa edilir. İnsanlar, istisnalar hariç bu dünyaya ya kadınlar ya da erkekler, yani ya dişil ya da eril olarak gelirler. Biyolojilerinin ve ileriki süreçlerde toplumsal kimliklerinin önemli oranda belirleyiciliği altında gelirler dünyaya.

Bir bütün olarak doğayı, bu bütünün bir parçası olarak kendi doğamızı hissedip sezmede, anlamada, tanımada, tanımlamada ve ilişkilirmede; yöntem-araç ve yaklaşım son derece hayatidir. Bakış açımız, ufkumuz, sahip olduğumuz zihinsel ve davranışsal dogmalar, tabular, önyargılar ve doğamızla doğal bağlar kurmamızı engelleyen sayabileceğimiz daha pek çok etkenin farkında olmak, bunları aşma çabasını geliştirmek önemlidir. Doğamızı, kendimize yabancılaşan gözlerle, körelmiş his ve sezgi dünyalarımızla, liberalizmin şaha kaldırdığı bireyciliğimizle sağlıklı fark edemeyiz, anlamlandıramayız. Doğamıza, doğa içindeki zengin, paralel yaşayan doğalara ve onlardan biri olan kendi toplumsal ve bireysel doğalarımıza ulaşmanın yol ve yöntemlerini sakatlayan, algılarını güdük kılan zihinsel ve yaşamsal alışkanlıklarımızı da fark edip, aşabilmeliyiz.

Doğa hakkında konuşup yazarken, tartışıp derinleşirken, yani doğa felsefesi yapmaya çalışırken hepimiz doğal, canlı topluma yabancılaşmış, önemli oranda uzaklaşmış ve karşıtlaşmış kentlerde büyüüp yaşadığımızı unutmayalım. Bu kentler, ulus-devletin mühendislik projeleri temelinde parçaladığı toplumsal doğanın yaşam mekanlarıdır. *"Herkesin herkesle savaşının doğaya karşı savaşa ve kendisiyle savaşıma"* dönüştürüldüğü, farklı doğaların insan eliyle tahrip edildiği çağımızın kentlerinin gölgesinde solan, kent şekilsizliğinin işgal ettiği alanlar dışında bir avuç kalan gerçek kırsallarda direnenler de var hala, ama onlara da son derece derin bir yabancılaşma var. Önemli oranda doğadan ve onun evrimsel devamı doğal toplumdan kopmuş zihniyet, duygu, algı, düşünce gerçekliğimizle doğayı algılamaya, anlamaya ve tanımaya çalışıyoruz. *"Olgu yok edildiğinde algısının da darbe yemesi kaçınılmazdır"*² tespitini incelediğimiz, anlamaya ve kavramaya çalıştığımız tüm

² Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Çözümü Ortadoğu'da Uygarlık Krizi IV. Cilt, Amara Yay., 2015

olgular açısından sürekli hatırlamalıyız. Hele söz konusu bin bir kırım ve katliamdan, olumsuz değişim ve dönüşümden geçirilen doğa ve toplumsal doğa ise bu önemli hakikat tespitini kulağımıza küpe etmeliyiz. Zihniyetlerimiz doğaya yabancılaşmış, düşmanlaşmış kentlerin atmosferinde biçimlenmiş çoğunlukla. Bu durumda insanın kendi doğasına dair tanımlamalarda yetkin ve objektif olabilmesi için tüm doğa yaşamının tanımlanmasında yetkin ve objektif olması gerekir. Evrimsel devamı olduğumuz gerçeğin ontolojik ve kuramsal, kavramsal farkındalığından yoksun kalmak, tanımlamalarında ve tanımada eksik, yanılı ve sübjektif olmak; insan doğası, kadın ve erkek doğaları ve bir bütün doğa hakkındaki bilmelerimizi sakat kılar. Cahillikle ele alınacak en son konudur doğa kavramı, kuramı. Yine yarım ve sakat bilmelerle ele alınması son derece tehlikeli sonuçlar açığa çıkaracak olan hayati bir olgudur doğa tanımı ve algısı.

Kendi doğamızı kavrayışımızdaki tempo, güç ve derinlikle birinci ve ikinci doğaları kavrayış tempomuz, gücümüz ve derinliğimiz arasında doğru bir orantı vardır. Birini güçlü kavrayış diğerini kavramayı hızlandırıyor ve derinleştiriyor. Birini kavramadaki tökezleyişimiz, diğerini kavrayışta da tıkanık, tutuk, alık, donuk ve yüzeysel kalışımızı getirebiliyor. Akışkan bir doğamız var biz kadınların, ya da Margaret Fuller'in deyimi ile kadınların özel yeteneği olarak erkeklerin sahip olmadığı ve erkek sisteminin açığa çıkmasına izin vermediği *"elektrikli bir doğamız, elektriksel bir yoğunluğumuz"* var. Bu akış ve bu elektrikli doğa bize rağmen var. Ancak binlerce yıl içinde üzerinde sayısız operasyon yapılan zihinlerimizin, algı ve kavrayışlarımızın dogmatizmine kurban gidiyorlar. Doğamızın kendine has akışına ve elektrikliğine dair sezgilerimiz, yarım, aksak, eksik, kekeme, sağır ve şaşı kalabiliyor. Bu nedenle hiçbir kadının kendi doğasına, erkek doğasına, genel olarak insan doğasına ve bir bütün doğaya dair algısını, bilgisini ve fikirlerini sabitleştirmesinden yana değilim. Doğa gibi, doğamız gibi doğalarımız hakkındaki bilgilerimiz, kavrayışlarımız, sezgi ve hislerimiz, duyumsayılarımız da akışkan olmalı. Değişime ve gerektiğinde dönüşüme, esneme ve sıçramaya, özgür kalmaya, koşmaya ve durmaya, yani doğal, toplumsal yaşamın gereklerince elektriklelenmeye açık bırakmalıyız doğamızı ve onun hakkındaki düşünce ve duygularımızı.

Doğamızın kendine has akışına ve elektrikliğine dair sezgilerimiz, yarım, aksak, eksik, kekeme, sağır ve şaşı kalabiliyor. Bu nedenle hiçbir kadının kendi doğasına, erkek doğasına, genel olarak insan doğasına ve bir bütün doğaya dair algısını, bilgisini ve fikirlerini sabitleştirmesinden yana değilim. Doğa gibi, doğamız gibi doğalarımız hakkındaki bilgilerimiz, kavrayışlarımız, sezgi ve hislerimiz, duyumsayılarımız da akışkan olmalı.

Yaşadığımız çağda toplumsal doğalarımız her an yeni ve iç içe bin bir yöntemle fethedilip sömürgeleştirilirken; bunun bireyi olarak, hiçbirimizin kendi başına bağımsızlıktan, özgürlükten ve herkesin kendine has bir doğası var, ona göre yaşar liberalizminden dem vurma lüksü yoktur. Olduğunu sanmak ve buna göre yaşamak en hafif deyimle gaflettir ve cahilliktir. *“Toplumsal doğalar da biyolojik doğalara benzer biçimde genetik kodlara sahiptir.”*³ Hiçbirimiz bu genetik kodlardan yüzde yüz azade değiliz, her birimiz bu genetik kodların etkilerini yaşıyoruz. Öyle olmazsa hala toplum denilen organizasyon olarak devam edemezdik yaşamaya.

Özellikle kadınlar olarak beş bin yıllık erkek egemen tarihe bakarak, kadın doğası-varoluşu-ontolojisi kavramlarına temkinli, mesafeli ya da ürkek yaklaşmamızın anlaşılır yanları çoktur. Ancak beş bin yıldır kesintisiz devam eden kadın köleliği, erkeğe bireysel ve sistemsel bazda sınırsız bağımlılığı üzerine düşündüğümüzde; bu temkinli, mesafeli ve ürkek yaklaşımın sorunlu olduğunu, kendi başına bir sorun olduğunu göreceğiz. Kadın varoluşunu parçalı, eklektik, yüzeysel ve sistem -kavramlaştırmaları- kuramlaştırmaları ufkunda ele alırlar köleliğimizin devamında son derece belirleyicidir. Bunu görememenin kadın aydınlanmasının yükselişe geçtiği 21. yüzyılda kabul edilebilir olmadığını düşünüyorum. Evcil bir hayvan derekesine indirgenmemizde, boynumuza bağlanan yularla çekitirilip yönlendirilmelerimizde (ki aynı şeyi erkek egemen sistem erkeğe de farklı biçimlerde yapıyor) erkek egemen sistem aklının doğalarımızı tarihsel ve güncel yönleri ile keşfedişi, yorumlayıp bizlere ve toplumlarımıza karşı kullanması belirleyicidir. Kadına ilişkin tanımlamalar; mitolojik, dini, felsefi ve bilimsel tüm algı operasyonları ve kavramlaştırmalar çok önemli bir oranda kadın doğasına dair bu keşiflerle mümkün kılınmıştır. Günümüzde bunun en ince, en sinsî ve anlaşılması zor, bin bir hileli yöntem ve uygulamaları hayatlarımızı katlederek yönlendiriyorsa, biz kadınlar bir doğamız var mı yok mu sığ sularında yüzemeyiz. Kadın doğası ile annelik özdeş kılınıyor, bu da sömürüye açık kapılar bırakıyor. Gerçeğin tek bir yüzünü aşırı parlatıp, buraya çok fazla ışık yönlendirerek hakikatin diğer yüzlerine bakmak isteyen gözle tutamayız. Binlerce gözle gören, binlerce kulakla duyup sezen ve binlerce dille konuşan doğalarımıza kör, sağır ve dilsiz kalamayız. Doğalarımızı egemen akıllarla okuyamayız, onların gözleriyle izleyemeyiz, kulaklarıyla duyamayız ve dilleriyle konuşturamayız. Zaten o akıldır ki; kadın doğasını binlerce yıldır aşağılamıştır, kadının bir varlık olup olmadığını, bir ruhu bulunup bulunmadığını bile tartışmıştır. Yine o akıldır ki; doğada var olan ve doğal toplumun binlerce yıl dostça yaşadığı sayısız canlılığı, ruhları (enerji de diyebiliriz buna) ve varoluşu önce zihinsel inkar etmiştir, sonra da fiziki olarak yok etmiştir. Böyle bir akılla çalışan gözler, kulaklar ve diller bizim varoluşumuza nasıl duyarlı olabilir ki? İşleyişimizi, akışımızı ve doğamızı

³ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygurlik Çözümü Özgürlük Sosyolojisi, Amara Yay., 2015

nasıl gözlemleyebilir, nasıl duyabilir ve nasıl dillendirebilir ki?

Bu akla kadınlar hep direndi, yine bu akla alternatif bir bakışla hep alternatif akıl üretti, düşünce geliştirdi. Bugün de bu konudaki emek devam ediyor; fakat bu düşünsel ve son derece değerli emeğin farklı doğaların (klişe ifadelerle birinci ve ikinci doğanın) tarihlerini, bütünlüğünü, etkileşimini sağlıklı okuyamadığı, yorumlayıp doğru sonuçlara ulaşamadığı zamanlar, mekanlar oluyor. Bu yanılsama ile ele aldığı konular da oluyor. Bu yazıdaki amacım, bu yanılsamalara düşmeyi azaltmaya ve gidermeye dönük bir çaba harcamaktır. Biliyorum ki birçok yerde ve zamanda, farklı kadınlar da bu konu üzerine çalışmışlar, çalışıyorlar. Ben de hatırlatma, vurgulama ya da başka bir ışık altında gösterme bazında olsa da görüşlerimi belli boyutlarıyla ifade etmeye çalışacağım. Bu konuyu tartışırken, en çok önemseydiğim noktalardan biri yaşadıklarımızın, bu çağda tanık olduklarımızın doğa olgusuna bakış açımızı daraltmaması, kısırlaştırmaması, dogmalara boğmaması ve katılaştırmamasıdır. Doğayı tartışmaya ve anlamlandırılmaya uğraşırken, doğanın akışkanlığını kazanabilmektir. Doğadaki işbölümünü, adalet-adaletsizlik arasındaki ince dengeyi, mükemmel bir zekayla kendini düzenleme gücünü, yaratılış anlarını, kaoslarını, ölüm ve yaşam arasındaki ince çizgileri, bağrındaki diyalektiği sezebilmektir.

Her dil ait olduğu ve geliştiği toplumsal doğanın yaşam kültürünün anahtarıdır. Bu anlamda bir olguya dair kavramlaştırmayı incelerken o olgunun hangi dilde hangi kelimelerle türetildiği çok önemlidir. Bu anlamda doğa kelimesinin Kürtçe kavramlaştırmasını önemsiyorum çünkü bize doğa felsefesinin, bununla bağlantılı olarak toplumsal yaşam felsefesinin anahtarını sunuyor. Kürtçenin Kurmancî şivesinde doğa, **xweza** demektir. Anlam açıklaması; **Jixwezayine** yani kendinden doğan. **Xwe+za**, **xwe-zayîn** ya da **xwe afirandin**, **xwevelîdin**, **xweçêkirin**, **xwerist**. Yani, kendi+doğan, kendini doğuran ya da kendini yaratan, kendini yapan, kendini eğirip dokuyan anlamlarını taşır. Kürtçenin Soranca lehçesinde ve Farsça’da doğa **sîrûşt**, **sir-îşt** ya da **sîrûşt** demektir. Bu kelime doğa anlamına geldiği gibi esin, ilham anlamlarına da geliyor. Mazdaizm’deki Yezdan **Suruş**’un yani iyilik, kutsallık ve cesaret tanrısının adı da bu kelimedenden türetilmiş. Yani Tanrı’nın adı doğadan alınmış. **Sîrûşt** gibi yani doğa gibi iyi, kutsal ve cesur Tanrı **Suruş**!⁴ diye çağrılır. Doğanın doğurulmadığının, kendini doğurduğunun bilincine ve farkındalığına ulaşmak, özgürlük bilincine muazzam açılımlar, ufuklar ve özgüvenler kazandırır.

Doğa bir hakikatse, doğada da dişilik bir hakikatse, kadın doğası ve dişilik doğası da bir hakikattir. İnsan, biyolojik açıdan (interseks-hermafrodit bebekler gibi istisnalar olsa da) kadın ve erkek olarak doğar. Bu reddedilmeyecek kadar ya da farklı teorilerle bulandırılmayacak kadar net bir hakikattir. İnsan türü açısından

⁴ Ramazan Çeper, Ferhanga Etimolojiyê, Ar Yay.

male/female doğmak Kürtçe ifade edersek me/nêr doğmak bizim seçimimizle olmaz. Anne babadan aldığımız genlerle, genlerin belirleyiciliği ile olur. Ve doğuştan itibaren hatta anne karnına düştükten sonra cinsiyetimiz belirlendikten sonraki süreçten itibaren biyolojimizin eril ya da dişil olması son derece önemli farklılıklar içerir. Neden mi? Çünkü aldığımız miras değişir. Dişiliğin milyarlarca yıllık mirasını mı devralmışız? Erilliğin mirasını mı? Bu soruyu öncelikle biyolojik açıdan ifade ediyorum.

Bilimsel tarihte hem doğadaki çok değişik türlerin dişil ve erilleri üzerine hem de insanların kadın ve erkekleri üzerine sayısız araştırma, inceleme, gözlemleme ve kayıtlama çalışması var. Bu kayıtlar da gösterir ki doğası olmayan bir varoluş yoktur. İster fiziksel ister kurgusal-düşünsel varoluş olsun her olgunun bir doğası vardır. Bu doğa sabit, kısır, birkaç karakteristiğe indirgenmiş değildir. Renklidir, çeşitlidir, akışkandır, zengindir, esnek ve daha pek çok özelliğe sahiptir. Hepimizin varoluşlarının kök hücre si evrendedir, doğadır. Kendi kendini doğuran varoluş olarak doğa, bizi de doğurmuştur. Fiziksel varlığımızdan, ruhsal şekillenişimize kadar doğa anamızın bizi biz yapan emeği, ontolojimizin mayasıdır, temel hamurudur. Bunun farkındalığını çok yönlü, derinlikli ve olanca esnekliği ile kavrayamamak bizi boş, anlamsız ve özgürlük mücadelesine katkı sunmaktan uzak bir çabaya mahkûm eder. Evrenin evriminde son derece önemli bir halka olarak gelişen doğa gerçekse, bir cenin gibi onun karnında gelişip serpilen, doğan ve büyüyen toplumsal doğalarımız da o kadar gerçektir. Doğamız elbette var, üstelik tıpkı bizi doğuran doğa gibi farklılıklarla, çeşitliliklerle ve zenginliklerle dolu.

Doğa devam ediyor tüm yolculuklarına, kendisinden farklılaşarak ikinci doğa yani toplumsal doğa olanın eliyle yıkımlar-yanınlar-felaketler yaşasa da kendince cevaplarını yaratarak, savunmasını yaparak, kendi kendini onararak ve sağaltarak hem kendini hem de kendini katledeni yine de muazzam bir vericilikle besliyor. Yaşıyor, akıyor, değişiyor, değiştiriyor, etkileniyor, etkiliyor.

Doğa devam ediyor tüm yolculuklarına, kendisinden farklılaşarak ikinci doğa yani toplumsal doğa olanın eliyle yıkımlar-yanınlar-felaketler yaşasa da kendince cevaplarını yaratarak, savunmasını yaparak, kendi kendini onararak ve sağaltarak hem kendini hem de kendini katledeni yine de muazzam bir vericilikle besliyor. Yaşıyor, akıyor, değişiyor, değiştiriyor, etkileniyor, etkiliyor.

“Onun doğasında cesaret var” deriz, ya da daha yaygın ifade ile “hamurunda var, mayasında var, kumaşı böyle...” deriz. Kast ettiğimiz karakteristiğidir. Anneden-babadan, toplumundan, doğadan aldığı temellerdir. Doğa vergisi özellikleridir. Ancak bu karakteristiğe, temele ek yapılamaz ya da değiştirilemez anlamına gelmiyor. Öyle olsaydı yani insan gerçekliği inşa edilebilen bir gerçeklik olmasaydı; hep ilk formunda yani doğal toplum formunda kalırdı. Ancak insan çok uzun bir dönem doğal toplum formunda özgür yaşasa da sonraki süreçlerde önce zihinsel ikna ve kandırmalarla, ödülleri ve cezalarla şekillendirildi, inşa edildi sonra da iktidarcı güç odakları tarafından yönlendirildi, kul edildi. Ancak tıpkı bağrında geliştiği doğa gibi, direnmekten, değişip gelişmekten, isyan edip dile gelmekten, içine hapsedildiği kafesleri, zindanları, kuyuları, duvarları delip geçmekten ve tıpkı doğa gibi tıkattığında yeni akış yolları bulmaktan asla vazgeçmedi. İnsan doğa vergisi birçok özelliğini, düşünen doğa olarak geliştirdi, farklılaştırdı, onlara yenilerini ekledi.

“Özgür insan doğasının en temel özelliği, kendi tarihini seçebilmesi ve tarihle yaşamayı bilmesidir.”⁵ buradaki anlama göre doğamızın, varoluşumuzun tarihsel bilinciyle; farklı doğaların (evrimsel süreçte ilk gelişen doğa ve daha sonra gelişen toplumsal doğa), farklı tarihlerin tarihsel birliğini göz ardı etmemeye alışmalıyız. Bu tarihsel birliği öğrenmeli ve derinlikli kavramalıyız. Çünkü “İnsan türü sadece kendisi değildir, tüm evren tarihidir.”⁶ **‘Evrenler insanda dile gelir’** hakikati varoluşlarımızı, doğalarımızı, ontolojik kavrayış açısından önümüze sonsuz kapılar, ufuklar açar. Anlamanın, anladıkça özgürleşmenin ve yaşamın hakikatlerine varmanın heyecanlı maceralarına ulaşan sınırsız yollar gösterir bize. İçinde yaşadığımız kaosu, krizli çağda bu, erişebileceğimiz en büyük zenginliktir. Bunca zihinsel köreltme-körelme, sağırlaşma, hissizleşme, duyusuzlaşma, insan olmaktan uzaklaşma atmosferinde bu hazinenin farkında olmanın ve bunu doğru değerlendirmenin nelere kadir olabileceğini anlamak için yüzümüzü farklı doğalarımızın tarihine, bu tarihin birliğine ve etkileşimine dönmeliyiz. Tarih öğrettikleri ile bugünüme ve çağımıza bakabilmeliyiz. O zaman bir ve bütün olan farklı doğaların geçmişteki gücünün, güzelliğinin ve anlam derinliğinin farkındalığına ulaşabiliriz. Bu farkındalıkla, içine çekildiğimiz zihinsel ve yaşamsal tuzakları, komplo ve katliamları muazzam aydınlanmış olarak algılayıp, analiz edebiliriz. Bu anlamda ele aldığımızda; konu gündeme gelir gelmez “İnsanın bir doğası var mı? Kadının bir doğası var mı? Bu konuda ortaklaşabilir miyiz?” vb. ele alışların bu yabancılaşmanın ürünü olduğunu seçebiliriz. Sonuçta doğalarımıza yabancılaşmalarımızı kırabilir, kopuşlarımızı ve sevgisizleşmelerimizi aşabiliriz.

“İnsanın bir doğası yok” ya da “ortak bir doğası yok” demek çok ciddi bir yaşamsal hakikat karşısında kaçamak, sorumsuz ve yüzeysel bir yaklaşım olur.

⁵ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygurlik Çözümü Özgürlük Sosyolojisi III. Cilt, Amara Yay., 2015

⁶ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygurlik Çözümü Ortadoğu’da Uygurlik Krizi IV. Cilt, Amara Yay., 2015

İnsanın son derece karmaşık, yanıltan, yoran bir doğası var. Bu doğanın analizi, yorumlanması ve anlaşılması büyük bir emek istiyor. Bu konudaki hakikatlere ulaşmak, binlerce yıldır insan zihnini avlamak için üretilen birçok tuzağı fark etmeyi ve ondan kurtulmayı gerektiriyor. Bunların hepsi doğru, ancak bu doğrular bizi kılı kırk yararak düşünmeye, doğamızı bütünlüğü, çeşitliliği, zenginliği ve karmaşıklığı ile sağlıklı kavramaya teşvik edebilmeli. Bu konuda muazzam çabalara, düşünsel emeklere yöneltmeli. Çünkü insanlık binlerce yıl bu yönelimle insan olabildi, toplumsallaşabildi. Bu emekle, *kendini düşünen doğa* olabildi. İnsanlık tarihi boyunca doğayı anlamak ve tanımlamak için sınırsız enerji harcandı. Bu enerji animizm oldu, mitoloji, din, felsefe ve bilim oldu. Şüphesiz bunların hepsinin doğamızı her yönü ile ve sağlıklı kavradığını, tüm yönleri ile aydınlatıldığını söyleyemeyiz. Hatta bu düşünce formlarının doğalarımızı karanlıkta bırakan, sakatlayan ve çarpıtan çok olumsuz etkileri de olmuştur. Ama günümüze kadar sergilenen bu kesintisiz doğayı anlama arayışı ve çabası içinde; hem köklerimiz olan doğamızı (bilinen ifade ile birinci doğayı) hem de gövdemiz, dallarımız, çiçeklerimiz olan doğamızı (ikinci doğayı-toplumsal doğayı) kavramamıza, kavramsallaştırmamıza ve anlamlandırmamıza son derece katkı sunan, ufuk açan ve yol gösteren damarlar da çok fazladır. Önemli olan bakış açımız, felsefemiz ve kullandığımız yol-yöntem ve araçlarla bu damarların varlığını sezebilmek, keşfedebilmek ve onlara ulaşabilmektir.

Bu nedenle doğa nedir sorusu üzerine bugüne kadar ki yoğunlaşmaları, bilgelikleri, analiz, değerlendirme, tezleri; bu konuya odaklanan, düşünce üreten tüm emekleri - formları ne olursa olsun- incelemeye almamız gerekir. İnsan düşünen, üreten ve toplum-sallaşan bir varlık olmaya başladığından günümüze kadar geçen süreçlerde doğayı nasıl algıladı? Toplumsal aşamalarda ya da toplumsal doğanın evrimsel süreçlerinde bu algı ve bakış açısı, doğa felsefesi nasıl şekillendi? Bu şekillendirmeden sorumlu olan insan zihni hangi süreçlerde hangi etkenler altında, etkileşimler içinde şekillendi? Sayısızca soru geliyor aklıma. Anlatmak istediğim, doğa nedir sorusunun peşine düşeceksek -ki bu, kadınlar olarak doğalarımızı anlamamızda önemli ve gerekli bir düşünsel yolculuktur- insanın doğa algılarının gelişim öykülerini de öğrenmeli, analiz edebilmeliyiz.

*“...Doğanın işleyiş tarzının insanda kazandığı boyutları rahatlıkla sezebilmem bende tam bir bil-inç patlamasına yol açtı. Korku ve şüphenin temelindeki kendine yabancılaşma aşıldıkça, gelişen yük-sek algı gücü ve yorumlama yeteneği, her insani koşul için gerekli bilinç ve cesareti fazlasıyla veriyordu.”*⁷ Doğayı anlamaya, araştırmaya ve bu konuda düşünce üretmeye eğilimli herkese yol gösterecek kadar sade ve açık olan bu sözlerin yaşamsal yönünü sezmemiz, hissedip duyumsamamız son derece hayatidir. Doğa üzerine çıkacağımız düşünsel yolculuğun tarihi ve güncel boyutları çoktur. Bu düşünsel yolculukta çıkmaz yollara sapmamak için bilgi gücümüze olduğu kadar, sezgilerimize,

⁷ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Çözümü Kapitalist Uygarlık Maskesiz Tanrılar ve Çıplak Krallar Çağı, Amara Yay., 2015

hislerimize, duyumsayışlarımıza ve algılarımıza güvenmek de çok önemlidir. Bu konuda özellikle özgürlük arayışındaki kadınların yaklaşımı belirleyici olacaktır. Çünkü kadın hala *“doğanın en işleyen duyarlı parçası”*dir.⁸

Kadın ve erkek doğaları hakkında olumlu-olumsuz, mitolojik, dinsel, felsefi, bilimsel sayısız tanımlama, yorum, tez, tespit, iddia, bin bir düşünce geliştirilmiştir. Sadece düşünce geliştirilmekle kalınmamış, birçok strateji-taktik, savaş, siyaset, kültür-sanat alanı insan doğası dikkate alınarak, hesaplanarak, karşılaştırılıp saflaştırılarak, güç ya da güçsüzlük kaynağı olarak görülmüştür. İnsanlar doğalarının analizleri, gözlemlerinden elde edilen sonuçlarla yönlendirilmiş, bin bir yöntemle yönetilmiş, bunu kabul etmeyenler katledilmiş ya da sürülmüştür. Halklara, toplumsal doğaya genel olarak uygulan tüm bu yol ve yöntemler, öncelikle kadın doğasına dair gözlem ve uygulamalardan öğrenilmiştir. Erkek egemen erk, kadınları baskı, şiddet, zulüm, komplo ve hilelerle olduğu kadar; kadın doğasının güçlü ve güçsüz özelliklerini tanıyarak, çıkarlarına göre şekillendirip yönlendirmeye çalışarak da köleleştirmiştir. Tüm tek tanrılı dinlerin kutsal kitaplarında kadınlara dair onca ayet, mesel, sure, bab boşuna yazılmamıştır. Erkek egemen sistem erkini hakim kılmak için, özünde kadın doğasına-tanrıçılığına ait birçok özelliği bir tanrıya atfetmiştir. Dolayısıyla yaratılan tanrı da kulları arasında eşitliği değil, kadının tanrıdan sonra hatta kocasının hükmünü kabul etmesini emretmiştir. Tüm bu gerçekleri hangi bilimle incelersek inceleyelim, bu gerçeğin yaşamın hangi alanındaki tarihi-güncel yönleri ile karşılaşsak karşılaşalım kendimize sorduğumuz sorular genelde değişmez: **Neden ve nasıl?** Doğal olan, kendi içsel dinamikleri ile bizim olan, bizi biz yapan doğamız kadar; egemenlikler inşa edildikten sonra bizim kılınan, içselleştirdiğimiz ama kaynağı yabancılaşmamız üzerine kurulu olan doğamızı yani inşa edilmiş doğalarımızı kavramak da neden ve nasıl sorularının cevabında son derece stratejik yerlere sahipler. Bu stratejik yerleri, boyutları fark etmek, tanımak, tanımlamak, analiz edip özgürlük stratejilerinde değerlendirmek yerine; “kadının bir doğası var mıdır yok mudur?” tartışması etrafında kutuplaşırsak sadece egemenliğin ekmeğine yağ sürmüş oluruz. Asıldığımız iplerin ipekten ya ketenden olması ne fark eder? Köleleştirilme kaynaklarımızı bilmezsek, özgürleşme kaynaklarımızı da bilemeyiz. Yine özgürlük ve özgürleşme potansiyellerimizi keşfetmezsek, köleliğimizin kaynakları ile savaşamayız.

Her tarihsel, düşünsel ve yaşamsal hamlede doğa yeniden incelenmiş, gözlem ve deneylere tabi tutulmuş ve tanımlanmalara kavuşturulmuştur. Bu toplumsal doğa var olduğundan beri kesintisiz süren bir çabadır. Başka bir şekilde ifade edersek; ilk atalarımızdan günümüze kadar insanlar doğa felsefesi yapmıştır. Bunun insan toplumu ve doğa üzerinde son derece önemli sonuçları olmuştur. Aslında her felsefenin, dinin, mitolojinin, bilimin bir doğa algısı, perspektifi ve

⁸ Abdullah Öcalan, Bir Halkı Savunmak I. Cilt, Çetin Yay., 2004

tanımı olmak durumundadır. Bu olmadan hiçbir düşünsel akım kendisi olamaz. Mitoloji, din, felsefe ve bilim tarihine dair yapacağımız kaba bir okuma bile, bize doğa tanımlamalarının kadının toplumdaki statüsünü, cinsler arası ilişki ve çelişkilerin algılanması vb. birçok konuyu direkt etkilediğini, tüm toplum açısından hayatı sonuçlar ortaya çıkardığını gösterecektir. Farklı düşünce formlarının doğa algısını ve tanımını incelerken; “*ideolojik toplum adlandırmalarının, kavramlaştırmalarının doğanın ve toplum doğasının anlaşılmasını perdeleme*”⁹ tuzaklarına karşı zihinsel bir uyanıklık içinde olabilmeliyiz.

İlk insanlar, doğayı anlamada ve tanımada daha bilgeydiler. Belki bilimsel ifadelerle ya da bugünkü gelişkin düşünsel formlarla ifade edemiyorlardı. Zihinleri insanlık tarihinin çocukluğu olduğu için dilleri ve imgeleri de öyleydi. Ancak çocukların özgürlüğüne, tabusuzluğuna, cesaretine ve bilgeliğine sahiptiler. Doğayı dinlemeyi, anlamayı ve onunla uyumlu olup dost kalmayı tercih ediyorlardı. Kolay süreçlerdeki algı ve duygu biçimleri ile zor ve zahmetli süreçlerdeki algı ve duyguları aynı değildi. Onların gözünde en büyük güç ve korku, sevgi ve rahmet, bereket kaynağı doğaydı. Bu dönemin temel inanç formu olan animizmin perspektifinde evrendeki her şey canlıydı. Her şey her şeyle bağ ve ilişki içindeydi. Neolitik toplumda insan yaşamı için önemli olan üretimdi. Üretimi sağlayan toprak, bitkiler, hayvanlar, ağaçlar, sular, rüzgar, bulutlar, yağmur, iklim ve benzeriydi... Üretimde ve toplumsal yaşamda belirleyici olan, güçlü etkilere sahip olan her olgu doğal toplumun gözünde kutsaldı, tanrıydı. O dönemin tanrı algısı ve sembolleri, doğa ve toplumsal doğa algısı gibi sade, somut, ihtiyaçlara cevap üreten temeldeydi. Doğa ve klan yaşamın algısında dostluk, üretim, sevgi, güven, kolektivizm vb. değerler hakim olduğu için toplumun tanrı algısında da insanlara dost, iç içe, somut tanrılı din anlayışı hakimdi. Toplumun ağırlaşmış iç sorunları yoktu. Doğadan kopan ve doğaya yabancılaşmış bir zihniyetleri de yoktu. Başat güç, yaşamı örgütleyen ve sağlayan güç kadın olduğu için tanrılar da kadındı.

İnsanın doğayı bu algılama ve ilişkilendirme biçimi, düşünce gücü özellikle analitik zekası geliştikçe değişti. Bu değişim insanın doğayla bağında değildi sadece; bu bağı hissedişinde, algılamasında, tanımlamasında ve elbette kavramsallaştırmasındaydı. Bu değişim, ilk başta mitolojilerde görüldü. Egemen erkek aklın tek taraflı ve adaletsizlik, eşitsizlik temelinde yükselişi ile birlikte doğa ve dişil enerjinin, toplumsal planda kadın doğasının vahşi, canavar, tehlikeli ve öldürülmesi gereken varlıklar olduğu insanların beynine empoze edilmeye başlanır. Doğa ana ve ana tanrıçanın gücüne karşı açılan savaşlar, yapılan talan ve komplolar Sümer mitolojisi başta olmak üzere birçok mitolojide yer almaya başlar. Tanrıça ananın yaşam ve ölüm gücü tersyüz edilerek erkek egemen erklere bahşedilir. Bir yandan doğanın-dişilin-kadının doğasına saldırılıp ideolojik olarak aşağılanırken öte yandan doğa erillikle özdeşleştirilir. Böylece kadın etrafında

yaşayan toplumdan çalınan güçler, erkek egemen erk için meşru kılınmaya çalışılır. İnanna'nın 104 Me'sinin Enki tarafından çalınması, kadın toplumsallığının baş aşağı gidişinin başlangıcını ifade eden Tiamat'ın vahşi, canavar gösterilip katledilmesi bunun çarpıcı örnekleridir. Eskiden dişil enerji ile özdeşleştirilen doğaya dair algılar, yer dişi-gök eril vb. cinsiyetçi söylemlerle parçalanır.

Tek tanrılı dinler ise doğaya ve doğa ile bağ içindeki ana-kadın toplumsallığına, onun çok tanrılılığına ait ne kadar güç varsa hepsini soyut, görünmez, her şeyin ve herkesin üzerinde tek bir tanrıya verir. Milyarlarca yıllık evrimle oluşan evreni ve tüm doğayı, toplumsal doğayı bu tek tanrının yedi günde tek başına yaptığı inancını esas alan tek tanrılı dinler, insanların doğa algısında farklı bir kırılma dönemeci olur. Öncesinde kendi kendini doğuran güç olan doğa, bir tek tanrının yaratımına dönüşür. O tek tanrı, tüm doğanın üstündedir, onun sahibidir. O doğaya ve toplumsal doğaya hükmeden tek güçtür, herkes ve her şey onun kuludur. Ol der olur, öl der ölür, yaşatmak isterse yaşatır. Doğanın, toplumsal doğanın tüm zengin ve çeşitli özellikleri ona geçmiştir. Aslında toplum, doğanın ve toplumsal doğanın milyonlarca rengini, dilini, yolunu ve ifadesini tek bir mutlak varlıkta toplayarak, onda kendi varlığını kutsamıştır. Sonuçta neolitik dönemden itibaren tüm tanrılaştırmalar insan eli ve aklının, tasarım gücünün ürünüdür.

Bilimle tek tanrılı dinler arasında bir geçiş formu olan felsefi düşünce biçimi, insanların artık mitolojik ve dinsel izahlarla tatmin olmadığı bir dönemde gelişir. Dinlerin, mitolojik söylencelerin bahsettiği tanrıları yerde ve gökte göremeyince, felsefe ile evreni ve doğayı anlamaya dair soruların peşine düştüler. Doğa yasalarını, evrenin nasıl geliştiğini, ilk oluşumları, sebeplerini, nasıllarını sormaya başladılar. İlk insanlar da doğayı büyük bir merakla algılamaya çalışmışlardı. Ancak o dönemlerde hem analitik zekanın yeterince gelişmemiş olması hem toplumsal yaşam örgütlülüğünün, teknolojik seviyenin doğal afetler karşısında insanları korumaya yetmiyor olmasından kaynaklı, insanın doğa algısında sevgi ve korku iç içe geçmişti. Düşünce ve gözlem gücü geliştikçe insan doğa olaylarının nedenlerini, yasalarını kavramaya başladı. Aslında doğanın sırlarını, gizemini gelişen analitik düşünce gücüyle sorgulamaya-çözmeye başladı felsefe ile. Bu sorgulayış, o güne kadar kendilerini yarı-tanrı, tanrı temsili gibi gösteren yönetimleri, siyasi erkleri sorgulamaya da götürdü. Felsefi düşünce gücü geliştikçe dini-mitolojik düşünce dogmalarının etkisi kırıldı ve bilimsel düşüncenin önü açıldı.

Bacon'un “*Doğa bilimsel mantık ile biçimlendirebileceğin, kendine tabi kalabileceğin gelinin olsun senin. Ben gerçek anlamdaki görüşümle doğayı tüm çocuklarıyla sana sunmak istiyorum. Doğayı senin hizmetine sunmak ve senin kölen yapmak istiyorum*” değerlendirmesindeki iddia, arzu ve gözü karalık; son iki yüzyıldır acımasız sonuçlarını insanlığın günlük olarak yaşadığı felaketlere kapıları açan aydınlanma felsefesidir. Bu felsefe, çarpık doğa algısının dillendirilmesidir. Bu düşünce, tüm aydınlanma felsefesine damgasını vuran, doğayı kapitalizmin ve tüm devletçi iktidar odaklarının sömürüsüne sınırsız açan, kadının sömürgeleştirilmesinin inceltip derinleştirilmesine kendince meşru bilimsel kılıflar dikip giydiren son derece

⁹ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygurlik Çözümü Özgürlük Sosyolojisi, Amara Yay., 2015

hastalıklı bir düşüncedir. Maalesef hepimize bulaştırılmış, maalesef hepimiz bu vahşi görüşün kurbanları olmaktan bir bütün asla kurtulamamışızdır. Canlı, hisseden, direnen, etkilenen, etkileyen, devingen, üretken, merhametli, cömert doğayı gözümüzde makine derekesine indirgeyen, cansız, hükmedilip ele geçirilmesi ve köleleştirilmesi gereken bir nesne gibi algılatan bu düşüncenin sahipleri ve uygulayıcıları hem doğa hem de toplumsal doğa karşısında en büyük suçu işlemişlerdir. Her iki doğanın da son iki yüz yıldır katili olmuşlardır.

Bu düşünce yapısı temelinde yükselen pozitivizm, tüm insan düşüncesini, algısını ve yorum gücünü sakatlamıştır. Yine aydınlanma felsefesi doğayı değersiz, insanın mutlak hükmüne girmesi gereken, sırları zorla-şiddetle sökülüp alınması gereken bir nesneye indirgedikten sonra; devletlere doğal olan her şeyi, başta da doğal toplumları vahşilikle damgalama ve onları uygarlaştırma hakkını ve görevini verdi. Bu konudaki eğilimlere, doğayı, onun insan toplumundaki temsili, benzeri olan kadını sömürmede meşruluk silahını kazandırdı. Uygur olan -aslında doğadan tamamen kopan-, uygar olmayı -yani hala doğa ile bağlarını koruyarı- işgal edebilir, zorla ele geçirebilir, yıkip yakarak ona boyun eğdirebilirdi. Doğa sırlarını, zenginliklerini tek tanrılı dinlerin, ulus-devletlerin meşru gücünden saklıyorsa her türlü saldırıyı hak ediyordur. Onun böyle bir hakkı, insan karşısında böyle bir duruşu olamazdı. Nitekim bu felsefe, son iki yüz yılda insanın ruhundaki, yüreğindeki derinliklerden insan olmaya dair gizemleri, sırları söküp almak için ve yerine anlamsız bir yığın bırakmak için her yöntemi bilimsellik adına hak gördü kendine.

Yine doğanın bağrındaki, derinliklerindeki tüm madenleri, cevherleri, suları, gökyüzünü, yeryüzünün tüm kuytu-
larını delip geçti, yıkip yaktı, tükürüp kirletti. Ne
doğada ne toplumda kutsal olan, gizemli bir nokta
kalmasın diye pozitivist bilimlerden beslenerek
ve güç alarak durmadan çalıştı. Sonuç tüm kao-
suyla, kriziyle yaşanmaz doğası ve toplumu ile
kadın-erkeği ve çocuğu ile üzerinde olduğumuz gezegen!

Elbette bu iki yüzyılda doğal toplum felsefesi
ile doğanın ve toplumsal doğanın özünü an-
layan ve buna göre yaşayan, direnen ve
örgütlenen birçok düşünce ve eylem gücü de
gelişti. Pozitivist anlayışa karşı duran bilimsel
çalışma ve duruşlar da oldu. Ancak doğanın ve
toplumsal doğanın kırımını durduracak
boyutlara ulaşamadı bu alternatif düşünce ve
duruşlar. Bu hızlı özetleme ile anlatmak iste-
diğim şudur: Doğaların farkındalığındaki, algısındaki,

Doğa
sırlarını, zenginlik-
rini tek tanrılı dinlerin, ulus-
devletlerin meşru gücünden
saklıyorsa her türlü saldırıyı hak ediyor-
dur. Onun böyle bir hakkı, insan karşı-
sında böyle bir duruşu olamazdı. Nitekim
bu felsefe, son iki yüz yılda insanın ruhun-
daki, yüreğindeki derinliklerden insan ol-
maya dair gizemleri, sırları söküp almak
için ve yerine anlamsız bir yığın bı-
rakmak için her yöntemi bilim-
sellik adına hak gördü
kendine.

bilince çıkarılıp tanımlanmasındaki yanılsamalar, sapmalar ve yanlışlar felaketlere yol açtı. Bunda ısrar edersek, tüm dinlerin gözümüzü korkutmak için anlattığı cehennemin dibine kadar yuvarlanacağız -ki şimdi bir yerlerindemiz bu cehennemin. Eğer ilk insan-
ların, doğal toplumun doğa algısını, farkındalığını ve bilincini-bilgeliğini günümüz
ihtiyaçlarına göre güncellemeyi başarırız cehennemden adım adım çıkıp gezegenimizi
yeniden cennet kılabiliriz, büyük bir emek ve mücadele ile. Bunca düşünsel birikimin
dayandığı, gözlemediği, analiz ettiği olguları alternatif sosyal bilim olarak jineoloji per-
spektifiyle sağlıklı okuyabilmemiz için kadın-erkek doğalarına doğru odaklanmalıyız.
Doğru tanımalı ve tanımlamalıyız. Bunu başarabilmemiz ise, doğayı, doğa kavramsallaştırmasının köklerini, kökenini, gelişimini ve etkilerini doğru algılayacak ve yorumlay-
acak kadın ve erkek doğalarına bağlı. Doğayı algılama ve kavrayıp tanımlama biçimi ile
başımıza felaketler yağdıran egemen erkek akli durduracak kadın ve erkek doğaları!

Doğa hakkında ulaşacağımız bilimsel, sezgisel ve içsel bilinçle kadın ve erkek doğaları hakkında da aydınlanmış oluruz. Farklı doğaların tanımına, algısına ve evrimsel gelişim hakikatine ermeden, kadın ve erkek doğalarını noksan ve sakat kavrarız. Her iki doğa kendi içinde ve birbirileri ile nasıl bir bütünlük ilişkisi içindeyse bunları kavrayan düşüncenin-zihniyetin de aynı bütünlük içinde olması gerekir. *"Bir bütün olarak evren, doğa bir duruştur. Hem de sınırsız hareket halindeki bir duruş."*¹⁰ Sağlıklı bir zihin, bu duruşu bütünlüklü kavrar. Bu duruşun güçlü ve estetik bir parçası olan kadın ve erkek doğalarını bütünlüklü kavrar. Bu doğaları birbirinden koparmak, karşılaştırmak, savaştırmak ve birbirine yabancılaştırıp düşman kılmak günümüzün insanlık ve doğa felaketlerinden sorumlu olan yaklaşımdır. Hiçbir gerekçe ile adı-özü-kılfı ne olursa olsun hiçbir felsefi akım adına bu bütünlük bozulamaz. Hele bu toplumsal özgürlük ve kadın özgürlüğü adına hiç yapılamaz. Bu anlamda *"En temeldeki bütünsel doğamız"*¹¹ deyiimi önemlidir. Çünkü biz parçalanmış benlikleriz, parçalanmış bedenler ve ruhlarız. Parçalanmış doğalarız. Bu parçalanmışlığı fark etmek hakikate ulaşmanın yarısıdır. Özgürlük adına yola çıkan hakikat arayışçıları, hakikatin bütünlüğünü parçalayarak hakikate ulaşamazlar. Hakikat bin gözlü bir pınar olabilir, bin bir renkte çiçek açabilir, 72 değil 72 bin lisanla dile gelebilir. Milyonlarca tür olup çeşitlenebilir. Sessizliğin ve sesin, görmenin ve körlüğün, duymanın ve sağırlığın bin bir formunda görünebilir, kaybolabilir. Ancak tüm çeşitliliği ile farklılığı ve zenginliği ile hakikat bir bütündür. Evrimin farklı zaman ve mekan etkenleri altında çoğalmış olsa da hakikat bütün çokluğuyla bir bütündür.

Oluşum-zaman-mekan ve varlık ilişkisinin felsefi tartışmasına girmeyeceğim. Ancak doğaya ilişkin yoğunlaşırken kaba hatları ile evrimsel süreci bilmek bile bizi bu bütünlüğü görmeye götürür. Yaklaşık 14 milyar yıl önce başlayan zaman yolculuğunda, oluş-varlık değişik mekanlarda ve çok farklı etkenler altında gelişmeye başladı.

¹⁰ Abdullah Öcalan, Bir Halkı Savunmak I. Cilt, Çetin Yay., 2004

¹¹ Clarissa P. Estes, Kurtlarla Koşan Kadınlar, Ayrıntı Yay., 2003

Bu oluşun kendisini kavrayacak ve farkına varacak toplumsal doğaya dönüşmesi için uzun zaman beklemesi gerekecekti. Ancak ne kadar uzun sürerse sürsün bu gerçekleşti. Oluş-varlık bin bir zorlu macera ve çabalar sonucunda, sabırla kendini farklılaştırdı. Kendi devamı olan, enerjinin örgütlü ve bilinçli formu olan düşünce gücünün gelişimi ile farklı bir doğa aşamasına sıçradı. Bir toplu iğne başı kadar küçük bir çekirdekten patlayarak evrene yayılan enerji, insan beyni formuna ulaştığında kendini bildi. Kendini bilen ve düşünen enerji galaksilerde, yıldız tozlarında, gökyüzünde, suların en dip derinliklerinde, karalarda, ormanların bağrında, dağların zirvelerinde, kaynayan volkanlarda, donan kutuplarda, yağmurun bereketinde filizlenen, buzulların zulmünde donan, güneşin rahmetinde çiçeklenen, toprak üstünde toprak altında direnen oluş yolculuğunun kayıtlarını okumayı öğrendi. İnsan formunda oluşmaya başlayışının hikayesinin, milyarlarca yıl süren bir sabrın çiçek açması olduğunu anladı. Kökleri, annesi-babası, tüm nesilleriyle ait olduğu geniş ailesi milyarlarca yıldır oluşuyordu ve kendisini, insanı, doğurmak için çabalamıştı. Tıpkı kendi kendini doğurduğu gibi, insanı da kendisi doğurmuştu.

Toplumsal doğa, %98'inde, *"toplum, ...kendi farkına varmış on beş milyar (evren tarihi) yıllık bir evrendir"*¹² iç görüşü, sezgisi ve farkındalığı ile yaşadı. Kendini bilen enerji olarak, geldiği kaynağı kutsayarak, koruyarak ve severek yaşadı. Bu enerji, doğa ile ilişki, çelişki, etkileşim ve öz savunma refleksi temelinde toplumsal doğa olarak gelişti. Doğduğu ve belli düzeylerde farklılaştığı kaynağı karşısında kendisini güçsüz hissettikçe, farklılaşan bir doğa olarak çözüm arayan, düşünen bir parçasıydı kaynağın. Ancak tarihinin %2'lik bir kısmı, çok maalesef kendini bilen-düşünen-fark eden enerjiden önemli oranda koparak, ona karşılaşıp düşmanlaşarak ve onunla savaşarak yaşadı. Bizler bu %2'lik tarihte kazandığımız ya da bize kazandırılan tersyüz edilmiş bilinçlerle ya da bilinçsizlikle, kendini bilen enerjinin mutant haliyle %98'i okumaya çalışıyoruz. Bazılarımız çalışmıyor da, hatta bu %2'lik tarihin kazandırdığı cehalete aldanarak %98'i ret etme kör cesaretini gösteriyor. Kopmayan doğaları birbirinden koparıp kanatarak, birbirinden beslenen doğaları ayırarak ve açlığa mahkûm ederek, pozitifizmin her iki doğaya vurduğu darbelere kör-sağır-dilsiz kalarak yok oluyor veya kendini bilen enerjinin günümüzdeki formlarını yok ediyorlar.

Evrimsel süreçlerde birbirlerinden farklılaşsalar da özünde aynı olan doğaların bütünlüklü hakikatlerini bütünlüklü kavramak için, zihinsel oluşum süreçlerimizin hangi zaman dilimlerinde, hangi mekanlarda, hangi kör bıçaklarla, nasıl, niçin yarıldıklarını ve yabancılaşmalar içinde boğuşmalara terk edildiklerini bütünlüklü kavrayışımız şart. Bütünlüklü kavrayış, özellikle doğanın ve toplumun temel özelliklerini anlamamız, özgürlük bilincini yükseltmemiz için şarttır. Doğaya dair edinilen bilgi birikiminin, bil-

inçlenme ve farkındalığın günümüzde özellikle kapitalist modernite yönlendirmesi ile özgürlük aleyhine, savaşları büyütme uğruna kullanıldığı bilinen bir hakikattir. Bunu önlemenin en sağlam yolu *"Esneklik özgürlüğü, özgürlük ise çeşitliliği doğurmaktadır. İnsan bu anlamda kendi yasallığını en çok ve en sık yapan doğa harikası bir varlıktır"*¹³ değerlendirmesindeki anlama göre kendi doğalarımızı toplumsal ve bireysel özgürlük lehine yapılandırabilmek, yönlendirebilmek ve örgütleyebilmektir. Bunu sağlıklı yapabilmemiz; birey olarak kendimizde ve genelde toplumlarımızda yanlış bilgi, bilim, felsefe, inanç yoluyla inşa edilmiş ve bize gerçek doğalarımızmış gibi kabul ettirilmiş düşünsel ve yapısal gerçeklikleri tanımamıza ve alternatif yaklaşımlarla aşmamıza bağlı.

Kadın doğası bana göre bir okyanus kadar engin ve derindir. Bu konuda gerek kitaplardan, gerek kadın ve insan yaşamlarından okumalarım var, ama okudukça ve yaşadıkça öğrendiğim en temel şey bu konudaki yüzeyselliğim oluyor. Bazı anaların derin bakışlarıyla karşılaşıyorum: "Kızım senin kadınlık okyanusunu önce sezmen, sonra bilmen, sonra anlayan ve sonra içinde yüzme cesareti kazanman, sonra..." diyorlar. Cesaretim kırılmıyor, karamsar ya da umutsuz olmuyorum. Hayatları ile bana mücadele ve tüm yaşamım boyunca cesaret aşılayan güçlü kadınların kızı, torunu, yeğeni, yakını oldum. Sonra çok sayısız kadının, çok renkli ve değişik yaşlardan bilge kadınların yoldaşı oldum. Kadınlık dünyasına inanan, onun gizemini, güzelliklerini keşfetmenin ciddiyetine ve arayışına sahip birçok erkeğin kız kardeşi, yaşam ve mücadele yoldaşı oldum. Onur duyduğlarım çoğunlukta olsa da yaralandıklarım da oldu. Ama her defasında kadınlık okyanusuna dair çok az bilgi çok fazla sezgi, his, duyu, duygu beni ayakta tuttu. Ben yaşam deneyimlerimin öğreticiliği ve kavraticılığının ışığında ulaştığım kadın doğası adını, tanımını, tanışıklığını ve analizini, bunları paylaşmayı önemsiyorum ve anlamlı buluyorum. Bu nedenle kadın doğasını doğru tartışabilmek için doğa kelimesine, doğa algılarımıza, bu algıların oluşum tarihine ana hatları ile dikkat çekmek istedim.

Doğalarımız ve onun içinde kadın doğası bir okyanussa bu okyanusu böyle bir kısa yazıda anlatmam, en azından beni aşan bir durum, şimdilik. Yapabilirsem bu okyanusun varlığını hissetmemize, duyumsayıp sezmemize ve ona ulaşan yolları görmemize katkı sunacağına inandığım damarlara dikkat çekmeye çalıştım. Bu konuda *"olayları gereğinden fazla entelektüel bir zemine oturtmak, kadınların içgüdüsel doğasına ait örüntüleri gizleyebilir..."*¹⁴ cümlesini okuduğumda, hiç bilmesek de, karşılaşsak da, belki hiç sezmesek de Clarissa P. Estes ile aynı kadınlık okyanusunda yüzdüğümüzü anladım; tabii ister vahşi, ister ilkel, ister doğal denilsin kadim kültürlerin kızları olarak. Biz ayrı toprakların ama aynı ruhun çocuklarıyız, anaerki ve doğal toplumun. Kökleri milyonlarca yıl öncesine, zamanın tek hakim olduğu dönemlere kadar giden dişil ruhun, dişil enerjinin tohumlarıyız. Milyarlarca

¹² Abdullah Öcalan, Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü V. Cilt, Sosyal Bilimler Akademisi Yay., 2013

¹³ Abdullah Öcalan, Bir Halkı Savunmak I. Cilt, Çetin Yay., 2004

¹⁴ Clarissa P. Estes, Kurtlarla Koşan Kadınlar, Ayrıntı Yay., 2003

ya da sonsuzca kez çiçek açıp, meyve olup toprağa düşmüşüz yeniden tohum olarak.

Ana hatlarıyla ifade etmeye çalıştığım bu çerçeveye doğayı kavramanın muazzam bir emek işi olduğunu hissetmeye ve hissettirmeye çalıştım. “...**Vahşi kadın (dişil ruh-dişiliğin kaynağı-yaratıcı dişil güç)* doğasının kavranması bir inanç değil, bir eylem işidir.**”¹⁵ Dişilik, kadın doğasının kök hücresidir. Dişi doğasını bilmeden kadın doğasını, eril doğasını bilmeden erkek doğasını tanımak ve tanımlamak sakıncalıdır ve imkansız yakındır. Dişiliğin evrendeki kökleri ise, doğadadır. Kadın doğasında dile gelen dişiliği anlamak, kavramak ise doğayı kavramakla mümkün olur. O zaman ‘Vahşi kadın’ın kaynağı olan doğanın kavranması daha kapsamlı bir eylemdir. Ama şu bir gerçek ki kadını kavrayış, doğayı kavrayışın anahtarıdır. Başka bir söylemle “*Toplumsal doğanın gerçek ve kapsamlı aydınlanması ancak kadın doğasının kapsamlı ve gerçekçi aydınlanmasıyla mümkündür.*”¹⁶ Bu anlamda kadını anlamak için doğayı ve toplumsal doğayı, her ikisini anlamak için de kadın doğasını anlamamız gerekiyor. Xweza yani kendi kendini doğuran, bir parçası olan biz insanı doğuran, besleyen, büyüten ve yaşatan; ama aynı zamanda öldürebilen, küçülten, ateşimizi söndüren ya da bizi ateşlerde yakıp sulara boğan, toprakları altına alıp nefessiz bırakan, zehirleyen, uçurumlarından atıp parçalayan, en derinlerine çekip bir daha vermeyen xweza! Doğa ana tıpkı ana tanrıça gibi, ana tanrıça tıpkı doğa gibi. Yaşam ve ölüm sihrini, tılsımını hep bağrında, derinliklerinde, kuytu- larında taşıyan, ruhumuza nefes üfleyen ve ruhumuzdan nefesimizi çekip alan! On bin- lerce yıl boyunca kadınlar kendilerini doğanın kızları olarak yaşattılar. Onun kızı olduklarının bilinciyle ve duyarlılığı ile evrenle, erkekle, çocukla, tüm toplumsal doğa ile iletişim kurdular. Kadınlar, sahip oldukları dişil doğanın farkındalığı ile kendilerini güçlü örgütlediler, bu dişil doğanın güç kaynağı olduğunu da ana doğadan yani evrenden gö- zlemlediler. Kadınların dişil doğası insanlık tarihini emzirdi on binlerce yıl. Kadın vücud- unun tüm parçaları, cinselliği, doğurması, emzirmesi, her şeyi güzel ve kutsal görünüyordu. Bırakalım ayıplamayı, tapılıyordu. Kadınların dişil doğası, hem kadının hem erkeğin gözünde on binlerce yıl güç ve kutsallık kaynağıydı. Zayıflık, köleliğin ezilme kaynağı olarak görülmesi insan zihninin erkek egemen düşünce ile yıkıma uğratılması ile yaşanan süreçlerde başladı.

Yani toplumsal doğa, on binlerce yıllık tarihi boyunca kadın doğasını bilip onu kut- sadı. *Abdullah Öcalan, “Demokratik modernite kadın doğası ve özgürlük hareketini temel güçlerinden birisi olarak bilip hem geliştirilmesini, hem de ittifak yapılmasını başta gelen görev- lerinden sayarak, yeniden inşa çalışmalarında değerlendirmek durumundadır.”*¹⁷ derken,

bu uzun ve köklü tarihe dayanarak özgürlük felsefesi geliştiriyor. Onun gücünü fark etmenin ve tanımanın, onun köleleştirilmesine isyan etme, başkaldırma; özgürlüğüne de baş koyma sorumluluğu yüklediğini iliklerine kadar hissediyor. Tıpkı onlarca yıldır dağlarda, çöllerde, şehirlerde, ovalarda, dünyanın onlarca ülkesinde özgürlük mücadelesi için başta bedenleri olmak üzere tüm varlıklarını, ömürlerini ortaya koyan milyonlarca kadın gibi. Tıpkı kapitalizmin insanı insanın kurdu kıldığı 21. yüzyılda yaşamın her alanında varlığını ve anlamını korumak için bin bir yolla direnen sayısız kadın kimliği gibi.

Kadın enerjisini, sinerjisini doğasına has güçlerini kabul etmek, bu özgürlük potan- siyelini örgütlenme sorumluluğunu bizlere yükler. Kadın özgürlüğüne teorik olarak yakın olup yaşamsal olarak uzak kalmak, potansiyeli güçlü doğalarımızı sağlıklı keşfimize de izin ve imkan tanımaz. Çünkü bu doğa hayatın en derinliklerindeki yer altı ırmakları gibidir. Yine hayatın zirvelerindeki dağlar gibidir. Yaşamın en dibe vurduğu zamanlarda olduğu kadar yaşamın zirvede olduğu zamanlarda da hep akar. Akışın kıyısında kalarak akışı anlayamayız. Akışın içinde olan, kendisi akış olup akışa hız ve yön veren- ler yaşamın ve kadın doğasının akışkanlığını kavrayabilir. Bu kavrayış, yaşamsal akışı ve kadın doğasının doğadan aldığı akışı kesintiye uğratan, tıkatan, bozan ve durdur- mak isteyen tehditleri, tehlike ve engelleri algılayabilir. Bu algılayışla sorumluluk duyumsayabilir ve kadın özgürleşmesinde her bir kadının varlığının ve mücadelesinin önemini farkına varabilir. Tüm bunlar biz kadınlara özgürleşmek için bilinçlenmeyi ve örgütlenmeyi şart kılar. “Kadın doğasının potansiyelini, gücünü biliyorum, tanıy- orum” dedi mi kişi bir kez, amansız bir etkinliğin içinde olmak durumundadır. Ahlaki, vicdani duruşun ve davranışın gereği budur. “Herkesin ortak bir doğası yok, herkes kendi başına bağımsız bir varlıktır” demenin liberalizmin tuzağına düşmeyi kolaylaştırdığı çağımızda, faşizm karşısında kazanmak için bu ahlaki duruşu ve davranışı geliştirmek hepimizin üstlenmesi gereken bir sorumluluk.

* Clarissa P. Estes’in - Kurtlarla Koşan Kadınlar kitabında kullandığı ifadelerden yola çıkarak parantez içerisindeki ifadeyi eklemeyi uygun gördüm.

¹⁵ Clarissa P. Estes, Kurtlarla Koşan Kadınlar, Ayrıntı Yay., 2003

¹⁶ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Çözümü Özgürlük Sosyolojisi, Amara Yay., 2015

¹⁷ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Çözümü Özgürlük Sosyolojisi, Amara Yay., 2015

Doğallık Kısılacından Doğanın Sınırsızlığına: Özgürleşme Arzusu

Ruşen Seydaoğlu

1-Siyasalın İnşası: İradenin Davranışlar Üzerindeki Etkisi ve Politik Kimlik Yaratma Gücü

Cinsiyetlerin birbirlerine karşı tutumlarının tarihsel ve politik geçmişi bize bu kimlikler kapsamında açığa çıkmış toplumsal cinsiyet rollerinin iktidarla olan ilişkisini anlamak için güçlü argümanlar sunar. Doğa, herkesin yaşam alanıyken ve cinsler arası anlaşmazlık bugün bildiğimiz anlamda yıkıcı bir çatışmaya dönüşmemişken insanın edindiği külli deneyim, bir grubun değer biçilmiş yaşam formunu sürdürmesinin karşısında diğer bir grubun çitlenme ve mal sahibi olma eğilimini ortaya çıkarmıştır. Her şeyi yaşamak yerine her şeye sahip olmak, bunun için öteki oluşturmak ve gerektiği takdirde ötekini yok etmek belki de iş bölümünün arzulara yanıt vermeyişinden kaynaklanmaktadır. Ama sonuç olarak, arzu, toplumsal kırılmaları yaratarak değer yerini iktidara olma arzusunu koymuştur. Bugün toplumların yeniden inşasına ilişkin iktidar merkezli devlet eğilimine karşı siyasal, cinsiyet kimlikleri arasındaki gerilimi, kişiler aracılığıyla; ancak kişileri de aşan bir yerden, toplulukların kolektif reflekslerinden ele almaktadır. Sadece değer yüklü eylemleri değil, toplumsalı yıkmak üzerine üretilen eylemleri de kapsamaktadır.

Tüm bu güç ve alternatif güç olma halleri, bilginin edinilmesi, edinilen bilginin hangi amaç ve yöntemlerle kullanılacağını tartışan siyasalın gündemidir. Burada kişilere, yarattıkları toplumlara ve iktidarlara birlikte bakma zorunluluğu vardır. Avcılık ve toplayıcılık işleri şeklinde adlandırılan, kaba anlamda kadın ve erkek işleri şeklinde ayrılan bu faaliyetlerin 'kapitalist modernite'deki ile aynı olmasa da o günün şartları

açısından başka bir toplumsal cinsiyet özelliği taşıdığı fikri ister istemez akla gelmektedir. Bugün kadın kitlelerini iktidarlar karşısında harekete geçiren toplumsal cinsiyet rolleri, 'o' günler konuşulduğunda bir dayanak halini almaktadır. Buradaki ayrım; söz konusu rollerin kim tarafından ve hangi amaçla oluşturulduğudur.

Zor kullanımıyla açığa çıkmış veya iradeye dönüşmemiş, ancak öğretilmiş davranış biçimlerinin toplumsal cinsiyet rollerinin kültürleşmesindeki etkisi ile bu yerleşikliğe karşı büyüyen kadın mücadelelerinin alternatif tepkileri, ve bu sistemsiz sorun üzerinde kapatılamaz gedikler açmaları, bahsettiğimiz gerilimin iki temel odağıdır. İktidar ve alternatif muhalefetlerin istikrarlı çatışması, toplumlar üzerinde yapısal değişiklikler yarattığı kadar yaratılmış doğallık önermeleriyle, aslında doğallığı da politik bir söylem haline getirmişlerdir. İki temel odak olarak vurguladığımız davranışlar ve karşı davranışlar aslında aynı öznenin farklı pratikleridir. Öyleyse bu aynı öznel iki farklı davranış biçiminin iktidar mekanizmalarıyla ilişkisi de bu çözümleme gayretinin bir parçası olmak zorundadır.

Doğallığı itaat üzerine kuran iktidar siyasetlerine karşı toplumsal muhalefetlerin doğallığı itiraz olarak üretmesi, bunu doğa ile insan ilişkisi üzerinden detaylandırması, hakkında durmadan düşünülebilecek, silinip yeniden yazılacak bir geçmiş analizi ve gelecek tahayyülü verir. Kavramsal açıdan baktığımızda da doğanın insan davranışıyla değiştirilemeyecek olana işaret ettiğini görürüz. Canlı cansız bütün mahlukatın kendiliğinden beraberliğini ve çatışmasını vurgulayan doğa tanımı ile hegemonik pratiklerin bileşkesi olan toplumun yani siyasal düzenin yan yana kullanılması kurgulanabilir olanın, kendiliğinden olanla arasında nasıl bir bağ kurulacağının çözümlemesine muhtaçtır.

Doğallık önermesinin, kapitalizmin güzellik formlarına itirazları ile iktidarların, güzeli tasvir etme halleri yönetsel olarak aynı da görünebilir; ikisinde de güzel olması gereken bir özne mevcutken bu öznenin görünürlüğü bulanıktır. Özgürlük iddiası ise kadın örneğinde; kadının nasıl görüldüğünden ziyade, nasıl görünmek istediğiyle ilgili olmalıdır. Bu istek özneye görünürlük kazandıracak, kendi deneyiminin sonuçlarını yaşama fırsatı verecektir. İrادی davranış ile irade dışı davranışın ayrımı; iktidar ve onun toplumsal cinsiyet kodlarından bağımsızlığı ifade ettiği ölçüde karar verebilme yetisinde açığa çıkaracaktır. Öyleyse cins mücadelesinin yarattığı siyasal alan kadınların iktidarlardan bağımsız deneyimler yaşayarak özne olmasını da kapsamalıdır.

2- Politik Bir İtiraz: İktidar Kurgularından Azade Bir Mekan Olarak Doğa

İktidardan bağımsız davranışlar şeklinde ifade ettiğimiz eğilim de kurgusal bir çözüm niteliğindedir. Beslendiği, model aldığı, karşılaştırmalı olarak seçildiği bir sürecin ürünü

olarak açığa çıkar. Yaşanılan toplumdan, öğretilerden bağımsız değildir; ancak seçme iradesinin kadına bırakılması, öznenin belirginleşmesi avantajını yaratır. Bilgiye ulaşabilme, kolektif gücün parçası olma, kendisine dayatılardan koparak yaratma yetisini kullanma fırsatları; ancak görünür bir özne olma ile mümkündür.

Doğallığın, politik bir itiraz olarak muhalefet tarafından kullanılmasını müdahale edilememişlik olarak değerlendirdiğimizde özgür ya da doğal davranışlardan söz edebiliriz. Aksi durumda; öze dönüş ne demektir? Sayısız ideolojinin, sayısız 'öz' tanımı varken iktidar eliyle şekillendirilmiş toplumların gerçek anlamda ulaşabilecekleri bir öz mümkün müdür? Kadın doğallığına karşı erkek doğallığının pozisyonu ne olacaktır gibi çok cevaplı ancak bir o kadar da odaktan uzaklaştıran soruyla uğraşılacaktır. İktidar, muhaliflerinin itirazında vurgulanan, iktidarların kendi insanını yaratma projesidir. Dönemsel olarak değişkenlik taşısa da iktidara talip olan ideolojilerin kurdukları oyunlar neticesinde öne çıkan kimlikler, ilgili dönemin insanına göre kurgulanan aileler, mekânlar, eğitim reformları, sağlık politikaları gibi çok sayıda mekanizma tarafından enjekte edilerek; yani insan, her defasında farklı bir 'şey' e dönüştürülerek ortaya çıkarılır. Bu müdahaleler özne olanı, obje yapma arzusundandır. Objeye olanın derinliği yoktur ve herhangi bir müdahalede istenilene dönüştürülebilir. Siyasal İslam'ın yarattığı obje, muhafazakarken, iktidarın kişileri özgür kılabilceğini sanan liberalizmin yarattığı obje olarak liberal adını almıştır. Müdahale olmadığında da 'özne' yani özgür insan gündemdedir.

İktidar muhaliflerinin itirazında vurgulanan, iktidarların kendi insanını yaratma projesidir. Dönemsel olarak değişkenlik taşısa da iktidara talip olan ideolojilerin kurdukları oyunlar neticesinde öne çıkan kimlikler, ilgili dönemin insanına göre kurgulanan aileler, mekânlar, eğitim reformları, sağlık politikaları gibi çok sayıda mekanizma tarafından enjekte edilerek; yani insan, her defasında farklı bir 'şey' e dönüştürülerek ortaya çıkarılır.

İlk insanların doğada yaşama motivasyonlarının, doğalında gelişen iş bölümünün, sınırsızlıkla ve müdahalesizlikle olan ilgisinin de günümüz ulus devlet modellerindeki katı sınırların toplumsal cinsiyet rolleriyle olan ilişkisi 'insan doğasına' dair toplumsal muhalefetlerin bilhassa kadın hareketlerinin sempatiyle karşıladığı hatta ideolojisini bunun üzerine kurduğu bir değerlendirme olabilmektedir. Diğer taraftan doğaya yapılan güzellikler, toplumun ilk sarsıntıyı yaşadığı yerin de doğa olduğunu dikkate alarak yapmak, önemlidir. En basit ifadeyle insan (erkek insan), doğaya müdahale edebilmiş ve hegemonik pratikle toplumsal düzeni değiştirmiştir.

İnsan eliyle değiştirilen doğa tanımının insana verdiği ilk yaşam deneyimi ya da doğanın akışı değil, iktidarın ideolojik müdahalesiyle yeni şeklini alan toplumsal yaşam formudur. Haliyle bu değişim,

deneyimlenmiş olanın varlığını ortadan kaldırmaya yetmeyecektir. Özgürlük anlayışı, bireylerin 'yapma' arzuları ve bunun sınırlandırılmasıyla ilgilidir. Yapılabilecekler ise deneyimlerden sonra ortaya çıkan kurgulardır. X'in varlığını bilmeden X'i ya da zıttını isteyemeyiz. Daha önce bugünün kapitalist şehirlerinden farklı bir mekan olarak doğada yaşamış ve bugünün dünyasından bambaşka bir yaşam formunu deneyimlemiş insanlar, güç paylaşımını/ilişkisini doğanın akışından öğrenmiştir. Mekan olarak doğa, sonradan üretilmiş kapitalist iktidar kurgularından azade bir alanı ifade etmektedir.

Doğa-insan ilişkisinin, iktidar normları dışında kullanılmasının alan açtığı bir başka boyut da dilin politikleşmesi ve yeniden inşası olmaktadır. Kavramların, iktidarlar tarafından aşağılayıcı ve ötekileştiren nitelikte kullanılmasının yanında, iktidar politikalarına uygun hale getirilmesi sıklıkla tercih edilen bir taktiktir. İktidar pratiğine karşı bir hamle olarak, birçok toplumsal hareket gibi kadın hareketleri de mücadele süreçlerinde farklı taktikler geliştirmişlerdir. İdeolojik tartışmalarını kamusal alana açan kadın hareketleri, toplumsal meşruiyetlerini kavramlara yükledikleri anlamları tartışarak bir yandan da bu kavramları iktidar odaklı kullanımlardan uzaklaştırarak, yeniden kazanmışlardır.

Bu bağlamda namus ve tecavüz, kadın iradesini parçalayan ve deneyimini kontrol altında tutan iki önemli 'zor/zorbalık' pratiği olarak incelenmelidir. Namusun, iktidar tarafından yaratılmasının yanında, 'zorun eril muhafızları' tarafından korunmasını, kontrol altında tutulmasını, kamusallaştırılmasını öğreten ve beraberinde kadın bedeninin iktidar tarafından sömürülmesini de meşrulaştıran anlayışa karşı yürütülen çalışmalar farkındalığı arttırmıştır. Akabinde tecavüzün sadece bedene dönük bir erkek saldırısı olmadığını, kadının iradi olarak yaşamasını engelleyen bütün iktidar müdahalelerinin tecavüzün başka biçimleri olduğunu ve bütün bu müdahalelerin iktidar öğretisiyle kültür halini aldığını yani toplumda kabul gören bir yaşam formuna dönüştürüldüğünü günbegün tanıgı olduğumuz süreçte de gördük. Tüm bunlara rağmen yakın tarihte Kürt Kadın Hareketi'nin namus ve tecavüz kültürü üzerine yürüttüğü 'Kimsenin Namusu Değiliz, Namusumuz Özgürlüğümüzdür' ve 'Tecavüz Kültürüne Son' kampanya faaliyetlerinde (protestolar, seminerler, konferanslar vb.) önemli bir direnişe ve protestoya da tanık olduk.

Dilin politikleşmesi ve iktidara karşı yeniden üretilmesi açısından önemli olan bu iki örnekte kampanya faaliyetleri aracılığıyla, iktidarın eril anlamlar yükleyerek, bu anlamlarla bir yandan kadını görünmez kıldığı diğer yandan da kontrolü ihmal etmediği alan kadınlar tarafından işgal edilmiştir. Bu işgal, siyasalın kadınlar tarafından işgalidir. Her ne kadar böylesi bir çabayla kullanıldığı teyit edilmemiş olsa da kampanyadaki sonuçlara benzer bir şekilde kadın doğallığı bugün, Kürt Kadın Hareketi ve örgütlü olduğu alanlarda iktidar kullanımının tersi şeklinde algılanmakta ve kendi ivmesini oluşturmaktadır.

3- Toplumsalı Koptuğu Yere Kavuşturmak: Sınırsızlık

Şekillendirilme ve yeni anlamlar yükleme çabasına rağmen doğayı, bütün özellikleriyle birlikte siyasalın mekanı olarak görmeye devam etmek, olanın, olması istenenin ve yapılabılırlerin alanının ne kadar geniş ve çeşitli olduğuna dair sınırsızlığı işaret eder. Davranışların sınırsızlığı kadar imkanların sınırsızlığı da bu mekana dahildir. İnsanların deneyimleri sadece insan davranışları neticesinde edinilmemiş, canlı ve cansız varlıkların birbirlerine dönük etkilerinin tamamının gözlemi ve yorumu ile oluşmuştur.

Fakat herhangi bir cinsiyetin doğa dışında değerlendirilmesi, birlikte yaşamın imkansızlığına açılan riskli bir yol anlamına gelecektir. Özgürlük ideali türlerin beraberliğini yadsımaya müsaade etmez; herhangi bir türün diğerlerinin iktidar olma çabasıyla yok edilmesi yahut sınırlandırılması, özgürlüğün yokluğu anlamına gelecektir. Bugün aldığı form ve ideolojikleşmesi açısından eleştirilen, erkeğin, devletli toplumun ve bunların ürettikleri yıkıcı politikaların mekanı da doğadır. Dolayısıyla iradesine müdahale edilen kadın, kendi iradesine kavuşmak için adım attıkça, bu mekandaki yaşam alanı genişleyecektir. Bu genişlemeyle birlikte gasp edenlerde daralma etkisi yaratacaktır. Bu diyalektik doğadaki bütün canlılar arasında kendini sürdürme arzusuyla zaten var olmuştur; haliyle bağışık irade deneyimi, bugün adına toplumsal mücadele dediğimiz faaliyetlerin tamamında aslında sadece hatırlanmaktadır.

Mekana anlamlar yükleyerek araçsallaştırmak (genişleyen-daralan alanlar) ise artık değerlerle şekillenmiş davranış biçimleri hakkında konuşmayı gerektirmektedir. Değerler hakkında konuşurken, gelişmiş ve ideolojikleşmiş iktidar politikalarının yapılaşmalar ve diğer modernleşme hamleleriyle doğanın kendiliğindenliğini kıskacı altına almaya çalıştığını bilmeli ama bu 'beğenmediğimiz' halin de yine doğaya dahil olduğunu görebilmeliyiz. Yaratılan ya da bozulan her yeni şey doğanın bir parçası olmaktan fazlası değildir. İktidar politikaları ise doğayı canlı dışı, canlı için sömürülmeye müsait, kopuk bir alan olarak tasvir etmektedir. İnsanların doğayla olan ilişkisinin dezenformasyonu da bu politikalara dayanmaktadır.

Toplumsalın değerleri ise burada önem kazanmaktadır. Yaşadığı mekanda olup bitenlere anlamlar yüklemek, bunlar üzerine düşünmek, dayatılanı olduğu gibi kabul etmemek insan türünün en nadide değerlerindendir. Üzerine giydirilen elbisenin kim tarafından dikilip kendine giydirildiğini sormak, tartışmak ve en nihayetinde o elbiseyi giyip giymeyeceğine karar vermek, her bir adımda kendi doğru ve iyisini, güzelleşme eğilimini sorgulayarak açığa çıkardığı değerler sayesindedir. Bugün kendini doğa ile özdeşleştiren insanların, sınırsız olan bu alana

eğilimleri, değerlerinden gelmektedir. Bireylerin attığı her adımda beraber yaşadığı diğer bireylerin etkisi söz konusuysa ama aynı zamanda kendisi de diğerlerinin adımlarını etkiliyorken (toplumsal yaşam) sorgulanan adımlar o toplum içinde gerilim yaratacak ve gerilimden ideale kavuşma imkanı doğacaktır. Yok etmeye meyletmeyen gerilim, arttıracak, üretecektir. Tam tersi örnekte değer üretmemeye sorununun baş göstermesi de bu diyalektiktendir. Politikleşen kadının, müdahale edene dair tutumu, kurgulananın dışına çıkabilmesi ve bu deneyimi kolektifleştirme eğilimiyle ilgidir. Değerler üretme ve üretimini yaşayabilme talebi, doğal ortama kavuşma arzusuna işaret eder. Doğanın kapitalist konfigürasyonunda ilk kaybedilen özgürlük olduğuna göre ilk değer yüklenmesi gerekenin de özgürlük olması şaşılacak kadar gerçekçidir.

Aynı şekilde tek bir türün doğayla özdeşleştirilmesi yeni iktidar biçimlerinin türemesi riskini taşıyacaktır. Elbette, deneyimini, değerlerden beslenerek bir itiraz olarak üretmek, çoğu zaman muktedirlerin tercih ettiği bir eğilim değildir. Kaybettiğinin farkına varan, kaybedendir; ancak bu kimlik aynı zamanda kazanmak için mücadele eden olarak da karşımıza çıkabilir. Değerlerin harekete geçirme gücü bir sürecin parçasıdır. Ancak, müdahalesiz bir iradeye kavuşmaya çalışırken bu sürecin işleyişi esnasında yeni roller üretmek, bilhassa kadının nasıl davranması gerektiğini dikte etmek, dayatmak, kapitalist alışkanlıkların tekrarı olacaktır. Nitekim, esas olan kadının özgürleşmiş bir karar alanına sahip olması ve bu alandan kendi iradesini çıkarmasıdır. Güzel kadın, doğru kadın, öncü kadın belirlemeleri; motivasyon kaynağı olabileceği gibi ayakları yere basmadığı yani iktidarlardan bağışık iradede türemediği takdirde, toplumsal cinsiyet rollerini destekleyen yeni iktidar kalıplarına dönüşecektir.

Zenginlik, aynı türlerin/ideolojik çevrelerin/cinsiyetlerin benzer davranış biçimleri içinde olmasında değil, her canlının özgür iradesiyle deneyimlediği mil-yarlarca deneyimin külli bir kazanımla toplumsalı oluşturabilmesidir. O halde toplumsal tek bir idealin değil ideallerin ve idealin karşısındaki diğer deneyimlerin toplamıdır. Deneyimlerin biricikliği, bu deneyimleri yaşayanların biricikliğinden geldiği gibi kendi dinamizmine ve yeniden üretilebilirliğine içkindir.

Bu kabul kolektifleştirdiği ölçüde, iktidarların toplumları kontrol etmek için yürüttüğü tek tipleştirme politikasının, kurgulanmış bilimselliğin, hayali kazancın, tekdüzeliğin karşısında aşılabilir muhalif bir barikat olacağı gibi iktidar karşıtı örgütlerin de ezberlerinin sarsılmasına imkan tanıyacaktır. Bilinmezliği işaret eden doğal yaşam tarihinin ya da bugünün resmi tarih kurgusunun yarattığı bilgi havuzundan fazlası insanın özgürleşmiş iradesinde ve bu iradeyi açığa çıkardığı müdahalesiz doğa alanında bulunabilir.

Bildiğimiz anlamda politikleşmiş kimliklerin özgürleşmek adına sınırlandırılması ile iktidarlardan gelen öteki sınırlandırmaların birbirlerine yaklaştığı ve uzaklaştığı noktalar; özgürlük tartışmalarında, muhalefetlerin tekrar tekrar üzerine düşünmesine muhtaçtır. İktidarlar varlıklarını sürdürmek için, hukuk yaratırlar ve uymayanlar için yapılacaklar vardır. Özgürlük hareketleri, kendilerini müdahalesiz alanlar uğruna örgütlerken, ayakta kalmak ve devam etmek için ‘kurallar’ koyarlar, beklentileri vardır. Bu kuralların nasıl uygulandığı ve nasıl özneler oluşturduğu asıl meseledir.

İktidar bilgilerinin kurgusallığı, dayatılanların, normmuş gibi görülenlerin kesinliğine her zaman kuşkuyla bakmaya neden olacaktır. Diğer taraftan artık normlar iktidarların ve muhalefetlerin istemeden de olsa birlikte neden olduğu sonuçların toplamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Öznenin, herhangi bir iktidar davranışı karşısındaki süzgecini ve itici gücünü özgürlük arzusu olarak belirlemesi, gözlemden özgürlük yaratmaya evrilebilir güçtedir.

Patriarkal İdeolojinin Üç Sac Ayağı

Heide Göttner-Abendroth
Çeviri: Berna Yılmaz

Giriş Düşünceleri

Bu makalede anlamak istediğimiz patriarkalın ve aynı zamanda patriarkal ideolojinin içeriğinin ne olduğu ve patriarkal ideolojinin baskıcı gerçekliğini saklamada ne denli başarılı olduğudur. Nitekim hem okul öncesi eğitimde, hem ilkokul ve onu takip eden eğitim kurumlarında kesintisiz bir biçimde patriarkal ideolojiyi içimize alıyoruz hem de bu yüzden normal bir dünya için bu ideolojiyi perspektif olarak tutuyoruz. Bu patriarkal perspektifin yaşamımızdaki acı deneyimlerden ötürü orasında burasında çatlaklar oluşsa da, bu çatlaklarla dolu binada nasıl tutsak olduğumuzu fark bile edemiyoruz. Bu ideoloji sürekli tekerrür eden patriarkal yaşam pratiğiyle birlikte en gizli duygularımıza, düşüncelerimize, bütün davranış ve dil tarzımıza kadar ulaşır.

Patriarkaldan başka bir toplumsal biçim bilinmezse, patriarkal ideolojinin bu düşünsel ve sosyal çemberinden dışarı çıkabilmek, neredeyse mümkün değildir. Bunun dışında bir bakış geliştirebilmek ancak patriarkal olmayan toplum biçimlenmesi ve düşüncesinin araştırılması ve anlaşılması ile mümkün olabilir. Patriarkalın iç yüzü ona tutuklu kalarak, iç görü geliştirilmeden anlaşılabilir. Anlamaksa ancak mesafe alabilmekle mümkündür. Modern, kendini sürekli geliştiren ve tamamen farklı bir kültür ve yaşam tarzı oluşmasını destekleyen matriarkal araştırma, bahsettiğimiz bu mesafeyi alabilmeyi başarmaktadır.¹

¹ Heide Göttner-Abendroth: Das Matriarchat II,1. Stammesgesellschaften in Ostasien, Indonesien, Ozeanien, Stuttgart 1991; dies.:Das Matriarchat II,2. Stammesgesellschaften in Amerika, Indien, Afrika, Stuttgart 2000.

Matriarka, patriarkal yaşam biçimi ve anlayışının tersine çevrilmesi anlamına gelmez. Bu araştırma biçimi o denli farklı bir düzeneğe sahiptir ki, onunla meşgul olanlarda yabancılaşma hissiyatı oluşturabilir. Bu hissiyat patriarkalın çocukları olan bizlerin anlama engellerinden kaynaklanır. Eğer patriarkal toplum yapılanmasını matriarkal toplum düzenine yansıtmamak istiyorsak, bu anlama engellerini aşmamız gerekir. Bu açıdan ciddi ana soylu bir araştırma her zaman öz eleştirel, bilişsel bir değişimi içerir. Burada mesele ne yıkıcı potansiyeli her geçen gün daha çok açığa çıkan patriarkaya müspet bir saplanmışlık, ne de ana soyluluğa romantik bir özlemdir ki bu özlem patriarkal kökenli bir muhtaciye. Bilimsel matriarkal araştırmaların odağı, öz eleştirel anlamayı gerektiren, değişik sosyal olguların makul, gerçekçi idrakıdır. Anaerki hayalleri bizleri içinde bulunduğumuz durumu anlamaya bir adım bile yaklaştırmayacaktır; çünkü patriarkal ideoloji içerir. Bu yüzden anaerki toplum yapılanmasında az önce bahsettiğimiz bu yabancılaşma duyguları, kendilik duygumuz için bir aynadır: Bu duygularda patriarkal normları ne denli içselleştirdiğimizi ve kirliliği bir sudaki balıklar gibi bu patriarkal normallik içinde nasıl yüzdüğümüzü anlarız.

Günümüzdeki alternatif hareketlerin iddia ettiği, matriarkal toplum yapılanmasını ve tarihini (esas olarak kadın tarafından yaratılmış bir tarih ve kültür) bilmeden özgülleşebilmenin ve yeni bir toplum vizyonu oluşturabilmenin mümkün olduğu yalnızca yanılgıdır. Böyle bir düşüncenin bütün iyi niyete rağmen getireceği sudur: cinsiyetler arasındaki iletişim iç yüzü anlaşılmasından kalır. Kadın ve erkek arasındaki geleneksel patriarkal roller de tekrar edilir.

Karışık cinsiyetli bu alternatif hareketlerde kadın-erkek arasındaki iktidar farkının tartışılabilmesi ve bu problemin aşılamaması, hareketlerin bu anlamdaki beceriksizliklerini gösterir. Böylece bu hareketler zayıflar ve hatta başarısızlıkla sonuçlanırlar.

Feminist kadın ve cinsiyet araştırmaları yapan çevrelerdeki bir diğer yanılgı da özgürleşmenin patriarkayı eleştirmekle mümkün olacağı yönündedir. Fakat patriarkal zeminde yapılacak ataerki eleştirisi tutarsızdır ve yeterli değildir. Bu durumda da yine patriarkal kalıplara hapsolunarak yetersiz adımlar atılmakta ve girişimler reformizmde ya da bir çemberde takılı kalmaktadır. Eşitlikçi feminizm, reformizmi sistemi aşmadan, mevcut patriarkal toplumda kadının erkeklerle aynı şeyleri yapabilmesi olarak algılar. Burada kadın çehreli bir patriarkal modelin taklidi sendromu söz konusudur; patriarkalın çözülmesi, sonlandırılması değil.

Her radikal eleştiri ve radikal değişim patriarkal ideolojinin köküne kadar incelenmesini, anlaşılmasını gerektirir. Politik olarak hedef patriarkal sistemi tamamen kaldırmaktır.

Patriarkalın -tarihsel olarak oluştuğu için- iyi olana da sahip olduğu düşüncesi çok yaygındır. Buna örnek olarak erkek ruhunun yaratıcılığı, bireysellik, makine teknolojinin gelişimi verilir ki bu tamamen bir yanılgıdan ibarettir.

Bu gelişmelerin egemen toplumda bir alibi fonksiyonu olduğu ya da hiçbir şekilde yaşam dostu amaçlar için kullanılmadığı (nasıl ki erkek ruhuyla makineleşmiş bir dünyanın gelişimi yalnızca savaş ve iktidarın genişlemesine hizmet ediyorsa) görülmektedir. Çünkü ataerki genel olarak iktidar toplumunu ifade eder. Ataerki ve iktidar eş anlamlıdır. Patriarkal olmayan kültürlerin icraatları, üretkenlikleriye hepten gizlenir. Nitekim bireysellik, teknik, düşünme bütün zamanlarda var olan şeylerdir. Bunlar insani kültürün başlangıcından beri yarattığı büyük değerlerdir. Patriarkal yaşam ve düşüncenin tümünü kapsayan iktidar yapılarında iyi bir şey bulmak ya da bir parça kurtarabilmek mümkün müdür? Bir parça iktidar yine de iktidar, biraz patriarkal ideoloji yine de patriarkal ideolojidir. İktidar kalıpları ve iktidardan bağımsızlaşmak ortaklaşabilecek şeyler değildir ve hem mantıksal olarak hem de pratikte birbirlerini dışlarlar. Burada konu patriarkal iktidarın ve bununla bağlantılı ideolojinin kaldırılması olduğu için bu noktada taviz verilmesi mümkün olmamalıdır.

Patriarkal İdeolojinin Üç Sac Ayağı

Patriarkal ideolojinin beş-altı bin yıl boyunca farklı patriarkal egemenlik formlarıyla sürekli yeni biçimlerle meşrulaştırdığı varlığı, üç sac ayağı üzerine kurulmuştur. Patriarkalın üzerinde yükseldiği bu ayaklardan en önemlisi kendisini ideolojik olarak **andromerkeziyetçilikte** (andros, erkek anlamına gelir) gösteren, erkeğin kadın üzerindeki iktidarını. Andromerkeziyetçilik evrensel erkek üstünlüğünün yani patriarkalın zamansal-mekansal olarak sınırsız olduğu ve esasında zirve yaptığı bir fonksiyondur. Bu ebedi ataerki mitidir. Esas fonksiyonu iktidarın doğa vergisi olduğu ve insana doğuştan geçtiği yönündedir.

Burada iktidar esasen doğal olmaktan başka her şeydir; yapay, insan düşmanı bir kurgudur/konstrüksiyondur. İktidar şu şekilde anlatılabilir: İktidar toplumunda azınlık emreder ve çoğunluk bu emre itaat etmek zorundadır, çünkü bu azınlık baskı araçlarına sahiptir. Yani savaşçıları, askeri, polisi, idari kurumları, yargısı, cezaevleri ve diğer tüm infaz organlarıyla baskı değneğini elinde tutar.² Bu baskı araçlarının oluşumu da oldukça karmaşık bir süreçtir.

Tarihsel olarak karizmatik liderlerin savaşçı kabileleri olarak ortaya çıkmış ve günümüze dek kendisini yüksek teknolojik kontrol aygıtları olarak geliştirmiştir. Bunlar çeşitli iktidar yapılarını şekillendirirler: eski savaşçı krallıklar ataerkisi, ortaçağ feodalizmi ataerkisi, sınıflı toplumun burjuva ataerkisi, endüstriyel makine toplumu ve küresel kapitalist dünya ekonomisinin modern ataerkisi. Günümüzdeki büyüklük hezeyanına rağmen, patriarkal iktidar toplumu tarihsel olarak oluşmuş ve bu yüzden de kaldırılması mümkündür.

²Siehezudiesem Begriff Christian Sigrist: Regulierte Anarchie, Frankfurt a. M. 1979.

Andromerkeziyetçilikte erkek kendisini iyi, manevi, ‘insan’ olma normlarına sahip, hükmeden cins olarak tanımlar. Bunun dışındaki her şey normal olmayan olarak görülür ve değersizleştirilir. Bu tutum kötü, aşağı ve normlardan sapmış olarak kabullenilen kadına karşı pratiğe geçer ve sürekli noksan olarak geriye itilir. Andromerkeziyetçilik patriarkal toplumdaki erkek-kadın-güç farkını yansıtır. Bunun dışında patriarkal olmayan kültürlerin, özelliklerinde bu tür bir güç farkı gözetmeyen matriarkal toplumların tahrip edilmesinin meşrulaştırılmasını sağlar. Kadınların ataerki içinde bağımsızlıklarını koruyabildikleri alanlara yönelik de aynı yıkıcılıkla yaklaşılmıştır. Bu alanlardaki kadınlara ortaçağ Avrupa’sındaki kadın loncalarının emekçi kadınları, Avrupa Yeniçağı öncesindeki mahalli hekimleri ve ebeleri, otonom manastırlardaki (Beginenhöfe) manastır üyeleri, Batı ülkesi olmayan birçok ülkedeki temel ekonominin çiftçi kadınları örnek olarak verilebilir. Andromerkeziyetçilik kadın üzerinde mutlak bir hakimiyet sağlamaya çalıştığı için bu alanlar tahrip edildiler, hala edilmektedirler ve yeni oluşumlar da engellenmektedirler.

Patriarkalın ikinci ayağı **antropomerkeziyetçi** (antropo, Yunanca insan) ideolojiye dayanan erkeğin doğa üzerindeki hakimiyetidir. Bu ideolojiye göre insan yani erkek kendini her şeyin merkezi ve ölçüsü olarak görür. Kendini doğanın dışına alarak, tüm canlıların, doğa ilişkilerinin en üzerindeki norm olarak kabul eder. Çünkü kendisi kainatın tacıdır ve geriye kalan ne varsa ona bağlıdır, onun tebaasıdır. Doğa ve maneviyat/ruh ayrımı da bu anlayışın ürünüdür. Burada ruh erkek, medeniyet ve tanrı ile eş

tutulurken, doğa kaotik, kötü, vahşi ya da sözde “ölü madde” olarak aşağılanır. Tüm öbür canlıların hissiyatları, canları, zekaları reddedilir ve fayda nesneleri gibi muamele edilir. Böylelikle insanın (erkek) savunmasız doğaya, dünyamıza dilediğini yapabilmesi meşrulaştırılır: işgal edebilir, şiddet uygulayabilir, talan ya da tahrip edebilir.

Patriarkalın ikinci ayağı antropomerkeziyetçi (antropo, Yunanca insan) ideolojiye dayanan erkeğin doğa üzerindeki hakimiyetidir. Bu ideolojiye göre insan yani erkek kendini her şeyin merkezi ve ölçüsü olarak görür. Kendini doğanın dışına alarak, tüm canlıların, doğa ilişkilerinin en üzerindeki norm olarak kabul eder. Çünkü kendisi kainatın tacıdır ve geriye kalan ne varsa ona bağlıdır, onun tebaasıdır.

Antropomerkeziyetçiliğin sonuçları dünya çapında insan ürünü doğal felaketler olarak karşımıza çıkar. Bu felaketlerin sebebi bizimkilerin de içinde olduğu yaşamsal ilişkilerdeki dengenin tahribidir. Bu şekilde “yapma” sanrısıyla çok şey yıkıldı ve bugün bu yıkımı düzeltmek için erkeğin görevi andromerkeziyetçiliği kaldırmak olmalıdır. Patriarkalın üçüncü ayağı **politik ve düşünsel emperyalizm** yoluyla öbür halklar üzerinde hakimiyet kurmaktır. Burada baskı altına alınan ve tahrip edilen ilk sıradaki kurbanlar

patriarkal olmayan toplumlardır. Fakat aynı zamanda patriarkal yapılanmış toplumlar da güçlü olan haklıdır kuralıyla birbirlerine karşı savaşırlar. Güçlünün haklılığı “daha kuvvetli silahın gücü” anlamına gelir. İki klasik patriarkal tezin de söylediği gibi, “Savaş her şeyin babasıdır” (Antikede bir Yunan filozof) ve “bütün güç namludan gelir” (günümüz Çin devrimcisi). Politik ve düşünsel emperyalizm, kendini şiddet yoluyla dünya imparatorlukları ve dinleri kurarak açığa çıkarır. Ancak iktidarın ötekine karşı zorlaması ve yurkardan yaptığı baskısı her zaman aşağıdan gelen karşı bir basınç (direnc) oluşturur ve bu da diğer taraftan gelecek yeni zorlamalar yaratır. Böylelikle yönetenler ve yönetilenler arasında bir ‘*Circulusvitiosus*’ yani ‘*zorlayıcı bir kısır döngü*’ ortaya çıkar. Zira iktidar ve onun sömürü metotlarıyla içerde sürekli bir sosyal kaos oluşur. Bu bitmeyen iç problemleri yapay dış düşmanlar ve gereksiz savaşlar yaratarak dışarıya nakletmek patriarkal siyasetin tipik özelliği ve de siyasi ve düşünsel emperyalizmin kökenidir. Burada da yine bölme ve aşağılama ideolojik işlemi yoluyla soykırımların, kültür tahribatının, sömürünün, yayılmacılığın ve batının paraya dayalı günümüz ekonomisinin ve ekonomi tarzının küreselleşmesi haklı çıkarılmaya çalışılır.

Andromerkeziyetçilik, antropomerkeziyetçilik, politik ve düşünsel emperyalizm hep birlikte patriarkal sendromu oluştururlar. Patriarkal sendrom özgür düşüncüyü dar sınırlar içine alarak gerçek human/insani bir toplumu engeller. Bunun yerine bir kanser hücresi gibi büyüyen patriarkal kültür nevrozu ve yıkıcı davranış biçimlerini oluşturur ve bunlar bu hasta toplum içerisinde yayılırlar. Patriarkal sendrom, patriarkalın beş-altı bin yıllık tarihinden gelir ve iktidar toplumunun bütün tiplerinde farklı şekillerde yinelenir. Bu durum günümüzde çok daha tehlikeli bir hal almıştır çünkü egemenler gelişen zeka, mantık ve ahlakın yer almadığı ekonomik ve askeri alanda ellerinde her zamankinden daha büyük bir güç tutmaktadırlar.

Andromerkeziyetçiliğe Dair Açıklamalar

Andromerkeziyetçiliğin oluşumu, felsefi varlık tanımı hokkabazlığıyla kendini gösterir. Bu metot patriarkal felsefeye ‘öz’ü erkeğin elde tuttuğu ve kontrol edebildiği şey olarak tanımlaması tespitiyle hizmet eder. Olayların ve durumların akışında öz tanımlamalar yoluyla varlık oluşur, isimlendirilir ve üzerinde belirlenebilecek bir sistem içinde ‘seyleştirilir’ (nesneleştirilir) yani ‘şey’ (nesne) yapılır. Bu durum hiyerarşiyi ve daimi hiyerarşik olan iktidarı doğuran bölme ve aşağılamanın manevi prosedürüdür. Bu prosedür ya da işleyiş kendisini en belirgin olarak patriarkalın bütün manevi tarihi boyunca yaptığı kadın öz tanımında okunabilir. İlk dönemlerin patriarkal savaş çeteleri, gelişkin matriarkal kültürlere karşı savaşırlarken ‘kadın’ı düşman bir varlık olarak görüyorlardı çünkü kadınlar dini eceler ve matriarkiler olarak erkek kardeşleri ve oğullarıyla el ele kendi yarattıkları matriarkal toplumu idare ediyorlardı. Bu sebeple erken ataerkide kadına yönelik düşman bir yansıtma başladı: Kadınlar, mitolojideki erken ataerki kahramanı Marduk’un tanrıça Tia-

mat'ı mağlup edip, öldürdüğü gibi, genel olarak mağlup edilmesi gereken “kötü”, “kaotik”, “düzensizliğe tıkmışlar” olarak görüldüler. Burada matriarkal kadınların ve toplumlarının kendilerine dayatılan yeni erken patriarkal egemenliğe karşı direnişleri görünür.

Avrupa, Çin ve Hindistan'daki klasik patriarkal filozofların öz tanımlamaları bu ideolojik şekillenmeyle devam ettirilir. Yunan filozofu Aristoteles kadının özünü, şekillenmemiş madde, erkeğin ilk hareket ettirici olarak ruhsal form verdiği saban izi olarak tanımlar. Ruh ve madde birbirinden koparılır -sanki gerçekliği bulmak için ruh can bulmamalıymış ve yaratıcı canlı çeşitliliğinde madde ruhsal değilmiş gibi. Bu tanıma göre daha üstte varlığın aşağıdakinin üzerinde belirlediği gibi erkek ‘ruh’ olarak, ‘madde’ olan kadının üzerinde belirler. Buna ilaveten erkek ‘baba’ olarak spermleri yoluyla (form) çocuğun tek yaratıcısı, kadınsa saban izi (madde) olarak yalnızca besleyen kucakıyla erkeğe katkı sunandır. Bu anlayışta klasik patriarkal babalık kavramı formüle edilir ve hatta biyolojik annelik inkar edilip, kadın yalnızca bakıcılığa indirgenir. Bu şekilde çocukların yalnızca babanın mülkiyetinde olmaları, onun ismini taşımaları ve onun varisleri olmaları meşrulaştırılır. Anne, ‘erkeğin çocukları’ için bir hazneden ibaret olur yalnızca.

17. ve 18. yüzyıllarda erkeğin sperminin bütün halinde insancıklar ihtiva ettiği düşünülürdü. Bu anlayış “*kadına çocuk yapan erkek*” gibi çeşitli deyimlerinin de yansıttığı üzere bu güne kadar sürmektedir. Çin devlet filozofu Konfüçyüs kadının özünü erkeğin üst, aydınlık, harika, güçlü, asil, sağlam (Yang-Prensibi) özü tarafından dizginlenmesi gereken bayağı, karanlık, zayıf, dengesiz, alelade (Yin-Prensibi) olarak tanımlar. Eğer “asiller” (erkekler) hükmetmezlerse, “bayağılar” (kadınlar) yayılırlar, bu yüzden de belli metotlarla sistematik olarak baskı altında tutulmalılardır. Devlet, yani patriarkal Çin İmparatorluğu, devlet işlerinden ailenin üyelerine kadar olan silsileye kendini yerleştiren bu katı hiyerarşik ideolojiyle işlevini ancak yerine getirir. Bu bağlamda öz tanımlamaların işlevi hiç kısıtlanmadan, etkin bir şekilde uygulanan egemenlik aracı olarak günümüze kadar belirginleşir.

Katolik çevrelerde kadının özü ve yazgısı hala doğurmak ve çocuklarını patriarka ve kilise için eğitmekten ibarettir. Bu tanı ve doğa tarafından bu şekilde düzenlenmiştir. Psikolojide kadının ‘öz’ü erkek normundan sapmış, duygusal, irrasyonel, eksik (penis kıskançlığı) ve yalnızca erkekle ilişkide bütün bir öz olarak görülür (Sigmund Freud). Kadın animusunu (ruhunu) bastırmalıdır ki animası (canı) ile animusa zaten doğuştan sahip erkeğe animasını geliştirebilsin diye hizmet edebilsin (C. G. Jung).³ Kendi başına bir değeri yoktur, ancak erkek üzerinden ikincil olarak değer kazanır. Bu durum patriarka içerisinde yaşayan kadınlara direkt ya da yapısal şiddet yoluyla öğretilir ve kadınların çoğu bu öğrendiklerini o denli içselleştirirler ki öz değer duygularını ancak

erkekten edinirler. Bundan ataerkideki kadınların erkeğe takıntısı psikolojik sendrom olarak ortaya çıkar. Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi, öz tanımlamalar söz konusu olan kişilere hiç sorulmadan keyfi yapılan saptamalardır. Egemenlere hizmet ettiği için üzerine odaklanılan bir yansıtmadır. Bunlar sürekli tehditkar bir şiddetle söz konusu kişilerde öylesine sağlam bir şekilde yerleşmişlerdir ki, kendileri bile bu keyfi tespitlerin kendilerine dair gerçeği söylediğine inanırlar. Sonuç hem yukarı hem de aşağı düzeyde yaratılmış olan bu yapay hiyerarşinin nevrozlaşmasıdır: egemen erkek uzun vadede bu yansıtmaya üzerinde yaşamakta zorlanır çünkü gerçek çoğunlukla bu durumla çelişir. Bu yansıtmayı içselleştirmiş olan baskı altındaki kadınsa uzun vadede mutsuzdur ve sebebini bilmez. Bu cinsiyet ilişkisinde çocuklar sahte bir gerçeklik içerisinde nevrozize edilen bir dolu duygusal çelişki ile büyürler. Bu kadının erkek üzerindeki hükmünü, hasta bir toplumun devamı pahasına çimentolayan cinsiyetler arasındaki patriarkal sendromun da oluşumudur. Böyle bir toplum acı gerçekten kaçabilmek için kurtarıcı dinler ve kitle iletişim araçlarına ayrıca bu sözde semptomları tedavi etmek için de sağaltıcı psikolog, pedagog ve sosyal çalışan piyadelerine ihtiyaç duyar.

Günümüz feminist felsefesinin bazı kollarında da bu öz tanımlama metotları çoğu zaman düşünülmeden -yalnızca tersine çevrilerek- kullanılırlar. Problem, toplumsal ve tarihi hiçbir ayırma yapmaksızın, kadın ve erkeğin birbirinin karşısına toptan konulmasından kaynaklanır. Bu sefer önceden kadına yüklenen tüm negatif özellikler erkek tarafına yüklenir: Şimdi kötü olan erkektir çünkü doğası gereği agresiftir ve şiddete eğilimlidir, kromozom düzeni eksiktir ve esasen gereksizdir. Buna karşın kadının özü safi aşk dolu ve yaratıcı, polimorf (çok şekilli) kapsayıcı, sezileri şaşmayan, dostane ve insanidir. Bu öz tanımlamalar zemininde “kadınsı düşünce”, “kadınsı estetik”, “kadınsı yazım ve konuşma”, “kadınsı müzik” v.b. üzerine uzunca düşünülür ve yazılır. Yalnızca yansıtmadan ibaret, yeni bulgular içermeyen bu yaklaşım aynı zamanda patriarkal düşünce biçiminin öz tanımlamalarından muzdariptir. Bu tanımlamalar her ne kadar kadını uzun zaman aşağılayan patriarkal egemenliğe karşı meşru, muhalif bir duruş noktasından formüle edilse de, esasen patriarkal anlayışın kutuplaştırıcı, aşağılayıcı düşünme tarzının tekrarıdır. Eleştirel patriarkal analizleri önlemekten ziyade teşvik ederler.

Ciddi bir ataerki eleştirisi cinsiyetler arasında klişeler ve önyargılar temelinde karşılıklı vurucu değişimle değil, somut olarak kadınların ve erkeklerin toplumların geçmişinde ve günümüzdeki yaşam biçimlerine yönelik iç görü geliştirebilmeleriyle mümkündür. Burada belirginleştirilmesi gereken en azından patriarkal olmayan toplum biçimlerinde matriarkal kadınlar ve matriarkal erkeklerle dair konuşulduğu mu, yoksa patriarkal toplumlarda patriarkal erkek ve patriarkal kadınların mı söz konusu olduğudur. Diğer farklılıklar bütün toplumsal düzenin tarihsel zaman ve coğrafik bölge şekillenmesine dayanır. Nitekim öz tanımlamalara dair tarihi ve sosyal perspektiften kadın ve erkek gerçekliği dikkate alınmadığı sürece, bu durum yalnızca apolitik, tarih dışı ve beraberinde değersiz argümanlara yol açacaktır. Patriarkal ideolojinin derin etkileri bu şekilde çok zor deşifre edilebilir.

³ Siehe zur Kritik an dieser Anima-Animus-Theorie Gerda Weiler: Der enteignete Mythos, München 1985

Antropomerkeziyetçiliğe Dair Açıklamalar

Öz tanımlamalar yoluyla kadınlara karşı kullanılan aynı aşağılama ve bastırma metodu, antropomerkeziyetçi patriarkal ideolojinin temelidir. Burada konu olan insanın (insandan kastedilen erkektir) ‘öz’ saptamasıdır. Klasik Yunan felsefesinde Platon ve Aristoteles insanı sanki doğanın parçası değilmiş gibi, doğanın karşısına koyarlar ve onu “rasyonel varlık” olarak tanımlarlar. Doğadaki tüm geriye kalan maneviyatı reddeder ve doğayı donuk bir madde olarak aşağılayarak kendisini ruhu olan ve düşünen olarak görür. Bu yapıyla yalnızca hayvanların zekası değil, aynı zamanda kadının zekası da reddedilir. Keza kadın doğurganlık özelliğinden dolayı “*çaplak doğa*” ya yakın, erkek ve hayvan arasında, tam insan olmayan ve bu yüzden de tehlikeli mantıksız/akılsız olandır. Böylece erkeğin gerçek insan ve mantıklı varlık olarak kadının ve doğanın doğal yeteneklerini sömürmesi meşruiyet kazanır.

Hristiyanlık inanisinde insan, “*yaradılışın tacı*”, tanrının görüntüsü –insan, erkek olduğu sürece- olarak tanımlanır ve dünyayı tebaasına alma, talan ve tahrip etme, tecavüz etme hakkına sahip olduğu düşünülür. Bu durum yaradılış tacının hayrete düşüren mantığının özelliğidir! Daha yeni tanımlamalarda örneğin “*homo faber*” yapan erkek, “*homo ludens*”

oyuncu erkek, ya da “*homo socialis*” patriarkal toplumunda erkek birliğindeki yoldaş erkekten bahsedilir. Bunların hiçbirisinde

erkekten doğanın bir varlığı olarak söz edilmez çünkü

erkek bu tanımların her birisinde kendisini özne olarak

doğanın bünyesinin dışarısında tutar ve doğayı yalın, manipüle edilebilir nesne olarak aşağılar.

Claudia von Werlhof’un ataerki analizlerinden birisinde de gösterdiği gibi Yeniçağın başlangıcından beri ruh ve doğa, başka bir deyişle insan/erkek ve doğa karşıtlığı daha da keskinleşti. Antropomerkeziyetçilik Werlhof’un düşüncesine göre genel olarak yalnızca dini motivasyonlu, doğa hakimiyetinin patriarkal bir yansıması değildir.⁴ Doğa artan iktidar aracı yoluyla sömürülebilir bir kaynağa indirgenendir.

Doğa, Antik çağda tanrısallaştırılan kutsal bir güçtü, Hristiyanlıkta tanrının yarattığı, görkemliliğin sembolü olarak insanın saygısını kazandı.

Öz tanımlamalar yoluyla kadınlara karşı kullanılan aynı aşağılama ve bastırma metodu, antropomerkeziyetçi patriarkal ideolojinin temelidir. Burada konu olan insanın (insandan kastedilen erkektir) ‘öz’ saptamasıdır. Klasik Yunan felsefesinde Platon ve Aristoteles insanı sanki doğanın parçası değilmiş gibi, doğanın karşısına koyarlar ve onu “rasyonel varlık” olarak tanımlarlar.

⁴Claudia von Werlhof: „Anthropozentrismus als Erkenntnis-schranke“, in: dies.: Mänliche Natur und künstliches Geschlecht, Wien 1991.

Yeniçağda ise her anlamda kutsallığını yitirir ve insanın kullanabileceği, üzerinde belirleyebileceği ve geriye hiçbir şey vermek zorunda olmadığı safi hammaddeye indirgenir. Burjuva kapitalizminin kendi çıkarlarını beslediği en beleş sermaye olur. Burada doğa olarak açıklanan her şey kapitalist burjuva erkeğin perspektifinden bedavaya alınarak mal olarak cisimleştirilip satılabilen şeydir. Erkek bu yolla kapitalini artırır: yeryüzü tüm bölgeleri ve yeraltı kaynaklarıyla “doğa”, tüm canlılarıyla, yani bitkileri, hayvanları ve öteki insanlarıyla bedelsiz alınabilir şey olarak görülür. Nitekim yeniçağın insan kavramı hiçbir şekilde tüm insanları kapsamaz: kastedilen yalnızca kapital yaratabilmeyi becerebilen beyaz, yetişkin, hükmeden erkektir. Diğer insanlar onun perspektifinden dolayı insansızlaştırılır, numaraya, insan malzemesine ya da beşeri sermayeye çevrilir. Bu bütün kadınlar ve yoksul erkeklerin çoğunluğu için geçerlidir. Bahsedilen bu yoksul insanlar işgüçlerini insan kaynağı olarak ticari meta olabilsin diye satarlar. Kadınlar ideolojik olarak salt doğa olarak açıklanırlar, çünkü doğurganlıklarıyla insan yaşamı gibi en önemli şeyi getirirler. Elbette doğal kaynak olarak bedava (bedelsiz) kullanıma da hazır görülürler.

Yetenekleri ve bununla bağlantılı olarak yaşam vermek, günlük hayatı devam ettirmek hiç para etmeyen biyoloji ya da içgüdü olarak görünür. Ve onun her toplumda yarattığı genç nesil doğal olarak oluşmuş gibi kabul görür. Antropomerkeziyetçiliğin bu ideolojisiyle patriarkalın hükmeden erkeği her geçen gün artarak doğayı sömürür, bitki, hayvan ve kadınları işletir.⁵ Aynı zamanda dünyanın en değerli varlığı, yani yaşam, en değersiz olarak görülür. İşlenmiş, cansız bir meta olarak satılabilmesi için doğal “büyüme sınırları” dikkate alınmaksızın keyfi olarak ziyan edilebilir, tahrip edilebilir. Hiçbir masrafi olmayan yalnızca şekillendirilecek metadan ibaret görülür. Yeniçağın kapitalist anlayışında yaşamın değil, yalnızca paranın değeri vardır. Bu bakımdan kadının doğurması, çocuk eğitimi, bakımı, beslenmesi, iyileştirilmesi, değersizdir çünkü bedavadır. Bedava da kalmalıdır çünkü gerçek değeri paha biçilemeyecek kadar yüksektir. Değeri paraya dönüştürülemeyeceği için, bu işlere hiç değeri yokmuş gibi bakılır. Doğa olarak tanımlanan şey –bu her şey olabilir- ekonomi dışı, cansız malzemeden fayda sağlama işleminde veri olandır. Bu bağlamda da doğa, bitkileri, hayvanları ve tüm kadınları kapsayan insanlığın büyük bölümüyle nesneleştirilir, yağmalanır ve parçalanır, yani bu faydalanma işlemi sürekli olarak yaşamı ölüme çevirir. Ölü, çünkü parçalanmış şeyler metadır, ‘ölü’ iş kapitalidir ve en ölü olan en pahalı, en değerli olan yani kapitalin, paranın kendisidir. Buna mukabil patriarkal “*doğaya bakım olma projesi, çaresizlikten değil, yakılıp tahrip edildiği, dengesi bozulduğu*

⁵Claudia von Werlhof/ Maria Mies/ Veronika Bennholdt-Thomsen: Frauen, die letzte Kolonie, Reinbek bei Hamburg 2, 1988.

ve steril bir şekilde yok olduğu için her geçen gün daha büyük bir sorun olmaktadır.”⁶ Patriarkalın antropomerkeziyetçi ideolojiye dayanan bu feci doğa yıkımı Werlhof’a göre yanlış şartlardan yola çıkan, üzerine düşünülmemesi gereken, eleştirilmesi gereken, düşünme yasağına eşdeğer bir tabudur.

Daha önceden ifade edildiği üzere ruh-doğa karşıtlığında, doğa ruhsuz kabul edilir. İnsanın doğadan dışarıda tutulması gerektiğine dair kanaat, ruhun hep başka bir yerde, en çok da Tanrısal (aşkın) olduğuna olan inançtır. Ruh, sırf madde olarak görülen doğadan her zaman kopartılır. Diğer taraftan da eğer ruh doğa değilse, o zaman yapaydır ve toplum tarafından üretilmiştir. Bu sebeple de “ruh” düşünce olarak tanımlanır; daha doğrusu genel anlamda bir düşünce değil, işlevselleştirilebilen faaliyete (teknik) çevrilebilecek araçsal düşünce olarak. Nitekim akıl ve teknik doğaya hükmetmeye hizmet ederler. Bütün bunlardan geriye kalan ve yapılabirlik sınırsızına uymayan şey düşünce olarak kabul edilmeyen sezgidir. Bu düşünce tarzıyla insan/erkek kendisini doğanın dışına alır, bütün kadınların da dahil olduğu tüm doğa varlıklarının üzerinde görür ve bu şekilde kendisini doğadan kurtarabileceğine (özgürleştirebileceğine) inanır.

Doğa ve ruh birbirinden ayrı düşünüldüğü için de ayrı tanımlanırlar: Doğa ham, şekillendirilmemiş, sözüm ona “sert ve zorba”dır. Bunun tersine ruh, toplumu etkileyen düşünce, teknik ve para anlamında soyut düşüncedir. Doğa bu toplumsallık karşısında tehlikeli bir canavar olarak görülür. Bu yolla insanın değil, doğanın şiddet uygulayan (cebbar) olduğu yönünde perverz/ters bir yansıtma oluşur. Bu anlayış kendisini iyi niyetli söylemlerde de gösterir: “Doğa geri vurur!” Daha fenası insan topluluklarındaki şiddetin bu yolla doğal karşılanmasıdır. Ruhun araçsallaştırılmış düşünce olarak tasavvuru bundan daha az olmayan başka bir perverziyona daha yol açar. Nitekim insan olma, genel olarak ruh üzerinden değil, onun bir parçası üzerinden yani işlevselleştirilmiş zeka üzerinden tanımlanır ki bunun ideali (kusursuz olanı) düşünme makinesidir. Bu açıdan ruhun simülasyonunun kendisinin “ruh” sayıldığı, yapay zeka makinesine giden yol yalnızca bir sonuç olarak karşımıza çıkar. İnsan beynini bilgisayar içine koymak, onu etin ölüm zayıflığından kurtarmak içindir. Saf zeka her geçen gün daha çok eskiyen ve yaşlanan insanın kendisinden daha iyi ve önemli kabul edilir. Netice itibarıyla bu program insanlığın kendisinin ortadan kalkmasına sebep olur. Çünkü akıllı, sahte canlı makineler, yapay çocuklar ve mükemmel robotlar olarak post-biyolojik yaştaki babalarının ya da mucitlerinin ve biyolojik insanlığın görevini devralırlar. Önemli olan, erkek zekası örneğinin bilgisayarla kurtarılmasıdır. Werlhof’un analizine göre burada antropomerkeziyetçilik modern bir kılıfta, fakat esasında en insan düşmanı olan ideoloji olarak belirir.

⁶ Claudiavon Werlhof: „Anthropozentrismus als Erkenntnissschranke“, a. a. O., S. 164.

İnsan, Yeniçağ başında tanımlandığı gibi güya “özgür” birey olarak kendi kendisini yüksektir. Zira bireyin “özgürlüğü” insanın varlığının temeli olan doğumun ve ölümün inkarından ibarettir. Özgür birey olarak (erkek) doğadan, annelerden, kökeninden ve kendi bedenselliğinden ve diğer insanlardan, ayrıca tarihinden ve yaşam ilişkilerinden bağımsızdır. Bireyciliğin (individualismus) bu tasavvuru ile doğaya olan tüm bağıllık inkar edilir ve bu “insan” salt toplumsal bir tasarım ve ulaşılamaz bir ideal olarak kalır. Ancak yapay zekanın makineleri bunu gerçekleştirebilirler, çünkü artık “yaratılışın tacı”dırlar. Böylece yok edilen insan yalnızca ondan geriye kalan bir uzantıdır. Bu ölümün ön hazırlık programıdır, sonucu nekrofil bir toplumdur. Patriarkalın bu patolojik kısır döngüsünden çıkmanın ve patriarkal olmayan eski fakat çok modern, birleştirici matriarkal bir düşünceye doğru ilerlemenin zamanı çoktan gelmiştir.⁷

Düşünsel ve Politik Emperyalizme Dair Açıklamalar

Eğer andromerkeziyetçilik ve antropomerkeziyetçilik patriarkal ideolojinin temel ayaklarıysa, o zaman politik ve düşünsel emperyalizm bunların pratik sonuçlarıdır. Politik emperyalizm kendisini hızla yıkılan ve her birisine somut ideolojilerin eşlik ettiği dünya imparatorluklarının zorunlu devamı olarak gösterir. Hinduizm, Budizm, Zerdüştlük, Hristiyanlık, Yahudilik, İslam gibi, inançlı inançsız diye bölen bilimum patriarkal dünya dinleriye manevi emperyalizme dahildirler. Bu kolonyalist ve dini ideolojiler andromerkeziyetçi ve antropomerkeziyetçi ideolojileri tamamlayarak, hep birlikte patriarkal sendromu oluştururlar. Beş-altı bin yıllık ataerki tarihi içinde her devlet ve dünya imparatorluğu, diğer halkların “barbar”, fethinin ve sömürüsünün serbest olduğu deklarasyonu ile oluşmuştur. Nitekim her patriarkal sistem bu aşağı sınıf insanlara gerçek medeniyeti ve düzeni getirdiklerini ve bu insani olmayan durumdan kurtardıklarını iddia eder.

Fakat ne gariptir ki fethedilen bu insanlar çoğunlukla bu nimete müteşekkir olmazlar! Örneğin Doğu Akdeniz bölgesindeki deniz egemenliği talepleriyle patriarkal Yunanistan, Akdeniz bölgesindeki tüm eski ve matriarkal örgütlenmiş halkları kastettiği klasik “barbar” terimini ortaya çıkardı. Gelenekleri medeniyet yardımı gerektiren, anlaşılmaz, acayip, “kusurlu” olarak görüldü. Patriarkal Yunanistan günümüzde hala idealize edildiği için, Avrupa’da Antikçağdaki ve şimdiki matriarkal halklara karşı olan bu yaklaşım değişmedi. Roma İmparatorluğu dünya egemenlik politikasında o dönem bilinen dünyaya karşı Yunan ideolojisini aldı. Yunanlıların iç kavgalarından dolayı başaramadıklarını askeri güç ile tamamladılar. Roma’lı komutanlar Akdeniz çevresinde ve Avrupa’da imparatorluklarını kurduktan sonra, neredeyse Avrupa’nın bütün halklarına Lex Romana’ları ile çocukların ve kadınların yaşamları ve ölümleri üzerinde tasarruf yetkisine

⁷ Vgl. Heide Göttner-Abendroth: “Das Denken in patriarchalen und matriarchalen Gesellschaften”

varan devlet ve aile düzeyindeki kusursuz patriarkal sistemlerini getirdiler. Bu yapı daha sonra Roma Hristianlığının Avrupa'daki misyonerliği döneminde iyice yerleşti.

Patriarkal Çin İmparatorluğu'nun gelişimi de oranın yerli ve binlerce yıl boyunca Doğu Asya'da bastırılmış, kullanılmış, öldürülmüş matriarkal halklarının barbarlaştırılması ideolojisi ile karakterizedir. Çinli olmayan halkların yaşam biçimleri “*wu-man*”, siyah barbarlar ya da “*paiman*”, beyaz barbarlar olarak renklerine göre küçümseyici bir şekilde Çin tarihçileri tarafından yazıya döküldü. Bu halkların geleceksel yaşam alanları üzerinden teknikleri, örneğin ipek üretimi sahiplenildi ve büyük çapta ticari amaçlı kullanılarak muazzam Çin İmparatorluğu gelişti. Şimdi bile Çinli olmayan azınlıklar, komünist Çin kültür devriminde ve Tibet'in fethinde de görüldüğü üzere yayılcı politika ve saldırıların ya da geri kalmış olarak etiketlendikleri için zorlandıkları gelişim programlarının mağdurudurlar.⁸

Avrupa'daki farklı ulusların art arda imparatorluklarını kurdukları Yeniçağ'da, fethedilen bölgelerdeki halkları “vahşi” olarak nitelendirmek olağan bir durum oldu. Etnoloji, Çin tarihçilerinin kayıtlarıyla aynı fonksiyona sahipti. Zamanla fetih ve misyonerlik için yardımcı bir bilim dalı oldu. 20. yüzyılın ortalarına kadar etnolojide farklı halkların, korkunç ve vahşi düşüncelere sahip oldukları düşüncesiyle vahşi ya da ilkel olarak kolonyalistçi aşağılanmaları devam etti. “Doğa halkları” olarak yapılan yeni tanımlama da bu halkların karmaşık ve bilinçli oluşmuş sosyal şekillenmelerinin doğal, yani ruhsuz ortaya çıktığını telkin ettiği için bu duruma çare olamamaktadır. Her halükarda bu halklara insan olarak aşağı sınıfa ait oldukları ve medeni bir değişimin gerekli olduğu gözüyle bakılır. Azgelişmiş olarak kabul edilirler ve beyaz adam ekonomisinin lehine, gelişmekte olan ülkelere yardım sunan hizmetliler tarafından, arzulamadıkları halde ataerki ve onun sömürücü para ekonomisinin içine fırlatılırlar. Kolonyalizm, ırkçılıkla çok güçlü bir şekilde bağlıdır ve bu da aynı erkeğin kadın üzerindeki egemenlik talebi gibi öz tanımlamalar yardımıyla sabitlenir. Şimdi söz konusu olan aşağılama ve yüceltme projeksiyonunun ulaştığı zenci varlığı ya da Kızılderili varlığıdır. “*Asil ruhlu vahşiler*” resmi, “*siyah yamyamlar*”la aynı manevi arka plana sahiptir; her ikisi de gerçekle alakası olmayan klişelerdir. Nitekim bu ilkel halklar her durumda, Amerika'nın tarihi fethinde ve şimdiki uluslararası büyük toprak alımlarında da görüldüğü üzere, toprak işgalini engelleyenlerdir ya da yalnızca insan materyali olarak adlandırılır ve köle olarak kullanılabilirler. Afrika'nın acı dolu hikayesi ve günümüzdeki halkların büyük bölümünün plantasyonlarda, madenlerde ve fabrikalarda köleleştirilmesi bu durumu yansıtır.

⁸ Vgl. HeideGöttner-Abendroth: Matriarchat in Südchina. Eine Forschungsreise zu den Mosuo, Stuttgart 1998; dies.: Das Matriarchat II, 1. Stammesgesellschaften in Ostasien, Indonesien, Ozeanien, a. a. O., Kap. 4.

Halkların öz tanımlamaları Avrupa'nın her iki Dünya Savaşı'nda kendisini parçalaması ve faşizmde de tedavisi imkansız bir rol oynamıştır. Değişimli düşmanlıklarla Fransızların, İngilizlerin, Rusların ve Almanların, kimin kime karşı nasıl saldırgan amacı olduğuna göre, ‘öz’ tanımlamaları yapılmıştır. Zira her durumda Avrupa'daki kardeş savaşında düşman, kendi kültür seviyesinin altında görülmüştür. En kötü belirtileri dışarıda kolonyalizm, içeride Alman ırkçılığıdır. Burada Ari varlığının üstün insan olarak pozitif tanımlaması, acımasız bir şekilde Yahudi varlığının ve diğerlerinin aşağı insan olarak negatif tanımlamalarının karşısına konulmuş ve bu durum negatif tanımlama yapılanlar için direk toplama kampı ve gaz odası anlamına gelmiştir.

Patriarkal kökenli düşünsel emperyalizm, matriarkal spiritüelinin ve onun sembolik dünya anlayışının fetihçi, erken patriarkal savaşçı krallar yoluyla yıkılması ve sahiplenilmesi ile başlamıştır. Bunlar matriarkal kültürleri bozmuş ve içeriklerini kendi iktidar amaçları için kötüye kullanmışlardır. Böylelikle en eski büyük ana tanrıça baba tanrı tarafından bastırıldı (bazen basit cinsiyet değişimleri ile) ve kendi patriarkal prensiplerini temsil eden kızları, oğulları, “baba tanrı”nın çocukları sayıldı. Dünyaya karşı daha önceki sevgi dolu duruş, cinsel haz yaşayışını kendine çeken “ilk günah”a (yasak elma) dönüştürülerek dejenere edildi. Matriarkal dünya görüşünün sahiplenilmesi, tek tanrılı dinler lehine tüm diğer tanrıları silip, eski sembollerini kendi tek tanrısına atfeden büyük patriarkal dinlerde en eksiksiz halini almıştır. Bu yapıları ile yeni oluşmuş patriarkal dünya imparatorluklarını anımsatırlar. Erkek birliği ve katı hiyerarşik düzen bunların özellikleridir. Geçerli olan esas: tek devlet, tek hükümdar, tek Tanrıdır! Bu düşünsel dünya güç politikası monoteizmin esasıdır ve monoteizm her zaman böyle monarşik, evrensel devlet taleplerine hizmet etmiştir. Bu sebeple monoteist dinler alışıldığı üzere hep devlet dinleridir. Din adamları kası gücünü, muktedirin ideolojik meşrulaştırma arzusunu desteklediği bir devlet dininden alır. Askeri fetih eylemlerine dindarların itaat etmesi muktedirin minnet duyduğu şeydir ki bu beraberinde tüm patriarkal dünya dinlerinin boyunduruk altına alınmış halklara uyguladıkları, seri olarak dindeki zorlamayı beraberinde getirir. Bu misyonerliğin fikridir. Misyoner fanatizm dini bir etikten değil, devlet dinlerinin iktidar taleplerinden beslenir. Anlaşılar bir şekilde misyoner heves, kutsal savaşa kadar yükselir ve bu da her zaman politik emperyalizmin silahlarına dayanan düşünsel emperyalizmin şiddet karakterini görünür kılar. Büyük dinler birbirleriyle de kutsal savaşlar yürütürler ki bu savaşlar bir tek dünya devletlerinin birbirleriyle rekabetleri üzerinde yakından bağlantılıdır. Dinlerin bu düşünsel emperyalizminin mağdurları patriarkalın tarihi boyunca gönüllü askerlerdir. Andromerkeziyetçilik ve antropomerkeziyetçilikten tüm ideolojik parçalar, patriarkal büyük dinlerde güçlü bir şekilde demir almıştır. Kadın bunlarda Andromerkeziyetçiliğe göre ruhsuz ya da hayvani iddiasına varacak kadar değersiz varlık olarak görülür. Adeta kirlidir çünkü doğum ve ölüm gibi bastırılmış doğal olaylarla ilgisi vardır. Kötülerin saldıracağı yerdir çünkü erkeğin cinsel arzuları için günah keçisi yaptığı cinsel çekiciliğe sahiptir. Bu sebeple de dine yeteri kadar uygun değildir ve büyük patriarkal dinlerin usullerine çok kısıtlı izinlidir.

Antropomerkeziyetçilik kendisini erkeğin doğa üzerindeki iktidar talebini tasdikiyle gösterir ki burada ruh-tanrı saf ve üstün, bunun tersine doğa tüm dünyadır. Bu ruh-tanrı fikri boştur, kuru bir kavrama indirgenmiştir. Fakat bu boş varlık her yerde her zaman olan ve her şeye kadir sayılır. Buna kıyasla dünya bir hiç, aldatmaca, Maya'nın peçesi (Budizm), cennetten kovulduktan sonra lanetin yeri ve gözyaşı vadisi (Hristiyanlık), yalnızca ölümle kurtulabileceği yazgı kabul edilen kaderin sahnesi (İslam) olarak görülür. Tanrı ya da Nirvana olarak adlandırılan boş varlık temel olarak iyi olanken, yaşamın doğal değeri temel olarak "kötü"dür. Burada kendi temelini genel olarak kadın düşmanlığı ve doğayı aşağılamaya dayalı olan büyük patriarkal dinlerin beden düşmanlığı, aşk düşmanlığı, hayat düşmanlığı gösterir (Mary Daly).⁹ Bunlar muktedir ve patriarkal erkeğin mutlak bilgi ve mutlak güç hezeyanını yansıtan nekrofil girişimlerdir. Avrupa Yeniçağında bu patriarkal Hristiyanlıktan yobaz iş ve para ahlakı geliştirdi (Protestan varyantı). Böylelikle ticari başarı ve kapital sahibi olmak "*tanrının lütfu*" olarak görüldü. Dinin bu eski püskü elbisesi çıkarıldıktan sonra, modern zamanlarda rahipler deneyleriyle doğayı parçalayıp en küçük parçacıktan son gızi gasp etme çabasıdır. Askeri güç için maddi vecizi bölüyor, ölümcül bombalar üretiyorlar ve yaşamı gen teknoloji yoluyla satmaya başlıyorlar. Bunlar kilise büyüklerinin beceriksiz şekilde öğütledikleri aynı antropomerkeziyetçiliğin meyvalarıdır.

Bu
sevgi dolu düşünceli-
liğe geri dönmeliyiz ya da
daha iyisi: oraya ilerlemeliyiz. Aynı
şekilde, artık kadınları her zaman ol-
dukları gibi yaşamın ve insanlığın deva-
mının temeli olarak görme zamanıdır.
Dünya genelinde nesillerin devamını ga-
rantileyen ve insanların büyük bölümü-
nün beslenmesini sağlayan geçim
çiftçileridir. İnsani alanda yaşamı
taşıyan ve bu sebeple de en
önemli cinsiyettir.

Sonuç

Acilen öldürücü, yaşamın ruhsuz ve ruhun can-
sız görüldüğü patriarkal anlayışın son bulması
gerekir (Claudia von Werlhof). Keza aynı pa-
ralelde düşünce de makinelerden beslenebi-
len araçsallaştırılabilir bir eylem değildir.
Matriarkal kültürlerin anlayışına göre daha
çok insana verilmiş olan, dünyanın karma-
şasını saygıyla ve sevgiyle yeniden yansıtabi-
leceği kompleks doğal bir kabiliyettir. Bu
sevgi dolu düşünceliğe geri dönmeliyiz ya da
daha iyisi: oraya ilerlemeliyiz. Aynı şekilde,
artık kadınları her zaman oldukları gibi ya-
şamın ve insanlığın devamının temeli olarak
görme zamanıdır. Dünya genelinde nesillerin
devamını garantileyen ve insanların büyük bö-
lümünün beslenmesini sağlayan geçim çiftçileridir.

İnsani alanda yaşamı taşıyan ve bu sebeple de en önemli cinsiyettir. Matriarkal top-
lumun onlar tarafından şekillendirilmiş kültür yaratılışı iktidardan tamamen ba-
ğımsızdı ve insan ihtiyaçlarına tam olarak karşılık gelirdi. Yeni toplum
şekillenmesinde matriarkal eğilimleri benimsemek, patriarkal şekillenmeyi tam ter-
sine çevirmek anlamına gelmez, insan yaşamının temelini ki bu her zaman kadın-
lardı, olduğu şekliyle tanımaktır. Patriarkal toplum kafasının üzerinde durmaktadır
çünkü hala bu temelde yaşayıp, onu inkar etmektedir. Fakat para yiyebilen ve canlı
makine çocuklar olmamız, bunca erkek menşeli doğuma rağmen patriarkalı hala o
noktaya getirememiştir.

Bu insanlığın kendine zarar verme çılgınlığı son noktaya gelmeden önce, toplumsal dü-
zeni yeniden ayakları üzerine oturtmamız, yani, aynı zamanda yeniden gerçekçi ve sevgi
dolu olmamız gerekmektedir. Biliyoruz ki düşüncemizde ve yaşam tarzımızda paradig-
manın temelden değişimi gereklidir. Günümüzün yıkıcı yumruk gibi güçlerinin karşı-
sında kendimizi bir illüzyona teslim etmemeliysek de, birçok insanın ortak katılımı ile
böylesi yaratıcı atılımların oluşabilmesi olanaksız değildir. Deterministik bir sonuçla, ya
da naif bir kehanet yerine bir resimle bitirmek istiyorum: Şiddetli bir fırtına bulutu ta-
savvur edelim. Aynı bugünkü iktidarcı sistem gibi türbülanslar ve gerilimlerle dolu gök-
yüzünde yükseklerde salınıyor ve yerdeki iklimi değiştiriyor. Onun tehditkar varlığı
altında insan kendisini yerde çok huzursuz hissediyor. Bu fırtına bulutu kendisini tüm
dünyanın üzerinde tutuyor. Hatta belki saldırgan bir şekilde başka bir fırtına bulutuna
çarptıyor fakat prensipte hiçbir şeyi değiştirmeden yalnızca bulut kümesini daha çok bü-
yütüyor. Ancak belli bir büyüklüğün üzerine çıktığında bu bulut kümesi kendisi ağırla-
şacak. Dolayısıyla niteliksel bir sıçrama olamaz çünkü yağmaya başlar. Bu devasa bulut
kümesinden milyonlarca küçük damla düşer. Her bir damla tek olarak elbette az ağır-
lığa sahiptir, sıcak taşın üzerinde yalnızca bir damladır; fakat bu damlalar çokturlar ve hiç
ara vermeden yağıyorlar. Bunun üzerine bir fırtına bulutu, şimşekler ve yıldırımlar altında
yavaş ama kesin incelecek ve karşı konulamaz şekilde küçülecektir. Nihayet yeni bir du-
ruma ulaşılmıştır. Fırtına bulutları gökyüzünde uçup dağılırken, toprak ıslanmış ve üze-
rinde yaşam yeniden filizlenmiştir. Bu da mümkündür!

Bu yüzden her bir kişinin, grubun, topluluğun böyle bir yağmur damlası olması,
sistemin dışına düşerek, ortak olmaması için mücadele edeceğiz. Düşen her damla
onu daha çok zayıflatacak ve daha çok inceltecektir. Buna hemen bugün burada
başlayabiliriz. Her bir kişi bulunduğu yerde, çok olacağımız ve ana toprak için
güçlü bir yağmur başlayacağımız ümidiyle.

⁹ Vgl. Mary Daly, Jenseits von Gottvater, Sohnd Co., München 1980.

Görme Biçimleri, Kendimizi Görme Biçimleri

Emilia Rojo, Latinafrika Kolektifi
Çeviri: Çeviri Kolektifi

Düşüncelerimin Kökeni:

Biz-ben ve kadın yoldaşlarım- özgür bir toplum projesi için patriyarka, kadınlar ve doğa, ekoloji sorunu üzerine fikirlerimizi paylaşmaya davet edildik. Aynı zamanda bize derginin bir sonraki sayısının, kadınlık kimliğinin inşası ve bunun farklı politik, tarihsel yönlerini ve kadın hareketleri üzerindeki etkilerini inceleyeceğini ifade ettiler.

Bu meselelerden sadece birine odaklanmaya çalıştım, fakat bunu yapmayı başaramadım. Meseleler her seferinde birbirine bağlanıyordu, çığ taneleri gibi sorular ortaya çıkıyordu .

Kadınlar olarak doğanın geri kalanlarıyla hangi ilişkiye sahibiz? Bu ilişki Kadın(lık) kimliğimizi nasıl etkilemektedir? Her ikisi de patriyarka içerisinde nasıl inşa ediliyor? Özgürleştirilen görüşler, kimlikler ve ilişkiler nasıl inşa edilir?

Her şeyden önce, en geniş çerçevede beni ifade eden bakışı paylaşacağım sizinle: Batılı, Latin Amerikalı kadın, kültürel olarak göçmen Avrupalı, aydınlanmacı bir eğitim almış biri, kolonyalist, insan merkezci ve açıkça bilimci. Ne mutlu ki kadınlarla birlikte, farklı kültürlerle ve farklı mücadelelerin içinde yer aldım ve bizim tarihsel sorumluluğumuz olduğunu düşündüğüm dünyayı yeniden yorumlama, inşa etme ve özgür, dayanışmacı bir hayatı yaratma sürecine mutlulukla ve alçakgönüllülükle katkıda bulundum.

Çocukken babam Uruguay'da bulunan geleneksel Çin tıp eğitimi veren okullardan birinde eğitim alıyordu. Çocukluğum sırasında yaptığımız yürüyüş ve kahvaltılarda, Çin Taoizm'inin dünya görüşünün ilkelerinin farklı bir çok şeklini bizimle paylaştı.

Latin Amerika ve Karayip'lerin (*Nuestramérica* / Bizim Amerika)¹ farklı kültürlerinden gelen gençleriyle -özellikle de Amerikan yerlileri ve Afrika kökenlilerle- çalışma fırsatı bulduğumda onların dünya görüşlerini ve komüniter yaşantılarını anlamaya başladım. Bu gençlerden öğrendiklerimin küçüklüğümde beri Taoizm ile ilgili duyduğum şeylere benzerliğine şaşırdım.

Modern tıp eğitimi aldıktan sonra Lenca ebeleri², Hun Ga Haitilileri³, Maya⁴ kozmogonisi⁵, Hindu Ayurveda'sı⁶ ve Çin geleneksel tıbbını tanıma şansını bulduğumda, bütün hepsinin insan sağlığını ve insan sağlığı bilgisini oluşturmada benzer duruşlara sahip olduklarının farkına vardım. Benim kısıtlı bir bilim dalı olarak tanıdığım tıp biliminin, bu eski kültürlerde ortak yaşamı oluşturan, etik, estetik, dini, felsefi ve siyasi alanların tümünün keştiği bir yerde tanımlandığını keşfettim. Kesişmek derken net bir olgudan bahsediyorum zira bu kültürler geçmişlerinden gelen bilgiyi tüm açıklığıyla kullanıyorlar. Elbette Batı 'disiplinleri' de bizim ideolojik hazinemizin en derinlikli taşıyıcılarından biridir. Fakat aradaki fark, Batı disiplinlerinde tüm sürecin güç ilişkilerini yeniden üreten, zayıf bir tarafsızlık tabakası altında cilalanmasıdır.

Şüphesiz, dünyayı görme biçimlerimiz onu yaşama ve onunla ilişkilene biçimlerimizi de belirler.

Meksikalı Ana Ester Ceceña (AEC) der ki "Ezilenler üzerindeki en büyük tabakküm; ezilenler kendi gerçeklik algılarını kaybettiklerinde, kendi geçmişlerine ve düşüncelerine yabancılaştırıldıklarında, ezenler bizleri bambaşka bir dünya görüşüne yönlendirebildiklerinde ve batta bizim de bu dünyada var olduğumuzdan şüphe uyandırabildiklerinde başarıya ulaşır."⁷

Bu cümleye kim olduğumuzdan bile şüphe duyacak kadar ifadesini ekliyorum. Zira bizler kendimize dair algımızı tam da kim olduğumuz noktasından inşa ediyoruz. İnsan sosyal bir varlıktır ve toplum içinde tanımlanabilir, tıpkı tüm doğada olduğu gibi.

¹ José Martin Latin Amerika ve Karayipleri içine alan bölgeyi bu şekilde adlandırdı.

² Orta Amerikada kalabalık bir topluluk olan Lencalarda ebe.

³ Hun ga, Haiti inanç sistemi olan Vo Du'nun ruhani lideridir. Gerçekte çoğunlukla erkek olan ama kadın da olabilen ruhani lider, aynı zamanda topluluğun ebesi ve şifacısıdır.

⁴ Günümüze kadar korunmuş olan, Guatemala ve Meksika'nın güneyinde hala uygulanan, Popol Vu - 'nasihatlar kitabında' anlatılan; Orta Amerikalı medeniyetlerin yazı, matematik, astronomi ve mimari sistemi

⁵ Yerlilerin atalarından miras kalan ve her yerli grubu ve kültürünün kendi özel duruşunu adapte ettiği dünya görüşü.

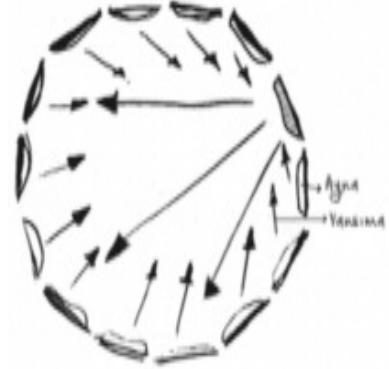
⁶ Hindistan kökenli eski geleneksel tıp sistemi.

⁷ Ana Ester Cecena'nın OMAL ve Bilbao Onurlu Barış Derneğindeki şu temadaki konuşmasından: "Ulusötesi şirketlerin gücüne karşı alternatifleri inşa etmek: Latin Amerika ve Avrupa'dan öneriler", 26 ve 27 Kasım 2015, Bilbao.

Her şeyi bireyselleştirmeye çalışan tahakküm rejimine⁸ rağmen, bizim *kimlik* diye tanımladığımız şey *toplumsal kimliktir*, kolektif bir kimliktir. Kadın yoldaşlarımızla okuduğum bir cümleyi hatırlıyorum -Kimlik, saf ve hakiki çekirdeğine iktidar tarafından bize dayatılmış dış kabuklarını soya soya ulaşabileceğimiz, izole edilmiş bir soğan değildir-. Bunun yerine, kimliği bir ayna oyunu gibi hayal ediyorum; çünkü benim kimliğim toplumsal olanın bende yansması ve bende olanın toplumsal olanda yansmasıdır. Eğer bir çember içerisinde yüzlerimiz çemberin içine doğru gelecek şekilde yan yana aynaların ortasında kalsaydık, her birimizin üzerinde tüm grubun imgesi belirecekti ve kendimizi de diğerlerinin yansımalarında yakalayacaktık.

Bir dünya görüşünü paylaşarak bir kimlik, bütüne aidiyet, kendimiz hakkında hissettiğimiz ve dile getirdiğimiz bir tasavvur yaratırız. Bu hislerle düşündüklerimizi, hayata geçirdiklerimizi gündelik hayatımızdan yola çıkarak uyarlarız ve yeniden inşa ederiz. Bu *düşünme-anlama-eyleme geçme* biçimi bizim toplumsal kimliğimizi inşa eder. Bu yalnızca toplumsal olanla ilişkiye geçtiğimizde açığa çıkan bir süreçtir. *Fakat kadın*

*olarak kimliklerimiz nasıl inşa ediliyor? Kendimiz bak-
kında kendi görüşümüz hangisidir? Bizim dünya görüşü-
müz hangisidir?*

Kimlik (kendi düşündüğüm gibi): Aynaların döngüsü ve yansımaları.

Kapitalizm, özü gereği, gerçekliği ikilikler üzerinden bölen bir toplum düzeninde gelişir: Bireyler birbirini tamamlamaz, birbiriyle yarışır. Biri özne olarak diğeri üzerine güç uygularken diğeri ilki tarafından bir nesne gibi şekillendirilir ve sonuçta biri diğeri yok sayar. Bu sistemde toplumsal kimlik ancak ezen/ezilen diyalektiği ile mümkün olabilir. Bu sebeple, insanlık olarak ancak ezen ya da ezilen olmayı biliyoruz. Daha kötüsü, ezen ro-

lünü özgürleşmeyle karıştırıyor, ezen olmaya öykünüyoruz.

Liberal söylem, birbirinden farklı, izole ve tekilleştirilmiş kimliklerin özgürleşmesi mücadelesinden bahsederken baskıyı gerçek anlamda yapı sökülüne uğratacak kolektif kimlik ve bunun içerisinde kendi kendini kimliklendiren *özne* olarak ortaya çıkışı dikkatimizden geçiriyor.

Dünyaya ve kendimize özgürleşmiş bakış açılarıyla bakmamız gerekiyor. Bunun için, yeniden topluluğu inşa etmeliyiz, *toprağın, insanın emek gücünün ve biz kadınların ticarileştirilmesi* gibi bu *ikisi arasındaki* etkileşimi (bedenlerimizin ve

rahimlerimizin erkeğin zevki ve iş gücü adına türün üremesi için ticarileştirilmesi; ki böylece biz kadınların emeği, üreme, bakım ve günlük ihtiyaçların karşılanması ile ikiye katlanmıştı) ile gözleri karartılan öznenin niteliğini geri kazanmasıdır.

Atadan* Kalma Dünya Görüşü

Dünya görüşleri evren üzerine, dünya üzerine, bilgi sistemleri üzerine görüşlerdir. Bununla ifade ettiğim şey bir düşünsel mantık, kapsamlı düzenler oluşturan ve gerçekliğin parçası olan makro sistemlerdir.

Bizim kıtamızın yerli halkının kökleri esasen Asya ve Polinezya'dan gelir. Belki de bu nedenle *Nuestamérica*'nın yerli dünya görüşü dünyadaki en eski büyük medeniyetlerle oldukça benzerlik gösterir. Gerçekten de Lorena Cabnal⁹ atalardan kalma kozmovizyonun yek, evrensel olduğunu; her halkın ve topraklarındaki kültürlerin kendine has yönlerinin, özgül bağlam ve tarihlerinin Kozmogonisi/ *Dünya Görüşü* olarak adlandırıldıklarını anlatır.

Bu evrensel ya da 'küresel' atadan kalma kozmovizyon içinde, birbirlerini tamamlayan, kendi aralarında ilişki halinde olan ve doğal olarak topluluğun fiziksel mekânında çoğalan temel nitelikteki bazı ortak özellikleri tarif etmek mümkün. Topluluktan bahsederken, "*devamlı öğrenen ve zenginleşen, dışarıya açık bir bütünden*"¹⁰ bahsediyorum. *Toprağın*¹¹ da insanlarla, canlı ve cansız diğer her varlıkla ve burada var olan her türlü kalıcı ve değişken ilişkiler ile aynı şekilde, eşit derecede kurucu ögesi olduğu, bilmeleri inşa ettiği ve komün duyguların olduğu yerdir toprak.

Bin yıllık kozmovizyonlar¹² arasındaki temel ortak prensiplerin bazılarını açıklamak için AEC'in tarifini temel alacağım. Nitekim, bu prensipler kendi aralarında ilişki içindedirler.

* ç.n. Burada 'ata' kavramı ataerkilliği değil geleneksel olarak toplumun değerlerini belirleyen topluluğu tarif ediyor.

⁹ Maya-xinka Komünal Feministi. Iximulew, Guatemala, Komüniter Feminizm Atadan Kalma İyileştiriciler Ağı. Guatemala DDHH ve Doğal Kaynakları Koruyucularının Suçlaştırılması Karşıtları Birliği üyesi.

¹⁰ Ana Ester Ceceña, "Uluslar üstü şirketlerin gücüne karşı alternatifler üretmek" sloganı altında düzenlenen X Curso Observatorio de Multinacionales en América Latina (OMAL) y la Asociación Paz con Dignidad Konferansı, Bilbao.

¹¹ Toprak sadece jeolojik ve coğrafi değil aynı zamanda tarihi ve sosyal bir kurgu olarak ele alınmaktadır.

¹² id. 10

⁸ Tahakküm ya da çoklu baskılar sistemi, neoliberal safhadaki kapitalizmi ifade eder.

İkilik ve Tamama Ermediğinin Farkında Olma: Düşünme biçimi ikilidir. Bütün her şey henüz tamamlanmamış şekildedir ve bu nedenle her şey başka bir şey ile tamamlanabilir ve tamamlanmalıdır. Gerçeklik ne birbirine zıt ne de kutuplaşmış ancak birbirini tamamlayan, birbirine bağımlı ve birinin fazlalığının ya da eksikliğinin ikisini de etkilediği çiftler aracılığıyla anlamlandırılır. Sadece maddi ve maddi olmayanın toplamı bütünü açıklar. Hayat sadece ölümlle ilişkilendiğinde hayat anlamı taşır. Tıpkı Taoizmin kadın Yin ve erkek Yang¹³ temelinde ortaya koyduğu gibi. Her şey ikidir, muhakeme birbirini tamamlayan ve bu sebeple aynı değere sahip, aralarında bir hiyerarşi bulunmayan ikilikler aracılığıyla bir düzen kurar. Francesca Gargallo *“Abya Yala’dan Feminizmleri”*¹⁴ açıklarken şöyle der: *“Eğer her şey ikiliyse, o zaman bu iki en başından beri vardı, bu ikinin olmadığı bir başlangıç yoktu. Bu ilk fikir, denge, ikisinin eşit değerde olması ve homojen olmamaları anlamına gelir. Herhangi bir şeyin yaratımı için iki şey gereklidir çünkü yaratım diyalog içerir; yaratım ‘anlaşmaya varmaktır’, harmoni yaratmaktır, ‘akışkan bir denge’ yakalamaktır.”*

Merkezi Yerinden Etmek: Tamama ermemiş, tamamlayıcı, çeşitli bir şeyin tek bir merkezi olamaz, merkeze yerleştirilemez ne de kendini merkez olarak ileri sürebilir. Ortaklaşa yaşamda, dinler kadar politika da çok merkezlidir, *bireysellik* topluluğa göre belirlenir. Yerli birçok dille, “sen” zamiri zaten “benim ötekim”¹⁵ olarak çevrildiğinden, aynı zamanda bilginin üretimine ve şeylerin mülkiyetine sahip olmak kavramları bulunmaz. “her şey herkes için, ancak hiçbir şey bizim için” der Zapatistalar.¹⁶ Yaşam ve doğanın merkezi ne birey ne de insandır. İş gücü de bir sektörde toplanmaz, çalışma *sosyal bir eylemdir*. Doğanın diğer bileşenlerinde görüldüğü gibi işbirliği ve sinerji ilişkilerinin yeniden üretildiği topluluğun iyiliği içindir. Ne hayatlarını merkezileştirmeye adanlar ne de malları özel mülk olarak edinmeye. Atadan kalma kültürlerin çoğunluğunda üretimin ve hasadın beraber yapıldığı müşterek toprak kavramı bulunur.

Geniş ve Dairesel Zaman: Hayat sonsuz bir şey olarak algılanır çünkü ölüm ne varlığa ne de aidiyet bir sınır oluşturmaz. Zamana karşı yarışarak yaşamazlar. Zaman çok geniştir ve bu da maddi olanın fanileşmesine yol açar, bedenlerimiz de dâhil olmak üzere. Zaman, ortak yaşamı gök cisimleri ve doğanın bütünüyle eşzamanlı hale getirme işlevine sahip, sosyal olarak üzerinde uzlaşmış bir dönemsellikler. Şimdiki zaman, hiçbir şeyin var olmadığı ve yok olmadığı ancak sadece farklı formlara büründüğü, geçmiş ve gelecek arasında bir andır. Kalıcı olan tek şey, bağlama ve tarihselliğe göre farklı formlara bürünen, manevi olan ya da ruhtur.

¹³ Taoizm’de birbirine karşı ve birbirini tamamlayan iki temel gücün her şeyde var olduğu anlatılır. Yin, dişi kaide, yoğun olan, toprak, karanlık ve pasifliktir. Yang erkek kaide, seyreker, gökyüzü, ışık, hareketlilik.

¹⁴ Feminismos desde Abya Yala. Ideas y proposiciones de las mujeres de 607 pueblos en nuestra América Francesca Gargallo, digital baskı, 2014

¹⁵ Örneğin Mapuçe Halkı ve Maya Halkı “benim Öteki” ile “Sen” zahirini tanımlarlar.

¹⁶ Bir Zapatista deyişi.

Birçok kültür zamanı, öncenin şimdiyi yarattığı ancak aynı zamanda beraber var olup karşılıklı birbirini etkiledikleri, sarmal bir form olarak tarif eder.

Kuşaklararasılık: Tek merkezliyetçiliğin ortadan kalkması ve dairesel zaman göz önüne alındığında, hayatın inşası ne bir yaş grubu ne de sadece yaşayan insanlar üzerinde toplanmaz. Grubun ve ortak yaşamın bilinci iletişim içinde oldukları ve beraber yaşadıkları ve henüz doğmamış gelecek nesilleri de kapsayan bir anlayışı içerir.

Çoköznellik: Ne sadece geçmiş nesiller ne de gelecekte var olacak insanlar ortak ve tarihi öznelere. Doğanın geri kalan bütün canlı ve cansız bileşenleri de öznedir ve buna dahildir, çoğunluk ormanın, gökyüzünün, dağların kalbinden ya da yaşamından bahseder. Yaşamın koşulu, *bilimsel* olarak anladığımız gibi bir *yaşamsal döngüyü* tamamlamak değil, bir *ruha* sahip olmaktır. Ve her şeyin bir ruhu, özü, döngüsü vardır. Taşlar, toprak, her şey yaşamın parçasıdır ve hayati bir işlev görürler. Toplum ve doğa arasında bir ayrım yoktur. Evren herkesin katıldığı bütünleşmiş bir sistemdir ve demokrasi sadece insanlar arasında değil bütün evren içinde var olur. Demokrasi, Hukuk ile aynı şekilde evrenseldir, eğer böyle değilse var olamaz. Seattle Şefi’nin Roosevelt’e¹⁷ yazdığı mektup; Chiapas’taki Zapatistaların Montes Azules (Mavi Dağlar)’ın Almanya’ya satılmasına verdikleri cevap bu yüzdendir.¹⁸

Bu ikisi de şunu açıklar; *burada ne alınacak ne de satılacak hiçbir şey yok; çünkü hiçbir şey bize ait değil ve ne de sizlere ait, ait olmayacaktır da. Toprak ne bir nesnedir ne de sahibi vardır. En basit anlamıyla aynı sizler ve bizlerin de olduğu gibi.*

Bunlara **Deneyime Dayanan Tanrı Varlıkları**’nı ekliyorum: Deneyimlere dayalı olarak yaşamı temsil eden, güneş ve su gibi, ve özellikle *toprak, ay* ve *kadın* gibi özel olarak doğurganlığı temsil eden sembollere tapma. Dönemler boyunca bu *yaşamsal ilkeler*, doğanın geri kalanında olana çok benzer ilişkileri yaratarak ve yeniden üreterek, binlerce halkın yaşamını düzenlediler. Halen hakkında çok az şey bildiğimiz, paleolitik-neolitik dönem arası ve bugüne kadar dönüşerek gelen, *anaerkil*,

YingYang İlkeleri: bütünlüğü oluşturan tamamlayıcı güçlerin ikiliği, Tao.

¹⁷ Suquamish yerlileri şefinin 1800’lerde yerli topraklarını satın almak isteyen hükümete yazdığı, içinde yerlilerin toprak, doğa ve canlı-cansız varlıklarla ilişkisini ve yerlilerin dünya görüşünü açıklayarak toprağı satamayacaklarını söylediği mektup.

¹⁸ EZLN’in (Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu) Ana Ester Ceceña tarafından Montes Azules’in satışına verdiği cevap

daha doğrusu *ana merkezli*,¹⁹ toplumlardan bu yana dönemler boyu ve farklı insan yaşamları içinde bu ilkeleri paylaşanların olduğunu söylemekten mutluluk duyuyorum. Buna, bugün patriyarkal-kapitalist boyunduruğun altında beraber yaşadığımız, öncelik verdiği ilişki biçiminin baskı olduğu, kendi sonunu getiren bir şimdinin tanığı-işbirlikçisi olanlar da dahil.

Öyle ki, doğa üzerine temel algılarımızı insan olarak doğanın dışında ve ondan üstün olarak algılanan ilişkilerimizi altüst eden, bildiğimiz Batı ve modern bilimden ortaya çıkan “keşifler” bugün her zamankinden daha etkili. Görecelik teorisinden, kuantum fiziğine, epigenetiğe biyoloji ve sosyal bilimlerin arasındaki sınırlar bulanıklaşıyor. İspanyol feminist Casilda Rodríguez²⁰ cinsiyetçiliğin tarihi üzerine analizine, herhangi bir canlı ekosisteminde görülen “doğal” ilişkiler hakkındaki büyük “sırları” son yıllarda biyoloji ve fiziğin aydınlatıldığını söyleyerek başlar. Türler ve çevre arasındaki ortak yaşamın kendi kendine ortaya çıkan ve kendi kendini düzenleyen bir hayatı ortaya çıkardığını anlatır.

Tolttek simgesi: (mezoamerikan kültürleri) Nagual ve Total içiçe geçmiş tamamlayıcı güçler, kutsal bütünlüğü oluştururlar.

Dünyanın atmosferini derinlemesine inceleyip “*Dünya biyolojik bir inşadır; hava hayatın oluşması için gerekli bir ortam değil tam olarak hayatın parçasıdır*”²¹ diyen Lovelock’un sözlerini aktarır. Özgürlük teolojisinden ve sosyal ekolojiden de bahseden Leonardo Boff şöyle anlatır; “*Canlılarda her bir varlığın görece bir otonomiye sahip olduğu ve diğerlerinin sahip olduğuyla ilişkisi içinde olduğu bir eşzamanlılık bulunur. Bir nevi, bu varlıkların her biri evrenin, ilerleyerek bugüne kadar gelen çoğul yaşam biçimlerinin bütünüdür. Ve genelde, yaşamın mantığı en güçlü olanın mantığı değildir. Darwin’in Türlerin Kökeni kitabında öne sürdüğü yasa şöyleydi: En güçlüler galip gelir ve en zayıflar Tarih’ten silinirler. Oysaki Dünyanın ekolojik ve biyolojik gerçeği bu tezi yadsır. İlişkileri daha kuvvetli olan, etrafına daha bağlı olan galip gelir... temel ekolojik yasa, ilişki kurmakta en becerikli olanın, yaratımın anlamını kendisinde taşıyanın sağ kalacak olan olduğudur.*”²²

¹⁹ Casilda Rodríguez explica en su libro El Asalto al Hades (2010) la diferencia entre sociedades matrificales y matriarcales, describe el rol de las mujeres dentro de una cultura “recreadora de vida, del bienestar humano y de la sociedad basada en la ayuda mutua”(2010:92)

²⁰ 1945 Madrid doğumlu İspanyol feminist ve yazar. El Asalto a Hades kitabında türlerin evrimi teorisini ve bunun sosyal düzende uygulamaya konulmasını inceler:Baskıyı, talanı ve sosyal hiyerarşiyi meşrulaştırmak; ve erkek egemenliğini tesis eden yeni patriyarkal insan arketipinin kurgulanmasında mitolojinin tarihi rolü

²¹ El Asalto al Hades. Casilda Rodríguez, edición 2010

²² Leonardo Boff, “Las tendencias de la ecología” versión impresa Revista Pasos, 68, Segunda Época, Noviembre-Diciembre de 1996

Bu ikisi de bir noktada kesişir: Bizim bilimsel paradigmamızda var olan, ekoloji ve sosyal arasındaki, daha doğrusu toplum ve doğa arasındaki, ayrımı ciddi şekilde sorgulamaya tutar. Bize, atadan kalma dünya görüşlerinde canlandırılan ve yeniden üretilen en karmaşık ve bütünsel ilişkileri hatırlatırlar ve bu zıtlar arası ayrımın şu anki hegemonik sistemde gördüğü işlevi tarif ederler.

Kadın ve Doğa Üzerindeki Tahakküm

Günümüzde, jeopolitik tahakküm alanları ‘doğal kaynaklar’ adı altında yeraltı, toprak, ve havayı kontrol ve sömürü sürecinde müşterekleriyle küresel çapta gasp etmektedir. Aynı şekilde, beden, cinsellik ve üreme üzerindeki, özellikle biz kadınlara yönelik tahakküm bugüne kadar görülmemiş bir seviyeye ulaşmıştır.

Kuşkusuz burada tarihsel bir süreçten bahsetmekteyiz; erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümü kadar doğanın geri kalanı üzerindeki tahakküm iddiasında bulunan patriyarkanın kuruluşu. Modernitenin başlangıcında kapitalizmin ortaya çıkışı ile beraber her ikisine de -kadın ve doğa- yeni işlevler atfedilmiştir. Ancak, eskiden “küreselleşmiş” olan ortak ve özgür yaşam nasıl olmuştur da temelleri zayıflamaya başlamıştır? Bir toplum içinde baskının var olabilmesi için önce ayrıştırma, sınıflandırma ve toplumun bileşenlerinin sahip oldukları ortak akıl içinde garanti altına alınan hiyerarşilerin tesis edilmesi gerekir.

Kadınların direnişiyle birlikte tekrar meydana koyulan ve bugün büyük oranda doğruluğu kabul edilen tarihin yeniden yazımından yola çıkacağım. Burada, insanlık tarihinde insanlar arasında ayrıştırma, sınıflandırma ve hiyerarşi oluşturma büyük çapta ve yaygınlaşan ilk hali cinsiyetçiliktir.

Erkek cinsiyeti kendini ortak akılda üst (özne) olarak yerleştirdiğinden beri genelleyici biçimde “eril” atfedilen her şey “dişil” (nesne) üzerinde gücünü kullanmıştır. Kadın-erkek arasındaki dikey otorite tarih boyunca sınıf, ırk gibi kategorilerle de iç içe geçerek; otorite, düşünce ve algıyı patriyarkalleştirerek insanlar arasında tam anlamıyla baskıcı güçler ağına dönüşmüştür.

Abya Yala’ya ilk yerleşimcilerin gelişi (Asya’dan ve Polinezya’dan)

Etik ve epistemolojinin içinde geçtiği süreçler aracılığıyla kolektif hissediş-düşünüş, görünmez bir fikir birliği ile baskıyı normalleştirerek şekillenmiştir. Bizim düşünme biçimimiz gerçekliği asırlık ikiliğin (yumuşak-sert, soğuk-kuru, eril-dişil vs.) başlangıcından beri süre gelen eş parçalara böler. Ancak bunlar artık birbirini tamamlayıcı değil birbirlerine zıttırlar. Bir ikiliği değil kutuplaşmayı ifade ederler.

Patriyarkal temel, daha önce birbirini tamamlayan bu eşler arasında kurulan hiyerarşinin cinsel kökeni göz önüne alındığında, artık ezen rollerin tümünün eril, ezilen tüm rollerin ise dişil olduğu umumi bir karaktere bürünür. Bu, feminizmin aydınlatıcı katkısı olan, *cinsiyetin ikili mantığıdır*.

Tahakkümün bu umumi karakterinin ifadeleri, fethedilecek ve hükmedilecek yeni kıtadan, aynı boyunduruk altına alınacak ve sahip olunacak bir kadının bedeni gibi söz eden sömürgeci imgelem olabilir. Avrupalı sömürgecilerin anlatılarının gösterdiği, özellikle işgalci karşısında en “uysal” duran halklardan bahsederken, yerli nüfusu dişileştirdikleridir. Ayrıca, modern bilimin doğayı da aynı bir kadın gibi tahakküm altına almak gerektiğini iddia eden eril sesleri de mevcuttur. Buyrukları erkeklerin kadınlardan neredeyse “ilahi” üstünlüğü ile örtüşen, biz kadınlara hem eril bir Tanrı’ya hem de genel olarak erkeklere itaat ve boyun eğmeyi şart koşan dinleri de unutmamak gerekir.

Patriyarka bu durumda, bilimsel söylem ve yöntemin, sömürgeciliğin ve kapitalizmin şekillendiği bir mantık ve ilişkiler matrisi olarak düşünülebilir.

O zaman, dünyaya anlam verme biçimlerini ve günümüz küresel sisteminde insanlar arasındaki ve doğayla olan ilişkileri dikte eden en derin mantık olarak bir kanunlar bütününden ya da *patriyarkal epistemolojiden* bahsedebiliriz.

Kurucu temeli cinsiyet sorunu olan, insanlar olarak doğanın geri kalanını algılayışımızın ve onunla ilişkimizin yeni temelli olan bu baskıcı güçler ağı içinde, insan (erkek) özne ve (dişileştirilen) doğa, incelenmek, tahakküm altına almak ve sömürmek üzere nesne olarak kurgulanır.

Düşüncenin patriyarkal matrisi üzerinden objeye indirgenmiş her şeyi incelemenin, bilme-kontrol etmenin belirli metotları geliştirilir. Belirli, çizgisel, parçalı, artan, insan merkezli ve cinsiyetçi bir dünya tasavvuru üzerinden anlaşılan gerçekliğin bütünü ve tarihi kesinlikli olarak tarif eden modern bilim ortaya çıkar. Bilim, bilginin inşasının tahakküm, gücün kullanımı anlamına gelmesine neden olur ve bu bilgiye de sadece bilimsel mantıktan yola çıkarak ulaşılmasını şart kılar. Bilimin iki akıl hocasının sözleriyle:

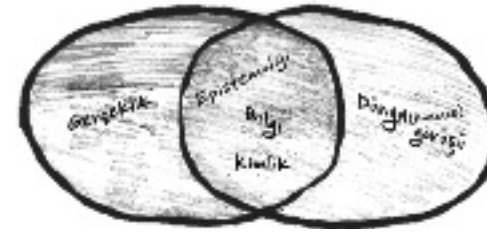
“Bu düşüncenin kurucularından biri olan Descartes’in Yöntem Üzerine Söylem’de ifade ettiği gibi doğaya sanki bizim kölemizmişçesine davranmalıyız, onun dilini deşifre etmeli, enerjisini biriktirmeli ve bize hizmet eden bir dişi köle gibi ayaklarımızı kapamasını sağlamalıyız...” “Ya da, bilimde deneysel metodun yaratıcısı Francis Bacon’un beyan ettiği gibi; “Her tür bilgi güçtür ve güç Doğa’nın, doğa güçlerinin, suların, nehirlerin, fırtınaların alanıdır. Doğa üzerinde tahakküm kurmalıyız,

*onu bizim arzularımız doğrultusunda gütmeliyiz.”*²³

Caliban ve Cadı, *Kadınlara* kitabında Silvia Federici, modern bilimin yeniden ürettiği ve meşruluk kazandırdığı patriyarkal mantık ve ilişkileri, Bacon’un başını çektiği yöntemler üzerine konuşan Merchant’a atıfta bulunarak tarif eder: *“Aynı zamanda, onun inceleme yöntemleri bu hâkimiyet konumuna denk gelmektedir, doğayı inceleme anlayışı işkence gören cadıların sorgulanmasından yola çıkar. Buradan da doğanın fethedilecek, keşfedilecek ve tecavüz edilecek bir kadın olarak temsili ortaya çıkar.”* (Merchant 1980: 168-72)

Bilginin üretim yöntemi olarak bilim, bilginin birçok alanında parçalılık ve dağılma yaratır. Bilim araçsaldır, tam da bu nedenle gerçeği dışlayıcı ve indirgemecidir. Ayrıca, başka bilgi sistemlerinden farklı olarak bilimin bu diğerleriyle ilişkileneceği biçimi aynı tahakküm mantığını yeniden üretir. *“Bu anlamda, bilim, kendini bilgi üretiminin yegâne meşru aracı haline getirerek, bütün diğerlerinin yerine geçme eğilimindedir. Hâkim söylemin bilimselliği dünyayı yorumlamanın diğer biçimleri karşısında bir gerçeklik kriteri olarak ortaya çıkar. Bilim, kapitalist toplumun işleyişini yöneten araç-hedef devresinin tümleyici mantığı tarafından yönlendirilmektedir.”*²⁴

En derin anlayış sistemi olarak patriyarka gerçekliğin anlaşılmasının baskıcı bir metoda-modern bilime- dönüşmesine yol açar ve *ırk-sömürgecilik* ve *sınıf-kapitalizm* gibi diğer baskı mekanizmalarını devam ettirir.

Marksizm’den bu yana emeğin cinsel birincil parçalanması sömürü sisteminin kökenlerindendir ve patriyarkal aile de onun müttefiklerinden biridir. Gayle Rubin bu analizi daha da derinleştirir ve üstüne basarak kadınların baskılanmasının kapitalist (yeniden) üretim dinamik-

lerinin özü olduğu saptamasını yapar: Ev işi ve iş gücünün çoğalması. Aynı çizgide, Alvarado Latin Amerika’da *“ücretli iş kapitalizm dışında var olamazdı, ancak patriyarka ve zorunlu heteroseksüellik olmadan ise ayakta durmuş olması mümkün değildi.”*²⁵ diye bunu doğrular. Aynı zamanda patriyarkal düzenin kapitalizmden önce de var olduğuna işaret ederler: *“Kadınların kapitalizm için faydasını açıklamak bir şey, bu faydayı kadınların baskılanmasının yaratılışını açıklayarak ise çok başka bir şeydir”* (Gayle 1986: 100)²⁶

²³ Leonardo Boff, “Las tendencias de la ecología” versión impresa Revista Pasos, 68, Segunda Época, Kasım-Aralık 1996.

²⁴ Ana Ester Ceceña, *Derivas del Mundo* donde caben todos los Mundos. Primera edición, 2008

²⁵ Epistemologías feministas latinoamericanas: un cruce en el camino junto-a-otras pero no-junta-a-todas. Mariana Alvarado 2016

²⁶ İd. 22

“Sömürgeciliğe gelince, cinsellik/cinsiyetin Nuestramérica’da* yerli kadınlara yönelik sömürgeci baskı biçimleri içindeki rolünü incelerken, dekolonyal* feminizmin bakış açısından Mariana Alvarado cinsiyet sömürgeciliğini -yani sömürgeci/sömürülen ikilisindeki cinsiyet atıflarını ve sömürgeci projenin patriyarkal kökenlerini- açıklar. “Sömürülenlere şiddet uygulaması olmaksızın tabakkümden bahsedilemez, ne de bir balkın, cinselliğin alanında etki göstermeyen, ırksal ve etnik sınıflandırılmasından.”²⁷

Ve María Lugones şöyle ileri sürer; “Cinsiyetin baskılanması ‘ırk’ kavramından ne ayrılabilir ne de ona ikincildir, tersine onu teşkil eder. ... cinsiyet, ırk, sınıf ve cinsellik birbirlerini karşılıklı olarak meydana getirirler. Yani, birbirlerinden ayrı şekilde anlaşılamazlar ve kesişimsel* bakış açısı günümüzde kapitalist dünyanın tabakküm ilişkilerinin iç içe geçtiği biçimlere dikkat çeker.”²⁸

Yukarıda bahsettiğimiz yazarlar patriyarkal hegemonyanın ‘kesişimselliğini’ tarif eder, ırkın cinsiyet sömürgeciliğinden ayrılamaz olduğunu anlatırlar. Onların bahsettiği, cinsiyet/toplumsal cinsiyet ve ırk/sınıf/cinsellik sistemlerinin ‘iç içe geçmesi’, aynı zamanda “baskıların eşzamanlılığı” (Colectivo Río Combahee); “baskı matrisi” (Patricia Hills Collins); “kesişimsellik” (Kimberlé Crenshaw),²⁹ ve bunlara ek olarak “hiyerarşik yayılcı hegemonya” (Amparo Moreno)³⁰ olarak da ortaya çıkar.

Bu patriyarkal mantıklar ve ilişkiler toplumların tarihinde nasıl dışa vurulmuştur?

Her bir bağlamın ve bölgenin, halkın ve kültürlerin çeşitli kendine has özelliklerini görmezden gelmeden ilişkileri tarihsel bir sırada bir araya getirmek adına, neoliberal küresel toplumun bugüne kadar ki kronolojisinden bahsediyorum. Tarih yazımının çoğu ilk dönüşümlerin neolitik devrim sırasında gerçekleştiği tespitinde bulunur.

* ç.n. Nuestramérica/Bizim Amerika, Küba’lı yazar José Martí’nin ortak bir kültürü ve kapitalist düzende ortak bir kaderi paylaşan Latin Amerika halklarının geleceği için yazdığı ünlü bir makalenin başlığıdır.

* ç.n. Dekolonyal terimi sömürgeci mantığı ve sömürülen üzerindeki etkisini tersine çevirme iddiasını taşır.Sömürge karşıtlığından farkı sömürgeciliği sadece fiziksel ve coğrafi olarak değil psikolojik ve epistemolojik bir yıkım olarak ele almasıdır.

²⁷Epistemologías feministas latinoamericanas: un cruce en el camino junto-a-otras pero no-junta-a-todas. Mariana Alvarado, 2016

* ç.n. Kesişimsellik tahakkümün sınıf, ırk, cinsel yönelim, etnik köken vs. gibi farklılıklar üzerinden farklı şekillerde ve derecelerde etki gösterdiğini ve bu nedenle tahakkümün analizinin bu farklılıkların yarattığı imtiyazlar göz ardı ederek yapılamayacağını altını çizerek. Yani örneğin Beyaz, orta sınıf, heteroseksüel bir kadınla, siyah, alt sınıf, homoseksüel bir kadının yaşadığı tahakküm biçimleri aynı olamaz.

²⁸ id. 24

²⁹ id. 25

³⁰ El Asalto al Hades. Casilda Rodríguez, edición 2010:83

Buradan çıkışla, Avrupa merkezli bir anlatı hemen devreye girer. Bu anlatı, devletlerin ortaya çıkışından beri iş birliği içinde gelişen çitlemenin; toprağın ve ailenin özel mülk haline getirilmesinin; cinsiyete dayalı iş bölümünün; erilleşen ve Evangelistleşen tek tanrılı dinlerin yaşam, kadın bedeni ve özellikle de doğanın geri kalanı üzerindeki hegemonyasının doğmakta olan patriyarkanın temeli olduğunu ifade eder.

Bunlar, hissediş-düşünüş bağlamında³¹ yazının başında tarif ettiğimiz, doğaya, toprağa ve kadına küresel ölçekte verilen değer de dahil olmak üzere binlerce yıllık beraber ve ortak yaşamın değerlerinin yerini almaya başladılar.

Avrupa proletaryasının birikimi ve oluşumu, anlatıldığı gibi çitleme, sömürgecilik ve kölelik nedeniyle gerçekleşmiştir. Ancak Federici ve diğer feministler buna başka temel bir süreci de dâhil ederler: Kadınlara karşı bir savaşın içinde modernitenin başında kapitalizmin doğuşuyla başlayan yüz binlerce kadın ‘cadının’ infaz edilmesi. “Kapitalizmin ortaya çıkışı kadınlara karşı bir saldırıyı, onların soykırımını gerektirdi.”³²

Federici bu kapitalizme geçiş sürecinin Ortaçağ köylü sınıfı arasında büyük bir direnişe neden olduğunu anlatır. Bu büyük ve çeşitli direnişler Katolik dinin dönüşümüne ve benimsediği rollere karşıdır. Sonrasında Federici, sömürgecilik kadar cadı avlarının da (Avrupa’da olduğu kadar Amerika kıtasındaki yeni sömürgelerde de) kapitalizmin ortaya çıkışı için önemini bu analize yeniden kazandırır.

Federici, proletarya (eril) ve piyasalaşma süreci üzerinden açığa çıkarılan Marksist ilkel sermaye birikimi analizine kuralları yıkan üç nokta ekler:

“- kadınların ücretli işten dışlanması üzerine temellenmiş ve kadınları erkeklere tabi kılan patriyarkal yeni bir sistemin kuruluşu,

- kadın emeğini boyunduruk altına alan ve kadının üreme işlevini iş gücünün yeniden üretimine indirgeyen emeğin cinsel yeniden parçalanmasının gelişimi.

- proleter bedenin mekanizasyonu ve dönüşümü, kadınların durumunda yeni işçileri üretecek bir makineye dönüştürülmesi.”³³

Son olarak, Federici, bu yeni kapitalist patriyarkanın uyumlu hale gelmesini ve sistem içine alınmasını, Nuestramérica’da sömürgeci ve engizisyon güçlerine ve yenilenmiş şekilde de olsa feodal- kapitalist geçiş dönemi sürecinden beri süregelen genel özellikleri muhafaza eden patriyarkanın gelişiminde tarif edilen döngüler ile ilişkilendirir.

³¹ Komünal feminizm içinde bilginin hisle düşünüş ya da evreni hissederek düşünüş ile inşa edilmesi.

³² Silvia Federici, Mujeres, Cuerpo, y acumulación originaria, Edición 2010.

³³ Feminismos desde Abya Yala. Ideas y proposiciones de las mujeres de 607 pueblos en nuestra América Francesca Gargallo, Edición digital 2014

1492’de Abya Yala’nın³⁴ (bugün Amerika olarak bildiğimiz kıtanın And dilindeki orijinal adı) istilası ile otoritenin devasa yayılmacı hareketi ve sermayenin ilk birikimi; sömürgecilik, ırkçılık ve patriyarkal bir yeniden düzenleme yoluyla sahte bir kültürel ve sosyal homojenlik dayatarak kıtamızda gerçekleşmekte olan çok çeşitli sosyal süreci kesintiye uğratmıştır.

Nuestramérica’da sömürgecilik öncesi hayat çok çeşitliydi. Günümüzde altı yüzden fazla yerli halk bulunmaktadır. Yerli halkların kozmogonik ana ilkelerinden biri olan İkilik/Dualite ilkesine göre; *“pek çok temel ikiliklerden biri olan dişil-eril gerçekliğine uygulandığında, kadınlar ve erkeklerin öneminin eşit”*³⁵ olduğunu hatırlamak yerinde olur.

Baskıcı güçlerini kullanan halklar olduğunu biliyoruz, “atadan kalma” patriyarkanın yerli kadınların hayatlarında ve vücutlarında bıraktığı etkileri de biliyoruz. Fakat ayrıca atalarımızın geçmişlerinin büyük bir kısmını bilmediğimizi, elimizde olan bilgilerin çoğunun ise sömürgeciler tarafından anlatıldığını da biliyoruz. Sömürgeciler, ilk olarak “zalim ve vahşi gelenekler” diyerek; kilisenin Avrupa’dan getirdiği geleneklere çok uzak olan bilhassa dini ayinlerini, adak adamalarını ve cinselliği anlayış ve uygulama şekillerini tarif etmişlerdir. Ve onlar bile bu halkların çoğunun silahlar ve savaş dâhil olmak üzere bireycilik, aldatma ve boyun eğdirme gibi kendilerinin getirdiği değerleri bilmediklerini tekrar tekrar anlatırlar. Bu durum, onların “*evrensel demokrasi*” fikri altında toplayabileceğimiz dünya görüşlerindeki temel prensiplerini hatırlarsak hiç de şaşırtıcı değildir. Bu sebeple Komünal Feminizm eğer atadan kalma, yani sömürgecilik öncesi, bir patriyarka varsa bile bunun yerlilerin dünya görüşünün bir parçası olmadığını söylemektedir. Başka bir deyişle, kendi atadan kalma prensipleriyle çakışan, kaynaklarının ve kapsamının henüz az bilindiği alışkanlıklarının bulunduğunu belirtmektedir. Buradan yola çıkarak da ilk patriyarkallığın komünal hayatın ne düşünce yapısını ne de küreselliğini düzenlediğini söyleyebiliriz. Patriyarka, zamanın başlangıcında da yoktu hatta küresel boyutta halkların ve kültürlerin sömürgeci patriyarka ile bağlantı kurmasından sonra ortaya çıkan haliyle hiç yoktu.

Belirli istisnalar hariç Avrupalı sömürgecilerin özgürlük mücadeleleri, yine asıl olarak

³⁴ Kuna dilinde “kanlı toprak” ya da “canlı toprak”. Amerika kıtasının atalardan kalma ismi. Kuna kültürüne göre, çok sonradan Amerika olarak bilinen topraklarda dört tarihsel dönem yaşanmıştır ve her bir dönemin farklı ismi vardır: Kualagum Yala, Tagargun Yala, Tinya Yala, Abya Yala. Bu sebeple günümüzde de yaşadığımız topraklara saygının ve kimliğin bir sembolü olarak, “Amerika” yerine Abya Yala’nın kullanımı yerleşmiştir.

³⁵ id. 30

Katolik tek tanrıcılığın sömürgeci dayatmalarıyla birlik olan Avrupa merkezli ve epistemik kırım³⁶ örnekleri ve gelişim idealleriyle desteklenen, sömürge sonrası (postkolonyal) melez ve burjuva devletlerin kurulmasıyla sonuçlandı. Segato’nun sözleriyle *Nuestramérica*’nın sömürgeleştirilmesi, *“Dünyadaki kapitalist sisteme toprakları dahil eden ve büyümeyi getiren ardıl modeller, bu duruma bağlı olarak, en az 50 bin yıldır halkların yaşadığı toprakların sömürüldüğü ardışık genişleme dalgalarını arttırmıştır. Bu dalgalar, görünürdeki doğanın kısıtlı bir şekilde birikim için kaynak olarak ve insanın hayati enerjisini de sırf emek ve üreme kapasitesi olarak kullanılması için istismar etmeye yöneliklerdi.”*³⁷

Sabato’nun “hayati” olarak adlandırdığı enerjide biz kadınların temel bir rolü vardı ve hala var. Devletlerin, Avrupa’da olduğu kadar sonradan Amerika’da da ortaya çıkmaları ve güçlenmeleri ve de bu devletlerin din adamları ile arasındaki müttefiklik, kendi politikalarının meşruiyet ve yasallık kazanmasına izin verdi. O zamandan beri de *“kadınların evcilleştirilmesinin”* temelini atıp, kadınların cinselliğini ve üretkenliğini, kendi demografik çıkarları ve kadınların güç ve bilgisini yok etmeye dair olan kıskançlıkları doğrultusunda politikleştirerek, şartlandırmanın yolunu aradılar. Sonrasında da gücü elinde bulunduran elitler çifte standart uygulayarak genelevleri teşvik ediyor ya da yasaklıyorlar, doğum kontrol ve kürtajın ahlaksızlığını destekliyor ya da büyük ve gizli kısırlaştırma yöntemleri uyguluyorlar, kadın cinselliğini heteroseksüel ve esasen fallosentrik normlara indiriyorlar. Ayrıca kadın düşmanı baskıcı gücün, vücutlar üzerinde, tecavüzde, işkencede ve kadınların toplu ve programlı bir şekilde katlinde, Avrupa’da olduğu kadar Amerika’da da, son kaynağı olan bitmek bilmez cadı avını da unutmamak gerekir.

Ekolojik bağlamda, ya da doğanın geri kalanına ilişkin olarak, Abya Yala’nın sömürgeleştirilmesiyle ayarları tamamlanan kapitalizmin doğuşunun, doğal yaşamı bugüne kadar görülmemiş yıkıcılığa sahip bir ekonomik sistemi başlattığını ileri sürebiliriz. Bu sistemin sembolik ya da kültürel kaynağı, önceden de belirttiğimiz gibi patriyarkal mantığın

³⁶ Latin Amerika’nın dekolonyal akımından olan Boaventura De Sousa Santos, epistemik kırım kavramını sömürgecilik ile halkların kendilerine has bilgilerinin yok edilmesini belirtmek için kullanmaktadır. Ayrıca küresel ölçekte, bilişsel bir adalet sağlanmadan sosyal daletin sağlanamayacağını ve modernitenin bilimsel bilgisinin, çeşitli farkındalıkların marjinal olarak bastırılması ile yapılan bir epistemik kırım olduğunu dile getirmektedir. Santos, sosyal bilimler aracılığıyla üretimin rasyonel olarak meşrulaştırılmasını için beşe ayırmaktadır: bilgi ve kesinliğin, alternatif anlayışları kötüleyen tekkültürlülüğü, zamanın çizgiselliği ve tarihin, Avrupalı olmayan halkların arzulamak zorunda olduğu bir şekilde ilerlemeci ve kalkınmacı bir algı olduğuna dair fikrin tekkültürlülüğü, hiyerarşilerin sakladıkları farklılıkları doğallaştıran tekkültürlülük, hususi – yerel olanın var sayılmadığı, küresel olanın egemen olduğu baskın ölçüğin tekkültürlülüğü ve, kapitalist üretim biçiminin emek kadar doğa için de geçerli olan ve diğer tüm üretken mantığı reddeden tekkültürlülüğü.

³⁷ Rita Segato, *El Sexo y la Norma: frente Estatal, Patriarcado, Desposesión, Colonidad*.2014

içine sokulmuş olan bilginin modern paradigmasından (aklıcı ve bilimci) gelmektedir. *Evrensel Resmi Tarih*'in söylemine göre bu süreçler sözde *Moderniteyi* oluşturmaktadır.

Moderniteler

Francesca Gargallo'nun bakış açısından bahsederek başlayacağım. Gargallo, Modernite teriminin otoritenin çizdiği sınırlar çerçevesinde bizi kendi düşüncelerimize hapseden bütünleştirici, mutlak, tek tip ve evrensel bir süreç önerdiğini açıklamaktadır. Bu sebeple Gargallo ona, bir arada var olan pek çok *diğer modernite* arasından kendini dayatan ya da dayatmaya çalışan anlamında *“özgürleşmiş modernite”* ismini vermiştir. *“Bununla birlikte Modernite; özgürleşmiş modernite modelinin tabakkümüne rağmen, tek bir tarihsel deneyime ya da epistemik evrene indirgenemeyecek anları, alanları ve coğrafyaları kapsamaktadır. Başka bir deyişle Modernite, bir moderniteler bileşimidir.”*³⁸

Zapatist bakış açısından ise AEC (Ana Ester Ceceña), *“her ne kadar kapitalizm yumuşaklığı ve kendini yenileme kapasitesiyle her seferinde şaşırtıyor olsa da, Amerika'nın yerli halkları tarafından başlatılan meydan okuma; kapitalizmin medeni meşruiyetini sorgulamakta ve geçiciliğini ortaya koymaktadır. Fukuyama'nın tarihin sonu olarak ilan ettiği kapitalizmin ebediliğine dair ütopya, bu öznel (Zapatistalar) tarafından bir bikâyenin, kapitalizmin bikâyesinin bilfiil sonunun gelmesi ve başka bir tanesinin, 'herkesin dünyasının sığıldığı bir dünya'nın bikâyesinin başlaması olarak yorumlanıyor”* demektedir.³⁹ Ana Ester Ceceña *“Sözde ‘Amerika'nın keşfinin’ sözüm ona yarattığı küreselleşme ya da gezegenleşme aslında dünya tarihi tanımının ve temsiline Batıcı bir üstünlükle yapıldığına dair yeterli kanıt bulundurmaktadır. Beş kıtanın halkları arasındaki değiş tokuş, Doğu ve Batının, Amerika'nın, Afrika'nın ve bugün kabul ettiğimiz kıtasal ayrımların keşiflerinden çok daha eskidir. Söz konusu oluşum, pek çok kişi tarafından topraklarının ve kaynaklarının fiziksel gaspına ve halklarının boyunduruk altına alınmasına eşlik eden sembolik bir gasp sürecinin mekanizmaları olarak görülmektedir.”*⁴⁰ derken bir hakikati ortaya koyuyor. *“Özgürleşmiş modernite”* dışındaki modernizelerin sayısız hayatları, deneyimleri ve kuramlamaları vardır ve bunlar dünyanın her bölgesinden zuhur etmektedir.

Nuestramérica'da tüm kapitalist ve sömürgeci baskılara rağmen, farklı kozmovizyon ve dinamiklere sahip halklar bir arada yaşamaktadır. İşçilerin, köylülerin ve özellikle yerli, feminist ve Afrika kökenlilerin buruk direniş deneyimleri sayesinde gücün kesişimselliği ve bilhassa otoritenin patriyarkallığı ya da patriyarkalleştirilmesi, feminizm aracılığıyla deşifre edilmiş oldu. 1960'lı yıllardan beri, beraber var olmuş diğer

modernitelerin bilgilerini ve tarih yazımını teorik bağlamda titiz bir şekilde sistemleştirmektedirler ve de mevcut egemenliği yapısının en içinden; yani episteminden yola çıkarak parçalarına ayırmaktalar. Kurtuluşun Pedagojisi, Kurtuluşun Teolojisi, Kurtuluşun Politika ve Felsefesi, Dekolonyel Epistemik Dönüş, Kritik Ekonomi ve Bağımlılığın Teorisi, Sosyal ve Politik Ekoloji, Komünel ve Dekolonyal* Feminizm, tüm dünyaların sığıldığı Dünya'nın politik projeleri, Buen Vivir (İyi Yaşam) ve daha niceleri bunun örneklerindendir.

Özgürleşmiş Modernite

“Özgürleşmiş modernite büyük ölçüde, Avrupalı üst sınıflar tarafından dünyanın geri kalanı üzerinde uygulanmak amacıyla üretilmiş fikirlerin projelendirilmesidir (bunlar; dünyanın geriye kalan halklarının ekonomik sömürsünü sürdüren ve bu sömürüyü baklı gösteren entelektüel, dini, hukuki, pedagojik ve sanatsal üretimlerdir) ve projesine ait olmayan bilgi ve deneyimleri dışlamak için bir eğitim sistemi kurmuştur...” Bu proje Ortaçağ köylü hareketlenmelerini bozguna uğratarak, müsterek topraklara tel çeken, cılız vücutlarıyla yolları ve şehirleri istila eden fakirleri kovalayan ve kadınları suçlu gösteren (onları cadı, orospu ve çocuk katiline dönüştürerek) Avrupa'da oluşan akılcı önermelerden yola çıkarak⁴¹ gelişmektedir.

Patriyarkal epistemoloji (temel eşlerden bazılarının nesnellik-öznellik ve toplum-doğa olduğu bu ikili, eşeyli ya da cinsiyetçi ve eril hiyerarşik mantık) üzerinde modern kapitalist epistemoloji inşa edilmektedir. Bu epistemoloji, günümüz muhakeme ve güç ilişkilerine yön veren ve bu nedenle, bazı feminist söylem ve kimlikleri de içine kattığı küresel dünyanın eğitim ve politikalarını düzenleyen temel öğeler içermektedir. Bu öğelerden bazılarının önemini göstermeye çalışacağım:

Avrupamerkezcilik: AEC Abya Yala'nın politik ve kültürel istilasından yola çıkarak şöyle demektedir; *“Bu süreçte (Avrupa merkezçilik), hayali çok merkezçilikten, sınırların merkezin lütfü sayesinde hayat buluyormuş gibi gözüktüğü güneşli bir dünyaya geçildi. Hayatı yaratan bir merkezin kendi kendine yetebildiği görünümü aslında Batılı silabların gezegenin geri kalanına dayatmakta olduğu ve bu yaratıcı eylem sırasında sınırın kıyasındaymış gibi göstererek cezasız bir talanın meşrulaştırılmış görünümünden başka bir şey değildir. Bu, otorite tarafından inşa edilmiş, fetişleştirilmiş kurnazlıklar dışında, diğer yerlerden gelenlerin (otoriteye sahip olmayanlar) görüşlerini temsil etmeyen; her yönde ve seviyede kendini çoğaltan (üretim ve sömürgecilik süreçleri) bir görüntüdür.”*⁴²

³⁸ Feminismos desde Abya Yala. Ideas y proposiciones de las mujeres de 607 pueblos en nuestra América Francesca Gargallo, Edición digital 2014

³⁹ Ana Ester Ceceña, Derivas del Mundo donde caben todos los Mundos. Primera edición, 2008

⁴⁰ id.

*ç.n.Sömürgeleşmeyi onu kuran bilim, mantık ve bakış açısı yapılarını deşifre ederek, yıkarak ve yeniden kurarak tersine çevirme

⁴¹ Feminismos desde Abya Yala. Ideas y proposiciones de las mujeres de 607 pueblos en nuestra América Francesca Gargallo, Edición digital 2014

⁴² Ana Ester Ceceña, Derivas del Mundo donde caben todos los Mundos. Primera edición, 2008

Enrique Dussel,⁴³ Avrupa merkeziliğin kurulumu için insanlık tarihini antik, orta ve modern çağ olarak bölen ve Avrupa toplumunu bu üç dönemde de dünyanın esas dinamik merkezi olarak gösteren dünya tarihinin hikâyesini temel olarak almaktadır. Edward Said gibi başka entelektüeller Doğu ve Batının ‘icadı’ yaklaşımından yola çıkarak coğrafyanın, yani mekânsallığın yeniden çizilmesi gerektiğini belirtmektedir. Onlar ve diğerleri, bu *Dünya Tarihinin*, mevcut tüm gerçekliğe merkezîyetçi ve Avrupa merkezci bir anlayışa temel yaratmaya çalışan, tahakküm üzerinden açıklanan bir *tarih yazımından* öteye gitmediğini gösterdiler.

Kalkınma ve İlerleme Söylemleri: Teknolojik ve sosyal anlamda kullanılan pozitif değerlerdir. *Özgürleşmiş modernitenin* diğer tüm ‘emirlerinin’ bu değerlere ulaşabilmek için gerekli olan araçlar olarak kullanıldıkları iddia edilmektedir. Gargallo’nun sözleriyle; *“İlerleme fikri, XIX. yüzyılda, Pozitivist felsefenin hâkim olduğu zamanlarda ortaya çıktı. Verimli ya da faydalı olarak görülene değer verme eğilimi olan liberaller, sosyalistler, popülistler ve muhafazakârlar tarafından kabul edilen ve bir ulusun ilerlemesini ideal bir modele olan yakınlığıyla tanımlayan bir fikirdir. Kalkınma ise, bir ülkenin belli teknolojileri kullanım ve tüketimini, o ülkenin söz konusu teknolojileri üreten ve ithal eden ülkelere ‘eşit’ sayılabilmesi için ihtiyaç duyduğu medeni gelişim ya da esenlikle denk tutan, XX. yüzyılın üretkenliğe dayanan bir fikridir. Latin Amerika’da uygulanan kalkınma modeli hemen hemen her zaman Avrupa- Amerika tarzı tüketim, bilgi aktarımı ve devlet teşkilatlanmasıyla örtüşmüştür...”*⁴⁴ Her ikisi de Marksizm kadar neoliberalizm tarafından da savunulan; *zamanın çizgisel ya da bir toplama işlemi* olarak algılanmasına; tarih ve toplumların *evrimsel* bir bakış açısıyla anlatılmasına yol açmakta ve bu bakışı güçlendirmektedir.

Antikolektif, Komünal Olmayan Bireysellik: *“Bu modernite bireyi bütünden özgürleştirir ve onu, ödeme yapılmayan (ve hak sahibi olmayan) işçilerin kadınlar olduğu çekirdek aile adı verilen üretim ünitesinin patronu, sahibi olan özne olarak inşa eder. Bunu başarabilmek için, kadınları ve köylüleri baskı altına alan özünü reddeder ve Aydınlanma döneminde ortaya çıkan ve kendilerini on dokuzuncu yüzyılın sömürgeci liberalizmiyle pekiştiren elit sınıfa ait insanlar tarafından meydana getirilen özgürleşme kavramları üretir.”*⁴⁵ Burada liberalizm ve Fransız devrimi ile küreselleştirmeye çalışılan özgürlük ve adalet kavramlarının önemine değinmek gerekir. Ancak bunlar, 1803 Haiti devrimi, ilk Abya Yala devrimi ve gerçekten ezilen bir özne olan köleleştirilmiş zenci sınıf tarafından az sayıda başarılı devrimler ile gerçekliğin aslında çok daha kapsamlı olduğuna dair belki de ilk derslerini almışlardır.

⁴³ İd

⁴⁴ Feminismos desde Abya Yala. Ideas y proposiciones de las mujeres de 607 pueblos en nuestra América Francesca Gargallo, Edición digital 2014

⁴⁵ İd.

İnsanlığın Doğa Üzerindeki Üstünlüğü ve Merkeziliği: Toplumun parçalara ayrılmasında çok önemlidir ancak burada modern bilimin asıl rolü ortaya çıkmaktadır. Doğa üzerinde tahakküm kurma ‘ihtiyacı’ ile ilgili olarak Descartes ve Bacon’a değinmiştik. Ayrıca onu küçük Kartezyen parçalara bölme, dünyayı algılama şeklini zıt eşlere ayırma fikirlerinden de bahsetmiştik.

Patriyarkal Yeniden Yapılandırma: Özgürleşmiş modernitenin kendine has başka bir sürecidir. Bu süreç, özellikle feminist akımlar tarafından analiz edilip sistematikleştirilmiştir. Kendi içinde daha önce bahsettiğimiz tüm süreçleri açıkladığı ve günümüz küresel dünyasını ‘modern’ olarak görme ve yaşama şeklini yeniden organize ettiği için feminist akımlar bu süreci en temele koyarlar. O nedenle, bu fikir üzerinde biraz daha duracağım.

Patriyarkal Yeniden Yapılandırma

Bu terimle patriyarkanın kapitalizmin kurulumuyla dönüşüm sürecini ifade ediyorum. Burada genel hatlarıyla kapitalizmin kurulumunun ne Avrupa ve sömürgeleri (Amerika ve Afrika) arasında ne de Orta Doğu ve Asya’daki kapitalizm ile ne aynı ne de eş zamanlı olduğu belirtmemiz gerekir. Dolayısı ile bu sürecin analizlerinin birbiriyle temas ettiği büyük noktalar vardır; ancak bunlar kendi bağlamına yerleştirilmelidir. Avrupa’daki Feodal-Ortaçağ dönemi patriyarkallığı kapitalizmin doğuşuyla beraber değişir ve yeniden düzenlenir. *Nuestramérica*’daki komünal feminizmin, Abya Yala’daki *atadan kalma* ya da *ilk patriyarka* ile Avrupa’nın işgali ile uygulamaya koyulan *sömürgeci* patriyarkanın buluşmasına atfen *patriyarkal* bağ olarak adlandırdığı şey ile aynı değildir. Aynı zamanda, bu ikisi de Afrika’daki sosyal ve komünal örüntü ile büyük farklılıklar taşırlar. Örneğin, Afrika’daki koşulların 19. yüzyıl köle ticareti ile şiddetli biçimde erozyona uğraması gibi. Yine, 1980’li ve 90’lı yıllardan bu yana, bu kıtadaki yeni ulus devletlerin Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası ile ilk anlaşmaları yaparak, *Nuestramérica*’daki gibi kıtayı fethedenlerle genetik ve kültürel olarak bir melezeleşmenin tarihi sürecini yaşamadan, küresel piyasaya dahil olduklarında Afrikalı kadınların hayatlarında ve direnişlerindeki dönüşüm gibi.

Guatemala’da komünal feminizmin öncülerinden biri olan Lorena Cabnal’ın sözleriyle:

“...İspanyol ya da Kastilya sömürgecilikinden önce, ilk atadan kalma patriyarka olarak adlandırdığım bir patriyarka biçiminin zaten var olduğunu öne sürüyorum. Yapısı, zamansallığı, kendini ortaya koyması ve bağlamı 525 sene önce denizi gemilerle geçerek gelen patriyarkadan tamamen farklı. İlk atadan kalma patriyarkanın yerli kadınların bedenleri üzerindeki etkisi, sömürgeci patriyarka ile yeniden yapılandırıldığında, ortaya çıkma biçimleri daha da çetrefilli hale geldi. Bu patriyarkal bağ ya da patriyarkaların iç içe geçmesi, sömürgeciler tarafından hem bedenler hem de toprak ile ilgili olarak zorla benimsetilen bir ekonomik mülk modeli fikri üzerinden yerli kadınların bedenleri üzerinde

yeni bir sembolik mülk düzeni kuracaktır. ... Yerli erkeklerin ve birçoklarının bedeni ilk kez, işgalcilerin askeri, dini, beyaz, heteroseksüel ve insan merkezli gücüne boyun eğmiştir. Kölelerin ve sömürgeciler tarafından getirilen siyah kölelerin bedenleri baskının sürdürülmesinin anlık göstergeleri olacaktır... Sömürgeciler için soykırım ve beraberinde talan, yağma, zapt ve kölelik, bölgesel şiddet aracılığıyla yerli halkların düzenini kontrol altına almak için kullanılan askeri bir strateji olacaktır⁴⁶

Aynı şekilde, dekolonyal feminizm tarafından da sömürgeci-modern-kapitalist-patriyarkal matris ve gücün sömürgeci karakteri ya da gücün, varlığın, bilginin ve cinsiyetin sömürgeleştirilmesi tanımlanır.⁴⁷

Alvarado şöyle açıklar, “Afrikalı ve yerli feministlerin işaret ettiği üzere fetih öncesi ne Yoruba ne de Kuzeyin yerli halklarında öznel arası ilişkileri düzenleyen Batıdaki cinsiyet kavramı gibi bir kavram bulunmamaktaydı. Düzenleyici ilke, biyolojik-anatomik-cinsel olandan çok kronolojik yaş ile bağlantılıydı. Sömürgeleşme, Afrikalı ve yerli kadınların fetih öncesi hayatlarını düzenleyen erkeklerle kurdukları bağları ve ilişkileri kaybetmelerine neden olan rol dağılımı ve özne konumlarının koşullarını yaratmıştır. Kadınlar sömürgeci ve sömürülen erkeklerin altında itaat, bağımlılık ve sömürü ilişkilerine tabi kılınmıştır. Sömürülen erkekler kendi toplumları içindeki kontrolü ‘ellerinde tutabilmek’ için ‘geri çekilmişlerdir’. Cinsiyetin tabi kılınmasının, fallus merkezli gücün elde tutulabilmesinin komplosu adına kullanılan para birimi olduğu görülmektedir.”⁴⁸

Başka bir yerli feminist Gladys Tzul Tzul da sömürge öncesi güçlerin sömürge güçlerine uyarlanması ve onlar içinde yer etmesi ile hayatta kalmasını anlatır. Böylece atadan kalma iki patriyarkal kurumun, din ve aile, sürdürülmesi ve güçlenmesini anlatırlar; “Kesinlikle, sömürge döneminde Katolik kilise tarafından konulan standartlarla topluluklar içinde yeniden icat edilmiş ve güçlendirilmişlerdir.”⁴⁹

Bununla ilgili olarak, yerli halklar tarafından tanınmayan bir olgu olan heteronormatifliğin standartlaşmasının, sömürgeci patriyarkanın dayattığı ilk şey olduğu üzerine bir fikir birliği olduğu söylenebilir. Buna, eş zamanlı olarak “birbirini tamamlamaktan çıkıp, kadınların erkeklere borçlu olduğu bir hizmet haline geldiği bir cinsel hiyerarşi, hem eşe karşı hem de beraber yaşamda olan kutsanmış ve bundan dolayı değişmez bir itaat biçimi” eşlik etmiştir.”⁵⁰

Atadan kalma güçlerin hayatta kalabilmek için uyarlanması ve sömürgeci güçler içinde yer edinmesine Francesca Gargallo’nun sunduğu açık bir örnek de doğum sonrası

plasentanın gömülmesinin değişmesidir. “Plasenta ya da göbek bağının gömülmesinin kutsal sayıldığı kültürlerde böylece erkeklerinki hareket edebilme ve toplum hayatında yer alma baklarının altını çizerek şekilde bahçede bir ağacın üzerindeki bir kaba gömülürken, kadınlarınkinin mekanın doğurduğu işlere bağlı kalmaları için mutfaktaki ocağa gömülmesi normalleştirilir.”⁵¹

Bu şekilde Nuestramérica’da sosyal ilişkiler ırksallaştırılır. “İşin serbest (ücretli) ve serbest olmayan (kölelik ve hizmet) olarak ayrılması, ırk düşüncesi (Avrupalı/Avrupalı olmayan, beyaz adam/yerli halklar) üzerinden kodlandırılır.”⁵² Yani ırk kategorisi doğmakta olan kapitalizme sömürgeci güç aracılığıyla eklenir ve cinsiyet yeniden sömürgeci gücün kendini ifade ettiği en büyük alan haline gelir. Bu yüzden düşünürler, cinsiyetin “sömürgeleştirilmesinden” bahsederler. Ücretli iş ve kapitalizm beraber sınıfları yarattılar ve kapitalistler ile işçiler arasındaki toplumsal cinsiyet ilişkileri paktı onlara beyaz olmayanlar, ücretli çalışmayanlar, ve erkek olmayanlar karşısında gücü elinde tutan bir pozisyon kazandırdı. Ki buradan da vatandaşın “kendi bedeni üzerine hakimiyete ve elde ettiği bakları uygulamaya koyabilecek ve topluma katılabilecek güce ve zamana sahip özgür, burjuva, eğitilmiş, heteroseksüel, beyaz erkek”⁵³ olduğu fikri doğacaktır.

Aynanın Karşısındaki Bedenler

Silvia Federici, Caliban ve Cadı’yı “Biz kadınlar, insan bedenine, özellikle de kadın bedenine bahsedilen gücü kullanarak tarihi şekillendirdik. Bu durumun erkek egemenliğinin ve kadının sosyal kimliğinin kökenlerine inmede bir yol gösterici olduğunu da feminizmin katkısıyla keşfettik.”⁵⁴ cümleleriyle tamamlar.

Diğer soruların yanısıra kitabının başlangıcından beri, Foucault’un *Cinselliğin Tarihi*’ne dair basit bir sorunun üzerinde durmuştur: “Buradaki, erkek cinselliğinin mi yoksa kadın cinselliğinin mi taribidir?” Foucault’nun gücün büyüdüğü mekanizmaların tanımlamalarını vurgulayarak asexual bir birey analizi yaptığını savunur. Feministler kendi kökenlerine daha yakından bakılmasını talep etmektedirler. Ve yeniden aynı noktaya dönüyoruz, çünkü bedenlerimizin üzerindeki gücün tasvirleri yine, yeniden yapılanma ve hatta özgürlük haritalarına dönüşmektedir.

Federici sözlerine şöyle devam eder: “Bu yöntemde gerçekleştirilen cinselliğe dair analizlerde, feminizm teorisinin ve kadınlık taribinin merkezine konulan üreme ve annelik kavramlarıdır. ...

⁴⁶ Lorena Cabnal, El relato de las violencias, 2016.

⁴⁷ Epistemologías feministas latinoamericanas: un cruce en el camino junto-a-otras pero no-junta-a-todas. Mariana Alvarado, 2016

⁴⁸ id. 43

⁴⁹ Feminismos desde Abya Yala. Ideas y proposiciones de las mujeres de 607 pueblos en nuestra América Francesca Gargallo, Edición digital 2014

⁵⁰ id. 45

⁵¹ id.

⁵² Epistemologías feministas latinoamericanas: un cruce en el camino junto-a-otras pero no-junta-a-todas. Mariana Alvarado, 2016

⁵³ id.48

⁵⁴ Silvia Federici, Caliban y la Bruja. Mujeres, Cuerpo, y Acumulación Originaria, Edición 2010.

*Feministler, kadının bedensellik üzerinden tanımlanması ile maruz kaldıkları olumsuzluklarla mücadele etmek için olduğu gibi insan olmanın anlamına dair de daha bütüncül bir görüş yaratmak adına gerekli adımı atmışlardır.*⁵⁵

Olası Sorgulamalar Üzerine

Taocu terimlere göre insanlık, tarafsızlık, katılık, rekabet, merkezîyetçiliğin hayatlarını çerçevelediği Yang enerjisine doğru kaydı. İhtiyacımız olan, tüm Yin elementlerini yeniden canlandırmak. Beden, öznellik, esneklik, işbirliği, merkezsizlik. Şüphesiz bu akışkan dengenin yer değiştirmesi eril Yang ilkeleri aracılığıyla gerçekleşmeyecek. Bolivyalı feministlerin Audré Lorde'nin sözlerini benimseyerek duvarlara grafitilediği gibi onun yöntemlerini kullanarak olmayacaktır: *"Efendinin aletleri ile efendinin evi yıkılamaz."*⁵⁶ ve ana kahramanlar ise erkekler olamaz. Kürt kadınlarının önerdiği gibi öncülüğü bizler kendimiz üstlenmeliyiz.

Maya kozmogonisi terimlerinde, Hayat ağında, evrensel demokrasi üzerinde patriyarkallığın uygulanmasından kaynaklanan kırılmalar vasıtasıyla ciddi bozulmalar meydana geldi. Biz, kadınlar, yerinden edilmişler, eskiden de süregeldiği gibi ve hatta bugün asla olmadığımız kadar, toplumun, çeşitliliğin *bedenin topraklarının* özgürlüğünün ve *toprağın* alanının ilmeklerini yeniden dokuyabilme yeteneği olan yegane bireyleriz.

En baştaki düşüncelerime geri dönecek olursam, *kendi hakkımızdaki özgürlükçü düşüncelerimizi* üzeirine inşa edebileceğimiz özgürlükçü dünya görüşlerine ihtiyacımız var. Biz, onları tahakkümün gölgesinden kurtararak yeniden yapılandırarak ve yeniden keşfedeceğiz. İktidarın kökenlerini deşifre ederek devam etmek, dünyanın farklı bölgelerinde başardıklarımızı birleştirmek için çalışacağız.

Feminizm büyük ortak hisleri, doğanın *kalanyla ortak yaşamı devam ettirmeyi sağlayan etik ilkeleri* paylaşan tüm ötekiliklerin tercüme edildiği, ifade edildiği, bir araya toplandığı bir dünya görüşüne dönüştürülmelidir. Bu ilkeler aynı zamanda eskiden anaerkil toplumları düzenleyen ilkelerdir. Böylece felsefe, din ve siyaset iktidar sisteminin aralarına inşa ettiği sınırları yeniden bozarlar. Bunun yerine, toplumun bunu karışıklık, kardeşlik, demokrasi, tinsellik ve her şeyin ötesinde doğadaki tüm şeylerin bağlantısı ile döngüsel bir hale getirilmesi, tüm kozmovizyonlarda olduğu gibi

⁵⁵id. 50

⁵⁶ Audre Lorde, Amerika Birleşik Devletleri. 29 Eylül 1979, New York'ta düzenlenen "İkinci Cins" konferansı. Burada şöyle der "İrkçi patriyarkanın , bu patriyarkanın verdiği meyveleri incelemek için kullandığı araçlar ne anlama gelir? Şu anlama gelir; mümkün olan ve izin verilen değişimin çapı yok denecek kadar azdır."

kendi oluşumuzun doğal algısıyla, yani kendi sosyal kimliğimizle yansıtılması, yeniden inşası ve yeniden keşfi mümkündür.

Bunun yanında, tüm dünya görüşlerinde olduğu gibi özgürlükçü bir bilinç oluşturmalı, gerçeklik algısı yöntemleri yaratmalı ve geçmişte deneyimlenen özgürlük deneyimlerini gelecek tecrübelerine çoğulcu olarak ve her zaman kolektif ve toplumsal ifadelerle taşımalıyız. Burada, bedenin, özneliliğin rolü ve kolektif siyasetin pratiği ile deneyimlerin kuramsallaştırılması ve sistematizasyonu arasındaki sürekli iletişim, farklı bir bilimsel metodolojinin anahtarları olarak görülmektedir. Bu belki *Jineoloji*'de⁵⁷ ortaya atılan devrimci iddiadır. Bana göre, kendimiz hakkındaki algımızın yeniden oluştuğu farklı kozmogonik, kültürel ve coğrafi bağlamlar içerisinde yeniden yer edinmeyi becerebilmeliyiz. Bu bağlamlar içinde *kendimizi görme yöntemimiz*, *olma* ve *yapma* biçimleri ile sürekli ve entegre bir şekilde dönüşüme uğramakta ve biz kadınların kolektif kimliği, küresel boyutta özgür yaşamın *öncülüğüne* dönüşmektedir.

⁵⁷ "Kadın bilimi". Kürdistan kadınlarının epistemolojik önerisi.

İnsanın Kendi Varlığını Süreklileştirmesinin Yöntem Arayışı

Aysun Genç

Evrende yer edinmiş her varlık gibi kadınlar olarak varolmak için kendimizi savunmak zorunda olmamız aslında çok da kabullenilir bir durum değil. Kimi zaman idealist olup “kendimizi savunacaksak neden varoluyoruz ki” diyesi geliyor insanın. Kabullenilir değil ancak anlaşılardır kendini savunmak zorunda olmak. Anlamak, anlamayı başarmak varoluşu gerçek kılan bir eylemdir. İster yaşamınızı en ilkel haliyle sürdürerek isterse bir meşru savunma gücünün en ön cephesinde yer alarak yaptığınız savunma varoluşu anlamının yeterli örneklerinden sayılabilir. Varlığı süreklileştirebilmek, varoluşu gerçekleştirebilmek, bunun için gereken eylemlerde bulunmak ve bunu başarabilmek aslında savunma eyleminin kendisidir. İnsan gerçeğinde varlık, ve aynı anlama gelmek üzere özgürlük, öz savunmayla iç içedir. Bu gerçek kadın açısından daha derin bir anlam taşımaktadır. Çünkü günümüzde kadın açısından varolmak daha büyük mücadele ve sorumluluklar gerektirmektedir. Bu sorumluluk bizleri kadın hakikatini daha fazla anlamaya ve kadında arı anlamını bulan insan gerçeği üzerinde düşünmeye götürmektedir.

Evrendeki her varlığın bizim hafızamızın bir bölümü olduğu gerçeğini unuttuğumuz bir anın anlamdan kopacağımız büyük zamanlara tekabül edeceğini bilmek, bizi daha anlamlı ve mutlu yaşamlara götürebilir. Kendini savunabilmenin bir yönü de, bizi vareden koşullardan biri olan hafızanın varlığını bilmek, süreklileştirmek ve korumakla gerçekleşebilir. Hafızasız insan, ölü insandır. Hafıza salt zihin değildir. Hafıza, insanın beden ve ruh olarak bütünlüğünün yaşanmışlığıdır. Hafıza tarihtir. Tarih, insan toplumlarının maddi ve manevi birikiminin, yaşanmışlıklarının toplamıdır. Belleğin bugüne taşınması, insan olarak bizlerin varlığının da kanıtıdır. Bugün hakim sistemlerin tüm saldırılarının odağına insan topluluklarını belleksizleştirmeyi koymaları, tam da bu insan olmaktan çıkarma ve yok etme saldırılarıyla ilgilidir. Belleksiz insan cesettir.

Bu, bedenin nesneleştirilmesinden ya da ikincilleştirilmesinden kaynaklı bir fikir değildir. Bedendeki enerjiye akışkanlık kazandıran zekanın kendine yeni bir form kazandırmasıdır. Belleksiz insanı salt beden olarak tanımlamak da beden tanımını doğru yapamamakla bağlantılıdır.

Jineoloji kapsamında insan, kadın, varlık tanımları yeniden ele alınmaktadır ve öncelikli konulardan biri de beden tanımını yenilemektir. Dekartçı ruh yüceltici tanımları sorgulayarak hakettikleri eleştiriyi yaparak yücelen maneviyatlara, ulaşılan yüce konumlara ve büyük ideallere rağmen özgürleşme yollarının kökenindeki bu öldüren ikilemcilik bakışları, bedeni nesneleştiren, köleleştiren anlayışları görmek ve kadın bilimin yol göstericiliğinde toplum ve bireyler olarak özgürlük adımları atmayı sağlayabilmek şarttır. Çünkü bedeni cansız hücre, ruhu da bu cansız hücrelerin kafesindeki bir üstün varlık saymak, insan gerçeğine, anlamına ve kutsallığına yanılı ve eksik bir yaklaşımdır. Bu konu özelde kadın açısından negatif bir durum oluşturmaktadır. Erkek ruhu ve bedeninin yüceltilmesi Mardukla başlamış ve tek tanrılı dinlerle göğe çıkarılmıştır. Kadın ise ruhu yok sayıldığı ve nesneleştirildiği gibi, kadın bedeninin de ruhundan koparılması da kapitalizmin doğuş döneminde gerçekleşmiştir. Kapitalizmin hakikate en yakın yorumlanması, kadın bedeni üzerinde geliştirilen beden siyasetinin incelenmesiyle mümkündür. Ancak bu dönem yeni kölelik biçimi ve işçileştirme uygulamalarının kökenini anlayabilmeyi getirir. Tabi ki ayrı tartışma konuları olmakla birlikte beden üzerine düşünmek, değerlendirme yapmak ve bedeni ruhla yeniden birleştirmek, özgürleşmenin temel bir gerekliliği olmaktadır.

İnsanın kendi farkındalığı da kendini savunma yaşam-yöntem ve araçlarıyla kesinleşmektedir. İnsanın kendi varlığını süreklileştirmesinin yöntem arayışı da insanlaşmayı, toplumsallaşmayı, sınırsız evren içinde yaşam sınırları oluşturarak kendi varlığını mümkün kılmasını ve süreklileştirmesini getirmiştir. Nihayetinde, amacı özgürlük olan evrenin aklının her varlık gibi biz insanlarda da zuhur etmesidir kendini savunmak. Bugün şehirlerde yaşayan bir insana her canlının kendini koruması gerektiğini, kendini koruyamayan varlığın özgür olamayacağını ve bundan dolayı özgürlüğün şehirlere çok uzak olduğunu söyleseniz tabi ki o insanı buna inandırmak, bundan öte o insanı özgür olmaya karar verdirmek ve bunun için eyleme geçirmek kolay değildir. Kendisi olmaktan başka her şey kılınmıştır günümüz bireyi ve kendini savunmayı devlete teslim ederek birey olmanın en uzağına düştüğünün, bunun da egemenlik tuzağına düşmekle eş değer olduğunun bilincinde değildir. Kendini savunmanın, toplumu savunmanın bir varoluşsal, ve aynı anlama gelmek üzere özgürlüğe eylem olduğu bilinci insan belleğinde ezilip un ufak edilmiştir. Sözü ettiğimiz zorluk tam da bu un ufak edilmiş bellek durumundan ileri gelmektedir. Bilinci yeniden oluşturmak için kavramları ilkel anlamlarıyla ele alarak yeniden değerlendirmek, yorumlamak ve bugüne uyarlamak gerekmektedir. Salt bugünden yola çıkıp çoğunda insanı kendi varlığıyla, insansal ve toplumsal ahlakıyla ve tüm evrensel gerçekliklerle karşı karşıya getirmektedir.

Evreni Tanıma Çabası

Evreni tanımanın ilk yolu onun canlılığını bilmekten geçer. Çünkü canlılık diğer birçok özelliğin tanınması için bir yol oluşturmaktadır. Canlılık ilkesi evrenin başat özelliği olmaktadır. Canlılık ve akışkanlığın olması, bir bilinci gerektirir. En dolaysız anlatımla insanın hareket etmesi, yerinden kalkıp yürümesi, su içmesi ya da el sallaması gibi edimlerin insan düşüncesiyle direkt bağı vardır. İnsan, su içmek istediğine karar verirse, bu düşünce zihninde oluşunca kalkıp su içmeye, eyleme yönelir. Görünür anlamıyla *“düşündüm, taşındım karar verdim”* durumu değildir bu düşünce akışı. Eylemin ve zikrin fiktirsiz olmayacağı durumuyla ilgilidir. Hareketin bağlı olduğu bir ilkedir bu. Hareket varsa düşünce var demektir. Hareketi düşüncesiz tasavvur etmek mümkün değildir.

Evrende her anın varlıkların sayısını aşan değişimlere konu olması, her an her şeyin değişmesi ancak her an her şeyin hareket ettiğini açıklayabilir. Değişim canlılığın göstergesidir. Her şey canlıdır. Hareketini gözlemleyemediğimiz şeyler de dâhil her şey her an hareket eder, her an değişir çünkü her şey canlıdır. Can demek, kanın damarlarda yürümesi değildir salt. Can demek devinim içinde olmak ve evrensel akışı kendi varlığıyla tamamlamak demektir. İnsanda bu canlılık bilebildiğimiz ve gözlemleyebildiğimiz diğer canlılardakinden daha fazla, hızlı ve görünür olduğundan diğer canlılardaki canlılığı, akışkanlığı, hareketi ve değişimi anlamakta ve algımıza yerleştirmekte zorlanırız.

Mekânsızlığın mekana dönüşmesi ve hiçliğin varlığa dönüşmesi, zaman adını verdiğimiz enerjinin kendine bir akış bulması sonucu gerçekleşmiştir. Zamanın varlığının ispatı şeylerin değişkenliğidir. Şeyler değiştikçe zamanın varlığından söz edilebilir. Şeyler deviniyorsa ve kendi somutluklarında sonsuzluk kadar tanımlanamayacak bir durağanlık taşıyorlarsa değişiyorlar demektir. Şeylerde değişim yoksa zaman durmuş demektir. Değişkenlik varsa zamanın varlığı kadar akışkanlığını da anlayabiliriz. Bunun olabilmesi de mekan ile mümkün olmaktadır. Çünkü değişim, zaman ile mekânın buluşmasından doğmaktadır.

Değişim, farklı oluşların biraradalığıdır. Birbirini takip eden oluşlar dizisidir değişim. Bugün tohum olan yarın filiz olur, öbür gün başak, daha sonrasında yine tohuma dönüşür. Bu değişim bir zamanı ve mekanı şart kılar. Ve tüm bunların gerçekleşmesi, insanın sınırlı algısıyla açıklanması zor olan evren zekâsıyla açıklanabilir. Sınırlı insan algısı dediğimiz kapitalist modernitenin algıları minimize edilmiş hatta dondurulmuş insan gerçeğine has bir durumdur. Özünde insan algısı, evrenin canlılığını kendi canlılığından önce keşfetmeyi başarmış bir doğallıkta oluşmuştur.

Evren deyince aklımıza neler gelmektedir? Ezberletilen algılar evren deyince göğün karanlığında, bir sonsuzluk, hayal edilemeyecek kadar uzun ve büyük bir uçsuz bucaksızlık ve her şeyin bir yerlerde durduğu, hatta asılı kaldığı bir varoluş zemini getirir insan aklına. Bu algının biraz dışına çıkıldığında evren kavramı o asılı duran varlıkların hareketini geliştirebilir. Biraz daha gelişse algı sınırları, evren dendiğinde her an her şeyin

hareket ettiği, insan aklının sınırlarının dışında bir akışkanlık, sınıflandırılmayacak kadar çok çeşitlilik gelecektir. Bu algı biçimi insanın özünde vardır. Bilinemezliklerin bilinebilirliğe dönüşmesi bir bütün hayatın akışını oluşturmaktadır. Ama bu algılarda ortaya çıkan sorunlar hiyerarşik devletçi uygarlıkla birlikte gelişerek insanlığın zihinsel köleliğini oluşturmuşlardır. Bu algı insanın içinde yaşadığı çevreyi bütünlüklü görmeye götürür. Yaşanılan çevre, doğanın bir parçasıdır ve doğanın parçası olduğu için de doğayı tanımlayabilecek kapasitededir. Bu çevrenin tanımlayacağı doğadan yola çıkarak da evren algısına doğru yol alınır. Çünkü doğa evrenin bir somutlaşmasıdır.

Doğa, evren enerjisinin form kazandığı bir gerçekleşmedir. Tüm evren, bilebildiğimiz ve tanımlayabildiğimiz doğa mıdır? Bu soruya olumlu cevap vermek zordur. Ama tüm doğanın evren enerjisinin akışkanlığında bir dönem olduğunu söyleyebiliriz. Evren enerjisinin tanımlanmasının zorluğu akışkanlığın bizim algı sınırlarımızın dışındaki hızı ile ilgili olabilir. Kaldı ki, her an dönmekte olan yer küremizin döndüğünü fark etmediğimiz gibi, bunu anlamak için de yüzyılların, binyılların geçmesi gerekti. Buna rağmen doğanın, doğal gerçekleşmenin, tüm oluşumların bu evren enerjisinin form kazanmış, bir biçim yoluyla somutlaşmış hali olduğunu bilebiliriz. Bunu bilmemizin en keskin ve net yolu kendi insan gerçeğimizdir. Ki içimizde bu akışı bilmeden duyumsadığımız zamanlar çok olur. Birdenbire içimizden bir şeylerin akıp gittiğini, bir ırmağın bizi kendine yol edip aktığını duyumsadığımız az olmamıştır. Bu konuya sonra geleceğiz.

Canlılığın en güçlü göstergesi doğadır. Evrenin bir somutlaşması olan doğada ve tabi ki doğada bulunan tüm varlıklarda, evrenin tüm özelliklerini görebilmekteyiz. Her varlık farklı bir boyutta bu canlılığı temsil etmekte, temsil ettiği oranda da gözlelene evrensel canlılığı yansıttığı bilincini vermektedir. Animist inançların gücü, doğayı hiçbir aşkın gücün varlığı olmadan anlamaya çalışmalarından ve anlam vermelerinden gelir. Canlılık aşkın bir tanrının varlığını ispatlamaz. Tersine evrenin tüm varlıklarda içerdiği içkin bir özelliği anlatabilir ve ancak bu evrensel ilkenin ispatı olabilir. İnsanlığın sezgi gücünün tahrip edilmemiş olduğu dönemlerdir bunlar. İnsan doğaya baktığında anlayabilir. Sezgi gücünü yitirmeyen ve bilimciliğin esaretinde olmayan insanın bunu hissetmesinden daha doğal bir şey olamaz. Yağmurun yağmasına dair, suyun buharlaşması ve gökyüzünde bulutlar halinde toplanması, bir süre sonra soğuk hava kitlesiyle buluşarak yeniden gaz halinden sıvı hale dönüşmesi, çok soğuk

Doğa,
evren enerjisinin
form kazandığı bir gerçek-
leşmedir. Tüm evren, bilebildiği-
miz ve tanımlayabildiğimiz doğa
mıdır? Bu soruya olumlu cevap vermek
zordur. Ama tüm doğanın evren enerji-
sinin akışkanlığında bir dönem oldu-
ğunu söyleyebiliriz. Evren enerjisinin
tanımlanmasının zorluğu akışkan-
lığın bizim algı sınırlarımızın
dışındaki hızı ile ilgili
olabilir.

havada bu sıvı halin dolu ya da kar halini alması şeklinde açıklamaları yoktur bu insanın. O yağmurun toprağı yumuşatmasını, tohumları ıslatıp beslemesini, içtikleri suyla şişen tohumların yağmurun yardımıyla toprağı çatlatarak yeryüzüne çıkmasını, giderek uzamasını ve başağa dönüşmesini emekle ve sevgiyle kabul eder. Minnet duyar. Toprağı yar bilir. Bunu keşfettikten binlerce yıl sonra dahi o minneti türkölere döker. Bunu toprağın, yağmurun ve güneşin aşkla ve coşkuyla birleşerek yeni anlamlar ve kutsallıklar yaratması olarak anlar. Neden sonuç ilişkisine sıkıştırılmaz gördüklerini. Görüp gözlemlediklerinin onun yaşamını oluşturan anlamlar olması o insanın gücüdür.

Doğanın canlılık ilkesini anlatmak, tüm ayrıntılarıyla bir bütün yaşamı anlatmaya eşdeğerdir. Canlılık ilkesi çoğalmak, farklılaşmak, çeşitlenmek ve zamanı geldiğinde kendinden geriye kalanları yeninin oluşmasına katabilmek şeklinde yeni ilkeleri de beraberinde getirmektedir. Evren akışının başka görünümüdür bunlar. Kendini doğa ile var eden ve görünür kılan evrenin bu görünür kılmaı gerçekleştirebilmesine olanak veren temel ilke canlılık ilkesidir ve bu ilkenin bir zeka biçimi olduğunu belirtmek zor değildir. Zeka bir enerjidir ve evrenin bu enerjisi doğa ile form kazanmaktadır. Evrensel zekanın varlığını her an, uyanık olmadığımızı sandığımız zamanlarda dahi anlamaktayız. Bunu anlamamak için hakikat karşısında direnç içinde olmak gerekir. Güneşin doğması bir zekanın varlığını gösterir. Ayçiçeğinin başını sabahın ilk ışıklarıyla kaldırıp güneşe dönmekten ve güneşle beraber gün boyunca hareket etmesinden daha açık ne vardır evrenin zekasının doğada somutlaştığını kanıtlayabilecek? Gizlenemez gerçekler için “Güneş gibi apaçık ortada” diyor. Evrenin doğayla kendini görünür kılması, kendi varlığını, zekasını bizlere bu yolla göstermesi de güneş gibi apaçık ortadadır işte.

İnsanlar toplumsallaşmaya başlamalarıyla birlikte bu gerçekleştirmede bir güç görmüşlerdir. Bazı zaman ve mekanlardaki insanlar bu güçten korkmuş, karşısında diz çökmüş, kimi bunu sevinç çığlıklarıyla karşılayıp onu kucaklamış, kimiye şükranla karşılamış ve onun bağrında varolmayı esas almış. Kimi onu canlı görmüş kızdırmamak için elinden geleni yapmış, kimi kendi sevincini onunla paylaşmaya yeltenmiş, denizlere ya da dağ başlarına ekmek bırakmış. Kiminde inanç, kiminde yaşam ilkesi, kiminde din olmuş bu bilinç biçimi. Bu bilincin form kazanması da farklı farklı şekillerde olmuş. Ama önemli olan insanın doğadaki canlılığı ve devinimi görmesi, bunun farkına varması, farkındalığın gelişmesiyle kendi farkına daha fazla varması ve bir bütün insan ve doğa arasında bir bağ kurabilmesidir.

Evrensel zeka, kendi ilkelerinden yeni ilkeler ve yeni düzlemler yaratmaktadır. İnsan gruplarının tohumları toplayarak beslenmesinden giderek tarıma geçmesine benzetilmektedir. Ya da tarımda elde edilen ürünlerin giderek birbirine karışarak farklılaşan yemek türlerine dönüşmesi gibidir. Evrensel açılımın içinde yeni bir açılmıdır. Bunu en rahat anlayabileceğimiz yer insan yaşamıdır. Bir yerde canlılık varsa, bu canlılığın her zaman kendi kısır döngüsünde olmayacağı kesindir. Değişime direnen varlıkların ölecek değişim yaşadıkları gerçeği bu durumun keskin anlatımıdır. Canlılık değişimi getirir.

Hareket eden insanı düşünelim. Konuşur, oturur, kalkar, yemek yer, elleri kirlenir gider yıkar... Laboratuvar boyutu şimdilik çok belirleyici değildir ancak insan bedenini kendini savunmasına ilişkin de bir iki şey belirtebiliriz. Beynin savunması olan kafatası öyle sağlamdır ki beynin ne kadar önemli olduğu ve savunmak gerektiğini ortaya koyar. Yine aynı şekilde kalbin insan için önemi ve göğüs kafesi içinde kendini savunması da insanın varoluşsal olarak öz savunmayla kendini gerçekleştirdiğini bizlere göstermektedir. Özcesi, beden düşünüyor, sorguluyor, algılıyor ve karar alıyor. Yani beden canlıdır. Beden aslında çağın hezimetinden kurtulabildiğimiz zaman duyduğumuz sesleriyle konuşuyor.

Doğanın kendini sürekli yenilemesi, bu yenilenmenin periyodik olmasına rağmen hiçbir zaman birbirine benzememesi doğadaki canlılıkla izah edilebilir. Toprak, hava, su ve ısı şeklinde sıralanan dört temel elementin tüm devinimleri ve birbirleriyle ilişkileri, evren zekasının tüm devinimini anlatmaktadır. Güneş ısısının ve suyun toprakla ilişkisinin ortaya çıkardıkları ve toprağın bu ilişki sonucu kendinden ürettiği her şey bu zekayı anlatır. Bitkilerin baharda yeşerişi, yaz mevsiminde güneş ısıyla meyvelerin olgunlaşması ve tatlanması, sonbaharla birlikte yaprakların dökülerek ağaçların köklerini ısıtmaya çalışması, aynı yaprakların ağacın gölgesine düşen tohumları koruyarak bir sonraki mevsime hazırlık yapması ve üremenin sürekliliğini gerçekleştirmeye canı gönülden destek vermesi diye sıralayabileceğimiz tüm devinimler birer zeka yansımasıdır. Simbiyotik ilişkilerdir ve birbirinin varlığını korumaya, sağlamaya ve süreklileştirmeye de dayanır. Çoğalan, çeşitlenen ve hepsinden önce de canlılığını koruyabilen insan kendini savunabilir. Çünkü bunlar gerçekleşmiyorsa öz savunmadan söz etmek mümkün değildir.

İnsan: Mikro Evren

Kendiliğinden ya da tanrısal güçler yoluyla gerçekleştirdiğini dillendirdiğimiz bu evrensel akış, nihayetinde evren zekasının pratikleşmesidir. Aynı şekilde bu devinimi evrende bulunan tüm varlıklarda görebiliriz. Tüm hayvanlar bu evrensel zekanın izlerini taşırlar. Her canlı kendi payına düşen evrensel zekayı pratikleştirir. Kendisini bu yolla var eder. Canlılar içinde kendini zeka yoluyla farklılaştıran insanda kendini varetme dediğimiz evren zekasını yansıtırma gerçeği zirveye ulaşır. Çünkü “Yaşamı kavramak isteyen insan dışında, her canlı-cansız varlık sadece kendi anlarını yaşayabilir.” İnsanın kendi anlarının dışındaki anları da yaşayabilme özelliği, insanın esnek zeka kapasitesinden kaynağını almaktadır.

Doğanın kendini düşünmesinin somutlaşması insandır. İnsanın kendi somutluğunu en üst algı düzeyindeki bir soyutlukla kıyaslaması ve eşdeğer görebilmesi tabi ki kolay değildir. İnsan düşüncesinin somutlaşmasını kültür, dil, sanat, bilim şeklinde sıralayabiliriz. Bunlar insan düşüncesinin somutlaşmasıdır ve kendi somutluklarını düşüncenin soyutluğunda görebilme durumunda değildir diye düşünürüz. Bu somutluk-soyutluk meselesinin özünde gerçekleşen,

zekânın akışkan olan enerji hali ile form kazanmış hali şeklinde değişken karakter taşımasıdır.

Bütün varoluşuyla insan, mikro evren olarak tanımlanırken insan türünün ortaya çıkışı ve toplumsallaşması aşamaları, evren zekasının nasıl kendini görünür kıldığını da göstermektedir. İnsan gerçeği ile toplum gerçeği birbirinden koparılamayacağı gibi salt hacim olarak ele alınamaz. Bir araya gelmiş insanların bedensel toplamı toplumu oluşturmaya yetmez. Toplumun oluşabilmesi, insanların bir araya gelmesini şart koştuğu gibi bununla beraber, birlikteliklerde oluşacak yeni anlamları, yeni hisleri, düşünceleri ve yaşamları gerekli kılmaktadır. Toplum olma bilincinin verdiği hissi, sayıca çok olmak yaratmamaktadır. Kalabalıklarda yalnızlıkların duyumsanması, toplum olma bilincinin salt toplanmakla ilgili olmadığına bir izah getirebilmektedir. Nasıl ki insan olmanın bir ruhu varsa, toplum olmanın da ayrı bir ruhu vardır.

İnsan bedeni özünde, evrensel zekanın insandaki yansımasının cisimleşmesidir. Duymak için dış kulağın sesleri toplayan bir çanak şeklinde olması, gözlerin kendi esnekliğini ve korumasını yapabilecek bir kayganlıkta olması ve kirpiklerle de ayrıca korunması, bacakların insan bedenini taşıyacak kas gücüne sahip olması gibi çoğaltabileceğimiz fonksiyonlar insan zekasının bedenleşmiş parçalarını oluşturmaktadır. Yine insanın durumlar ve olaylar karşısında gösterdiği tüm refleksler bir zekanın yansımasıdır. Bu refleksler negatif ya da pozitif olabilir. İnsanda duygu adını verdiğimiz sevinç, mutluluk, korku, heyecan, öfke, yorgunluk, acı, zevk ve diğer tüm refleksler insan zekasının doğadaki -bu insanlar, hayvanlar ya da diğer varlıklarla girilen ilişkiler de

İnsan gerçeği ile toplum gerçeği birbirinden koparılamayacağı gibi salt hacim olarak ele alınamaz. Bir araya gelmiş insanların bedensel toplamı toplumu oluşturmaya yetmez. Toplumun oluşabilmesi, insanların bir araya gelmesini şart koştuğu gibi bununla beraber, birlikteliklerde oluşacak yeni anlamları, yeni hisleri, düşünceleri ve yaşamları gerekli kılmaktadır. Toplum olma bilincinin verdiği hissi, sayıca çok olmak yaratmamaktadır.

olabilir- durum ve olaylar karşısında gösterdiği tepkilerdir. İnsan, yaşamak için zekaya ihtiyaç duyar. Zeka, doğanın bizlere varoluşumuzu tamamlamak için verdiği bir hakikat payesidir ki bu payenin farkında olarak bugüne kadar gelebildik.

İnsan bedeni, insan zihninden bağımsız bir nesne değildir. İnsan bedenine ait hiçbir organ salt nesneleştirilemeyecek kadar zeka ürünüdür. Zihin, öyle bir bütünlüğe sahiptir ki, beden en küçük parçası da olsa kendisi olarak düşünür ve bütüne bu düşüncesini katar. Örneğin, koca insan bedeninde bir karıncanın ısırıldığı yeri hemen biliriz. Bir sivrisinek başımızın üstüne konup ısırıldığında hemen hissederiz bir sineğin ısırıldığını. Çünkü o bölgedeki hücre sineğin ısırması olayı karşısında acı ya da yanma hissi duyar ve bu hissinin sinirler yoluyla hemen beyne aktarır. Bu durum, beynin bir

kontrol durumu değildir salt. Her hücrenin kendi işlevini beyne bildirmesi yoluyla bütünlüğe katılmasıyla ilgilidir. Beyinde acı/yanma hissinin oluşturan bir uyanış gerçekleşir ve insan o küçük an içinde hemen elini sineğin ısırıldığı yere götürür.

Acı duyma bilinci bir zeka biçimidir. Acının farkında olmak bir zeka emaresidir. Kendi toplumsal gerçekliğimize baktığımızda acı çekmek ve acı çektiğinin farkında olmamanın ölmekle eşdeğer olduğunu görürüz. Acı çektiğinin bilincinde olmayan toplumlar iflah olmazlar. Bir zihinsel ölüm vardır işin içinde ve bu durum o toplumu cesetleştirir. Aynı durum tek tek o toplumun bireyleri için de geçerlidir. Yine aynı şekilde haz duymak da bir zeka biçimidir. Mutluluk bilincinin bir anda yoğunlaşmasıyla oluşan haz, insan zekasının yaşamla karşılaşmasıyla ortaya çıkabilir. Tüm çarpıtmalara rağmen haz, insanın insan olması farkını ortaya koymaktadır. Sivrisinek örneği gibi, yaşanan küçük bir olay karşısında gösterilen tepkinin büyüklüğü yaşanan olayın farkında olunmasıyla ilgilidir. Yorgunluk da diğer örnekler kadar zeka ile ilgili bir durumdur. İnsanın yorgunluğunun farkında olması, bedenini tanıması ve ona göre kendi devinimini belirlemesiyle ilgilidir. Bu durum büyük oranda bilinçle bağlantılıdır. Normal şartlarda on dakika yürüdüğünde yorulan birisi durmaması ve yürümesi gerektiğine kendini ikna ettiğinde on dakikadan fazla yürüdüğünde dahi bu yorgunluğu hissetmeyecektir. İnsanın yorgunluk sınırlarını genişletmesi onun bilincinin sınırlarını değiştirmesiyle ilgilidir.

Farkındalık insan zekasının en temel özelliğidir. İnsanın evrendeki yerini diğer canlılara nazaran değiştiren hakikat, zaman karşısındaki farkındalıktır. Kendi anı dışındaki anlamların farkında olabilen tek canlı olması insanın farkıdır. Günlük yaşamda karşılaştığımız farkındalık durumu hayat karşısındaki duruşumuzu ortaya koyar. İnsanın farkındalık düzeyi, o insanın hayatı karşılama düzeyini gösterir. Yürürken etrafına baktığı halde etrafta neler olduğunu, doğanın kendi akışkanlığını nasıl süreklileştirdiğini ya da içinde sıkıştırıldığı kapitalist sistemin kendi akışkanlığını nasıl süreklileştirdiğini fark edemeyen insanın zekâsından kesinlikle şüphe edilir. Bazı durumlarda yanındaki ya da karşısında gerçekleşen bir olayı fark edemeyen insanlar için “*ayakta uyuyor*” denir. Ayakta uyuma, uyanık görünmesine rağmen zihnin kapalı olduğunu gösterir.

Belli bir zeka kapasitesine sahip olan insan, bu zekanın sayesinde yaşamını anlamlandırdığını sezgisel olarak fark edecektir. Bu farkındalık da insanda daha fazla zekâ ile yaşamı iç içe geçirme ihtiyacını doğuracaktır. Zekanın özgürlük demek olduğunu hiçbir değerlendirmemizde unutmamamız gerekmektedir. İnsanın daha fazla zekayla yaşamından söz ederken daha fazla özgürlük demiş oluyoruz. Çünkü insan varoluşsal olarak özgürdür ve sezgiselliği insanı bu özgürlük eğiliminin doğal bir savunucusu kılar.

Zekanın Her İki Cinsinin Bedenindeki Somutlaşması

İnsan bedeninin nesne olmadığını ve hiçbir organın nesneleştirilemeyeceğini belirttik.

Kadın ve erkek olarak iki cinse ayrılan insan türünün her iki cinsin bedenindeki somutlaşması farklı olmaktadır. *“İnsan evrenin özeti”* derken kastedilen insan tanımına kadın daha yakındır. Evrende çeşitlenerek, çoğalarak, farklılaşarak kendini süreklileştirme özelliğini bir zekâ kanıtı olarak ortaya koyduk. Bu özellikler kadının temel biyolojik özellikleri olmaktadır. Bir gülün çanak yapraklarını ve dikenlerini gülün zekasının bir sonucu olarak onun öz savunması için geliştirildiğini ortaya koyabilen insan gerçeğinin, kadının doğurganlığını ve doğurganlık özelliğine bağlı olarak sahip olduğu beden parçaları ve işlevlerini anlamlandırması da tabi ki bu algılamaya ve gerçekliğe denk olmalıdır.

Kadın cinsi, insan türünün farklılaşan ve farklılaştıran bir parçası olarak zekanın esnekliğini en fazla barındıran kesimidir. İnsan zekasının esneklik düzeyi, onun kendini savunabilme kapasitesinin yüksekliğiyle orantılıdır. Zeka ne kadar esnekse, insanın varolabilmesi ve kendini savunabilmesi o kadar mümkündür. Kimi kültürlerin kendini savunma adına bir dönemin formlaşan kültürel öğelerine sarılması belli bir zaman süresince o toplulukların kültürlerini korumasını getirir de nihayetinde köklü bir öz savunma olmamaktadır. Çünkü esneklikten uzak bir toplumsallık kendini yenilemeyen ve zamanın ruhu olamayan toplumsallık özgür olamaz, nihayetinde gerektiğinde salt fiziki anlamda öz savunmasını da yapamaz. Şengal halkının yaşadıkları buna acı ama gerçek bir örnektir.

Bu anlamda kadındaki zekanın esnekliği, erkekteki zekanın donmaya elverişliliği ve iktidar kalıplarıyla donarak esnekliğini kaybetmesi tüm insanlığın kendisi olmaktan uzaklaşma riski yaşamasını ve tüm insanlığın erkek egemenliğinin eziciliği altında baskılanmasını getirmiştir. İnsan türünün iklimli yaratılışının en güzel soyutlanması kadında ifade bulunmaktadır. En azından bölünerek çoğalan canlıların tamamının tek cins olduğu, bu cinsin de dişi olduğu gerçeği inkar edilememektedir. Kadının bu iklim içinde en farklılaşan, evrene ve doğaya uyum sağlamayı başarabilen öge olması, onun zekasının bir yansıması da diyebileceğimiz bedeniyle de uyumludur.

Değişim kadın açısından yaşam ilkesinin en olağan bir şekilde yaşamsallaşması demektir. Değişim bir savunma biçimidir. Yaşamın kanun değerinde bir ilkesidir. Değişim zaman ve mekan olabilir. Kadın açısından yaşam yaratan olmak, evrenin canlılık ilkesini kendinde gerçekleştirmekle mümkün olmaktadır. Canlılık, yerinde sayan ya da sonsuz tekrarlar anlamına gelen bir canlılık değil, değişerek, yenilerek farklılaşarak dinamizmi yaşamaktır. Tabi ki her canlıda bu ilke gerçekleşmektedir. ancak erkekteki iktidara yatkın, doğasında donmaya yatkın zeka yapılanması değişimin hızını negatif olarak etkilemektedir. Kadında ise akışkan ve sürekli form kazanmaya direnen karakterde bir enerji vardır. Bu, farklılaşan ve farklılaştırarak en esnek zeka olduğunu gösteren kadın zekasının hiç formlaşmadığı-formlaşmayacağı anlamına gelmez. Kadın zekasının formlaşması insanlık tarihinin en büyük devrimini yaratarak bir kültür ortaya çıkarmıştır. Neolitik devrim ve anaerkil kültür kadın zekasının form kazanmasının en büyük ve en

güzel örneğidir. Neolitik devrim sadece kadın zekasının form kazanması değil aynı zamanda tüm enerjileri kadın zekası formunda bir kültür kanalında toplayabilmesi ve toplumsallığa katması anlamına da gelmektedir.

Kadındaki evrensel zeka, doğurganlıkla bağlantılı olarak ortaya çıkan ve kültürleşen yaşam formlarıyla birlikte anlam zirvesine ulaşmaktadır. Tüm dişi türler için de geçerli özellikler, insan türünde zirve yapmaktadır. Türün sürekliliğini sağlamasında erkeğin rolü inkar edilemez. Ama yaşamak için ve yaşamın sürekliliğini sağlamak için üreme yetmez. Kadının bedeninden ürettiği süt, ilk gıda, ilk kutsallıktır. Çocuğun doğumundan büyüyüp kendi kendine bakabileceği çağa gelene kadar anneye ihtiyaç duyması, evrensel sürekliliğin kadınıla mümkün olduğunu gösterir. Erkeğin üremedeki payı diyerek diğer canlılarla kıyaslanarak biyolojik açıklamalar yapılması sadece erkek cinsinin nesneleştirilmesine hizmet edebilir ki bu da yanlış bir izah olmaktadır. Esas olan, insan türünün varlığı, yaşamını sürdürebilmesi ve kendi varlığına anlam katarak ikinci doğanın ilkelere göre evrendeki yerini almasıdır.

Varlığın sürekliliğini sağlayan insan cinsi olması kadına ayrı bir anlam katmaktadır. Gülün dikenleri onun zekasının göstergesiye, kadının rahmi ve analık işlevine bağlı olarak süt verebilmesi de kadının payına düşen evren zekasının farkını gösterir. Bu durumu toplumsal algıların, hatta egemenlikli algıların yarattığı eksiklik ya da fazlalık durumlarının ötesinde anlamak önemlidir. Kadın zekası farklıdır. Evrenin kadında ve erkekte kendini görünür kılması farklı formlarla olmaktadır. Doğanın kendi farkına varması kadar kendini çoğaltması da kadın cinsi sayesinde olmaktadır. Çoğalmak ve bu çoğalışı süregelenleştirmek bir zeka türüdür.

Ve kadın bu zekânın sahibidir. Evrensel varoluşun kadın rahminde gerçekleşmesi, bu gerçekleşmenin olmadığı zamanlarda da aylık devinimlerin sürmesi, canlılık, çoğalma ve çeşitlenme ilkelerini yaşamsallaştırmak için kendini sürekli yenilemesi, kadının evrensel zekasının yansımalarıdır. Bu durum, zekanın bildiğimiz düşünmek ve fikir üretmek şeklinde sınırlandırılmışlığının çok ötesindedir. Bir insanın üşüdüğünde kalın giyinmesi gibi basit bir durum zekâ ürünü oluyorsa, kadının insanlık soyunu sürdürmenin bunca tedbirini almasının nasıl bir zekâ olduğunu tanımlamak için verili algı sınırlarını zorlamak gerek. Erkekteki anlam ve duygu yoğunlaşması durumlarında ana kadın ifadelerinin ortaya çıkması da bu durumla ilgilidir. Kendini yetkinleştiren erkeğin ana kadın duygularıyla kapsayıcı,

Çoğalmak ve bu çoğalışı süregelenleştirmek bir zekâ türüdür. Ve kadın bu zekânın sahibidir. Evrensel varoluşun kadın rahminde gerçekleşmesi, bu gerçekleşmenin olmadığı zamanlarda da aylık devinimlerin sürmesi, canlılık, çoğalma ve çeşitlenme ilkelerini yaşamsallaştırmak için kendini sürekli yenilemesi, kadının evrensel zekâsının yansımalarıdır.

adaletli, kucaklayıcı ve besleyici olabilmesi, bunun hele hele toplumsal olarak gerçekleşmesi, insanlaşma mücadelesinin basamaklarından önemli bir yükselişi ifade etmektedir. Kadın ve erkeğin toplamı, insan gerçeğini, daha doğrusu toplum gerçeğini tanımlayabilir ancak. Toplum olma ise insan türünün özgürleşmesidir. Zira, toplumsallaşmayan insan, ölmeye ve tür olarak yok olmaya mahkumdur. Bu anlamıyla varolmanın zekanın insan türünü toplum olmaya taşımasıyla bağlantısını, ancak bunun insan için özgürlük anlamı taşıyacağını unutmamak gerekir.

Duygusal Zeka ve Analitik Zekanın Uyumunda Toplumsallığın Karakteri

Toplumsal kendisi, onu oluşturan insanların toplamından farklı bir zekaya sahiptir. Bu toplumsallaşmanın karakteriyle ilgilidir. İnsanların bir arada olmasının getirdiği zekâ, enerjilerin sinerjiye dönüşmesinden kaynağını almaktadır. İnsan olgusunu beden ve ruhtan oluşan bir bütün enerji toplaması olarak düşünmekle mümkündür bu durumu anlamak. Şöyle ki, kendi başına patlamayan bir madde, başka bir maddeyle yakınlaşıncaya patlayabiliyor. Aynı durum insanlar için de geçerlidir. Kendi başına öfkelenmeyen insan, başkasının yanında öfkelenabiliyor. Ya da kendi başına düşünceyi derinleştiremeyen insan başka insanlarla birlikte düşünabiliyor ve hatta mükemmel düşünceler üretebiliyor. Bugün yalnızlığı bir din seviyesinde yaşayan insanlarda dahi bu böyledir. İnsanlardan kaçıp hayvanlarla yaşamayı tercih eden en yalnız insanların dahi insanlara ulaşmak için sanal âlemi en çok kullanan insanlar olması liberal bireyciliğin ironisi olurken toplumsal insan gerçeğinin bir kaçınılmazıdır da. Bu bir insan özelliğidir ve varoluşsalıdır. Hiçbir insanın, hiçbir şekilde kendisini dışında tutamayacağı bir gerçektir. Ki zirvesi kapitalist modernite hakimiyetinde yaşayan insanların cinnetvari sonlarında kendini kanıtlamakta, toplumun dışına düşenler yaşamın dışına düşmektedir.

İnsan toplumsallaşmayla yeni bir yaşam seviyesine ulaşır. Bu yaşam seviyesi şüphesiz yeni bir anlam ve zeka seviyesini gerektirir. Tüm canlılarda varolan duygusal zekanın, insanın toplumsallaşması aşamasından itibaren yeni bir zekayla bütünlendiğini görmekteyiz. İnsan evriminin tamamı bu zekanın emareleriyle doludur. Bugünden insanlık tarihine baktığımızda yıkım içeren tüm durumların, tüm savaşların, insanlık dışılıklarının bu zekanın doğal seyrinden sapmasıyla ortaya çıktığını bilmek bizleri bu zeka karşısında hayrete düşürdüğü kadar ürkütmektedir de. Bu gerçeklik, insanda gelişen analitik zekanın karmaşık ve farklılık boyutunu da ortaya koymaktadır. İnsandaki esnekliği yaratan da bu zeka olmaktadır. Çünkü esnek olan bu zeka türü, pozitif yönde olduğu kadar negatif yönde de esnemeye müsaittir.

İnsandaki duygusal zekanın açığa çıkarmak üzere tetiklediği bir zeka türüdür analitik zeka. Korunma ve beslenme güdülerinin yaşamsallaşmasının yeni yöntem arayışlarında ortaya çıkmaktadır. İnsanın öz savunması hem duygusal zekada hem de analitik zekada kendi argümanlarını yaratabilmektedir. İlk taşı kaldırma örneği verilir.

Kendini korumak ya da bir besine ulaşmak için kaldırılan bu taş, insanda alet kullanma bilincinin gelişmesine yol açan bir devrimsel harekettir. İnsanı bu harekete itekleyen ise kurgusal zeka, diğer deyişle analitik zekadır. İnsanın bir davranışta bulunurken bir sonrakini kurgulaması temel hakikatlerinden biri olmaktadır ve insan türünün hayatta kalmasında, toplumsallaşarak kendini yüz binlerce yıl yaşatabilmesinde temel rolü oynamaktadır.

Duygusal zeka içgüdüsel ve reflektif olarak çalışır. Temel olarak üreme, beslenme ve barınma diye sıralanan ve türü sürdürmenin temelini oluşturan işlevlerin gerçekleşmesini sağlar. Tüm canlılar bu zeka ile varolurlar. Duygusal zeka canlıların varoluşsal bir özelliğidir. Hayvan davranışlarında doğuştan bilinen davranışlar vardır ve bunlar duygusal zekanın o hayvanın DNA'sında yerleşmiş olmasıyla ilgilidir. Analitik zeka ise öğretilen zekadır. Hayvanların öğrenmeleri yok denecek kadar azdır. Yok demememizin nedeni kimi durumlar karşısında yeni şartlanmaların oluşturulabilmesiyle ilgilidir. Bu insan olarak bizim anladığımız türden bir öğrenme olmasa da şartlanmış davranışlar olarak karşımıza çıkmakta ve çok sınırlı bir halde hayvanlarda görülmektedir. Duygusal zeka bilinendir, analitik zeka ise öğrenilendir. Öğrenilen olduğundan dolayı yanlış öğrenmelerin başladığı hiyerarşik devletçi sistemin başlangıcından bugüne kadar biriken yanlış öğrenmelerin bugünkü yıkım dünyasını oluşturduğunu kavramak zor değildir.

Duygusal zeka yorumlamayan ve içgüdüsel olarak gelişen zeka türü olduğundan davranışları keskinleştirir. Örneğin avcı bir hayvan, aç kaldığında dünyadaki son kuzu da olsa onu türün sürekliliğini sağlamak için yememeyi düşünmez. Onun için esas olan açlığını gidermektir. Beslenme güdüsü o hayvana bunu söylemektedir. Oysa bilinçli ve farkındalık düzeyi yüksek bir insan bunu düşünebilir ve açlığını başka bir besin ile giderebilir. Bu insanın analitik zekasıyla ilgili bir durumdur. Analitik zeka yorumlar, değerlendirir ve karar alır. Tabi Hobbes'a "*İnsan insanın kurdur*"dur dedirten zihniyet ve insan değildir söz ettiğimiz. Zaten bu duruma getiren de bu zekadan sapmış olmaktır. Analitik zekanın insanı insanlaştıran ve toplumsallaştıran gerçeğinden sapan insan, o kuzuyu yiyip tüketmek kadar yenilerini kopyalamayı düşünecek kadar yıkım ruhuyla dolmuştur. Her ikisi de analitik zekanın esnek yapısını vurgulamaktadır. Kadın eksenli öz savunmada salt kendi merkezli bir varoluşa kilitlenme yoktur. Bu, kadının toplumsallaştırıcı özelliğinden kaynağını almaktadır. Başka varlıkların kendi varoluşlarını sağlayabilmesi ve özgür yaşayabilmeleri kadın eksenli öz savunmanın temelinde vardır. Kadının duygusal ve analitik zekası arasındaki uyum, tam da bundan dolayı insanlık ailesi için geçerlidir.

Çokça tartışılan konu erkek egemenliğinin gelişmesine ve köleliğin başlamasına ilişkindir. Doğada en savunmasız varlık olan insanın hayatta kalabilmesi için gereken besin zincirinin oluşmasında avcılığın da bir yeri ve anlamı vardır. Avcılık kendi başına bir varoluş eylemi olmaktadır ilk insan grupları için. İnsan türünün avcılığı zekasını kullanarak geliştirdiği yöntemler ve aletlerle mümkün olmuştur. Ki bu durum, insanın yaşamı için bir dönemin zorunluluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eylemin ve bu eylemdeki

öğrenme biçiminin başka durumlarda da uygulanması, aynı yöntemlerin besin temini- nin dışında kullanılması, insanların insanlar karşısında da tuzaklar kurmaya başlaması gibi durumlar, avcılık eyleminin gelişmesini sağlayan zekanın kendi doğal seyrinden sapmasıyla ortaya çıkmıştır. Erkek egemen sistem denirken, avcılık kültürünün insanlar üzerinde uygulanmasının tüm yöntem ve araçları da kastedilmektedir. Bugün değişen ve giderek detaya indirgenen bu yöntemler kadın karşısında uygulanan erkek egemenlikli operasyonların derinleştirilmiş ve yaygınlaştırılmış halleri olmaktadır.

Kadında öğrenilenlerin egemenlik formuna dönüştürülmemesi duygusal zekanın analitik zekayla olan muhteşem ahenginden kaynaklanmaktadır. Buna karşı erkekte iktidar formuna yatkınlık öğrenilenlerin merkezi uygarlık akışına, hiyerarşik devletçi sistemlere kanallize edilmesiyle ilintilidir. Bu durumun kendisi yaygın bir yanılgı olarak analitik zekânın erkekte yoğun olmasıyla bağlantılandırılmaktadır. Asıl olan her iki cinste de her iki zeka türünün varolduğudur. Daha da somutlaştırırsak, sorun kaynağı analitik zekanın erkekte fazla oluşu değil, sapmış halde bulunmasıdır. Egemenlik formunda analitik zeka, duygusal zekayı bastırmaktadır. Kadın formunda ise bir denge ve uyum vardır. Doğurganlık özelliği kolay kolay bu yoldan sapmaya izin vermemektedir. Kadında, analitik zekanın yüksekliği ve yaşam yaratıcı, insanlaştırıcı özelliği, insanın öz savunmasının da en temel yanı olmaktadır. Çünkü, insanı toplumsallaştıran tam da kadındaki analitik zekadır. Tarım kültürünü geliştiren, toplumsallaşmayı, hayvanları evcilleştirmeyi başaran, ahlak kurallarını oluşturan yine aynı analitik zekadır. Ahlak, yüksek bilinç gerektirir. Top-

lum olarak yaşama ve varlığı süreklileştirme bilinci ahlakın temelini oluşturur. Ahlak kuralları jin-jiyan eksenli

oluşturmuştur. Kadın etrafında oluşan ahlak kuralları doğ-

alında kadının zekâsının ürünü olmaktadır. Ya-

şamla, duygusal zekayla bağını yitirmemiş bir

analitik zekanın ürünüdür ahlak. Ama ahlak ku-

rallarının katılaşarak erkek egemenlikli sistemin

hukuk kurallarını oluşturması da analitik ze-

kânın sapkın halini ifade eder. Jin-jiyan eksenli

ahlak kurallarının oluşması, kadının yaşam bi-

limi yaratması özünde, kadının salt kendini

değil tüm insan türünü var kılmayı, insan tür-

rünün varlığını süreklileştirmesi için temel bir

savunma biçimidir.

Kadın ve erkekteki zekânın uyumlu hale getiril-

mesi gerçekleştiğinde, analitik ve duygusal zekâ

arasında uyum da sağlanmış olacaktır. Bu da er-

kekteki kontrolsüz analitik zekânın duygusal zekâyla

kontrol altına alınması kadar zekânın yansıması olan

yaşamın toplumsallık kriterlerinde ele alınarak doğruluğunun açığa çıkarılmasıyla sağlanabilecektir. Öğrenilenlerin esiri olmak ya da iyi uygulayıcıları olmak, insanlığı hiyerarşik devletçi sistemin köleleri haline getirdi. Bundan kurtulmak evrensel zekadan payımıza düşeni özgürlük temelinde yaşamla bütünleştirmekle olacaktır.

Zeka Neden Toplumsaldır? Kolektif Düşünüşlerin Ötesinde Zeka Nasıl Toplumsal Olabilmektedir?

Yalnız yaşamının ölmek olduğu gerçeğini insana kavratmak, zeka açısından ikili bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bu durum insanı kısıtlayan, sınırlandıran bir gerçek olmaktadır. “Tek başına varolamazsın!” ilkesi tek başına olduğunda ölümü hatırlatarak birlikteliklere yönelmektedir ama aynı zamanda kendin olmanın toplumsallıkla bağına dikkat çekmektedir. “Yaşamak istiyorsan, kendi topluluğunla olacaksın, salt kendinle olmaktan vazgeçip başka insanlarla birlikte olacaksın!” Öyle olmasaydı bugün kapitalist modernitenin yalnızlaştırdığı, kendinden ve makinalardan başka kimseyle ilişki kurmasını mümkün kılmadığı insanlar da yücelebilirdi ve henüz insanın insan olmaktan vazgeçirilmediği zamanlardaki inzivada kendini gerçekleştiren ve hakikate eren bilgiler gibi hakikate erebilirdi.

Toplumsallığın kendisinde insanı hem sınırlandıran hem de vareden bir gerçek vardır. Bu, sonsuzluk enerjisi içinde kendine form bulmakla ilgilidir. Toplum, insan gerçeği için bir formdur. Her form gibi kapsadığını sınırlandırmaktadır. Bu formun güzelliği tabi ki sınırlandırıcılığından gelmiyor. Toplum formunun güzelliği, insanı yaşamı yaşamaya yakınlaştırmaktadır. Yaşamın kendisi özgür olmakla bağlantılıdır. Yaşam olmadıktan sonra özgür olmak zaten mümkün değildir, hatta mevzu bahis de değildir.

Zeka, kişisel değildir toplumsaldır. İnsanları birlikte olmaya, birlikteliklerde öğrenmeye ve birlikteliklerde yeni anlamlar yaratmaya yönelir. Bu belirlemeler ideolojik olarak toplumsallık yapmamızla ilgili değildir. Kaçınılmaz olandır. Özgürlüğün varolmakla ilgisi varsa, bizler de varolmak için toplumsallaşmak zorundaydık. Ve ilk toplumsallık, kendisinden sonraki tüm çağlar için de bir şart olarak ortaya çıktı. Toplumsallık öğrenilmekte, aktarılmakta, kuşaktan kuşağa taşınmakta, her dönem yeniliklerle tamamlanarak insan yaşamını oluşturmaya devam etmektedir. Bizler varoluş sürecimiz içinde öğreniriz, sürekli öğrenmelerle hayatımızı gerçekleştiririz, öğrendiklerimizi bir süre sonra unutturuz ve ihtiyaç duydukça yeniden öğreniriz. Bu yaşam akışının bir özelliğidir.

Bugün yaşadığımız kapitalist modernite çağının tüm birliktelikler karşısındaki tüm saldırganlığına rağmen birlikteliklerden kaçamayışı, hatta kendince yeni birliktelikler oluşturmaya çalışması da, birlikteliklerin varoluşsal karakterinden kaynağını almaktadır. Zekanın toplumsallığı, insanları bir arada yaşamak zorunda bırakmasındandır. Yalnız insan savunmasızdır. Yalnız insan ancak bir toplumun kültürünü, tarihini, dilini,

hafızasını, geleceğini, hayallerini ve tüm yaşam anlamını kendi varlığında toplayabildiği zaman, yani ilahi yalnızlığa ulaşabildiği zaman kendini savunabilir. Böyle bir insan tek bir beden de olsa, yalnız sayılmaz. İnsanın en büyük savunması bir aradalığıdır.

İnsan zekasının esnek yapısının en güzel sonucu, gelişme kapasitesi olurken en kötü sonucu da gerileme ve yanlışlıklara boğulma kapasitesi olmaktadır. Sapmaya uğramış analitik zeka işte bu yanlışlıklara boğulma ve gerileme kapasitesinin aktifleşmesi olmaktadır. Bir bütün insanlık tarihinin oluşmasını sağlayan ahlaki politik toplum değerleridir ve bu değerlerin oluşturduğu uygarlığa demokratik uygarlık diyoruz. Bu sapma, işte bu akıştan sapmadır. Demokratik uygarlık büyük nehirselleştirir ve insanlaşmayla başlayan serüvenin bugüne kadar gelen değerlerinin bütünüdür. Bu bütünlük dediğimiz de nehirsel akışı oluşturan bütünlüktür. Tüm düşünsel, toplumsal, yaşamsal ve kültürel değerlerin bir araya gelmesi, demokratik uygarlık akışını oluşturmaktadır. Her bir bileşen bu akışın bütünlüğünü oluşturduğu kadar akışla birlikte varolmaktadır. Hem akışı oluşturmak hem de o akışla varlığın mümkün olması demokratik uygarlık değerlerinin temel bir özelliğidir ve özünde toplumsal bir özelliktir. Toplum nasıl ki, hem bireylerden oluşur ve hem de onu oluşturan bireyleri şekillendirerek oluşturursa demokratik uygarlık da aynı özdedir. Bu akışın dışına çıkmak, sadece kendi varlığını değil, kendi varlığını oluşturan zemini dahi inkar etmekle başlamaktadır.

Nasıl varolduğunu inkar etmek, kendi kimliğini inkar etmektir. İnsanın özünde varolduğunu belirttiğimiz zeka ve özgürlük gibi temel özelliklerin mekan ve zamanla şekillenmesi o insanın kimliğini oluşturmaktadır. Ve kimliğin reddi, onu oluşturan zeka ve özgürlük değerlerinin aşınmasıyla gerçekleşebilmektedir. Bu aşınmanın temelinde analitik zekanın doğal akışından sapması vardır. Özgür yaşamayı zihniyetine Amargi “*anaya dönüş*” olarak yerleştiren insanlık, kaybettiğinin farkında olan insanlıktır. Özgürlükten kopuş anadan kopuştur. Ve özgürlük de anaya dönüşle özdeştir. Anaya dönüş biyolojik olarak anaya dönüş değildir. Anaya dönüş, öze dönüştür. Kök hücrenin bilincinde olarak kendi özüne dönüş ve kendi yaşamsal akışına katılmaktır. Analitik zekanın sapmasının farkında olmak ve bu sapmayı doğru yöne evriltmektir. Demokratik uygarlık değerlerinden saparak merkezi uygarlık değerlerinin insanı nesneleştiren hakikat yitimine maruz kalmak nasıl ki analitik zekâ ile gerçekleştiyse bunu tersine çevirmek de yine analitik zekayla mümkün olacaktır. İnsan varoluşu ikinci doğa dediğimiz doğal yaşamın ikinci bir aşamasını anlatmaktadır. Bizler insan olarak hiçbir özgürlük idealinin bizleri birinci doğaya götürmeyeceğini biliyoruz. Bu bilinç evren gerçeğini anlamakla mümkün olmaktadır.

Özgürlükten ve öze dönüşten kastımız bundan dolayı hiçbir zaman birinci doğaya dönüş olmadı. Özünde öze dönüş, birinci doğadan kendi türünün sürekliliğini sağlayarak çıkmayı başarmış bir tür olarak ikinci doğayı yaratabilmiş insan gerçeğinin yitirdiği hakikati yeniden bulmasına ilişkindir. Sapma bir hakikat yitimidir. Sapmanın giderilmesi de hakikat arayışının başarıyla sonuçlanması anlamına gelecektir. Hakikat arayışının başarıyla

sonuçlanması jin-jıyan gerçeğinin bilincine varmakla mümkündür. İnsanın insanlaşmasına, dil oluşturmaya ve tüm insanlık değerlerini biriktirerek sonraki kuşaklara bırakmasına vesile olan da işte bu zeka türüdür. Bu zeka türünün kendi doğal ve özgür akışından sapmamış olan kabileleri, inançları, düşünürleri, zanaatkarları, birbirini yok etmeyen ve birbirinin farklılığında zenginlik bilen mezhepleri, çiftçileri, kadınları ve gençleri hala mevcuttur. Bu kesimlerin varlığı, demokratik uygarlık ırmağının varolduğunu ve merkezi uygarlığın bugününü oluşturan kapitalist modernite güçlerinin ancak bu ırmağın akışını durduramayacak küçük akıntılar ya da yüzeye vuran kirli maddeler olabileceğini bizlere göstermektedir. Abdullah Öcalan’ın deyişiyle ancak *okyanusta adacıklar* olabilirler.

İnsanı varlığıyla, bilinciyle ve yaşamıyla bütünlüklü algılayabilecek, insan zekasını duygusal-analitik diye ayırmamaya bir bakış açısına ve kavrayış düzeyine ulaşmak, hakikatin bütünlüğünü kendi bilincimizde gerçekleştirmemiz demektir. Zekanın bu ayrışması, ortaya çıkış ve gelişim koşulları hakkında bizleri aydınlatmaktadır. Ama bugünün özgür yaşamak isteyen insanları olarak önemli olan bu ayrımlardan kurtulmak, fikir-zikir-eylem birliğine ulaşan insanlar olarak zekâsındaki duygusal ve analitik yanların uyumunu sağlamış olmak, çağın bilgilerinin dillendirdiği “*insanlık kazanacaktır*” sloganının da gerçekleşmesi olacaktır. İnsanlığın kazanması, kadın bilim ekseninde kavramanın, kavramaları anlamının ve yaşamı yeniden kurmanın kadın öncülüğünde mücadelesiyle gerçekleşecektir.

Varlık Olarak Kadın Tanımı

Arîn Viyan

Toplumsal yapıyı iktidarcı-devletçi sistem konusunda oldukça zayıflatan, toplumun oluşumunda öncülük rolünü oynamış kadını bile kendi kendine düşman haline getiren en temel neden, yapılan kasıtlı, erkek egemen, ideolojik tanımlar ve bunlar üzerinde oluşturulan eril zihniyetle bakış açısıdır. Bu zihniyet ve bakış açısı kendisini her şeyden çok çarpıtarak geliştirdiği kadın tanımlarına dayandırır ve bunu kendi tarihinin başından beri yapar.

Erkek, kadın öncülüğünde inşa edilen ve sürdürülen doğal toplumu gasp etmeye giriştiği zamanda yeni bir zihniyet ve bakış açısı oluşturmak zorunda olduğunu anlamış gibidir. İlk iş olarak, toplumun ortak onayından geçmiş ve günümüze sadece kimi yönleriyle ulaşabilmiş olan kadın tanımını tersyüz etmesi bunun somut ifadesi olarak gelişir.

Tanım yapmak ve/veya mevcut olanı tanımlamak hem kendimizi bilmenin, anlamının, anlamlandırmanın hem de kendi dışımızda olanı şekillendirmenin, değerli veya değersiz kılmanın, tanımanın, gerçek bir ilişki kurmanın vb. en önemli yöntemlerinden biridir. Bununla birlikte tanımlamak insana, yaşama, topluma, evrene dair doğru ya da yanlış, faydalı veya zararlı bir hafızayla zihniyet oluşturmanın da yoludur. Örneğin, “İnsan iyi bir varlıktır.” tarzında yapılan bir tanımla evreni iyiliğin bahçesine dönüştürmek mümkündür. Böyle bir tanımla düşünülür, davranılır, duygulanılır ve ilişkilendirir ve ilişkilendirilirse yani kötü olan reddedilirse zamanla bunun ahlak ve politikaları da oluşturularak özgür, eşit, adil ve demokratik bir toplum inşa edilebilir. Ancak tanımda ‘iyi’nin yerine ‘kötü’ yerleştirilirse, kötülük egemen olur. İnsan, kendi öz varlığını uygun yaşama eğilimi güçlü olan, yani iyiliği, güzelliği, doğruluğu, hakikati içinde barındıran, bu erdemleriyle özgürlüğü, dayanışmayı, demokrasiyi, ahlakı, politikayı, sevgiyi, saygıyı vb. üreten ve bunları kadın cinsinin öncülüğünde bir bütünlüğe (toplumsallaşmaya) kavuşturan bir varlıktır. Ancak hırsına, bencilliğine, hakiki anlamda toplumsallaştıramadığı

özelliklerine yenilen erkek, kadına ve doğal yaşama/topluma (dolayısıyla kendine de) saldırarak var olan tanım veya tanımların değişmesine yol açmış, insanı kendi özüne karşıt veya yabancı bir duruma-düzeğe getirmekten çekinmemiştir. Erkek aklın ele geçirmeye çalıştığı toplumu-yaşamı, aklını ve duygularını birleştirerek inşa etmiş kadın cinsi bile yapılan eril tanımlamalar nedeniyle kendi özüne yabancılaşmış ve inşa ettiklerinin bilincinden, kültüründen, duygusundan, ahlakından uzaklaşabilmiştir. Zamanla da bu özüne yabancılaşmış kadın varlığı bin bir emekle oluşturduğu doğal toplum yaşamına darbe yapan erkek egemen sistemin hizmetine koşulabilmiştir. Yapılan çarpık tanımlamalarla kadın kültürleşmesi anlamına gelen toplum da insan yaşamı ve kişiliğinde en önemli sapma olan ahlaki-politik ve demokratik toplum zihniyetinde ciddi kayışların yolu açılmıştır. Yapılan eril tanımlar duyguyu, düşünceyi, bilinci ve istem ve amaçları erkek lehine tersine çevirerek zihniyeti çarpıtmıştır. Bundan da ataeril sistem, diğer bir deyişle devletçi-iktidarcı sistem doğmuş ve kendini kurumlaştırmayı da durmadan yenilediği ve her bilgi sahasında güncellediği sahte kadın tanımlarıyla sağlamıştır.

Tüm bu nedenlerle, kadın cinsini varlık (ontolojik) olarak gerçek bir tanıma kavuşturmak, erkek egemen tarih boyunca biriktirilerek, yoğunlaştırılarak inşa edilmiş ve adeta yitikler kervanına dahil edilmiş kadının kimlik sorununu çözümlemek anlamına da gelecektir. Kadın varlığını her yönüyle yani tüm nitelikleriyle iradeye kavuşturmak, tanımlamak, ancak son beş bin yılda erkek sistem tarafından oluşturulan tüm bilgi-bilim sahalarının-yapılarının kapsamlı bir eleştiri ve sorgulamadan geçirilmesiyle mümkün olabilecektir. Kadın cinsi gerek evrensel ve toplumsal gerekse de tarihsel kaynaklarını bir bütün olarak doğadan alır ve bu da kadını bütünsel bir varlık yapar. Bu nedenle onu gerçek tanıma kavuşturmak, radikal bir düşünce-zihniyet devrimiyle gerçekleştirilebilecektir.

Eril Bilgi-Bilim Alanlarında Kurgulanan Kadın Tanımları

Erkek aklın öncül tanımlama girişimlerine, ilk bilgi sahası olarak da adlandırılan mitolojide rastlamak mümkündür. Bu sahada erkekte önce kadın eksensiz toplumsallaşmanın kutsanmasının simgesi ve inancın maneviyat öznesi olan tanrıçaları görürüz. Bu tanrıçalar; doğuran, büyüten, besleyen, koruyan, yeşerten, inşa ve icat eden, üreten, ahlakla düzenleyen, barışı sağlayan, doğayla doğru ilişkilendiren varlıklardır. Bu niteliklerin tümü ve daha fazlası dönem kadınının da tarifidir. Tanrıçaların varlığı ve etkinliği, bu tanımda tüm toplumun hemfikir olduğunu ve buna göre bir zihniyet taşıdığını gösterir. Ancak eril uygarlığın yükselişiyle birlikte erkek bu tanıma saldırır ve kadına ait olan niteliklere el koymaya başlar. Kötü, hırsız, kıskanç, entrikacı olduklarını iddia ettiği tanrıçaları suikastlerle, komplolarla yok ederek yerlerini alır ve kadının yaşamı oluşturan tüm niteliklerini gasp eder. Böylece kadınlar, ege-menliğe soyunmuş erkeğin baskın hale gelmiş olumsuz özellikleriyle tanımlanmaya

başlanır. Önemli bir başarı elde eden tanrılar yerlerini tek tanrılı zamana bıraktıklarında, ulaştıkları kadın tanımının içeriği büyük bir düşmanlıkla daha da derinleştirilir. Özcesi, üç göksel ilahla peygamberleri, yine işi “kadının bir ruhu var mıdır, yok mudur?” tarzında tartışmaya kadar vardırıran din adamlarının işbirliğinde daha da ‘güçlendirilmiş’ bir kadın tanımına ulaşılır: Kadın, ilk günahı işleyen, erkeği doğru yoldan çıkaran, tutkularına yenilen, şeytanla işbirliği yapan, kötülüğün kaynağı, şehvet düşkünü, erkeğin kölesi, hükmedilip denetlenmesi gereken... bir varlıktır.

Felsefe ise dinsel alanın bıraktığı yerden devam eder gibidir. Kadının bir ruhu var mıdır, yok mudur? sorusu, bu kutup yıldızını mesken edinen filozofların da başlıca araştırma-sorgulama konusudur. Erkek filozoflar bir varlığın ancak ve ancak eril ve dişil yönleriyle var olabileceğinin, bu ikiliğin hem oluşumu sağladığının hem de ayrışarak farklı kimliklerde ifadeye kavuştuğunun bilgisine ulaşmış olmalarına rağmen, bu bilgiyi eril aklın egemenliğine konu etmekten çekinmezler. Bu da köleliğin yeniden üretilmesi ve insan zihninin koyu bir cehalete mahkum edilmesi anlamına gelir. Eril bilim alanı ise felsefenin erillik ve yokluk üzerine kurguladığı tanımı devralır ve dini tanımı da sürekli gündeminde tutarak daha da genişletir. Bilimin erkek egemen sisteme yaptığı temel hizmet, “bilgeliliğin anaç elini” tümenden reddetmesi ve “kendinden emin, mağrur” erkek egemen aklın mutlak egemenliğini ilan etmesidir. Tüm mesaisini erkeğin varlığını ve toplumu bir erkeğin toplumu olduğunu kanıtlamaya harcayan bilimin kadın tanımı, kendinden önceki tanımların ispatı iddiasıyla oluşturulmuş gibidir. Eril bilime göre kadın, sevgisi ve taklit etme yeteneği gelişkin, evrimleşmemiş akli ve algısı bilgiyi-bilimi oluşturmaya yetmeyen; zayıf, korunması gereken, doğurma dışında hiçbir vasfı olmayan, bilinen (nesne), edilgen bir varlıktır.

Şunu da eklemek gerekir, bildiğimizi iddia ettiğimiz şey farkına vardığımız şeydir. Kadın cinsi farkındalığı en ileri düzeyde gerçekleştirebilen bir varlık formudur. Bu farkındalıkla güçlü bir bilgi-ilim birikimine ulaşan kadın, bugün bu mirastan faydalanamıyor. İnsan evrimini oluşturan dişil-eril ögeyi kadın ve erkeklikte somutlaştıran erkek-insan görmezlikten gelemeyi kölelik durumuna katlanmak için kadın cinsine, onun bilgi, bilim mirasına saldırıyor ve bilinçli, ideolojik bir yaklaşımla yukarıda sıraladığımız tanımları yapıyor. Bu tanımların sonucunda da kadın toplumunun sömürüsüne yol açan kültürel-kurumsal düzenleme oluşum ve uygulamaların adı olan ataerkil sistem inşa ediliyor. Ataerkillik de en genel anlamıyla erkek iktidarını tarif eder. Bu sistemde esasta sömürülen kadının bedeni, emeği, doğurganlığı ve cinselliğidir; korunan da erkeğin çıkarıdır.

Kadınların Kendileri Hakkında Yarattıkları Kimi Tanımlamalar

Kadın dört temel bilgi sahasının kendisi hakkında yaptıkları tanımlara kendi dönemi içinde itiraz eder ve bunlara karşı kendi tanımlarını oluşturmaya çalışır.

Kadın elinde olabildiğince toplumsal olan bilgi-bilim öyle kolay erkeğin eline geçmez. Erkek şamanın öncülüğünde mülkiyetçi yaşam geliştirir geliştirmeyen kadın ve kadının inşa ettiği tüm değerler saldırıya uğramaya başlar.

Bilgi-iktidar ilişkisi sonucunda görünmeyen, inkar edilen, sömürülen, nesneleştirilen kadın cinsi, varlığını kanıtlamanın arayışına girer. Daha yakın dönemin mücadelelerinden birkaçına işaret ederek bu arayışı ifade edecek olursak; yaşamın dışına atılan kadınlar ilk kolektif tepkilerini “Kadın insandır” tanım-sloganıyla koyarlar. Bunu, doğurganlığın aşırı saldırıya uğradığı dönemde “Kadın annedir” sloganı izler. Hristiyan Ortaçağında Azize Theresa gibi inanç dünyasının öne çıkan kadınları da, kadın cinsinin tanrı ile ilişkide erkeğin aracılığına ihtiyacı olmadığını, kutsal olan özerk bir varlık olarak kendisinin kavramsallaştırılabileceğini savunurlar ve erkek kiliseye meydan okurlar. Yine, ilk kadın yazar olarak bilinen Christine de Pizan, 14. yüzyılda yazdığı Kadınlar Kenti adlı kitabında “Kadınlar şefkatli, nazik, yardımsever, alçakgönüllü, sağduyulu varlıklardır” biçiminde bir tanım yapar.

Ancak kadınlar tarafından yapılan bu gibi tanımlar, kadın dünyasında pek bir değişikliğe yol açmaz. Yüceltilen annelik, nazik, yardımsever gibi tanımlamalar, eril zihniyetin dört duvar arasında hapsedtiği ‘evdeki melek’ imgesinin pekiştirilmesine dolayısıyla da ataerkil sistemin kendini güçlendirilmesine zemin olmaktan öteye geçmez. Bu tanımlar-amaç bu olmasa da- “Kadının erkeği tanımlaması gerekir.” diyen eril zihniyetin motoru olmaya neden olur. Bununla birlikte Aydınlanma sürecinden yükselen ‘özerk birey’ kavramını tartışma sürecine kadınlar da “Kadın kişilik sahibi özerk bir varlıktır.” tanımıyla dahil olurlar. Mary Wollstonecraft gibi feminist öncüler, kadın bağımlılığının, erkeğin iddia ettiğinin aksine biyolojiden veya doğasından değil toplumdan kaynaklandığını, eril zihniyetinin oluşturduğu engeller aşıldığında kadının özerk birey olabileceğini iddia ederler. Bu tanımlarla kadınlarda kadın köleliğinin meşrulaştırılması için kullanılan ‘kadın doğasının’ erkek tarafından belirlenmiş bir olgu olduğu bilinci gelişir.

Bu bilinç, kadın cinsinin konumunu değiştirebilecek olan bir mücadele için güçlü bir zemin oluşturur. Birinci dalga feminizm denilen hareketin bu bilinç üzerinden geliştiği belirtilebilir. Bu hareketle “kendisi için insan” olduklarını kanıtlayan feminist kadınlar dağınık da olsa evin dışında politika yapmaya girer, ancak “politika yapmaya kalktıkları ve böylece kadınlık erdemlerini unuttukları” iddiasıyla pek çoğu ya giyotine yollar ya da tekrar eve döndürülür. 1960-70’lere gelindiğinde erkek egemen kültür erkeği kamusal, kadını kişisel-özel olanla özdeşleştirir. Kadınların buna yanıtı “Kişisel olan politiktir” tanım-sloganı olur. Kişisel olanın aşılmasına karşı çıkmak ve kadını kamusal (siyasal) açıdan görünür kılmak dönemin en önemli siyasi aktivitesidir. Bu aktivitenin temel sloganı “Güçlüyüm, kadınıyım”dır. Bu dönemin tanımları ‘erkek ezen, kadın ezilen’ tespitinden hareketle yapılan tanımlardır. Ve eril aklın yaptığı tanımların bir nevi tersine çevrilmesinden oluşur. Irk, etnik, kültür, cinsel tercih gibi farklılıkların ezilmesi veya dışlanmasıyla dayanan böylesi yaklaşımlar eril sistemin kendini yeniden üretmesine katkıda bulunur.

1990’larda ise feminist kadınlar yaşanan hiyerarşik dünyada kadınların da kendi aralarında bölündüğünü, bu nedenle de homojen bir kadın tanımının doğru olmadığını tartışmaya başladılar. Kadınlar arasındaki pek çok farklılık sorgulanarak bütünsel kadın kavramından vazgeçilir. Onun yerine farklılıkları da gören bir kadın tanımı yapılır. Bu tanımda sınıfa, dine, ırka, etnik duruma, cinsel yönelime dayanan farklılıklar öne çıkarılır.

Farklılıkları ve biyolojiyi fazla merkezine alma, egemen sistemin gerçekleştirmek isteyip de tam başaramadığı bölünmenin içerden yapılması yanlışına yol açmıştır. Bu yanlışlamaya giren erkekler-kadınlar kendi aralarında kuramsal, siyasal, ekonomik ve toplumsal açıdan bölünerek, erkeğin egemenliğine fazlasıyla açık hale gelir. Her varlık oluşumunu hem bir bütünlük içinde hem de çokluk ortamında gerçekleştirir. Tek başına varlığını oluşturabilen bir varlık olmadığı evrenimizde, kadınların bunu görmemesi kadın cinsi için büyük talihsizliktir. Homojen kadın tanımına itirazlar makuldür, ancak kolektif bir kadın özgürlük mücadelesi için bir araya gelinmesini sağlayacak olan ortak bir tanıma da ihtiyaç var. Yani farklılıklarımızı yok sayalım demiyoruz. Danslarımız ve müziklerimizden bile yola çıkarsak farklılıklarımızı en sade haliyle görürüz. Ancak bu farkları aşırı merkeze koymak, bizi kadının bedenini bile parçalayarak ele alan ataerkil sistemin yedeğine düşürür. Zaten kadının ortak özellikleri bir bütündür. Teklik-tekcilik başka bir şeydir, bütün başka bir şey. Yine kadını biyolojiye, sınıfa, inanca, etnisiteye indirgeyerek tanımlamak bize yol aldırılmaz. Bu nedenle en doğrusu kadını bir toplum olarak, yaşamın kendisi olarak tanımlamak olacaktır. Bu sorumluluklarımızı epey arttırır

ancak buna cesaret etmek gerekir. Kadın cinsini tüm kadınların niteliklerini karşılayacak şekilde tanımlayabilmenin yolu da kadını ontolojik olarak tanımlamaktan geçmektedir.

Cins orjinli bir sistem olmaktan çıkan, bundan kendini bağımsızlaştıran ve “erkeğin iradesinden bağımsız, nesnel bir gerçeklik” düzeyine gelen ataerkil sistem ve düşüncenin tanımlarını aşmak kolay olmayacaktır. Kendi yaratıcısı olan erkeği bile kölesi haline getiren, çiğneyip yutan ve oldukça da güçlenmiş olan eril zihniyetini değiştirmek oldukça zor. Ama kadın cinsi bunu başarmak zorundadır.

Kadının Varlık Sorunu ve Tanımlamanın Önemi

Kadın varlığını günümüzde bütün boyutlarıyla tanımlayabilmek neredeyse imkansızlık sınırındadır. Cins orjinli bir sistem olmaktan çıkan, bundan kendini bağımsızlaştıran ve “erkeğin iradesinden bağımsız, nesnel bir gerçeklik” düzeyine gelen ataerkil sistem ve düşüncenin tanımlarını aşmak kolay olmayacaktır. Kendi yaratıcısı olan erkeği bile kölesi haline getiren, çiğneyip yutan ve oldukça da güçlenmiş olan eril zihniyetini değiştirmek oldukça zor. Ama kadın cinsi bunu başarmak zorundadır. Bu nedenle kadın varlığının

bütün niteliklerini ortaya koymanın, gerçeğe en yakın şekilde tanımlamanın eril zihniyeti değiştirebilecek, en etkili yol-yöntem olacağının bilinciyle yaklaşmak önemlidir. Bunu ontolojik olarak yapmak bizleri, cinsiyetçi yaklaşımın bir sonucu olarak, kadını ya düşünen ya da aşırı yücelten tarzda gelişen ve lehte-aleyhte olsun gerçeklik algısını zorlayan tanımlardan da koruyacaktır.

Klasik felsefede varlık, “değişmeden aynı kalan gerçeklik” olarak tanımlanır ve ontoloji de bunu esas alır. Ancak, kadın cinsi mevzu bahis olunca hem kadının gerçekliği hem de bu yaklaşım bir kenara bırakılır ve bilimsel yaklaşımın yerini ideolojik yaklaşım alır. Mitoloji, din, felsefe, bilim ve hatta sanatla kadın varlığı tanımlanmaz, ideolojik olarak kurgulanır. Bu kurgular sayesinde, eril uygarlık toplumunda kötülükle, şeytanla özdeşleştirilen kadın sistemin söz dinleyen, uysal, uyumlu nesnesi, ücretsiz ev işçisi ve çocuk doğuran annesi olur. Tarihsel toplum tüm bu sahte ve ideolojik kurguları çürütür ancak bu günümüzde güçlü bir ifadeye kavuşmadığı için görülmemekte ve hakikat öğrenilememektedir. Bunun gerçekleşmemesinin en önemli nedeni tarihsel topluma yani evrenin ve yaşamın farkına varılarak oluşturulan bilginin bütün insanlara ulaştığı zamanlara cinsiyetçi bakış ve yaklaşımdır. Aslında, kadını ihtiyacı olmadığı halde aşırı yücelten tanımlar, onu aşağılayan tanımlar kadar yanlıştır ve zarar vermektedir. Çünkü kadının tüm niteliklerinin bugün bilinmiyor olması, onların olmadığı anlamına gelmez. Kadın ne göktedir ne de yerin dibindedir. Oluşturulan dişil varlık olarak yaşamın orta yerindedir, içindedir, var edendir ve var olandır! A.Öcalan; “*Kadını sosyal ilişki yoğunluğu olarak incelemek, bu anlamda sadece anlamlı değil, toplumsal kör düğümleri aşmak (çözümlemek) açısından da büyük önem taşır. Erkek egemen bakış bağımsızlık kazandığı için kadına ilişkin körlüğü kırmak, bir nevi atomu parçalamak gibidir. Bu körlüğü kırmak büyük entelektüel çaba ve egemen erkekliliği yıkmayı gerektirir.*”¹ demektedir. Sosyal olan toplumsal-toplumla ilgili olandır. Sosyal ilişki de birbirini bilen varlıklar arasında kurulan anlamlı ve belirli amaçları bulunan bağıdır. Bu da toplumsallaşma, toplum olma. Bu gerçekliğe uygun hakiki bir ontolojik tanımlama da ancak ve ancak mevcut ontoloji bilimi başta olmak üzere tüm bilgi-bilim yapılarının ciddi bir eleştiri ve sorgulamayla aşılmasından sonra yapılabilir. Özcesi tüm erkek egemen paradigmlar aşılmadan gerçek bir tanıma ulaşmak mümkün olmayacaktır.

Bilim, felsefe, hatta din ve mitolojide kadının biyolojik özelliğiyle ele alınması ve doğurganlığının da salt biyolojik bir gerçeğe oturtulmasının oldukça bilinçli ve ideolojik bir yönelimle yapıldığını da unutmamak gerekiyor. İnsan biyolojiyle çevre, doğayla kültür arasındaki karşılıklı etkileşimin tarihsel ürünü olan bir varlıktır. Bu açıdan, kadın biyolojisi kimliğini-varlığını oluşturan öğelerden sadece biridir. Bu özelliği farklı zaman ve mekanlarda farklı sonuçlara da yol açabilir.

¹ Abdullah Öcalan, 2015, s.122

Filozofların doğurganlık üzerinden geliştirdiği saldırıyı biyolojiyle sınırlandırmak eksik bir anlamlandırma olur. Sokrates'in deyimiyle 'bilgi satıcıları' eril bir uyanıklıkla kadını biyolojiye sıkıştırarak bir algı yanılsamasına yol açıyorlar ve kadını toplumun-yaşamın tamamen dışına atıyorlar. Doğurganlık üzerinden hedefledikleri, kadının tarihsel-toplumsal rolünü yok derecesine getirme ve oluşturduklarını erkeğe mal etmedir. Buna göre kadın; canlıyı, yaşamı, kültürü vb. doğuran, oluşturan değil sadece taşıyandır. Erkek bu taşıyıcıyı dölleyerek kendini üretir. Masum ve doğal bir tartışma olarak yansıtılan bu yönelim aslında kadının tümünden yok sayılmasını ve onun yaşamı oluşturan tüm niteliklerinin unutturulmasını hedefler. Bu yöntemde önemli oranda başarılı da olunur. Kadın varlığının yaşamı, toplumu, ahlakı, politikayı insanı vb. doğuran niteliklere sahip olduğunu iddia edebilecek kadar bulgu vardır. Erkek egemen sistem çözümlenerek bunlar bir tanıma kavuşturulabilir. Yani ataerkil zihniyet yapısı, karakteri, eril iktidarın işleyişi-kaynağı ve cinsiyetçilik ontolojik bir yaklaşımla çözümlendiğinde, alternatif-özgür bir zihniyet ve yaşam oluşturma şansımız artacaktır.

Bu yeni zihniyetin dişil olması, insanın varlığını sürdürebilmesi için zorunludur. Bunu oluşturacak olan şey de dişil düşünüş ve ifade tarzıdır. Bu tarz olgusalılığı tümünden reddetmeyen ama onun kölesi de olmayan, kesinlik ve mutlaklıktan uzak duran, belirsizliği sonuna kadar gözetken ve bunun yol açtığı çoklu ilişki zemininde hareket etmekten korkmayan, hem olasılık hem de iradi bir tarzıdır. Dünyayı ve yaşamı cehenneme çeviren duygusal ve analitik zeka arasındaki mesafeyi kapatacak olan da bu tarzıdır. Bu mesafenin nedeni analitik zekanın aşırı yüceltilmesidir. Kadınla özdeşleştirilen duygusal zekayla erkekle anılan analitik-rasyonel zeka arasındaki mesafeyi kapatarak gerçek tanımlara ulaşabilmek gerekiyor.

Yine varlığı zaman ve mekandan bağımsız ele alan erkek egemen bakış ve yoruma karşı da dikkatli olunmalıdır. Çünkü zaman ve mekandan ayrı ele alınan varlık, erkek egemen sistemi devam ettiren bir varlığa dönüşmektedir. Şimdiye kadar yapılan tüm evrensel ve otokton (yerli) tanımlarda ve sonuçlarında bunu görmek mümkündür.

Tüm bu nedenlerle, ontoloji dişil veya eril varlığın hakiki tanımını yapabilmek için, kadın cinsinin iradi varlığına sahip çıkmalı ve bunu merkezine almalıdır. Kadın olmanın koşulları oluşturulmadıkça, ontoloji sorduğu hiçbir soruya -her şey hakkında- gerçek cevaplar verme imkanı bulamayacaktır. Ontoloji işe mevcut bilgi-bilim sınırlarını aşma ve adı ne olursa olsun tüm erkek egemen paradigmaları çöpe atma ile başlamalıdır.

Kadın Bilmeyene 'Nefs', Bilene 'Nefes'tir'

Buraya kadar belirttiklerimizden, bütünün oluşturunca olmasına rağmen tikel bir şey, nesne olarak kadının tanımlanmasının -lehte ve aleyhte fark etmez- özelde kadına genelde de topluma büyük kaybettirdiği sonucuna ulaşabiliriz. Bu sonucu aklımızda tutarak kadını ontolojik olarak, yani varlık olma bakımından kendisinin, temel özelliklerinin, doğasının ne olduğunu, tüm bunlarla birlikte de kendi başına ne anlama geldiğini tanımlamayı deneyerek tartışma yazımızı sürdürmeye çalışacağız.

Toplumsal hafızamızı oluşturan ve tarih boyunca yok edilmeye, karşıtına dönüştürmeye çalışılan, insani nitelikleri ve toplumsal değerleri oluşturan, geliştiren, zaman içinde erkek akıl-sistem tarafından inşa edilmiş ciddi bir kimlik, kişilik ve varlık sorunu yaşayan kadını ontolojik olarak tanımlamak mümkün müdür? Mevcut zihniyet ve alışkanlıklar olmasa da eril sistemden bağımsızlaşmış özgür bir zihniyet, akıl ve kavrayışla bunu yapmak mümkündür. Bu gücümüz yeterince birikmiş olmasa da, toplumun ana ögesi olan kadını; üreticiliği, inşa ediciliği, oluşturunca olmasına büyük oranda içsel bir durum oluşu ve bir sürekliliği ifade edişi bize bir tanım yapma girişiminde bulunma cesaretini verir.

Kadın varlığının tanımlanması, insan varlığının yeniden özgürleşebilmesi için atılması gereken en önemli adımlardan biridir. Bunu yaparken, düşürülen kadını yüceltmeye girişen tanımları tekrarlamak bize yol aldırmayacaktır. Kadın cinsinin doğası, kişiliği, kimliği, varlığı erkek egemen saldırılar sonucu ciddi oranda parçalanmış ve neredeyse dağılma yüz yüze gelmiştir. Buna rağmen, kadını tümüyle bozulmuş, sapmaya uğramış, çarpıklaşmış bir doğa-varlık olarak ele almak da yanlış olacaktır. Çünkü kadın, zeki ve hafızalı bir amip gibidir. Yani biri kendisine yöneldiğinde bölünmeden çekinmez. Her bölünmeden önce mutlaka bir kimlik, kişilik oluşturur, bölündükten sonra da bir öncekine benzer bir hafızaya sahip ancak yolunu ve yaşamını farklı yöntemlerle oluşturma yeteneğini de içinde barındıran bir kişilik gerçekleşmesi olarak yaşam-evren sahnesine geri döner. Beş bin yaşında olan eril sistemin onca kurumlaşma ve birikime rağmen kadını bütünüyle denetim altına alamamasının bir belki de en önemli nedeni budur.

Kadın, herkesin aradığı, özlemini duyduğu özgürlüğü kendi zamanında -doğal toplum formu- gerçekleştirmiş bir varlıktır. Bunu da kendisi meydana getiren enerjiye borçludur. Her şeyin temelinde bulunan enerjinin akışkan olduğu kamplarla sınırlanamadığı, bir halden başka bir hale, bir madde-formdan başka bir madde-forma geçtiği, bunun akışı durdurmadığı bilgisi günümüzde hepimize

² Şems-i Tebrizi

mal olmuş bir bilgidir. Bu bilgiyle şunu net sorgulayabiliyoruz. Her şey var olmak ve bunu sürdürmek için enerjiye ihtiyaç duyar, sürekli bir enerji akışı olmasa da her şey düzensizliği yaşar ve bunun artmasıyla da dağılır. Buna ‘entropi yasası’ da denir. Evrenin ‘muhteşem ikilisi’nden biri olan kadında (diğeri erkektir) bu yasanın tam olarak işlediğini belirtmek mümkündür. Kadında enerji akışı sekteye uğramaz, devam eder. Bir başka deyişle kadın doğası enerji-form diyalektiğinin işleminde erkekten çok daha fazla donanımlıdır. Kadın, kendi formunu enerjisi kısıtlayan, engelleyen, tutuculaştıran bir tarzda değil, enerjinin özgürlük eğilimi ve tutkusunu koruyan, sürdüren, geliştiren tarzda oluşturur. Bu formda özgürlüğün geliştiği kadın eksenli doğal toplum formlaşması demek mümkündür. Bu toplumda enerji doğasına uygun olarak, toplumsal yoğunluğu ve niteliği her şeyin odağı haline getirir. Erkek ise enerji iktidara dönüşerek hapsolür. Bunlardan yola çıkarak şunu rahatlıkla belirtebiliriz: Kadın, sınırlandırılmayan, muhafazakarlaştırılmayan, gerçek anlamda köleleştirilemeyen, özgür düşünce ve iradeye sahip olan, kendisiyle beraber her şeyi ve herkesi özgürleştiren, yaşatan bir doğadır. Bununla birlikte, dişil bir karakterde olan doğa ve yaşama uygun olarak, tüm eşeyli canlılarda olduğu gibi yeni olanı doğuran, eğiten, yaşama hazırlayan, varlığını sürdürebileceği ortamı (toplumu) inşa eden, toplumsallaşıp-toplumsallaştıran dişil öge ve/veya düşünen, düzenleyen, emek veren, üreten sosyal ve ahlaki-politik bir varlıktır.

İnsanlığın ilk büyük devrimi olarak kayıtlara düşen tarım devrimini yapan da kadındır. Bu devrimle, insan yaşamı doğayı saygı temelinde farklılaşmaya başlar ve toplumsallık gelişir. Bu devrim kadın doğası üzerinden yükselen bir devrimdir. Bu doğa, kaynağı enerji akışı ve aktarımı olan her türden oluş, değişim, dönüşüm ve gerçekleşmenin adı olan yaşamla aynı nitelikleri taşır. Kadın-yaşam da insanlarla dayanışmayı, paylaşmayı, insan topluluğunun bir parçası, diğer varlıkların dostu olmanın bilincinde olmayı, dünya-evrende herkes ve her şey için doğruyu, iyiyi, güzeli istemeyi ve gözetmeyi, buna göre davranmayı, düşünmeyi, üretmeyi sağlayan anlam bütünlüğüdür. Kadın, insanlık denen rasyonun tek bir üyeden oluşmadığını erkenden fark eder ve buna göre bir bilinç oluşturur. Bu başkaları eril sistemde birkaç yakınlık ve çıkar ortaklığı üzerinden ‘biz’e dönüşse de aslında ben ve ötekidir. Kadında ise ‘ben’ ve ‘birlikte yaşadıkları’ yani diğer ‘ben’lerdir. Bunlar bir araya geldiğinde ortak düşünce, duygu, amaç ve isteme dayalı kolektif bir ‘biz’e dönüşür ve toplum olur. Kadın doğası, doğurduğu çocukla kurduğu ilişkiden yola çıkarak, yaşamın birlikte yapılanları ve bunun farkındalığını içerdiğini hızlı kavramış gibidir. Bunun devamının ‘ben’lerin her şeyi sınırsız paylaşarak ‘biz’e dönüşmesine bağlı olduğunu da bilince çıkarabilmiştir. Bu paylaşım, insanlarla sınırlı da değildir, buna doğa hatta evren de dahildir. Kadın, bu paylaşım sayesinde insan yaşamının en temel gereksinimi olan anlamı yani ‘mana’yı oluşturabilmiştir.

Günümüz bilimi istediği kadar yaşamın-insanın olgusal ve kuramsal temelde oluşup yaşandığını belirtsin, ispatlar sunsun, anlam olmadan insan ne kendisini ne de yaşamını sürdürebilir. Bu her şey için öyledir. Toprak, taş, bitki, hayvan, insan hem kendi eko-sistemlerinde hem de başka eko-sistemlerdeki varlıklarla kurdukları ilişki aracılığıyla birbirlerinin yaşamında oluşturdukları anlam üzerinden topraktır, taşdır, bitkidir, hayvandır, insandır. Bu yaklaşım bizi insan merkezilik gibi bir tehlikeli sınıra götürebilir elbette. Ancak kadın doğası, olduğu her şeyi anlamlandırmış, kutsamış ve değer vermiştir. Zaten insan varlığı, “anlamın ve hissin” bileşkesine dönüşerek diğer varlıklardan yolunu ayırmıştır ve ayrıldığı bu varlıklara yabancılaşmamasını da bu doğasına borçludur. Çünkü ancak anlamla diğer varlıkları tanımak ve ilişkilenecek mümkündür. İnsan varlığı bunu hisle birleştirmiştir. Bunun yapılmasına en uygun doğa kadın doğası olduğu için, öncülüğünü de kadın yapmıştır.

Kadın, anlamın hakikiliğinin ve doğruluğunun yaşama dönüştüğünde ortaya çıktığını derinden hissetmiş olmalı ki ortaklaştığı tüm anlamları hızlıca yaşama geçirmiş. Bu doğru bir tutumdur. Çünkü insan, kendisinin dışında oluşmuş, ancak kendisinin de bir ögesi olduğu gerçekliğe yüklediği anlam kadar yaşamını sürdürebilir bir canlıdır. Yani gerçek, yaşamımızda bizden ayrı bir şey olarak değil, verdiğimiz anlam kadar etkilidir. Anlam diye adlandırdığımız bu varoluşsal hal de öznel oluşudur. Kişinin bilinci, birikimi, güzel duygu, iyi düşünce ve doğru söylemleri ve anlam verme gücü oranında doğru ve gerçek oluşur. Kendine has bir özellik olan gizlenmeyi bırakır ve görünür olur. Aslında ne kadar insan varsa

bir o kadar da anlam vardır. Bu anlamların hepsi hem doğrudur hem de yanlış. Çünkü herhangi bir şeyin mutlak anlamına ulaşmak neredeyse imkansızdır. Bununla birlikte kadının doğası da anlamları çoğaltan bir doğadır. Anlam çoğaldıkça herkes için gerçeği, hakikati bulma şansı, imkanı artar. Kadın, tek tek ulaşılan anlamların doğrudan veya dolaylı yararlı olan tüm yönlerini birleştirir ve bundan özgür bir toplum çıkarır. Bunu mutlak doğru, mutlak yanlış gibi tekçi, mutlakiyetçi bir yaklaşımla yapmaması başarılarının sırrı gibidir. Kadın, toplumun-insanın kendini doğru, iyi, güzel oluşturmaya, sürdürmesine faydalı olan tüm anlamları birleştirerek bunları kolektif eylem, davranış, tutum, hareket, ifade, alışkanlık, kişilik ve tutkunun kaynağı yapar. Ortak doğru, anlam, duygu, eylem, davranış böylesi dinamik ve esnek bir zeminde gelişmiş, oluşmuş olur.

Günümüz bilimi istediği kadar yaşamın-insanın olgusal ve kuramsal temelde oluşup yaşandığını belirtsin, ispatlar sunsun, anlam olmadan insan ne kendisini ne de yaşamını sürdürebilir. Bu her şey için öyledir. Toprak, taş, bitki, hayvan, insan hem kendi eko-sistemlerinde hem de başka eko-sistemlerdeki varlıklarla kurdukları ilişki aracılığıyla birbirlerinin yaşamında oluşturdukları anlam üzerinden topraktır, taşdır, bitkidir, hayvandır, insandır.

Bunlardan da kadın doğasının, etkileşim içine girdiği her varlıkla dolaysız bir ilişki kuran, herkesle nesneleştirmeden, ötekileştirmeden, dışlamadan birleşen, ortaklaşan bir doğa olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

Yine insan zamanının başında kadının işbirliğini, diğerine katkısı ciddi anlamda öne çıkardığını görürüz. Sanki yaşam tüm eko-sistemlere katkıda bulunmak ve onlarla dayanışmaktan ibarettir kadın için. Daha az enerji harcayarak yaşamını sürdürme eğiliminde olan ve bu nedenle varlığını sürdürmekte zorlanan canlılarla, evcilleştirme yöntemiyle dayanışması bunun en bariz örneklerinden biridir. Canlı yaşamının -sadece insan değil- sorunlarını çözmeye aday olan kadının, bugün düşman adı altında sınıflandırılan yılan gibi pek çok canlı da dahil tüm canlılarla, ağaçla, toprakla, taşla, suyla, güneşle, yıldızlarla vb. dost olabildiğini tarihi akışta görmek zor değildir. Bu yaklaşım, düşünüş, hissediş tarzı kadını gezegende varlığını sürdüren herkes ve her şey için değerli ve önemli kılar. Bunun bugün bile kimi yönleriyle devam etmesi, bu yaklaşımlarının doğasından kaynaklandığını gösterir. Bunun üzerinden de kadın doğası, yaşamı yararlı bir temelde geliştirme sorumluluğunu taşıyan ve bunu sürdürme cesaretini gösteren bir doğadır demek yanlış olmayacaktır.

Kadının neredeyse tüm değer yargıları dayanışma-işbirliği üzerine kuruludur. Buna, yaşama aktif katılım demek de mümkündür. Kadın varlığı yaşamı özgür, eşit, demokratik, adil -tüm canlılar için- kurmaya katılım dışında kendisinden pek bir şey beklememiş ve yapmamıştır. Kendini doğadaki her şeyle eşit görmeyi başarmış ve onu bir canavara dönüştürme potansiyeli taşıyan aşağılık duygusunu yaşamamıştır. Erkek onu bu duyguyla tanıştırmış ancak gerek kendi döneminde gerekse sonrasında buna ikna olmamıştır. Çünkü erkeğin bazı anlamlarının kadın dünyasında bir karşılığı yoktur ve bu halen de böyledir. Kendini doğanın etkin bir bileşeni olarak gören bu kadının dünyasında zayıflık, acizlik, çaresizlik, korku, güvensizlik gibi duygu ve düşüncelerin de bir karşılığı yoktur. Bu durum zamanın en uzun sürecinde erkek için de geçerlidir. Fakat erkek kendini değerli görme duygusunu ve gezegendeki yaşamların sorun- ihtiyaclarına ilgisini yitirince, aşağılık ve zayıf hissetmeye başlamış gibidir. Erkek buna kurgusal zekalarını ekleyerek sanal sistemler kurgulayabilmiştir. Kadının yaptıklarına ise canlıların yararı kılavuzluk eder. Zorluklar da yaşanır ancak zorluğu, güçlüğü aşmayı başkalarına zarar verme pahasına yapmaz. Zorluk karşısındaki ilk refleksi insanı-canlıyı bundan korumaktır.

Bilim-bilgi sahaları tam da bu varoluşsal özellikten dolayı kadının birey olamayacağını, bireyselliğini oluşturamayacağını iddia eder. Ancak bu bilinçli-kasıtlı bir eril çarpıtmadan öte bir anlam ifade etmez. Çünkü birey ve bireysellik kadın zamanında olduğu gibi bugün de ancak topluma, insana, doğaya, yaşama doğrudan ilgili olma, katkıda bulunma, bu oluşlarda baş gösteren sorunların çözümünde ve varlığın sürdürülmesi için gereksinim duyulan ihtiyaçların insanın ve evrenin tüm bileşenlerinin onuruna yaraşır tarzda giderilmesinde ortaklaşma, dayanışma hedefi ve motivasyonu ile gerçekleştirilebilen bir

varoluş halidir. Bunları amaç edinen her varlık kendini bunları gerçekleştirebilecek özellik ve yeteneklerle oluşturmak, geliştirmek, donatmak ve güçlendirmek zorundadır. Birey olmanın, bireyselleşmenin başka da bir yolu yoktur. Bunun dışındaki tüm yollar varlığı çağımızın bir hastalığa dönüşen ve kendine bile güveni, inancı olmayan bir bireyciliğe, götürmektedir. Bu da tahakküm altına alınıp köleleştirilebilen bir nesne-insan ve/veya hükmedip köleleştiren nesne insan olmak demektir.

Bunu biraz daha açalım; neolitik dönem kadını oldukça değerli, anlamlı ve özel kılan şey topluma, doğaya, evrene yaptığı ciddi katkılar değil midir? Toprağı işlemiş, yollar yapmış, köyler kurmuş, toplumu oluşturmuş; ahlak, politikayı, demokrasiyi, felsefeyi, bilimi, sanatı geliştirmiş, özgürlüğü gerçekleştirmiş, gerçeğe-hakikate ulaşmayı başarmış ve tüm bunlarla özgür, eşit ve demokratik bir yaşam inşa etmiş. Bunların sayesinde varlığını sürdürmüş bireyselliğini geliştirmiş. Birey-toplum ve evrenin tüm bileşenlerinin ilişkisi optimal bir dengeye oturtulmuştur. Bunların ışığında neolitik kadını kadar birey olabildiğini, bireyselleşebildiğini iddia edebilecek kaç kadın veya erkek vardır? Eril sistem tarafından yaşamı kendini koruma ve koruyucu sınırlarla kuşatmaya, hayatta kalmaya indirgenmiş ve çürüme tehlikesiyle yüz yüze gelmiş varlıklar neolitik kadının değil de kendilerinin birey olduğunu iddia edebilirler mi? Bu tarihi mirastan haberi olan hiç kimse böyle bir iddiada bulunamaz. Bundan bihaber olanların geliştirdiği böylesi bir iddia da tek kelimeyle cehalet olarak karşılanabilir. Özcesi neolitik kadınları -ya da kadın doğası-bugün yaşam diye tanımladığımız her şeyi keşfeden, oluşturan, geliştiren, diğer varlıklarla dost bir toplum kuran, ürettikleri, oluşturdukları her eserin altına özel adını yazma ve imzasını atma ihtiyacı duymayan özgür bireyler ve toplumsal varlıklardı. Son beş bin yıllık insan tarihi kölelik tarihidir. Bu beş bin yıllık sadece iki yüz yılını savaşız geçirdiği belirtilen insanların özgür birey olabildiğini belirtmek tek kelimeyle akıl dışıdır. Bununla birlikte kadın varlığını “Yaşama ne verebilirim, ne katabilirim” sorularına verdiği cevaplarla birey olmanın koşullarını herkes için oluşturmuş ve gerçekleştirilmesine de öncülük etmiştir. Erkek egemen düşünce ve sistem bu soruları “Yaşamdan ne alabilirim, ne koparabilirim” sorularıyla değiştirerek bireyin/bireyselliğin oluşum ve gelişimini sağlayan zemini ortadan kaldırmıştır. Kısacası, kadın doğası özgür iradeye, özgür olmaya imkan sunan bir doğadır. Kadın doğasının, yaşamda somutlaşması anlamına gelen doğal toplumda teklik-tekcilik bulunmaz. Tek olan her şey çeşitlendirilir ve insan büyük bir mahkumiyetten kurtarılır. İnsanın ahlaki-politik ve vicdanı ortalıklar temelinde seçme tercih etme karar verme ve uygulama olanağı olur. Yarınları için insan toplumunun olasılıkları artar ve bunlardan seçim yapma özgürlüğüne sahip olur. Kadın, oldukça karışık anların bir toplamı olan yaşamın çoğulculuğuna her zaman uyum sağlamayı başarır. Daha doğrusu doğanın karışık anların rastlantılara³ dayalı olarak gelişen düze-

³ Rastlantıların varoluş için bildiğimiz yaşam için ne kadar gerekli ve vazgeçilmez olduğunun bilgisine insanın en ileri zamanı ve çağı olduğunu iddia eden eril akıl ve sistem beş bin yıldan sonra ulaşabildi.

nine hiçbir yanlış müdahalede bulunmadan, bunları değer, ölçü, ilke ve anlamla buluşturarak, olasılıkları artırır, insan yaşamını çeşitlendirir. Bu da insan varlığını edilgen durumdan aktif duruma getirerek özgürleştirir.

Kadın, erkekten daha farklı bir geçmişe sahip bir evren gibidir. Bu geçmişte; özgürlük, eşitlik, adalet, ahlaki ve politik toplum vardır. Kimi yönleriyle erkek kadını kendi evrenine dahil etse de, kendi evreninde varlığını halen sürdürmektedir. Kadın varlığı ve doğası, neolitik çağda kendini topluma dönüştürerek yaşamsallaştırmıştır. Bu açıdan, en genel anlamıyla kadın, özgür-demokratik doğal toplumun kendisidir demek yerinde olacaktır. Sonuç olarak, yaptığımız tanımlar eril sistem tarafından perdelenen hakikatten çekip çıkarabildiklerimizdir. Gerçeğe yakın bir doğruluğu taşısa da kadın doğasının sadece bunlardan ibaret olduğunu belirtmeyiz. Kuantum bilimi gerçeğin gözlemlendiğinde gizlendiğini, kendisini başka türlü yansıttığını ispatlamış durumdadır. Bir de bu gerçeğin düşmanca duygularla gözlemlendiğini düşünelim. Herhalde gerçek, kendisini gözlemleyenin evrenini terk eder. Jineoloji işte bu gizlenen, başka bir evrene geçen gerçeği bulduğunda (yapacağı çalışma ve araştırmalarla) gerçek kadın tanımına ulaşmış olacağız.

Kaynakça

- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygurlik Manifestosu, Özgürlük Sosyolojisi, III. Cilt, Amara Yay.,2015
- Alfred Adler, Yaşamın Anlamı, çev: Ayşen T. Kapkın, Payel Yay., 2003
- Fatmağül Berktaş, Feminist Teoride Yeni Açılımlar, Demokratik Modernite Dergisi, Sayı:5, 2013
- Kollektif, Özgür Eş Yaşam, Aram Yay., 2014

Felsefi Dünyada Ontolojik Olarak Kadınlık: Bir Kadın Ontolojisi Yaratmanın Önemi

Sara Aktaş

Felsefe “Neleri bilmediğini bilmektir.” der Sokrates. Platon “Doğruyu bulma yolunda, düşünsel (idealist) bir çalışmadır.” der. Aristoteles “İlkeler ya da ilk nedenler bilimidir felsefe.” der. Thomas Hobbes “Felsefe yapmak doğru düşündürmektir.” der. Campanella, felsefe “Eleştiridir.” der. Sadece bu örneklerle bile baktığımızda görülecek ki felsefi dünyada her filozof babanın felsefeyi tanımlama, odak noktasını belirleme biçimi farklıdır. Böyle olsa da esasta hepsinin ortak paydası tanımlamalarını erkek aklıyla yapmış olmalarıdır. En genel anlamıyla filozof babalar felsefeyi insanın yaşamını, değerlerini ve amaçlarını sorgulayan, bu anlamda insan yaşamının ve eylemlerinin kendilerini dayandıracığı genel ilkelerin hepsini ortaya koymaya çalışan bir etkinlik olarak görmüşlerdir. Diğer bir deyişle evreni, bir bütün olarak insanı, insanın insanla ve toplumla olan birliğinin temellerini ortaya koyan, hayatımızda yolumuzu kaybetmememizi sağlayan, bizi gereği gibi yönlendiren bir etkinlik olarak görülmüştür felsefe. Ne var ki ‘yaşamın kutup yıldızı’ olarak bilinen felsefi düşünce tarihi kadınların en acımasızca dışlandığı ve sürgün edildiği alanlardan bir olmuştur. Felsefi düşünce ve filozof babaları dünyayı bütününde yorumlarken eril bir aklın ışığında, cinsiyetçi bir perspektiften kadını görmezden gelmiş, yok saymıştır. Özellikle batı felsefe tarihinde karşılaştığımız ve bize mükemmel olarak sunulan zihinsel yapı erkeğe ait olmuştur. Kadın varlığı ise esas olarak yoktur. Kadın pasif bir nesne düzeyindedir. Bu perspektiften baktığımızda kadın yaratılmış, oluşturulmuştur. Dahası kadın kendisi için değil erkek için var edilmiştir. Mitler, felsefi metinler, söylenceler başkası için var edilen, oluşturulan kadınlarla doludur. Bu oluşturulma biçiminde kadına atfedilen niteliklerin tümünün; duygusallık, akıl dışılık, tikellik, güvenilmezlik gibi olumsuzluk belirten nitelikler

olduğunu görüyoruz. Ne yazık ki ontoloji ve metafiziğin ortaya koyduğu bu olumsuzlamayı etik ve politika ise tamamlamıştır. Dünyayı şekillendiren bu cinsiyetçi akıl ve düşünce gücü olurken sonuçları ise bitip tükenmeyen erkek egemen kurumsallaşmalar, kanlı savaşlar, hiyerarşi, tahakküm, ekolojik felaketler, kan, yıkım, gözyaşı, olmuştur. Kuşkusuz bu durum her şeyden önce felsefi etkinliği gerçekleştirenlerin kimlikleri, aidiyetleriyle ilgili olup, felsefi etkinlik o kimliğin bir etkinliği olarak algılanmıştır. Bu çerçevede Pythagoras'tan Platon'a, Aristoteles'ten Kant'a ve günümüze kadar felsefi tarihin en önemli isimleri öncelikle erkektirler ve felsefi etkinlik alanı onların zihinsel yapısının yansımasını temsil etmektedir. Erkek filozoflar gerçek dünyanın ve insanlığın yarısını oluşturan can damara yani kadına sırt çevirmiş, kadının ve yaşamının kendisinden çok kendi zihinlerindeki mutlak kalıpları değişken dünyaya uygulayıp ona yön vermeye çalışmışlardır. Felsefi etkinlikte rol üstlenen kadınlar göz ardı edilip, dişil olan reddedilmiştir. Buna paralel olarak kadın cinsi, insan doğasının hatalı, eksik yani; kötülüğün ise hem yansıması hem de cisimleşmesi olarak tanımlanmıştır. Tıpkı dinsel düşüncede insanlığın eylemlerinin ve ıstırabının kadının günahkârlığının bir sonucu olarak görülmesi gibi... Buna karşın daima özgürlük arayışını ve varoluş mücadelesini bir şekilde vermek zorunda kalan kadınlar erkeklerin düşünsel dünyasında bir tehdit olarak görülseler de bu arayışı sürdürmeyi başarmışlardır. Hakikat ışığını yakalayabilme, aklın o soğuk bedenine yüreğin gücünü katma isteği ve azmini devam ettirmişlerdir.

Tüm zamanlar boyu her ne kadar akıl ideallerini kadını ve dişil olanı dışlayarak belirlemişse de bugün kadınların biz varız ve var olmaya devam edeceğiz dediği bir zamanda. Yaşanan bu kadın zamanı aklın cinsiyetçi yanlılığını eleştirmek kadar kadının öreceği bir yaşamın felsefesini bizzat kadının düşünce gücüne ve eylemine dayandırmaktadır. Kadın yaşadığımız dünyada hem erkek aklının doğurduğu şiddet dehşeti hem de taşıdığı özgürlük olanağı ve potansiyeli üzerinden herkesten çok düşünebilmekte, yaratıcı ve çarpıcı analizlere ulaşabilmektedir. Diğer taraftan kadınların özünü kazandırdığı oranda insancıl ve barışçıl bir nitelik kazanacak olan zamanımız dünyasında düşünsel alanda kadının yerini bir kez daha sorgulamak önemli olacaktır. İşte bu yazıda da felsefenin eril kimlikli dünyasında kadının nasıl da yok sayılıp dışalandığını kadınca bir sorgulamaya tabi tutmak kadar, bu sürgün ve yok sayılma karşısında kadının düşünsel gücünün kendisini nasıl bir ontolojik bakış açısıyla var etmesi gerektiği ve bunun hayatıyeti üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Unutulmamalıdır ki felsefenin merkezindeki akıl, evrensellik, nesnellik gibi kavramlar tarihsel olarak erkek söyleminin de merkezi olmuştur. Kadın tanımlaması ise bu şekillenişin bir sonucu olarak kendisi için, kendi varlığının amacı olmayan ve her alanda ilineksel olan olarak şekillenmiştir. Kadın şahsında gerçekleşen bu yanlı tanımlanma biçimi düşünsel düzeyde incelikli ve adım adım gerçekleşmiştir. Örneğin kadın akılsal bakımdan duygusal diye tanımlanarak evrensel insanlık tanımının dışına

itilmiştir. İşte bu bakış açısı siyasi, sosyal, ontolojik, ideolojik, ahlaki, politik her alanda etkili olan bir düşünce sistemi yaratmıştır. Zaten Batı felsefe tarihinin kurucu öğelerine bakıldığında bunların genellikle yüksek sınıfa mensup, beyaz erkeklerden oluştuğu görülecektir. Bu zihniyete aynayı daha yakın tuttuğumuzda bu yaklaşım Platon açısından en çarpıcı olarak şölen isimli kitabındaki üreme üzerine olan diyalogunda görülmektedir. Platon “*Yaratıcı içgüdüsi fiziksel olanlar tercihlerini kadından yana yapanlar ve sevgilerini bu yönlü ifade edenler çocuk doğurarak ölümsüzlük kazanacaklarını, adlarını yaşatarak gelecek bütün zamanlar boyunca mutluluğa erişeceklerini sanırlar. Ama yaratıcı tercihleri ruhtan yana olanlar fiziksel olarak değil, tinsel olarak doğurmayı arzulayan kişiler varlık dünyasının en zirvesine ulaşabilirler. Bunlar yüce ruhun doğası gereği yarattığı ve var ettiği dölleri doğurmayı arzulayandır.*” derken anlaşılacağı gibi kadınlara çocuk doğurma dölünün, erkeklere ise ruhun dölllerinin özellikleri verilmiştir demektir. Burada ruhun dölllerinden kastedilen bilgi ve erdemdir. Bunlar akılsaldır ve erkeğe aittir. İnsan yani erkek ruhun doğurganlığına boyun eğmeli, kadın ise erkeğe ve yaratımlarına boyun eğmelidir. Zira Platon’a göre ideal insan tipi uyumu yakalayan, görünür nesneler dünyasını aşan, idealar dünyasına ulaşmış erdemli ve bilgili insandır. Bu insan ise ancak erkek olabilir.

Aynı biçimde Aristoteles görüşlerini dile getirirken hocası Platon’u aşan bir dil ve düşünce biçimini ortaya koymuştur. Kadına biçtiği konum duyumsayan ama düşünmeyen hayvan ile düşünen insan (erkek) arasındaki ara yerdir. Kadın hayvandan bir derece üstün ama erkekten eksik ve düşüktür. Ünlü tanımlaması “kadın eksik erkektir” özünü bu tanımlamadan almaktadır. Unutulmamalıdır ki Yunan filozoflarının temel özelliklerinden biri felsefeyi bilgiye ulaşma yöntemi olarak ele almanın yanında bunu toplumsal alana uygulama tutkularıdır. Bu çerçevede erkek toplumsal alanın düzeninden sorumlu kılınırken toplumsal alana dahil edilen kadını ise erkeğin boyunduruğuna vermekte, ‘dışarıya’ kapatmaktadır. Açık ki kadın cinsini bu denli değersizleştiren, aşağılayan ve düşük duyguların alanı olarak gören düşünce biçimi, bunu kadın için bir kader haline getirmeye çalışarak kadına benimsenmek istemiştir.

Ardından dinsel düşünce Platon ve Aristoteles’in görüşlerini daha da geliştirip, derinleştirerek kadınlar açısından katmerli bir tahakküme dönüştürmüştür. Din otoritelerinin geliştirdikleri bu düşünüşte en büyük günahkâr kadın ilan edilmiş; ilk günahkâr, yoldan çıkarıcı kadın imgesi yoğunca zihinlere empoze edilmiştir. İnsanlığın günahkârlığının baş sorumlusu olan kadından dolayı yaşam, ruh ve beden kirlenmiştir. Kadın artık bir kötülük simgesidir. Bu kötülüğün yaşamın her alanında denetlenmesi ve kontrol altına alınması en önemli problemidir. Ortaçağın en karanlık yüzünün kendini yansıttığı bu bakış açısı sonrasında Rönesans ve Reform hareketleri geliştiğinde de değişmemiş, esaslı bir dönüşüme yol açmamıştır. Öyle ki 17.yy’ın bilimsel devriminin temsilcileri metafiziği bir boş inanç olarak nitelendirip, şiddetle

eleştiriler de kadının eksiklik ve yokluk üzerine kurulan tanımlamasını sürdürmüş hatta ‘modern’ görüşleriyle perçinlemişlerdir. Akıl yürütme yetisi yine erkeklere ait görülüp doğanın fethi yanında kadın bedeninin fethi de amaçlanmıştır. Bu gelenek dışı olanı her şeyden uzak tutmayı sürdürmüştür. Karl Stern’in belirttiği gibi “*artık bilgeliliğin anaç eli reddedilmiş ve kendinden emin mağrur akıl mutlak egemenliğini ilan etmiştir.*” Bundandır ki Rousseau ve aydınlanmanın kilit ismi Kant da kadına atfedilen tanımlamaları kabul ettiği gibi kadının erkeği “tamamlaması” gerektiğini ortaya koymuştur. Özcesi bir varlık olarak kadına ‘varlık olma’ hakkı tanınmamış, tamamlama rolüyle sınırlandırılmıştır. Denilebilir ki yaşanan gelişmeler bile mevcut iktidar ve egemenlik ilişkilerini dönüştüren değil, verili durumu meşrulaştıran bir nitelik kazanmıştır. Zira Lacan “*Kadınlar vardır ama mevcut düzende kendini ifade etmesi mümkün değildir.*” der. Burada ideolojik bir haklılaştırma durumu olduğunu görüyoruz. Bu anlamıyla hep bir erkek aklı normu vardır. Kadın ise o norma göre ve onun etrafında ele alınıp değerlendirilmiştir. Tarihsele olarak verdiğimiz bu örneklerden anlaşılacağı gibi felsefi düşünce bir açıdan bilgiyi tekeline alan Sümer Rahiplerinin bir yanıyla da tanrıça değerlerini yok eden mitolojik tanrılar Zeus ve Marduk’un izinden yürümüş, onların düşünce kıvılcıklarını çakıp muazzam bir eril düşünce ve yaşam sistemine dönüştürmüşlerdir. Bu sistem cinsiyetçi toplumsal yapının kuruluş tarzı ile tarihsel bir bilgi olarak işlenmiş ve erkek zihniyeti tarafından birbirine aktararak günümüze uzamıştır. Ardından bu düşünsel yapı gündelik hayatın grameri içinde kendiliğinden öğrenilmiş, örgütlü ve politik bir içerik kazanmıştır.

Felsefi Dünyada Kadının Varoluş Mücadelesi

Diyebiliriz ki tarihsel süreç içinde erkek hep bilen özne konumunda kalmış ve bilen özne asla tarafsız olmamışken, felsefi dünya ise asla cinsiyetsiz olmamıştır. Felsefi dünyanın kadına kapatılıp, erkek aklının merkezine alınma çabasına karşın, kadın hareketlerinin etkisiyle kadınlar da erkek aklının dünyayı kendi anlayışına göre somutlaştırma ve felsefesini yapmasına karşı tavır almaya başlamış, mesafeli durmaya çalışmıştır. Bu bakımdan feminist felsefeciler sadece Batı felsefe tarihini eleştirel tarzda yeniden okumayla sınırlı kalmamakta aynı zamanda felsefi dünyayı ideolojik sınıfsal ve cinsiyetçi önyargılar tarafından belirlenmekten kurtarmaya çalışmaktadırlar. Feminist felsefeciler tarihsel metinlerde dile getirilen düşüncelerin tamamını sistematik bir analize ve eleştiriye tabi tutarak kadının ontolojik olarak tanımlanma biçimine ilişkin metaforları, imgeleri ve mitleri yeniden çözümlemeye başlamışlardır. Öyleyse artık erkek aklı herkes ve her şey adına düşünmemeliydi. 19.yy’la beraber geçmişlerinden devraldıkları mirasla birçok kadın bir taraftan erkek egemen kültürün kadını ikincil konuma hapsederek, akıl/duygu, medeniyet/doğa, aktif/pasif gibi karşıtlıkları besleyen din ve felsefi söylemlerle savaşıırken, bir taraftan da kadınların özgürlük hareketleri gibi geniş çaplı akımlarla önyak olduklarına tanık oluyoruz. Bu çerçevede feminist bir felsefenin

de başladığını görüyoruz. Feminist felsefe, rasyonaliteyi erillğe, duygusallığı dişillğe eşitleyen, kadını erkeğin yokluğu, eksik ötekisi olarak tanımlayan Batı felsefe geleneğine karşı çıkan bir felsefi söylemdir. Kadınca düşünüş böylelikle ontolojik ikiciliğin her türünü reddeden, kadınların niçin yok sayıldıklarını, bastırıldıklarını açıklarken, hakiki bir anlama ve açıklamanın da bastırılanın, tahakküm altında alınanın sesine kulak vermekle mümkün olacağını savunmuştur. Feminist düşünüşün öncüleri arasında sayılabilecek kadın düşünürlerin başında; Christine de Pizan (1364-1431), Maria de Goarnay (1565-1645) ve François Paolainde La Barre gelmektedir. Daha yakın tarihe baktığımızda Mary Wollstonecraft, Harriet Hardy Taylor ve Mill’in Liberal Feminizm dediğimiz feminist felsefenin temel belirleyici hatta yol gösterici düşüncelerini formüle ettiklerini belirtebiliriz. Kadınlarla erkeklerde ortak olduğuna inanılan akıl ya da rasyonaliteye yine bütün toplumsal düzenlemelerde hayata geçirilmesi gereken bir şey olarak eşitliğe ve kadının hukuki haklarına özellikle vurgu yaptıkları söylenebilir. Eski oy kullanma, eğitim ve mülkiyet haklarına 20.yy’ın Liberal Feminist düşünürleri, kadınların fırsat eşitliği ve refahtan eşit pay alma haklarına dönük isteğini de eklemişlerdir. Liberal düşünürlere yöneltilen en önemli eleştiri ise onların toplumsal cinsiyetle ilgili farklılıkları göz ardı ettiği eleştirisidir. Örneğin Susan Okin gibi bazı çağdaş feminist düşünürler liberal adaletin cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyet bakımından farklılıklara duyarlı olabileceğini savunmuştur. Diğer taraftan Marksist Feminizm ile Sosyalist Feminist düşünce de alternatif olarak gelişen iki önemli düşünüş biçimi olmuştur. Kadınların özgürlüğünün ancak sınıf analizi modeliyle anlaşılacağını ve kadınların kurtuluşunun sosyo-ekonomik sistemin sınıfsız bir toplum doğrultusunda geçireceği dönüşüme bağlı olabileceğini savunmuşlardır. Bu çizgide Rus düşünür Alexandra Kollontai (1872-1952) proleter kadınların burjuva feminizmiyle işbirliği yapmaya son vermeleri gerektiğini söyler.

Buna bağlı olarak kadınların, onların bastırılmasında, sömürülmesinde en önemli etken olan kapitalist sisteme saldırımları gerektiğini vurgular. Bu düşünüş çizgisine karşı çıkan kadın düşünürler ise kadınların ezilmeleri ve bastırılmalarından menfaat sağlayanların sadece kapitalistler değil bütün erkekler olduğunu savunmuşlardır. Yine radikal feminist düşünürler ise tüm bu tanımlardan farklı olarak her tür bastırmanın ve aşağılamanın toplumsal cinsiyete dayandığını öne sürüp, kadınların ezilişinin en nihayetinde ataerkillikle ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır.

Feminist felsefe, rasyonaliteyi erillğe, duygusallığı dişillğe eşitleyen, kadını erkeğin yokluğu, eksik ötekisi olarak tanımlayan Batı felsefe geleneğine karşı çıkan bir felsefi söylemdir. Kadınca düşünüş böylelikle ontolojik ikiciliğin her türünü reddeden, kadınların niçin yok sayıldıklarını, bastırıldıklarını açıklarken, hakiki bir anlama ve açıklamanın da bastırılanın, tahakküm altında alınanın sesine kulak vermekle mümkün olacağını savunmuştur.

Bunlarla beraber 1980'li yıllardan itibaren kadın düşünürler erkeklerin bilgi üretimine ve biçimine de şüpheyile yaklaşmış, teori ya da bilgi iddiasının gerçekliğinin onun kim tarafından öne sürüldüğüne bağlı olduğunu belirterek yeni bir bilgi felsefesi geliştirmişlerdir. Felsefi bilgiyi hem içerik hem de yapı bakımından eleştiren bu tutum, Batılı filozof ve bilim adamlarının dünyayı ikiliklerin oluşturduğunu kavramsal bir çerçeveden gördüklerini ve bu durumun gerçekliği çarpıtıcı yanlı bir bilgiye yol açtığını savunmuşlardır. Bu konulardaki itirazlarını şu başlıklar altında toplayabiliriz; **Birincisi**; bilginin münferit bir toplumsal bakış açısından inşa edildiğini, buna bağlı olarak da erkeğin anlam ve değerleri tarafından belirlendiğini öne sürmüşlerdir. **İkincisi**; geleneksel ikilikleri karşıtlıklar olarak görmekten vazgeçip, uçlar arasındaki erkeğin akıl ile duygu, öznellik ve nesnellik arasındaki ilişkiyi doğru değerlendirmeyi vurgulamışlardır. **Üçüncüsü**; bunlara bağlı olarak bilgide duygunun ve özneliğin rolünü ciddiye almamamız gerektiğini savunmuşlardır. **Dördüncüsü**; akıllı duygu ve nesnelliği erkek ya da kadınların tekelinde olan kendilikler olarak görmekten vazgeçmek gerektiğinin altını çizmişlerdir. Belirtmek gerekiyor ki kimi farklılıkları olsa da tüm bu görüşlerin dayandığı ortak payda, geleneksel erkek felsefesinin kadını, kadının kimliğini, ilgilerini, problemlerini ciddiye almadıkları gibi yok saydıklarını açığa çıkarmak; kadın olma, var olma, düşünme ve eylemde bulunma anlamında kadınların da en az erkekler kadar değerli olduklarını ortaya koymak olmuştur. Bu aynı zamanda güçlü bir eleştirinin ifadesidir. Bu eleştiri kadınların erkek egemen görüşlere, onların eğilim ve yönelimlerine, erkeğe özgü tavır ve toplumsal yapılaraya yönelttikleri bir eleştiridir. Bu anlamıyla kadınların Batı felsefe geleneğine ve onların erkek merkezli düşünüş biçimlerine karşı ikinci dalga feminizmle beraber daha etkili bir teorik ve felsefik donanımla mücadele geliştirdiklerini söyleyebiliriz. Artık sosyal eşitsizlikleri sorgulamaktan daha çok bir şeyler yapılmaya çalışılmış, kadınlar düşünce güçleriyle kendilerinden alınan bir alana, felsefi dünyaya da sahip çıkmaya başlamıştır. Bu tutum kuşkusuz bir yandan eril aklın ışığında şekillenen felsefi geleneğe karşı bir meydan okuma olduğu kadar bir yandan da kadınların özgürlük arayışlarını mümkün kılacak yolları gözler önüne sermesi açısından da değerlidir. Tüm bu çabalar özcesi kadının ilgi ve çıkarlarını, kimliklerini duyarlılıklarını ciddiye almakla birlikte kadına özgü varlık, düşünme ve eyleme tarzının değerini ve önemini ortaya koymuş insani deneyimin tümünün erkeğin deneyimleriyle özdeşleştirilmesini reddedip yeni ve kendine ait bir varlık alanı oluşturmaya yönelmiştir.

Bir Kadın Ontolojisi Yaratmanın Önemi

Varlık felsefesinin (ontolojinin) konusu varlıktır. Varlık felsefesi varlığın ilk nedenlerini ve ilk ilkelerini konu edinir ve onu araştırır. Felsefi dünyada ontoloji, varlığı varlık olarak ele alan, felsefe dalı olarak da kabul edilmektedir. Kısaca varlık felsefesinin konusu varlıkla ilgili her şeydir. Varlık ise var olan her şeydir. Varlık felsefesi Aristoteles'in ilk felsefe dediği disiplindir. Ona göre ilk felsefe; "Var olanı, var olan olarak, saf halde ele almak" tır.

Varlığın kendisini, varlığın kendi başına ne olduğunu soran bir bilimdir de denilebilir. Felsefede varlık, 'töz' anlamına gelir. Töz, var olmak için kendisinden başka hiçbir şeye gereksinim duymayan varlıktır. Örneğin zihin veya madde bu anlamda birer tözdür. Felsefede varlıkla ilgili gerçek varlık ve düşünülen varlık ayrımı yapılır. Erkek filozof babalar bu tanımlamayla aslında kadını bir töz olarak değil düşünülen oluşturulan ve var edilen olarak görmektedir. Zira zihin olan erkek akılsaldır kadın duygusaldır. Yazının başından itibaren ortaya koyduğumuz felsefecilerin felsefi etkinlikte bulunurken kadını nasıl tanımladıklarından yola çıktığımızda, bunun doğal sonucu ontolojik olarak kadının varlığının ya yok sayılması, ya çarpıtılarak görmezden gelinmesi ya da aşağılanarak tanımlanması olmuştur. Bu durumun erkek iktidarlaşmasına dayanan oldukça bilinçli ve sistematik bir düşünsel saldırı olduğu da açıktır. Erkek egemen yaklaşımın kadını varlık olarak yok sayma stratejisi bir yanıla Batı düşüncesinin özdeşliğe nerdeyse farklılığı yok saymak pahasına imtiyazlı bir yer vermesine dayandığı gibi, bir yanıla da oldukça ideolojik bir zemine dayanmaktadır. Bu ideolojik zemin başkasının özgüllüğünü ve varlığını reddeden, kadını erkeğin yokluğu ve eksik ötekisi olarak tanımlayan erkek sisteminden beslendiği, kendini var kıldığı, kurumlaştırdığı zemindir. Bu geleneksel ontolojik tavrın temeline ise Platon'dan beri hâkim olan bir 'mevcudiyet metafiziğinin' varlığını koyabiliriz. Bu metafizik yapma biçimi, günümüze kadar uzayan kadının yokluğunun ve köleleştirmesinin erkek yararına, erkek iktidarı için meşrulaştırılmasının ideolojik kılıfıdır. Doğal olarak bu tutum farklılığı göremez. Görmediği gibi kendisi için, kendisiyle bir ve aynı olmayı, kendisinden farklı olanı ya yok sayar, ya kendine benzetir ya da kendine tabi kılarak baskı altına alır. Bundandır ki kadının ne olabileceğine veya ne olduğuna dönük sayısız imge, sembol, metafor, aracılıyla kadın üzerinden eril ideolojik kurgulamalar yapılsa da gerçekte kadının tanımlanması yapılmamış, kadına atfedilen kötülüklerin tanımlanması yapılmıştır. İşte kadın düşünürler geleneksel ontolojik yaklaşımlara karşı çıkarken kadına biçilen bu nesnelleştirme metaforuna da köklü bir karşı koyuşu dillendirmişlerdir. Buna göre; kadınlar geleneksel ontolojideki zihin beden düalizmine karşı çıkarak zihin ve beden birbiri karşılıklı olarak oluşturduklarını dile getirmişlerdir. Patriyarkal kurumların ve onları doğuran zihniyetin köklü bir dönüşümünden geçmeden kadın açısından yokluğun kurumlaşmasını ifade edeceklerini belirten kadın düşünürler bu sağlanamazsa kadının yitikliğini giderek derinleşeceğini ifade etmişlerdir. Bu açıdan politik, ontolojik ve epistemolojik olarak patriyarkal yapıların tümünün bizzat kadınların bakış açısıyla radikal bir dönüşüme uğratılması hayatidir. Aksi takdirde salt erkeklerle aynı olma ya da eşitlenme gibi a priori hipotezler kadınların varlık nedenlerini oluşturan ayırt edici özellikleri ve farklılıkları da yok eder.

Tüm bu nedenlerle kadını toplumsal kimliği ve kendi öz varoluş özellikleriyle tanımlamak ve bunu bilimsel altyapıya kavuşturmak için kanımca bir kadın varlık bilimine yani kadın ontoloji bilimine şiddetle ihtiyaç vardır. Kadının gerçekte ne olduğunu, ne olmadığını, nasıl tanımlanabileceğini, doğa, toplum ve evrenle olan ilişkilerinin

ne olduğunu sorgulayacak ve bir öze dönüştürecek olan böylesi bir ontolojik yaklaşım aynı zamanda kadının varlığına yönelen tüm sistematik saldırılara da en güçlü yanıt olacaktır. Bu çerçevede kimi önemli hususları vurgulayacak olursak: **Birincisi;** kadının varlığını ontolojik olarak bütün boyutlarıyla bir ifadeye kavuşturmak ve ontolojik yaklaşımlar kadar tarihe topluma ve evrene dair bütün zihinsel yapılanlarını kapsamlı ve sistemli bir eleştiriden geçirmeye bağlıdır. Bu anlamıyla bilinmelidir ki kadın erkek merkezci paradigmalarda içinde kaldığı sürece dişil olanı ancak erillığe ilişkin olarak ve ona göre temsil edilmenin dışına çıkamaz. **İkinci olarak;** kadının varlığını biyolojik olarak salt dişil cins olması temelinde değil, kadın şahsında bir toplumsal kültür temelinde ele almak gerekmektedir. Zira kadının yok sayılması ideolojik bir yönelimdir ve aşılması da ancak ideolojik olarak her şeyden önce varlığının bu güçlü tanımlanmasına ve ideolojik bir mücadeleye bağlıdır. Nitekim erkek egemen sistemin karakterini, zihniyet yapısını, kurumsallaşmadaki iktidar işleyişini ve bütün bunlara hâkim olan cinsiyetçi özü çözümlemekten bunlara karşı alternatif bir zihniyet ve mücadele perspektifiyle donanmadan kadın ancak çarkın bir dişlisi haline gelebilir. **Üçüncü olarak;** kadının varlığının felsefeyle bağlarının yeniden, doğru temellerde kurulması günümüzde süren bilinç çarpıtmalarının ve aşırı büyümüş analitik zekâ biçimlerinin sınırlandırılmasında büyük rol oynar. Yani kadın varlığının tam ve gerçek temsili için dişil bir Felsefe ve düşünüş geliştirip bunu dişil bir dille ifadelendirmek önemlidir. Bu dişil düşünüş ve dil, olgusalılığı reddetmeyen ama onunla da yetinmeyen çok yönlü bir ilişkisellik zemininde hareket eden, zengin ve olasılıkçı bakışı esas alır. Duygusal zeka ile analitik zeka arasında bir uçurum oluştuğunu bunun temel nedeninin ise analitik erkek zekasının yüceltilmesi olduğunu belirtir. Egemen erkek aklınca kadına atfedilen duygusal zeka ile erkeğe atfedilen rasyonel zeka arasındaki sınırın yıkılmasını şart kabul eder. **Dördüncü olarak;** kadının varlık tanım-lamasının bizzat öznesi olup, yabancılaştığı, yitirdiği öz değerlerini yeniden kazanması, kadının geliştireceği kendine dönüşüyle mümkün ve etkili olacaktır. Kadın kendini tanımladıkça doğayı, evreni, insanlığı tanımlayacaktır. Zira kadın evrensel, toplumsal, tarihsel ve kaynağını doğadan alan bütünsel bir varlıktır. Bütün varoluşlar kadının varlığında iç içe ve bütünlüklü bir varlık halinde özetlenmektedir. **Beşinci olarak;** etkinlik ve edilgenlik bağlamında kendini gösteren ayırım, kadın ve erkek açısından neredeyse bütün Batı söyleminde bir duygu ve akıl karşıtlığına tekabül ettiğinden, bu bakışın doğal sonucu insanın kadın ve erkek olarak ikiye bölünmesi olmuştur. Görülen odur ki bu yaklaşımın sonucu evrensellik ve objektiflik bir sınıfın bir ırkın ve bir cinsin diğerlerini kendi öznel-liğinde silmenin yok etmenin ve çarpıtmanın aracına dönebilmektedir. Ki bu durum biyolojiden fiziğe, metafizikten ahlak ve politikaya kadar açık ve gizli hemen her alanda kendini göstermektedir. Bu anlamıyla oluşacak kadın ontoloji bilimi evrensellik, objektiflik vb. kavramsallaştırmaları kültürel ve tarihsel olarak yeniden ele alıp çözümlemeli ve değerlendirmelidir.

Sonuç olarak; kadının yokluğu basit bir yaklaşımın ürünü olmamıştır. Esasta düşünsel, kültürel, ideolojik bir sürecin sonucudur. Kadın üzerinde yoklukla özdeş istendik sonucun yaratılması önce düşüncede başlamış ardından pratikte uygulanmıştır. Bu uygulamanın şiddeti nesnelleştirilen kadının maruz kaldığı gerilimin derecesini göstermektedir. Bu gerilimin gerisinde ise kadının değersizliğinin bilgisi vardır. Tüm bunlarla bağlantılı olarak kadının varlığı sorununun cinsiyetler arasında basit bir eşitlik arayışının ötesine taşınması önemlidir. Kadının varlığının kültürel değerlerle donatılması ve kadının varlığının değerli hale getirilmesi, bunun dişil dilinin yaratılması da bir o kadar önemlidir. Özcesi gerçeklik bu denli ağırken, bunun karşısında durmanın en temel koşulu kendi varlığına, varoluşuna sahip çıkmak “vardım, varım, var olmaya devam edeceğim” diyebilmektir. Kendi iradi varlığına, varoluşuna sahip çıkma, onun merkeze alınması ve ona dayanarak yaratılacak eylemsel duruş, kadın açısından can damarı gibidir. Zira kadın varlığının değerinin bilgisini oluşturmak ve bu bilgiyi bir değere dönüştürmek kendine ait olanı talep etmektir. Bu ise kadın olmanın koşullarının yaratılması ve geliştirilmesidir. En nihayetinde kadın olmak tamamlanmış bir serüven değildir. Kanımca açığa çıkan her çelişki aracılığıyla kendilik bilgisini yapılandırabilmektedir. Bu bilginin örgütlü bir direnişe dönüştürülmesidir.*

* Okuduğunuz makale, Demokratik Modernite Sayı:5-Yaşamı Yeniden İnşa Etmek 'Jineoloji', 2013/2, içinde yayınlanan “Felsefi Dünyadan Sürgün Edilen Kadınlık” makalemin Jineoloji Dergisi için yeniden ele aldığım halidir.

Kaynakça

- Ahmet Aslan, İlk Çağ Felsefe Tarihi 1, Bilgi Üniversitesi Yay., 2008
- Aysel Günindi Ersöz, Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi, Anı Yay., 2016
- Catharine A. MacKinnon, Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru, Metis Yay., 2003
- Fatmagül Berktaş, Dünyayı Bugünde Sevmek, Metis Yay., 2012
- Fatmagül Berktaş, Politikanın Çağırısı, Bilgi Üniversitesi Yay., 2011
- Felsefelogos Dergisi, Sayı:37 2009/1
- Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Der: Hülya Durudoğan, Fatoş Gökşen, B. Emrah Öder, Deniz Yüksek, Koç Üniversitesi Yay., 2010
- Zehra Dökmen, Toplumsal Cinsiyet, Remzi Kitapevi, 2010

Tüm Batı Felsefesi Tarihi'ne Düşülmüş Bir Dipnot'un Eleştirisi¹

Dilan Akpolat *

Yaşamın her alanında cinsiyet ayrımcılığına ve erkek egemenliğine dayanan söylem ile erkeklerin kadınlar üzerindeki sistemli kurumsallaşmış otoriteleri var olmuştur, bu var oluş kadını hapsetmiş, ikincileştirmiş, ötekileştirmiş ve kadın üzerinde tahakküm kurmuştur. Felsefe, bilim... Sosyal bilimlerin bütün alanlarında ve bizim toplumsal var oluşumuzu gerçekleştirdiğimiz her alanda "Ağızlardan ilk dökülen kelimeler 'kadın sorunu'² oluyor." Burada öncelikli olarak anlaşılması gereken en önemli noktalardan bir tanesi ele aldığımız ve pek çok kere kullandığımız bir kavram olan 'kadın sorunu'nun kadının yarattığı bir sorun ya da kadınla sınırlı tutulan bir şey olmadığıdır; sorun cinsiyetçilik, toplumsal cinsiyetçilik. Ve toplumsal cinsiyetçilik toplumun en küçük kök hücrelerine kadar işlemiştir.

Toplumun en küçük kök hücrelerine kadar işlenmiş olan cinsiyet ayrımcılığı "Hangi toplumsal sistem ve hangi gelişme düzeyi söz konusu olursa olsun, kadının hem kamusal hem de özel alandaki statüsü, kadınların güç ve otoritesine ve toplumun kadınlar için uygun ve kabul edilebilir bulduğu rollere bakarak tanımlanmaktadır."³ Bu tanım, toplumsallığın her alanını olduğu gibi felsefe ve bilim alanını da etkilemiştir. Böylece yüzyıllar boyunca süre gelen felsefe tarihi

erkekler tarafından oluşturulmuştur. Bu sebeplerle felsefe tarihinin erkek egemen bir felsefi söylem ile doğmuş ve var olmuş olması şaşırtıcı olmasa gerek. Kadının ikincileştirilmesi ve cinsiyet ayrımcılığına dayanan bir felsefe tarihi tabi ki rastlantısal değil, tamamen toplumsal yapının etkileri ile ortaya çıkmıştır. Bir yolda olma hali olan felsefe tarihinin başlangıcından bugüne yani Antikite'den (Antik çağ) Modernite'ye kadar, (olmasına karşın) hiçbir kadın filozoftan söz edilmemiş ve şu an hala söz edilmemektedir. Bu sebeple filozof denildiğinde veyahut felsefe tarihine bakıldığında aklımıza gelen yalnızca erkek filozoflar olmaktadır. Böylece felsefe tarihi de erkek filozofların felsefe tarihi olarak varlık bulmuştur. Kadın filozofların varlığını konu alan *Kadın Filozoflar Tarihi*⁴ isimli eserde 44 kadın filozoftan bahsedilmektedir. Bu, felsefe alanında kadının yokluğu ve kadının yok sayılması noktasında çok önemli bir yerde durmaktadır. Ancak bununla birlikte, burada ele alacağımız mesele kadın filozofların varlığı meselesi değil; erkek egemen sistemin kadın doğasına bu alandaki yönelimidir, çünkü kuşkusuz kadınlar 5 bin yıllık tarih içerisinde dünden bugüne her alanda var olmuş ve kendi var oluş mücadelesini yürütmüştür.

Bir hakikat arayışı olarak da ele alınan ve cinsiyetçi temeller üzerine kurulan felsefe, kadını yalnızca ikincileştirmekle kalmayıp onu dışlar, hakikat arayışının dışında konumlandırır ve kadını bu 'eksiklik' ile birlikte tanımlar. Kadını bilme ve bilgi sürecinden dışlamış olan felsefe analitik dönemden itibaren bir erkek felsefesi olarak doğmuştur. Felsefe tarihinin başlangıcını oluşturan bu dönemde doğan toplumsal cinsiyetçilik sonrasındaki bütün dönemlerde de belirgin olarak var olmuştur. Bütün anlatılarda ve mitolojik figürlerde kadın ikincil olarak görülmeye devam edilmiştir. Kadın figürler yaradılışlarında dahi erkek figüre göre varlık bulmuş ve erkek figür sayesinde bir yer edinmiştir. Tıpkı Zeus ve Hera, Odysseus ve Penelope, Faust ve Gretchen vs.gibi. Böylece kadın figürleri onları inşa eden ataerkil kodların içerisinde doğmuş olur, ataerkil kodlar ile anlam kazanmış, eril özne tarafından dayatılmış, özne düşüncesinin bir nesnesi olarak tanımlanmış olur. Böylece kadın öteki tarafından tanımlanmış ve tasarımılaşmış ötekinin imgesi olmaya mecbur bırakılmıştır.⁵ Antik Yunan'da ise erkek figürü savaşçı, güçlü, bilge vs. olarak; kadın ise güçsüz, zayıf vs. olarak tanımlanmaktadır. Kadın ve erkekler arasında oluşturulan bu normlar daha sonra doğal üstünlük olarak meşrulaştırılmıştır. Antik dönem boyunca bu zihniyet yapıları ile şekillenmiş olan kadına bakış açısı Hesiodos'un şu sözleri tarafından özetlenmiştir:

* Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Yüksek Lisans öğrencisi.

¹ "Tüm Batı felsefesi tarihi Platon'a düşülmüş bir dipnottan ibarettir.", Alfred Whitehead Process and Reality, p.39, Free Press, 1979

² Gülazer Akın, Cinsiyetçiliğin Yaratımı, Aram Yay., 2017, s. 13.

³ Fatmagül Berktaş, Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın, Metis yay., 2014, s. 16.

⁴ Rullman vd., Marit, Kadın Filozoflar, çev. Tomris Mengüşoğlu, Kabcı Yay, 1996.

⁵ Adriana Cavarero, Platon'a Rağmen, Antik Felsefenin Feminist Bir Yeniden Yazımı, Otonom Yay, 2017, ss. 24-25.

“Takıp takıştırıp, kışını sallayıp
Aklını çelmesin kadının biri
Gözü ambarındadır diller dökerken sana
Ha kadına güvenmişsin, ha bir hırsıza...
Vakti zamanı gelince bir kadın al,
Kız oğlan kız al ki
Doğru bildiğin yola sokabilesin onu...
Erkek için en büyük nimet,
iyi bir karısı olmaktır bu dünyada
En büyük mutsuzluk da kötü karısı olmak
Bir karı boğazından başka şey düşünmez,
Ve erkeği ne kadar güçlü olursa olsun,
Çırasız yakar onu erkenden yıpratır...”⁶

“Mitoslardan Antikçağ dönemine kadar yaşanan bu durumlar kadın ve erkek arasındaki iktidar söylemlerinin nasıl inşa edildiğini de göstermektedir. Toplumsal kimliklerin inşası, içine doğulan toplumlarda varlık bulur. Felsefe tarihinin en önemli filozoflarından olan, felsefe tarihinin ona düşülmüş bir dipnot olduğu söylenen ve birçok felsefi tartışmaya kaynaklık etmiş olan Platon bu nedenle felsefe tarihinde kadının kimlik tanımlanmasında önemi rol oynamıştır. Platon’un en önemli eserlerinden olan *Devlet*, Platon’un kadın hakkındaki görüşlerini, kadının toplumdaki yerini ve konumunu, bir bütün olarak toplumsal hayat ve yaşam hakkındaki görüşlerini içermektedir. Platon ideal devletinde kadın ve erkek rollerini tanımlar. Platon, kadın ve erkeğin doğası gereği farklı oldukları ve aynı rolleri üstlenemeyeceklerini söyler.

⁶ Hesiodos, Hesiodos Eseri ve Kaynakları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Çev. Sabahattin Eyüboğlu ve Azra Erhat, 1977, s. 41.

Çünkü ona göre kadın ve erkek arasında yaradılışları itibari ile inkâr edilemez büyük bir yaradılış ayrılığı vardır ve kadınlara da yaradılışlarına uygun olan işler verilir.

“Erkek cinsi kadın cinsinden şu veya bu sanata, işe yatkınlık bakımından ayrılırsa şunu erkekler yapsın, bunu da kadınlar, diyeceğiz. Ama görürsek ki, aralarındaki ayrılık sadece kadının doğurması, erkeğin de tohum salmasından başka bir şey değildir, üstünde durduğumuz konuda kadınla erkeğin ayrılığını hesaba katmayacağız. Bekçilerimizin karılarıyla birlikte aynı işleri görmeleri gerektiğini ileri süreceğiz.”⁷

Kadının hiçbir işte erkek kadar olamayacağını söyleyen Platon, toplumdaki işleri cinsiyetçi rollere büründürüp kadın ve erkek işleri olarak ayrılmış olmaktadır. Kadın ve erkeğe biçilen toplumsal rol ise kadının doğurması ve erkeğin ise tohum salması olarak ifadelendirir. Kadın işleri üzerinden belirleme yaparak kadını dikiş diken, çörek pişiren ve salça yapan bir kişi olarak tanımlar⁸ ve bunları kadınların işleri olarak belirler. Belirli kadınlık ve erkeklik ölçüleri oluşturur. Bu belirlemeye göre varılabilecek sonuç şudur ki kadın yaradılışı itibari ile zayıf erkek ise kuvvetlidir. Platon’a göre savaşta olan, yani toplumu için faydalı olan, erkek daha çok kadınla yatma hakkı kazanır. Buradan hareketle söyleyebiliriz ki Platon’da kadınlar bir ödül olarak, bir eşya gibi üzerinde hak kazanılan ve sahip olunabilen bir şeydir. Yaşamın ve toplumun bütünü cinsiyetçi algılar ile biçimlendiren Platon, kimler arasında evlilik yapılabileceğinden tutalım da kadın ve çocukların ortak olacağına kadar her konuda söz söylemiştir. Baba belli olmadan anne ve çocuğun ortak olduğu bir toplumda da doğal olarak kadın annelik rolü ile direk olarak özdeşleştirilmektedir. Yani çocuğa bakan kişi meta gibi erkeklere sunulur. Bir kadınla yaşanan cinsel birliktelik hak olarak görülür. Kadın ve erkek arasında yapılmış olan bütün iş bölümlerinde erkek üstün tutulmaktadır. Platon eserlerinin hemen hemen hepsinde kadına dair bir diyalog geçtiğinde kadınları aşağılamaktan ya da aşağılayıcı benzetmeler yapmaktan çekinmemiş, kadına dair yapılan alaycı ve aşağı taklitlere yer vermiştir. Örneklerindeki benzetmelerden yola çıkacak olursak kadınları erkeklere ait varlıklar olarak ve evli kadınları ise eşlerinin varlıkları üzerinden tanımlamaktadır. *Timaios*⁹ diyalogunda erkek cinsinin üstünlüğünden ve kadın cinsinin varlık hiyerarşisinde köle ve hayvan arasında bir yerde olduğundan, *Şölen*¹⁰ diyalogunda ise kadınların akıl gücü bakımından erkeklerden daha aşağı olduğundan bahseder. Platon kadınlardan sevgi ile söz ederken kadının görevlerini eşini mutlu etmek, çocuklara bakmak ve ev hayatını düzenlemek olarak belirler. Toplumda hiçbir rolü olmayan, yaşam için başka bir amacı olmayan bir kadın profili çizer.

⁷ Platon, *Devlet*, çev. S. Eyüboğlu & M. A. Cimcoz., İş Bankası Kültür Yay., 2016, s. 156.

⁸ A.g.e., s. 157 (455 d)

⁹ Platon, *Timaios*, Çev. Erol Güneş ve Lütfi Ay, Sosyal Yay., 2001, 42 a-d.

¹⁰ Platon, *Şölen*, çev. Cenap Karakaya, Sosyal Yay., 2000.

Platon kadını toplumda cinsiyetçi roller içerisinde tanımlamış, kendi normları çerçevesinde biçimlendirmiş ve hiçbir felsefi diyalogunda kadına yer vermemiştir. Kadınlardan iyi ya da kötü, sevgi ya da nefret ile nasıl söz edilirse edilsin Antik dönem boyunca kadınlar sınırlandırılmış ve bu sınırlar içerisinde hapsedilmiş kadın daha kendi varlığını tanıma ve bu bağlamda kendini tanımlamayı gerçekleştirmeden kendisini belirli kalıplar içerisinde bulmuştur. Kadını çocuk ve ev işleri ile sınırlandırılmış ve yemek, ev işleri, çocuk bakımı gibi işlere potansiyel olarak, doğası gereği uygun varlık olarak ele almıştır. Platon'dan hareketle felsefe tarihindeki cinsiyetçi normlar sonucunda kadın özne değil, baskı altına alınması ve sınırlandırılması gereken zayıf, kaos, karmaşa, ikincil olarak tanımlanmaktadır. Aslında burada çok büyük bir ironi de karşımıza çıkmaktadır. Platon kendisinin hocası olan Sokrates'i esas almış ve sahip olduğu bilgilere hocası Sokrates tarafından sahip olmuştur. Felsefe tarihinde yer edinmeyen ama Platon'un diyaloglarında kısmi olarak geçtiği kadarı ile ve sonrasında inceleme yapılan kaynaklarda da görüyoruz ki Sokrates'e iki kadın filozof öncülük, hocalık yapmıştır. Bunlar Diotima ve Milet'li Aspasia'dır. Felsefe tarihinde Platon'un düşünceleri önemlidir, çünkü Platon kendisinden sonraki uzun bir dönemi etkileyen, felsefenin mihenk taşı olan önemli bir düşünürdür. Platon'un kadına dair yaptığı bu tanımlamalar, kadın hakları ve kadın-erkek ilişkileri çerçevesinde ele aldığı düşünceler, çağdaşlarını ve kendisinden sonra gelen düşünürleri kadın konusu bağlamında olumsuz olarak etkilemiştir. Bugün kadının toplumsal alanda yeterince söz sahibi olamaması, güç olamaması, sınırlı anlamda bir faaliyette bulunması Antikite'den bugüne ataerkil sistem tarafından bilinçli olarak yapılmıştır. Kadınlar toplumun her alanından dışlandığı gibi sosyal bilimlerin hiçbir alanında da özel olarak ele alınmamıştır. Toplumun her alanında kendi sorumluluklarını kendisi üstelenen ve kendi var oluş mücadelesini veren kadın, erkeğe dair bir uğraş alanı olarak şekillenmiş olan felsefe içerisinde kendi ifade zeminini kendisi yaratacaktır.

Karanlıkta Kalan Sese Işık Olmak: Sosyoloji ve Kadın Araştırmaları

Halide Türkoğlu

*"Ezilen gruplar, eğer yaşamlarını sürdürmek istiyorlarsa, kendilerini yönetenlere karşı ezilmişliklerinin her günkü gerçekliğinin tamamıyla bilincinde olmanın yanı sıra, yönetici grupların yoksun oldukları bir özelliği geliştirmek zorundadır"*¹

*"İki olarak meydana geliriz -birbirinden farklı olan iki- fakat aramızdaki ilişki, doğduğumuz andan itibaren ne temsil edilebilir ne de anlatılabilir."*²

Günümüzde devletlerin 'milliyetçilik' ve 'cinsiyetçilik' üzerinden yeniden yükselişe geçen iktidar biçimleri kadına, doğaya ve topluma karşı saldırılarıyla demokrasi sorunsalının gündemidir. Gündelik hayatın her yönüne sızan şiddet biçimleri yaşam hakkını ve yaşam alanlarını toplumsallığa kapatmanın yoğun çabası içinde. Bugün dünyanın büyük bir coğrafyasında devletlerin diktatörlük eğilimleri, korku imparatorluklarının oluşturdukları savaşlarla, insan ve doğa tarihsel olarak yok olmanın eşiğindedir. Halklar ve doğa, 5000 yıldır aynı egemen erkek aklın esaretini ve sömürgeciliğini yaşamaktadır. Kapitalist Modernitenin paydaşları olan, başta devletler olmak üzere birçok eril ve militarist mekanizma, iktidar stratejilerinde milliyetçilik, cinsiyetçilik, dincilik ve bilimcilikle kendi 'meşru söylemi' ve 'meşru eylemi', toplumsal yıkımların böylesine derin yaşanmasına neden olmuştur. Buna karşın; bunun çözümlemesini yapan, sar-san ve öz savunmasıyla karşı duran demokratik güçlerin varlığı da söz konusudur.

¹ Marie Mies, "Feminist Araştırmalar için bir Metodolojiye Doğru", içinde Kadın Araştırmalarında Yöntem, der. Çakır, S. & Akgökçe, N. Sel Yay., 1995. s.51

² Luce Irigaray, Başlangıçta Kadın Vardı, Pirhan Yay., 1.baskı 2014. s:101

Ortadoğu coğrafyasında bin bir türlü hile ve kurnazlıkla yürütülen ‘efendilik’ savaşlarında tarihin defalarca kendisine yabancılaştığı bir tekerrür gerçekliği vardır. Tüm dünyanın içine düştüğü bu savaşın aslında insan, doğa ve toplum nezdinde yürütülen bir savaş olduğu ve egemen güçlerin yaşama karşı barbarlığı nasıl savunduklarını tarihsel ve sosyolojik açıdan incelemek mümkündür. 21. yüzyılın kapitalist modernitesi böylesine derin bir krizin içinden cinsiyetçiliği, milliyetçiliği ve yer yer dinciliği pekiştirerek çıkmanın hevesindedir. Ancak tam da bu noktada direnen cephelerin kimliği özgür, eşit ve demokratik bir yaşamı örgütlenme ile başta kadınlar olmak üzere sistem karşıtı demokrasi güçlerinin yoğun mücadeleleri kadınlar ve halkların kazanımları açısından önemli bir çıkış oluşturmaktadır. Bu yüzden egemen erkek aklın ürettiği, evrensel ve toplumsal olduğunu iddia ettiği sosyolojik çözümlemelerin sorgulanması kadar, alternatif çözüm mekanizmalarının oluşturulması başta kadınlar olmak üzere tüm toplumun içine düştüğü krizlerden çıkmak için önemsenmelidir.

Kapitalist modernite ideolojisinin bilim üzerindeki tahakkümü toplumsallık ve doğa üzerinde bilmelerimizde hakikat yitimine neden olurken, 5000 yıldır inşa etmeye çalıştığı ırkçılık, sınıf, cinsiyetçilik ve sömürgecilik yapıları kurnaz adamın elinden kadın, doğa ve halk kırımlarının yaşanmasında yükselişe geçmiştir. Bu yüzden hakikat gizlenmiş olan kadın toplumsallığı ve doğası olarak tüm yaşamın deneyimlerinden süzülüp derin bir düşünce ve yaşam duygusuyla ortaya çıkabilecekken, kimi zaman yanılgılarımız, kimi zaman ezenin ve sömürenin bilinciyle düşünme egomuz, hakikatin görülmesinde engel olmuştur. Erkek egemen sistem, kadın kültürünü ve doğasını mitoloji, felsefe, din ve bilim ekseninde değişime uğrattırken, inkâr ve asimile etme mekanizmasını cins kırımından yürütmüştür. Kadın toplumsallığının ve doğanın parçalanması, sömürgeci zihniyetin hakimiyet arzusu /aklı tarafından kadın hakikatinin karartılmaya çalışılmasıyla birlikte devletli uygarlıkla zirveye çıkan sorunların ve sancılarının en temel nedenleridir. İlk sınıfın, ilk kölenin, ilk ezilenin ve ilk sömürgecinin kadın olduğu gerçekliğine karşın, bu anlamda çalışma yapan sosyolojinin kadından bu kadar uzak durması sosyolojinin toplum çözümlemelerinde ve sorunlarında içine düştüğü krizden çıkamamasının gerçekliğidir. Kadınların bin yıllardır maruz kaldıkları işkenceler ve şiddet biçimleri, toplumsallıktan dışlanmaları, sömürülme ve ezilme yönleri sınıf, kimlik, ırk ve ideolojik sorunlarının çözümlenmesi açısından kapsamlı bir çalışma alanıdır. Kapitalist Modernite çizgisinde bilimin paradigması olan pozitivizm ve genel sosyoloji kuramlarının post-modernizm ekseninde sorgulanmaları ve oluşturulan yaklaşımın sonucu toplumsallığın ölümüne karşılık gelmiştir. Bu sorgulamaların yoğunlaştığı 90’lı yılların tartışmalarıyla politik düzlemde tikellik argümanı da günümüzde, hem bireyin hem de toplumun sonunu getiren ve kapitalist modernitenin soluk almasına imkân veren kuramlar olmuştur. 21.yüzyılın ruhu tikel öznel ile birlikte toplumsallığın yaşamsallaştığı yeni hareket ve bakış açılarıyla yeniden dünyada güçlü bir pratiğe sahiptir. Kimlik, sınıf, cins ve doğa hareketleri karmaşık bir ağ gibi bütünsel bir çalışmayı pratik olarak sürdürebilecek bir güce kadın hareketleriyle ulaşmıştır. Bu yüzden 21. yüzyıl kadın yüzyıldır çıkışıyla,

toplumsal değişim ve dönüşümün misyonunu üstlenen bir hareket olarak Rojava’dan Latin Amerika’ya, Hindistan’dan Polonya’ya birçok cephede mücadele geliştiren ve sosyal bilimlere ilham olacak eylemsellikler bulunmaktadır. Ancak var olan bilgi sosyolojisi tüm bu deneyimleri yorumlamada yeteri düzeyde farkındalık geliştirememiştir. Halen Max Weber’in bilime ve topluma yaklaşım etğinin içinde kaldığımız söylenebilir. Weber, bilimle toplumsal pratiğin ayrı tutulmasını vurgularken, feminist kuramcılarının eleştirel baktığı bu ilke, bilim ve aktivite kadınların ulaşmayı arzuladığı ancak bir türlü gündelik hayatlarına yerleştiremediği bir durum olmaya devam etmektedir. Şöyle ki bilim gündelik hayatımıza dokunmıyor ya da gündelik hayatımızı var olan bilmelerle bütünleştirmiyor ve sorunlarımıza çözüm üretmede yetmezlikler yaşamaktayız. Diğer bir deyişle demokrasi istiyoruz ancak demokrasiyi toplumsal cinsiyet eşitliğine dönüştüremiyoruz. Kavramlar, dil, metinler, göstergeler, davranışlar yani bireyselliğin ve toplumsallığın simgesel düzenini oluşturan araçları hem tarihsel açıdan incelemek, hem de kadın ve toplum doğasını aydınlığa çıkaracak tartışmalar üretmek gerekmektedir. Doğru bir sosyolojinin toplumsallığın özünü oluşturan kadın gerçekliğine ulaşma noktasında böyle bir görevi bulunmaktadır. 300 yıllık feminist mücadele bu noktada kuramsal ve politik anlamda biz kadınlara önemli bir miras bırakmıştır. 1. dalga feministlerin mücadeleleri ile kadınların kamusal alanda eğitim, ekonomi, hukuk ve siyasi alanda haklar elde etmeleri ile 2. dalga feministlerin geliştirdiği eylem ve kuramsal sorgulamalarla kadınlar toplumsal cinsiyet, cinsel farklılıklar ve beden politikaları ekseninde mücadeleler geliştirerek kazanımlar elde etmişlerdir. Bir yandan kamusal hakların elde edilmesi diğer yandan kadına yönelik şiddet, ensest, ve tecavüze karşı mücadele alanları yaratmaları ile birlikte, 90’lı yıllarda farklılıkların toplumsal cinsiyet kategorisinde ezilme ve sömürülme biçimlerinin yeniden sorgulandığı yeni kuramlar geliştirilmiştir. 21. yüzyılda kadın hareketleri ve feminist kuramlar, yerel ve farklılıklar üzerinden hem akademik çalışmalar hem de program ve aktiviteler gerçekleştirmiştir. Ancak bu kadar muazzam feminist bilgi ve literatüre sahip olan biz kadın hareketlerinin sorunlarımızı çözümlemede ve değişimi yaratmada eksik kaldığımızı da gözden kaçırmamak gerekir. Doğru bir sosyoloji için kadının yaşamla ilişkisi, kadının doğayla ilişkisi ve toplumla ilişkisini bütünsel olarak açığa çıkarmak önemlidir. Ancak mevcut sosyolojinin feminist tartışmalarla nasıl ele alındığını ve önerilen feminist araştırma yöntemlerini kısaca ele almak tartışmalarımızı güçlendirecektir.

Toplumsal cinsiyet çalışmaları, 1970’lerden itibaren bilimin sorgulanması noktasında ciddi bulgularla ortaya çıkmıştır. Bu alandaki araştırma ve çözümlemeler kadın mücadelesinin tarihsel ve güncel kazanımlar elde etmesinin yanı sıra kadınların ideolojik anlamda öz savunmalarını güçlendirmiştir. Elbette ki son 30 yıldaki toplumsal cinsiyet argümanları sosyal bilimlerde yeni paradigma arayışlarını körüklese de egemen bilim anlayışı ‘nesnellik’ iddiasının tek mantıklı ve tek cinsiyetli kimlik anlayışından vazgeçmemekte ısrarcı görünmektedir. Toplumsal cinsiyet çalışmalarıyla yakından ilgisi olan bilimlerden biri de sosyolojidir. Erkek egemen zihniyet ile inşa edilmiş kadınlık ve erkeklik

rollerinin oluşturduğu sosyalleşme süreci/oluşumu, kadın-erkek ilişkileri kapsamında, aile, din, eğitim, siyaset, ekonomi, medya, sanat ve sağlık gibi kurumların sosyolojisi yapılırken neleri dahil ettiğimiz ya da neleri dışarda bıraktığımız bize çözümlemelerimizin kimliğini sunmaktadır.

Toplumbilim çalışmalarının moderleşmeci bilimin paradigması olan pozitivistin araştırma yöntemi ile ortaya çıktığı süreçten günümüze, sosyoloji kuramları feminist ve toplumsal cinsiyet çalışmaları dışında kadınları hesaba katmadan toplumbilimine yaklaşmıştır. Sosyoloji dünyasında bir nevi kadın yoktur, aslında bu durum toplumların egemen zihniyetiyle yakından ilişkilidir. Görünmeyen kadın gerçekliği sosyoloji kuramlarına da bu şekilde yansımıştır. Antropolojinin ve arkeolojinin kadın bakış açısıyla yorumlanmasıyla birlikte, ilk toplumsallığın kadın etrafında geliştiğini artık biliyoruz! Ancak sosyolojinin kadına yabancılaşarak bilmeye başlaması, toplumu oluşturan kurumlarda cinsiyetçiliği pekiştirerek bilimsellik iddiasında bulunması ve her şeyden de önemlisi kadın çalışmalarına, feminist metodolojiye ve kadın sosyolojisine yönelik genel sosyolojinin nesnellik kaygıları kapitalist modernite bilimciliğinin kurnazlığını taşımaktadır.

Sosyoloji araştırmalarında veri analizlerinin nitel ve nicel yorumlanmasında erkek eksenli bir bakış vardır. Araştırmanın nesnesi de öznesi de erkek kimliklidir. Gündelik yaşamın içinde kadın ve erkek olarak rollerimizle bir şekilde yaşamın içinde farklı etkilenme, ezme-ezilme, sömürme-sömürülme ve ölme-öldürülme biçimlerine maruz kalıyoruz ancak yaşamın anlamlarını çözümlemekte eril bakış açısıyla dünyaya bakmamız bekleniyor.

Araştırmacı da aynı şekilde örnekleminde her ne kadar kadın-erkek verileriyle toplumu oluşturan kurumların ve ilişkilerin analizini yapsa da sorduğu sorudan, sorduğu alana kadar dolaylı veya doğrudan erkek üzerinden toplumbilim çözümlemesi yapmaktadır. Örneğin hane geliri araştırmalarında erkeğin geliri baz alınır, kadının çalışmaması bir yoksulluk ve yoksunluk olarak görülmeyle kadın bu alanda ne nesne ne de özne olarak var olabilir. Kadının ev içindeki görünmeyen emeği hiçbir zaman sosyoloji kuramlarında yer almaz, bu konu her zaman için sosyoloji de feminist yaklaşımların konuları arasında kalarak sosyolojinin ötekisi olarak kendini gösterir.

“Yerleşik sosyal bilim metodolojisine feminist kuramların yönelttiği temel eleştiri, mevcut bilimlerin erkek bakış açısının bir sonucu olduğu ve dolayısıyla kadın deneyimini hesaba katmadığı noktasındadır. Bu eleştiriye göre, insan bilgisi büyük oranda deneyim üzerine kurulmaktadır. Kuşkusuz insan deneyimi; kişilerin giriştikleri eylem, içinde bulundukları sosyal bağlam ve kurdukları ilişkilerin türüne göre farklılaşmaktadır.

deneyim üzerine kurulmaktadır. Kuşkusuz insan deneyimi; kişilerin giriştikleri eylem, içinde bulundukları sosyal bağlam ve kurdukları ilişkilerin türüne göre farklılaşmaktadır. Bu çerçevede feministlere göre, tarihsel olarak kadınların deneyimleri erkeklerinkilerden sistematik biçimde farklılaşma göstermektedir. Yerleşik kurumsal nitelik taşıyan bilgiler, insan deneyiminin sadece bir bölümünü, yani erkeklerin deneyimini içermektedir. Feministlere göre, bunların insanlığın ortak deneyimi olarak kabul edilmesi, hem insan bilgisi hem de sosyal hayat üzerinde tahrip edici sonuçlar yaratmaktadır.”³

Sosyal araştırmalarda, araştırmacı genel olarak üç yöntem kullanmaktadır: verileri toplama teknikleri ya verileri dinleyerek/sorgulayarak, davranışları gözlemlemek ve tarihsel geçiş ve kayıtları gözden geçirip incelemektir. Bu üç yöntem, ister eleştirel olsun ister feminist bakış açısıyla yapılsın isterse de pozitivist ilkeleri benimsemiş olsun sosyal bilim alanında çalışan herkesin kullandığı yöntemlerdir. Sosyal araştırmaların feminist bakış açısıyla yorumlanmasına dair geliştirilen feminist yöntem ve uygulamalardan biri eko feminist olan Marie Mies tarafından ortaya konulmuştur. Mies’a göre, eğer kadın çalışmaları, kadınların özgürlüğü için bir araç olarak kullanılacaksa pozitivist, niceliksel araştırma metodolojisini eleştirmesi gerekir. Mies’in deyişiyle “yeni şarap eski şişelere doldurulmamalıdır.”⁴ Mies, aynı zamanda bir feminist aktivist ve feminist yöntem üzerine çalışan bir sosyologtur. Kadın aktivitesi ve bilginin iç içe geçmesi gerektiğini ve nesnellığe karşı bilinçli taraflılığı savunur, salt düşünceye dayalı “seyirci bilgisini” eleştirir. Dorothy Smith, feminist bir metodolojinin yanı sıra çalışmalarında “kadın sosyolojisine” vurgu yapar. Dorothy Smith’in projesi, feminist araştırma pratiğinin kadınları, gündelik gerçekliklerini oluşturan sosyal ilişkiler ve sosyal süreçlerin yorumlayıcısı olduğu kadar oluşturunca olarak da asla gözden kaçırmadığı bir ‘kadın sosyolojisinin’ kurulmasına katılmaktır. Burada, feminist kadın sosyologlar, inceledikleri kadınların gündelik dünyasıyla aynı kritik düzleme yerleşirler. Smith, kurumsal ve sosyal ilişkilerin düzlemlerinin her birinde kadının söz konusu olduğunun farkındadır. Toplumsallık ilişkisi üzerinde durur. Bu sosyolojinin hedefi, “toplumsal”ı henüz egemenlik ilişkileri içinde tanımlanmamış, yaşama alanının yaşantılarında belirlediği haliyle keşfetmektir. Smith’in, Kurumsal Etnografya olarak adlandırdığı yeni bir sosyal bilim önerisi ilk etapta kadınların gündelik hayatını sorunsallaştırarak başlasa da kadınlar için sosyoloji çalışmasını sonraki dönemlerde “insanlar için sosyoloji” olarak dönüştürmüştür. Feminist kuramlar, kadınların gündelik deneyimlerini sosyal bilimsel çalışmalarda başlangıç noktası olarak almaktadır. Pozitivistlerin değer vermediği kişisel deneyim ve gündelik bilginin önemi üzerinde dururlar. Güç eşitsizliğine karşı çıkar, marjinal kişileri

³ Sevinç Güçlü, Feminist Metodoloji Tartışmaları, Mediterranean Journal of Humanities II/1, 2012, 107-120

⁴ Marie Mies, “Feminist Araştırmalar için bir Metodolojiye Doğru”, içinde Kadın Araştırmalarında Yöntem, der. Çakır, S. & Akgökçe, N. Sel Yay., 1996, s. 48-63

ve kadınları güçlendirirler. Feminist metodolojinin en belirgin özelliği, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet eşitsizliğini görünür kılması, deneyimlenmesi, ona ses olması, kadınlar için araştırma olması itibarıyla aktivizm ile iç içedir. Geleneksel yöntemleri eleştirir ve katılımcı metodu benimseyerek araştırılan-arştırmacı ayrımını reddeder.

Çağdaş, Post-modern ve Post-kolonyal (sömürge sonrası) tartışmalar ile feminist metodoloji, Batı merkezci, beyaz kadın olarak cinsler arası hegomonik ilişkiler içerisinde olduğu tespitiyle yeniden sorgulanır. Bu sorgulamayla feminizm de modernizmin bir üst anlatısı gibi reddedilir. Toplumsal cinsiyet ve cins eşitsizliği ilişkileri sınıf, ırk, etnik kimlik ve dini inançlar gibi kategorilerinde kadınlar arasında yeniden eşitsizlik ürettiği ve feminizm anlatımlarının bunu yok saydığı üzerinden post-modernist feministler tarafından eleştirilir. Bu yüzden feminist metodolojinin sanıldığı aksine eşit konumda bir araştırma yöntemine sahip olmadığının üzerine yeni sorgulamalar başlar. 1990'ların post-modern ve sömürge sonrası feministleri için bilgiyi kimin ürettiği ile ilgili sorularla -bilen kişi kim olabilir, kimin bilgisi ve kim, kimin için konuşuyor?- kadın ve iktidar alanı sorgulanır. Post-modernist ve post-yapısalcı feminizmin feminist araştırmalara hem eleştirel hem de katkı boyutuyla birlikte ele aldığımızda kullanılan yöntemde dört kavram karşımıza çıkar: dil, söylem, farklılık ve yapı-çözümdür. Burada kadın ve erkeğin metinlerde nitelik ve özellikleri nasıl dile getirildiğine odaklanılır. Kadın ve erkeklere yönelik kültürel tiplerin ve söylemlerin ikilemler üzerinden nasıl gösterildiği ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ve kodlamalarının nasıl retorik bir biçimde sürdürüldüğü üzerine yoğunlaşılır. Kadınların ikincil konumlarının sosyal, siyasal ve ekonomik yapılardan değil, dilin kendisinden kaynaklandığını iddia ederler.

Gündelik hayatın sosyolojisinin inşa edilmiş kadın-erkek kimliklerini sorgulayarak başlamak, iktidar stratejilerini her düzlemde çözümlemek, sosyolojik çalışmalar da yeni yaklaşımlar geliştirmiştir. Post-kolonyal ve post-modern feminizmler gibi kadın deneyimlerinin bilimsel, felsefi ve politik tartışmalarının sosyolojik çalışmalara yansıdığını söylemek mümkündür. Ancak tüm bu çıkışlar, sorunun çözümüne reçete bulmaya ulaşacakken reçetenin kendi elimizle yok edilip, umursamaz bireyci anlayışların kurumsallaşmasına yol açmıştır. Çare var, çaresiz değiliz ama yapmak istemiyoruz! Post-modernizm bir yandan uyandırırken diğer yandan korkuların titremeleriyle kendi labirentinde yaşamaya devam eder.

Kadın çalışmaları ekseninde diğer bir tartışma alanı olarak, çevre olarak konumlandırılan kadın ve doğa ilişkisi tartışmalarıdır. Feminist tartışmalar arasında soruna en yakın, bütünsel bir bakış açısı geliştirmekte ve kadın çalışmalarına metodolojik olmasa da perspektif sunma açısından ekofeminizmlerin çok önemli katkıları olmuştur. Bu alandaki en temel soru, **“kadın ve doğa arasında bir ilişki var mıdır”** sorusudur. *“Kültürel ekofeministler böyle bir ilişkinin hem kültürel hem de biyolojik düzlemde varlığını iddia ederler; materyalist ekofeministler ise bu ilişkinin sadece sosyolojik bir düzlemde var olduğunu savunurlar. Her iki yaklaşım da erkek egemen düzenin kadını ve doğayı çevre (periferi anlamı da dahil) olarak*

*konumlandığını, değersizleştirip araçsallaştırdığını düşünürler. Bu gerçeğe karşısında materyalistler, sosyal inşa olarak bu konumlandırmanın bir yazgı olmadığını düşünür, doğaya ve kadına sahip çıkıp patriyarkal kapitalizme karşı direnişe geçmeyi hedeflerken, özçüiler kadın ve doğaya sahip çıkıp romantize ederek erkeğin dünyasına sırt çevirirler...”*⁵ Post-yapısalcı ekofeminizm tartışmaya dahil olarak hem kültürel ekofeminizmin realizminden hem sosyal inşacı materyalistlerin nominalizminden ayrı bir cinsiyet kuramını devreye sokar. Burada artık cinsiyet toplumsal cinsiyet ayrımı mesele olmaktan çıkar, bedenin kendisi sorun haline getirilir. Sadece kadın kimliği istikrarsızlaştırılmakla kalmaz; aynı zamanda doğa da sabit, sömürülen ve savunulması gereken bir kategori olmaktan çıkıp, belirsiz, müdahil ve aktif bir hal alır. Eko-feminizmler, ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet ve doğa üzerinden işleyen dört sömürü biçimiyle de hesaplaşmıştır. Van Plumwood, “Feminizm ve Doğaya Hükmetmek” adlı kitabında, hem insan hem de doğa üzerindeki tahakkümün eleştirisi için ortak, bütünlüştürmüş bir çerçeveye, ırk, sınıf ve toplumsal cinsiyet çözümlemesinden yararlanan genişletilmiş bir feminist kuramın bünyesine dördüncü bir çözümleme kategorisi olarak doğayı da katacak bir çerçeveye ihtiyaç olduğunu belirtir.

Tüm bu tartışmalar ekseninde kadın ve hakikat, kadın ve doğa, kadın ve ontoloji, kadın ve epistemoloji, kadın ve politika, sorgulamaları iç içe geçmektedir. Feminist hareketler tarihsel açıdan incelendiğinde ilk etapta, feminist teori ve bilginin feminist hareketler tarafından oluşturulduğunu görmekteyiz. Yani feminist akademik çalışma yapan aynı şekilde feminist örgütlenmenin içinde de yer almaktadır. Ancak günümüzde hem dünyada hem de Türkiye’de feminist teoriler ve hareketler ayrılmaktadır. Yani bugün üniversitede feminist akademik çalışma yapanlar herhangi bir feminist örgütlenmenin içinde yer almadan kadın çalışmalarını nesneleştirebilmektedir. Bu da feminist politika üretmenin önünde engel teşkil edebilmekte, kadın mücadelesinin öz dinamiklerini ve toplumsallaşma meselelerini anlamakta zorluklar oluşturmaktadır. Post-modernist feminizmin içine düştüğü kayboluş bu alanda kendini daha net göstermektedir. Kadın hareketlerinin kendi akademilerini oluşturmaları bu bağlamda tartışılması gereken en önemli konulardan biridir. Şimdiye kadar tartıştığımız feminist teoriler ve metodolojilerin çıkış noktalarını kadın eylemsellikleri ve deneyimleri oluştururken; kadınların tarihi artık üniversitelerin akademi kürsülerinde ve kütüphanelerinde kalmaktadır. Burada toplumsallaşma sorunu kocaman bir çelişki olarak durmakta. Toplumun yarısının sistematik anlamda ezildiği, sömürüldüğü, parçalara ayrıldığı ve her gün katledildiği gerçekliğine karşın ideolojik bir öz savunma bağlamında feminizmlerin kadın ve toplumla bütünlüşmemesi, erkek egemen sistemin kurumsallaşmalarını dönüştürememesi kullandığımız yöntemler ve bilmelerin yeniden sorgulanması gerçekliğini önümüze bir ödev gibi sunmaktadır. Jineoloji tartışmaları tam da bu ihtiyaçtan sosyoloji ve kadın ilişkisini

⁵ Metin Demir, Çevre Olarak Konumlandırılmış Kadın ve Doğayı Birlikte Düşünmek: Ekofeminizm, Doğu –Batı Düşünce Dergisi, sayı :63, 2012

önemsemektedir. Kullanılan araçların üzerinde durmaktadır. Amaç ve araç sorunsalı üniversitelerde kadın araştırması yapan akademisyenlerin içine düştüğü en temel yanılgılardan biridir. Sermaye ve devlet destekli kadın kürsüleri, artık kadın araştırmaları yapmayı kadın özgürlüğü açısından bir araç olarak görmekten ziyade, kadın araştırmaları akademik tekelciliğin gelişmesinde, kadın ve toplumsal hareketlerin başarıya ulaşması noktasında, her hangi bir derdi olmayan akademisyenlerin oluşturduğu birimlere dönüşmektedir. Yani başında gelişen ve isyan eden kadın hareketlerinin eylemselliklerini ve örgütlenme mekanlarını neredeyse tanımayacak kadar da yabancılaşma sürecini yaşamıştır. Keza kadın hareketleri de kendi devrimsel tarihlerini, tarihsel hakikatini görme ve strateji üretmede hafızasını oluşturmaktadır. Sistemin yaralarını sarmak tek başına çözüm olmadığı gibi bu bazen en çok devlete ve kapitalist moderniteye yaramaktadır. Bütünsel bir sistem karşıtlığı, kimliklerin öznelliğiyle ve toplumsallığıyla birlikte ele alınmalı, buna dair özgün ve özerk akademilerin oluşturulması aciliyet teşkil etmektedir. Jineoloji tam da burada böyle bir perspektifle kendini ortaya koyuyor. Kadını sosyolojinin özü olarak ele almak, sosyolojinin yaşadığı krizleri çözümlemekle birlikte eşit, demokratik ve özgür yaşamın toplumsallığını ve kurumsallaşmasını sağlamak demektir. 21. yüzyıla damgasını vuran kadın hareketlerinin öznel ve bütüncül kazanımlarının kadın bakış açısıyla değerlendirilmesi, ezenin ve sömürenin aklından kurtulma deneyimleri açısından kadın çalışmalarına ve sosyolojiye katkısı olacağı kadar, demokratik modernitenin politikalarını da oluşturacaktır. Bastırılmış ve toplumsal olarak görünmez kılınan kadın varoluşuna karşın, eril sistemin dayattığı kimlik, cinsel ve beden politikalarına karşı

Kadını sosyolojinin özü olarak ele almak, sosyolojinin yaşadığı krizleri çözümlemekle birlikte eşit, demokratik ve özgür yaşamın toplumsallığını ve kurumsallaşmasını sağlamak demektir. 21. yüzyıla damgasını vuran kadın hareketlerinin öznel ve bütüncül kazanımlarının kadın bakış açısıyla değerlendirilmesi, ezenin ve sömürenin aklından kurtulma deneyimleri açısından kadın çalışmalarına ve sosyolojiye katkısı olacağı kadar, demokratik modernitenin politikalarını da oluşturacaktır.

mücadele geliştirmenin yanı sıra kadın, doğa ve toplumsal ilişkilerle bütünlüklü bir sosyolojinin imkanlarını, jineoloji tartışmalarıyla birlikte ele almak gerekir. Jineoloji sosyolojiye nasıl bakmakta, neden kadını sosyolojinin özü olarak görme bağlamında yola çıkmaktadır? Feminist hareketlerin ve çalışmaların sosyal bilimlere katkısı ve yeni düşünme biçimleri elbette ki bilgi noktasında biz kadınlara muazzam cevaplar sunmaktadır. Ancak gerçeklik ekseninde baktığımızda cevapların taraftarlığı ve cevaplara dair üretilen sorgulamalar bir labirente kayboluş gibi aydınlığa çıkmamızı zorlamaktadır. Kimi kez kapitalist modernitenin derin kurnazlığıyla oynadığı sisteme entegre etme ağlarının içinde yanılışmalar yaşanmakta ve feminizmlerimiz bazen bir üniversite kürsüsünde falanca şirketin etiketine bağımlılığıyla yaşama tutunarak kadın hareketlerinin özlerinden uzaklaşmaktadır. Ya da kadın hareketleri 'anlık' zamanlar içerisinde

sistemin sonuçlarıyla uğraşırken; geçmiş deneyimlerinin, tarihine ve bilmelerine yabancılaşarak her gün sistem tarafından parçalı duruşların örgütsüzlüğüyle ve reformist talepleriyle yutulmak istenmektedir. Ancak kadınların tarihleri çok eski bir direniş geleneğine sahiptir. Kadınların ilk toplumsallığı oluşturmaları, bugün uygarlık denen ancak gelişimini kadın elinden var eden ve sonrasında kurnaz erkekliğin kadına karşı kullanmış olduğu tüm toplumsal üretimler kadının bilgi ve deneyimlerinden oluşmuştur. Tıp, ekonomi, ekoloji, sözlü edebiyat, dengbeçlik, tarım, ilk müzik enstrümanları ve daha birçok bilimsel buluş kadınların buluşudur.

Yaşadığımız yüzyılda kaostan çıkışın en verimli çözümlerini sunmaya en yatkın ve gönüllü kesimler kadınlar olacaktır. **“Kadındaki sosyal gerçeklik toplumdaki sosyal gerçeklikle paraleldir.”**⁶ Kadın dünyasını, doğasını, değerlerini karartan olgularla toplumsal hakikatleri karartan olgular aynıdır. Kadın eksenli bir sosyolojiyle, özgürlük sosyolojisi ile aslında bugüne kadar kadın doğasının ve hakikatinin nasıl karartıldığını yorumlama yöntemi olarak tekrardan incelenmesi gereken mitolojik, felsefi, dini, ideolojik ve bilimsel düşünce yapıları kadın gözüyle gözden geçirilmelidir. Yapısal çözümlerlerin hem kadın hem de toplumsal sorunların çözümünde sosyoloji, kadın aydınlanmasına ihtiyaç duymaktadır. Toplumsal cinsiyetçilik ideolojisinin aşılması kaba retçi anlayışla mümkün olmadığı yaşadığımız deneyimler ışığında görülmektedir. Erkeklik ve kadınlık rollerini reddetmek kadar yerine neyi koyduğumuz da önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmakta. Aile yerine nasıl bir erkek-kadın ilişkisi gibi birçok toplumsal ilişkiler önümüzde cevaplanmayı beklemektedir. Kadın doğası ve hakikati noktasında çalışma yapılırken unutturulmaya çalışılan kadın değerlerini açığa çıkarmak, kadını toplumsal doğanın özünde aramak gerekir. Kadın ve toplumsallık ilişkilerini görmezden gelmeden kadın eksenli toplumsal ve ekolojik bakışın insan toplumsallığını oluşturan ilk bilgelik davranışı olduğunun bilincinde olarak, kadın değerlerini ve politikalarını oluşturmak sosyolojinin bir çıkış noktası olabilir. Kadın eksenli bir toplum bilim çalışması ekolojik ve kadın eksenli bir topluma ışık olmaktadır. Kadın ve ekoloji eksenli bir toplum, etik ve estetik değerlerin olduğu özgür eş yaşamın örgütlendiği bir toplum gerçekliğidir.

21. yüzyılın en çetin sorunları toplumsallıkla ilişki sorunlarıdır. Savaşlar, doğanın üzerindeki tahakküm stratejileri, açlık, nüfus, kimlik çatışmaları, sınıflaşmanın derinleşmesi, yükselen milliyetçilik, kadın kırımları... Milyarlarca insanın yaşadığı bu dünyada eşitlik ve özgürlük mücadelesinin binlerce yıldır sürmesine karşın; bunun yanında dünyayı erkek egemen kurumsallaşmaların ve simgelerin yönetmesi, yine buna biat eden milyarlarca insanın suskunluğu en temel çelişkidir. Çelişkilerin olduğu yerde hakikat gizlenmiştir. Çelişkileri açığa çıkarmak ve bu meselelerin anlam ve değerler ilişkisini gözden geçirmek tam da ezilenin ve sömürülenin gözünde görülebilecek bir meseledir.

⁶Jineoloji Akademisi, Jineolojiye Giriş, Aram Yay., 1.baskı.2015, s.55

Egemenler için çelişki yoktur, sistem olması gerektiği gibi işlemektedir çünkü. İkilemler birbirini yok etmek istediği sürece düzen vardır. Ancak egemen aklın ikilemler birlikte var olabilir tezi, ikilemler aynılışırsa yani asimilasyonla mümkündür. 5000 yıllık erkek egemen kültür yani devletli uygarlık ilk önce bunu kadın üzerinde denemiştir. Kadınlar ve doğa kontrol edildiği sürece dönüştürülmeyecek hiçbir topluluk kalmayacaktır savı, sosyolojinin de aslında sistemin sürdürülebilirliği üzerinden yürüttüğü ve ‘toplumsal düzen’ dediği çalışmaların en başlangıç noktasıdır. Elbette ki toplumsal düzen yabancılaştırma sürecini kendi yarattığı mekanizmayı unutarak kendini sisteme hizmet etme konusunda bin bir türlü ritüeller geliştirdi. İdeal aile ve ideal devlet, ideal kadınlar ve ideal erkekler yarattı, ideal yurttaşlıktan önce ideal Hristiyan ya da Müslüman nasıl yaşar gibi toplumsal düzenlemeler her çağda kendini gösterdi. Kapitalist modernite ile birlikte ele aldığımızda işler daha karmaşık bir hal almaya başladı. İdeallik artık hem özlenen hem de her kişide aranan ama aynı zamanda eşyanın bile işkence çektiğini hissedecek kadar bedenlerimizin işkenceleri hissettiği duygu ve korkularla yaşamasını sağladı. 21.yüzyıl hem kadın özgürlük mücadelesinin en yoğun yaşandığı hem de kadınların ideolojik, fiziksel ve sosyal şiddetlere en yoğun baskılanma altına alındığı bir yüzyıldır. Bunu en net IŞİD’e karşı YPJ gerçekliği somut haliyle betimlemekte ve yaşamaktadır. ezilme ve sömürülme kimliklerinin bütünsel mücadelesinin özgürlükçü perspektifiyle kadın hareketlerinin tüm toplumlara, bilmelere ve politikalara yol gösterebileceği aşıkardır. “Ya yaşam ya barbarlık” arasında kalmalarımız ve buna dair bedelleri günlük hayatlarımızda ödemelerimizden yegane kurtuluş olarak bu görünüyor. Diğer türlü karanlığa alışan gözler hakikati görmede kör oldukları gibi, kendi yok oluşlarında rol oynar. Val Plumwood’un dediği gibi “*Artık bu sadece bir adalet meselesi değil, ölüm kalım meselesidir.*” Kadın ve toplum üzerine çalışma yapan kesimlerin de farkında olması gereken en temel argüman, varlığı tehlikede olanın biliminin de olamayacağı, yani kendi toplumsal öz savunmasını oluşturmada hiçbir kesimin kendi bilmelerine de ulaşamayacağıdır. Bu yüzden sosyolojinin en temel görevi toplumu savunmak ve toplum için araştırma yapmadır. Kadın eksenli bir toplumbilim perspektifi, toplumu savunduğu gibi sosyolojinin de misyonunu demokratik toplum ve demokratik modernite ilişkisinde ele alarak toplumsal hakikatlere ulaşılacağı gerçekliğinde yerini bulur. Sosyolojiye yol gösterecek bu ışığı, biz kadınlar farklı kimliklerle kendi ezilme ve sömürülme gerçekliğimizi iktidarların ellerimize bulaşan stratejilerini kopardıkça kendimizle tanışma anlarımızdan almaktayız. Tüm dünyada ve Türkiye’de bütün kadınları bir araya getiren en temel olgu erkek ideolojisinin şiddeti ve bu durum kadınları bir ulus yapıyor. Yine sistemin kendini var ettiği en temel ilişki kadın erkek ilişkisinde başlıyor. Öyleyse bu sistem karşısında en net ve güçlü direniş biçimlerini toplumsal hakikat ve varlık olarak kadınlar yaşamsallaştıracaktır. Bu eylemselliklerin doğru bir sosyolojiyle ele alınmasında bilinç, etik, estetik, ekolojik, öznellik ve toplumsallığın iç içe geçtiği bir araştırma ve yorumlama perspektifine ihtiyaç duyulmaktadır. Doğru bir sosyoloji ancak kadın bakış açısının ve değerlerinin özgürleşmesiyle mümkündür.

Sanat Tarihinde Tartışmalar, Varoluşlar

Feryal Saygılıgil

Yapıt Nedir?

Yapıtın (Arapçası: eser) etimolojik anlamı, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*’nde¹ “iz, kalıntı (bir nesnesinin yerde kalan izi, örneği, ayak izi, taşın kendine yaptığı yer..)” biçiminde geçer. Sanatın, sanatçının, sanat yapıtının felsefeyle ilişkisi, sanatın ne olduğu ya da olmadığı, sanatçının nesnesiyle bağı, sanat yapıtı olarak değerlendirilmenin ölçütleri, sanatın doğayla, güzellikle ilişkisi birçok düşün insanı, filozof tarafından sorunsallaştırılır. “Sıradanlığın yüzünün değişmesi” (Arthur Danto), “sanatın dili” (Nelson Goodman), “doğanın soyutluğu”, “şiir sanatının yararlılığı” (Michel Butor) gibi kavramların peşinden giderek, sanatın arzulanmasında da her zaman bir gizem olduğunu unutmadan, yapıtı sanata dönüştüren, dünyaya bakışımızı değiştiren meselenin nedeni aranır. Bu yazıda sanatın ne olduğu tartışıldıktan sonra kadınların sanatı ve sanatçıyı algılayışları meselesine değinilecektir.

17. yüzyılda sanatçı ve zanaatkâr arasındaki ayırım belirginleşir. Mekanik sanatlara göre güzel sanatlar özerkleşir. Güzel sanatlarda model olarak doğa; üstat sanatçı için yetenek, zevk ve hedefe ulaşmak için haz duygusu vardır. Güzel sanatlar imgelemden doğar. Sanat yapıtındaki hakikati arayış da filozofları epeyce meşgul eder. Sanat felsefesi Platon’la başlar.² Platon’da sanat meselesi (techne) sorgulanır. Şiir sanatı öykünme (mimesis) ve benzeşimle (imitation) tanımlanır. Sanatın tanımında öykünmeyle hakikat ve varlığın kavranışı arasında bağlantı kurulur. Platon için sanat yapıtı epistemolojik açıdan değersizdir. Var olanın kötü bir kopyasıdır.

¹ İsmet Zeki Eyüboğlu, Sosyal Yay., s. 243.

² Lacoste, La philosophie de L’art

Sanatın sorun edilmesi ise Kant'la başlar.³ Güzelliğin tanımı, dâhiliğin kuramlaştırılması, güzel sanatların sınıflandırılması gibi. Kant için güzellikler doğallıklardır: Çiçekler, öten kuşlar, kristaller... Kant'ta doğa güzelliği sanat güzelliğine üstün tutulur. Kant'a göre yapıt, onun sanat olduğunu kabullensek de, doğanın görünüşünü giyinmelidir. Sanat yapıtı, arzusunun üretimi ve güzellik için olmayan nesneler yaratmaktır.

Hegel'in *Estetik Dersleri*'nin büyük bir bölümü sanat yapıtına ayrılmıştır. Hegel bu yapıtında güzellik ve estetik meselesinin eleştirisini yapar. Estetik dersleri bir anlamda güzellik dersleridir de denebilir. Güzellik meselesinin önemi Kant'la karşıtlık taşır. Kant "Yücelik" nosyonunu özümser. Hegel'e göre sorun iki boyutludur: 1) Estetiği ne gösterir? 2) Estetiğin tanımı nedir?

Hegel, yapıtın güzelliği kavramı üzerinde durur: Yapıt güzeldir. Çirkin yapıt olmaz. Güzel olmayan yapıt değildir. Sanattaki güzellik doğadaki güzelden çok daha üst düzeydedir. Çünkü sanat güzelliği Tin'den doğar ve sanki iki kez doğmuş bir güzelliktir. *Estetik Dersleri*'nde Hegel, sanatın felsefesini yapar. Yapıt yapmakla, üretmekle, formla ilgilenir. Becerikliliğin, tekniğin önemi üstünde durur. Rousseau'ya göre doğa her şeyden üstündür. Hegel bu düşünceye karşı çıkar. Ona göre tinsel yapıt dışında hiç bir şey mevcut değildir. Doğal güzellik ve güzel sanatlar arasında karşılaştırma yapılamaz. Algılamamanın dışında bir şey yoktur. Gerçek yerine de hakikat terimini kullanmak gerekir. Yalnızca karşıtlıkların bozulma ve dağılmasının içinde hakikat vardır. Yalnızca Tin ve Güzelliğin üretimi vardır. Hegel'e göre doğa tinin içinde zaten geri dönülen yer gibidir. Saf güzellik durumu yoktur. Yapıt diğer tüm işlevselliklerin renklerini de içerir. Güzel sanatların sonsuz mutlulukla bağı vardır. Yüce, ulu, büyük acıdır: olağanüstü ağrı... Güzellik: uyum, bütünlük, haz, mutluluk, harmoni... Tinsel çaba dışında hakikat yoktur. Harmoni ve birlik düşünme biçimini sağlar. Tinsel gelişme, kavrayıcılığın bir parçasıdır. "Organon" inşâ eder. Yani, organize, birbirleriyle ilişkileri olan organlardan oluşmuş bir beden oluşturur. Güzellik, hayranlık bırakan sonsuz güzelliğe doğru gitmelidir. Tin eksiksiz bilgiye katılmalıdır. Sanat, fikrin (ideé) gösterilmesidir. Sanat, "techné"den itibaren başlar. Sanatçılar tanrının içindekini verirler. Sanat, tanrının temsili modelini üretir. Sanat, kendisi de yaratıcı olan tanrıların yaratıcısı gibidir. Heidegger, yücenin tarafındadır; Hegel ise güzelliğin. Hegel, bitişin sanatın bitişinin olacağını söyler. Hegel için sanatsal bütünlük mutluluğa ulaşımı sağlar. Sanat, yaklaşmak ve dönüş olmak üzere iki sözcük tarafından ifade edilebilir. Sanatın kutsallaştırılmaması ve dinsel davranış olmadan da sanatın tinselleştirilmesi gerekir: "Annonciation" tablosuna Hristiyan olmadan da hayran kalabiliriz. Hegel'e göre sanatın temsiliyetinden önce tanrısallık yoktur.

³ Lacoste, La philosophie de L'art

Sanatlar tanrıların yaratıcısıdır. Reform, dinin içe dönmesi ve davranış formunun içindeki düşüncenin dışa vurumudur. Hegel'e göre güzel sanat, büyük sanat vardır fakat bu güzellik kendi ruhunu da içinde taşır: Diyalektik.

Hegel'e göre sanat, doğanın taklidi değildir; tam tersine sanat, kaynağını, temelini duyuşal formlarla kendine özgü bir uyum ve ruh kazandığı ideal dünyanın yaratıcısıdır. Yani, sanat gerçeklikle ideal olanı kendi içinde kaynaştırır... Deha (genie), kişinin kendisini ifade gücü olarak ele alınmamıştır; ama gerçeğin sezgisel idealizasyon yetisi olarak alınır. Bu yeti, her tek bireyin, yani sanatçının, tinsel bir özgürlüğe ulaşabilmesi için kendine özgü somut bir ifade gücü elde etmesini sağlar. Sanatın kendine, doğanın katıksız biçimsel bir öykünmesinden başka bir amaç koyması gerekmektedir. Öykünme her durumda yalnızca tekniğin büyük yapıtlarını üretebilir, teknik harikalar ve oyunlar ortaya koyabilir; ama sanat yapıtlarını asla üretemez. Sanat yapıtı ancak ozanların şiir ya da herhangi bir sanat biçimi altında kendilerinde mayalanarak oluşanı dile getirmeleriyle olanaklıdır.

Heidegger'e göre ise yapıt, kendi olduğundan başka bir şey değildir. Bütün yapıtlar harabedir çünkü öteki dünyadan gelirler. El değmemiş, dokunulmamış yapıt yoktur. Yapıtın birliği, tekliği de doğru değildir. Yapıt çoğuldur, çoğulluk taşır. Bugün yapıt kalıntı ve yenilenme gibidir. Yapıt hiçbir şeye benzemez; hep başka yeredir. Yapıt bir barınak olarak (ziyaret edilmesi, yaşayan bir şey olması açısından) hakikatin uyanışıdır. Tapınağın kutsallaştırması ise onun sanat yapıtı olmasından ve kutsallığını belki de tanrının varlığından alışındandır. Sanat yapıtı karşıtlığa izin verir: zıtlık ilişkisi. Yapıt bir dünya yaratır, doğuş demektir; yeni doğuşlara da izin verir. Kendi modelini üretir. Sanat yapıtından ayrı bir şey olarak müzedeki yapıt, yalnızca nesne olma riskini taşır. Heidegger'e göre yapıt içinde en az iki, çift bakış gelir ve gider: Sonsuzluğun yorumu... Yapıt, şimdiki zamana sabitlenemez. Yapıt, geliş ve gidiş olmadan emek olmadan varolamaz. Heidegger, sanatta yalnızca güzellikten ibaret olmayan hakikate uygun "mutlak ihtiyaç" üzerinde durur. Bunun için sanat yapıtının kökenine inmek, görünür hakikatin içinde olan sanatın ruhunu araştırmak gerekir. Sanatçı ve yapıtıyla ilgili şöyle bir döngüsellik kurar: Ona göre, sanat yapıtının kökeni sanatçının çalışmasıdır. Yapıt üreten sanatçının çalışması tanrısal bir yaratım olan yaratımla benzerlik taşımaz mı? O halde sanatçı yapıtın kökeni ise, yapıt sanatçının kökeni olamaz mı?

Sanatın kendine, doğanın katıksız biçimsel bir öykünmesinden başka bir amaç koyması gerekmektedir. Öykünme her durumda yalnızca tekniğin büyük yapıtlarını üretebilir, teknik harikalar ve oyunlar ortaya koyabilir; ama sanat yapıtlarını asla üretemez. Sanat yapıtı ancak ozanların şiir ya da herhangi bir sanat biçimi altında kendilerinde mayalanarak oluşanı dile getirmeleriyle olanaklıdır.

Baudlaire, *Salon* 1859’da güzel ve çirkin nosyonunu sorgular. Natürallizm eleştirisi yapar: “Son zamanlarda doğanın kopya edildiğini görüyoruz. Yalnızca kopyalamak... Doğayı mükemmel kopyalamak kadar mutluluk veren ve başarıya ulaştıran bir şey yok”. Baudlaire’e göre bu doktrin sadece resim değil, şiir ve roman gibi diğer sanat dallar içinde sanatın düşmanıdır. Sanatçı, gerçek şair gördüğünü ve hissettiğini yapmalıdır. Baudlaire, doğanın taklit edilmesinden yana değildir. Sanatçı kendi doğasına sadık kalmalı, kendi iç dünyasını keşfetmelidir. Sanat, doğayı bozdukça, yapaylaştıkça kötü, kötüleştikçe iyidir: “Kötülüğün çirkinliğinin güzelliği”... Baudlaire’e göre imgelem gerçekliğin kraliçesidir, insanlığın kendisidir; her zaman şiirsel değil, romansaldır da. Sanat yapıtının doğallığı belki de imgelemidir. Sanat yapıtı yaratmak, sanatçının kendi eğilimini, ritmini ve doğanın ritmini, kişiliğini yansıtan ifadesidir. Sanatçı eğer kendisi üzerine yoğunlaşırsa gerçek sanat eserini yaratabilir. Artistik yaratım bütünüyle gerçeğin taklidinin temsiliyeti üzerine form arayışını egemen kıldıran yaratıcı öznenin gücüne dayanır.

Kimi nesnelerin altında “bu bir sanat eseri değildir” etiketinin yer alması, akla Magritte’in bilinir nesneyle resimdeki nesne görüntüsünün aynılığı konusunda kuşku yaratan yapıtını gösterir. Yaşam içinde, insanlarla nesnelerin ilişkisi, yaşam boyu süren bir ilişkidir. Kuşkusuz sanat yapıtlarıyla sanatçıların ilişkisi de böyledir. Hegel ve Baudlaire’e göre sanat yapıtının doğanın taklidi/kopyası olmaması; sanatçının sezgilerinin ve algılamasının yapıtı oluştururken önemli oluşu; Heidegger’e göre yapıtın çoğulluğu ve kendinden önceki yapıtlarla ilişkisi, yapıt ve sanatçının kökeni günümüzde de tartışılmaya devam edilmektedir.

Sanat yapıtı yalnızca felsefi bir refleksiyon nesnesi olmaktan uzaktır. Adı geçen filozoflar sanatı ve sanat yapıtını yalnızca zamanın çizgiselliği, ekonomik ve sosyal şartların etkisi, etkilenimler, modayla, piyasayla veya yaratıcının psikolojisiyle açıklanan kültürel ve tarihsel bir nesne olarak açıklamaktan sakınırlar. Ancak bütün bunlar yapıtın indirgenmesi olsa da yapıt hakkında somut ve bilimsel bilgi verebildiğini göz önünde bulundurmak gerekir.

20.yüzyılın başında radikal sanat hareketlerinin çoğu sınıf sorununa öncelik tanır. Sanat yapıtı meselesi, Danto’nun “büyük sanat, iyi sanat, kolay sanat” ayrımı, W. Benjamin’in “sanat yapıtının teknikle birlikte yeniden üretilmesinin” sonuçları, Duchamp’ın “Ready made” kavramı, Deleuze’ün sanatın “algılar ve duyularla ilgili” olduğu, Dubuffet’in “sanatın doğaya dönmesi gerektiği” yaklaşımı gibi sadece sanatçılar değil başta da söz edildiği gibi birçok düşün insanı tarafından mesele edilir. Aşırı kültür baskısı altında olduğumuza işaret eden, yapıtlarında kural tanımayan, kömür, kum, toprak, bitki kökleri ya da kelebek kanatlarına değin farklı birçok malzemeyi kullanan, çeşitli baskı tekniklerini deneyen Dubuffet, *Boğucu Kültür* ismini taşıyan kitabında, hep ön planda olan eserlerin değerlendirildiğini, karanlıkta kalan yapıtlara dikkat çekilmediğini vurgular. Ranciere ise *Estetiğin Huzursuzluğu* isimli kitabında, sanatı siyasal kılının dünyanın düzenine dair aktardığı mesajlar ve duygular ya da toplumsal grupların çalışmaları değil bunlarla

arasına koyduğu mesafe olduğunu vurgular. Yazara göre sanatın estetik olarak tanımlanması genel bir tanımsızlaştırma ilkesinden başka bir şey değildir. Sanat artık vaat taşımaz. Direniş artık “şey”in anımsanmasıdır; ötekinin yasasına boyun eğmenin yazarın işaretlerinde, resmin dokunuşlarında ya da müziğin tınlarında kayda geçirilmesidir. Sanat “sonsuz bir yas” çalışmasından ibaret olan direniştir.

Kadınların sanatla olan ilişkisi ise hatırlanmak/hatırlatmak, görünmek/görünür kılmak imkanından yola çıkarak direnişin sınırlarını genişletilir.

Kadın Sanatçılar/Aktivistler

Avrupa ve ABD’deki politik mücadeleler içinde oy verme hakkının elde edilmesi için yürütülen kadın hakları kampanyaları dikkat çekicidir. Genel seçimlerde oy kullanma hakkı için propaganda yapan kadınların çoğu profesyonel sanatçılar değildir. Bunlardan bir kısmı doğrudan sanat kurumlarını hedef alarak burayı politik bir eylem alanı olarak görürler ve çalışmalarıyla egemen sanat anlayışını sarsarlar. Kadınların oy kullanma hakkı için eylem yapan Mary Richardson, 10 Mart 1914 yılında küçük bir balta ile Londra Müzesine girer ve Velazquez’in “Aynadaki Venüs” tablosunun camını kırıp resim üzerinde birkaç yarık açar. Tutuklanma sırasında açıklama yapan Richardson, Londra hapishanesinde açlık grevi yapan kadın hakları savunucusu, aktivist Emily Pankhurst’un maruz kaldığı muameleye dikkat çekmek için gerçekleştirdiğini dile getirir. Bu olay ulusal basında çok geniş yer alır. Gazeteler Richardson için “Kesici Mary” lakabıyla bu eylemin bir cinayet olduğunu yazarlar. Saldırıdan sonra Ulusal Galerideki Wallece Edisyonu ve Ulusal Portre Galerisi kadın ziyaretçilere kapatılır. Sonraki yıllarda ise kadınlar ancak erkeklerin eşliğinde bu koleksiyonu görebilirler. 1909’da Kadınlara Oy Hakkı atölyesi kurulur. Amaçları, kadınları sanat ve zanaatta etkili propaganda gerçekleştirebilecek şekilde geliştirmek, resimli, reklamlar, bayraklar ve süslemelerle kadın hareketini destelemektir. Böylece hareketlere estetik bir boyut kazandırılır. Kadın sanatçılar topluca çalışarak çizim, işleme ve iğne işi yapma gibi becerilerini politik el ürünleri ortaya çıkarmakta kullanır. Sanatı zanaattan daha değerli gören geleneksel hiyerarşi de bilinçli bir biçimde göz ardı edilir.

Almanya’da kadınlar oy verme hakkını 1918 yılında kazanırlar ve 1919 yılının Ocak ayında meclise girerler. Hannah Höch “Dada Panorama” adlı eserinde bu olayı kutlar. Fotomontajı geliştiren ilk sanatçılardan olan Höch, hem cinsel hem politik devrimi simgeleyen bir imge yaratmak için tekniğin tahrip etme ve gülünleştirme potansiyelini kullanır. Höch, komünist Alman Dada topluluğunun bir üyesidir. Bu topluluk, I. Dünya Savaşı’na ve savaş sonrası Almanya’da devrimci kargaşaya tepki olarak kurulur. Militarizme, milliyetçiliğe açıkça karşı çıkar. Höch ise daha çok toplum içinde değişen kadın imajını keşfetme ve yeniden yaratma amacıyla androjen imgeler oluşturmak üzere kadın ve erkek fotoğraflarının parçalarını bir araya getirir.

Fransız sanatçı Claude Cahun ise Andre Breton'un önderliğinde bir araya gelen sürrealistlere katılır. Bu grubun amacı bilinçdışının özgür bırakılmasıyla kapitalizmi çökertmektir. Bireyin dış baskılardan, zihnin rüya ve fantezilerle ortaya çıkan bilinçaltı sansüründen özgürleşmesiyle gerçekleşen bir bellek devrimidir. Sürrealistler sanatın tamamen bireyin psikolojik yaşamıyla ilgili olduğunu iddia ederler. Cahun'un işleri de Höch'ün sanatı gibi bir dizi klişeleşen kadın rolünü, onlara uymayı sert bir şekilde reddettiğini vurgulamak amacıyla taklit etmesiyle yakından ilgilidir. Cahun en açık işi savaş sırasında bir kiliseden "İsa yücedir fakat Hitler daha yüceymiş. İsa insanlar için öldü. Hitler içinse insanlar ölüyor" yazılı bir bayrak fırlatmasını içeren Nazi karşıtı eylemleridir.

Sanat tarihinin feminist bakış açısıyla sorgulanması ise ikinci dalga feminizmin etkisiyle 1970'lerde Fresno State College'da deneysel bir ders açılmasıyla başlar: "Feminist Sanat Programında Düşünceler". Süreç sonrasında beş öğretmen radikal aktivizmleri nedeniyle işten atılır. Öğrenciler ve öğretmenler çalışmaktan vazgeçmezler. Judy Chicago "Yeni Feminist Sanat Programı"nın başına getirilir. Chicago dersleri kampus dışındaki barakalarda yapar. Bu çalışmalarda öğrenciler erkek bakış açılarıyla sunulan kadın imgelerinin edilgenliği ve idealize edilmesi olarak nitelendirdikleri duruma karşı çıkış yöntemleri ararlar. Bu kadın odaklı bir sanattır. Çalışmalarda en dikkat çekici tema öğrencilerin "vajina sanatı" olarak adlandırdıkları kadın cinsel organının değişik biçimlerde resmedilmeye çalışılmasıdır. Bu çalışmalar, Chicago'nun *Yemek Ziyafeti* (1978) adlı ünlü projesinde bir araya getirilir.

Kadınların sanat tarihinde yer almaması ise 1971'de Linda Nochlin'in "Neden Hiç Büyük Kadın Sanatçı Yok?" başlıklı makalesiyle başlar. Nochlin makalesinde sanatın ne olduğunu tartışır. Nochlin'e göre sanatsal üretim kendi içinde tutarlı bir dilin varlığını gerektirir. Bu da uzun süreli tecrübe edinmeye bağlıdır. Bunu bırakıp da "kadın" ya da "erkek" işi diye ayırdığımızda zaman geçtiğinde kimlik siyaseti dışında bir şey kalmaz. Pollock ve Parker ise toplumsal cinsiyetin inşası ve psikanaliz kuramından yararlanarak kadın sanatçı imgesini ve kadın bedeni karşısında erkeğin kapıldığı büyülenmenin doğasını "yapısökümüne" uğratarlar. Berger 1972'de yayınladığı *Görme Biçimleri* isimli kitabında önemli saptamasını yapar: "Erkekler davrandıkları gibi, kadınlarsa göründükleri gibidirler. Erkekler kadınları seyrederek. Bu durum, yalnız erkeklerle kadınlar arasındaki ilişkileri değil, kadınların kendileriyle ilişkilerini de belirler. Kadın imgesi erkek bakış açısından iki türlü mevcuttur: Gözlemlenen ve hayal edilen. Resme bakanın erkek olduğu düşünülür ve birbirlerinden değil resme bakandan utanılır. Resimde kadının tutkusunun olmaması erkeğin hazzını artırır diye bir inanış söz konusudur. Erkeklerin çıplaklığında ise, Michelangelo'nun sanatında ve Yunan kaynaklarında çıplak erkek vücudu temel bir yer tutar. Vasari ve Janson tarafından Batı uygarlığının en parlak formu, kendi başına duran erkek, atletik ve askeri ikonografinin bileşiminden oluşan "kabraman"la karakterize edilir. Çıplak erkekte mahcubiyet yoktur, büsbütün doğaldır. Penisini ne gizler ne de gösterir. Penis genç erkeğin cinsel organlarını fetişleştirmeden bir bütün ve uyumlu bir varlık olarak

cinselleştiren klasik homo erotik sistemdeki herhangi bir beden parçası gibi temsil edilir. Avrupa sanat geleneğinde kadının bakışı hep seyirciye doğrudur. Kadının içindeki gözlemci erkek, gözlenen kadındır. Böylece kadın kendisini bir nesneye -özellikle görsel bir nesneye- seyirlik bir şeye dönüştürmüştür."4 Böylece "bakış"la ilgili olarak kadının erkeğin bakışının nesnesi olduğuna dair psikanalitik kuramdan etkilenen feminist görsel sanatların temelleri atılmaya başlanır. Resme başka türlü bakmanın yolu açılmış olur.

Bir grup Amerikalı kadın sanatçı sanat dünyasının alışlagelmiş kalıplarını yıkmak için *Guerilla Girls* adı altında bir araya gelirler. Kadın sanatçı olmaktan söz ederler ve feminizmi aktif bir araç olarak kullanırlar.

Yapıtın birçok biçimde okunmasının mümkün olabileceğinin sorgulandığı, "yapıt"ın ne olduğu tartışmasının geçmişe göre belki de öznellediği, video sanatı gibi yeni teknolojilerin de işin içine girdiği, yapıtların sergilenme mekânlarının çoğaldığı/ kamusal mekânlarda da sergilendiği sanat yapıtı ya da yapıt tartışmalarına yeni boyutlar da eklenerek devam etmektedir...

⁴ Berger, 2009, s. 47

Kaynakça

- Charles Baudlaire, Modern Hayatın Ressamı, çev.: Ali Berktaş, İletişim Yay., 2003
- G.W.F Hegel, "L'idée du beau artistique, ou l'ideal", Cours d'esthétique, Tome I, çev. J.P. Lefebvre-V. Von Schenk, Aubier, 1995.
- Hegel; Fikir Mimarları I, çev. ve yayıma hazırlayan: Nejat Bozkurt, Say Yay., 2005
- İsmet Zeki Eyüboğlu, Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, Sosyal Yay.,
- Jacques Ranciere, Estetiğin Huzursuzluğu, çev.: Aziz Ufuk Kılıç, İletişim Yay., 2012.
- Jean Dubuffet, Boğucu Kültür, çev.: İsmet Birkan, Dost Kitabevi, 2005
- Jean Lacoste, La Philosophie de L'Art, Puf, 2002.
- John Berger, Görme Biçimleri, çev. Yurdanur Salman, Metis Yay., 2009
- Martin Heidegger, Essais et Conférences içinde "La question de la technique", çev.: A.Préau, Tel-Gallimard, 1958
- Sanat Cinsiyet: Sanat Tarihi ve Feminist Eleştiri, Editör: Ahu Antmen, İletişim Yay., 2008.
- Toby Clark, Sanat ve Propaganda, çev.: Esin Hoşsucu, Ayrıntı Yay., 2004

Arkeolojik Veriler Işığında Anatanrıça Kültü ve Kraliçeliğe Doğru Kadının Öyküsü

Özlem Ekinbaş*

Giriş;

Kadın kimliğinin bilincinde olan bir arkeolog olarak böylesi bir konu üzerinde yoğunlaşmak oldukça keyifli, keyifli olduğu kadarda omuzlarıma ciddi bir sorumluluk yüklüyor. Sevgili okur belki de bu söylediğime gülüp geçecektir, ancak makaleyi okumaya devam ettikçe nedenini anlayıp gülmeyi bir kenara bırakacaktır. İlk olarak arkeolojik belgelerden edinilen neredeyse tüm bilgilerin (üzgünüm istisnalar geneli etkilemiyor) içselleştirilmiş erkek egemen ideolojinin etkisiyle yorumlara yansıdığını söylemek mümkün. Ulus-devlet anlayışının sürdürülebilirliğini sağlamak adına arkeolojiyi araçsallaştırdığı aşikar iken, bu bilimin ortaya çıkardığı geçmiş ve mevcut geçmişi yorumlama yöntemleri uluslaşma ideolojisinden bağımsız olabilir mi? Dolayısıyla yapılan kurguların neredeyse tamamı bir şekilde belli ideolojilerin çerçevesi dışına çıkamıyor. Aslında meslektaşlarım, çoğu zaman kurgudan çok kendilerini bulguların derleyicisi olarak görürler. Bunlar elbette spekülatif konular ve sürekli olarak tartışılmaya mahkum kalacaklar. Birde etnoloji sorunu var tabi, arkeolojik belgelerin etnoloji ile desteklenerek yorumlanmaya çalışılması bir yere kadar oldukça önemli, yalnız bunun da yarattığı bir takım sorunlar var. Sanayileşme öncesi toplum yaşamına dair, günümüzde hali hazırda özellikle toplayıcılık, avcılık, bahçe-tarım kültürü ile yaşamlarını sürdüren topluluklar üzerinde yapılan etnografik araştırmalar, tarih öncesi toplulukların yaşam biçimlerinin kurgusunun yapılmasında yardımcı olabiliyor.

* Arkeolog

Burada bahsedilen sorun ise, aralarında bin yıllar hatta on bin yıllar olan toplulukların aynı yaşam biçimine sahip olduklarının varsayılması sorundur. Dünya nüfusunun yüz binde üçünü oluştursa da hala var olan kabile topluluklarının tarih öncesi topluluklarla karşılaştırılmasında ayrıca misyonerlerin ve sömürgecilerin etkisi ile ortaya çıkmış değişimlerinde göz önünde bulundurulması gerekiyor. Bu toplulukların yaşam biçimleri, paleolitik ve epipaleolitik dönemlerde yaşayan kadının konumuna ilişkin teorilerde karşılaştırmalı kaynak olarak kullanılıyor. Arkeolojik bulgular dönemin avcı toplayıcı gruplarının ilişkilerine dair sınırlı bilgiler verir, dolayısıyla birazdan bahsedecelerimin bir kısmının aslında tam bir kurgudan öteye geçmediğini baştan belirtmekte fayda var. Günümüzde doğa, kültür ve yaşam bağlarıyla kadını anlayabilmek ve çözümleyebilmek için geçmişe küçük bir yolculuk yapmamız kaçınılmazdır. Bu anlamda günümüz insanına en yakın tür olan Homo Sapiens-Sapiens insan türünün yaşam biçimine doğru ortalama 40.000 yıllık bir süreci irdelememiz gerekmektedir. İlk insanlara yapacağımız bu kısa yolculukta kelime sayısı sınırlı olmakla yükümlü bu kısa makalede ne yazık ki detaylandırma söz konusu olamayacaktır. Ancak kadına dair, naçizane önemli bulduğum kesitleri çekip sizlerle paylaşmaya özen göstereceğim.

Ana Tanrıçanın Ayak İzleri

İlk insanlar, yerleşik yaşama geçmeden önce, oldukça zorlu bir yaşam mücadelesi içindeydiler. Hayatta kalabilmek için, av peşinde koşuyor, zorunlu olarak göç ediyorlardı. Avlanmak için alet ve silah, ısınmak ve yemek pişirmek için ateş, korunmak için ise barınağa ihtiyaçları vardı. Bunları sağlamak için milyon yıllar boyunca zekasını kullanıp yeni yöntemler keşfettiler. Her yeni keşifte zekası ve duyguları geliştirdi. Çevresini izlemeye başladı doğanın döngüsünü ve kendi nesli için yaradılış olgusunu sorgulamaya başladı. Sonra en yakınındaki kadına baktı ve şunu gördü; yaratan O'ydu. Hem çoğalıyor ve devamlılığa can veriyor hem de beslenmek için av peşinden koşup belki çoğu zamanda attığı pusuya kendi düşen erkeğin o çok zorlu yollardan sağladığı besini, kadın kendi memesinden mucizevi bir şekilde en az iki yıl sağlayabiliyordu.

Kadının doğuştan gelen bedensel farklılıkları, erkek bedeninin yalın özellikleri karşısında daha üstün olduğunu gösteriyordu. Bu nedenle, insanlığı yaratanın 'ana' yani doğuran kadın olarak görülmesi oldukça normaldi.¹ 'Ana Tanrıça' kültü dediğimiz ilk inanç sistemi olasılıkla böylece ortaya çıkmıştır. Kelime anlamı 'sanatçı insan' olan Homo Sapiens insan türünün ilk sanat eserlerinin kadınla ilgili oluşunu da Ana Tanrıça kültüne bağlayabiliriz. Çok geniş bir coğrafyadan ele geçen buluntular arasında yassı

¹ Şengül Aydıngün, Tunç Çağının Gizemli Kadınları içinde 'Yerleşik Hayat Öncesi: Yaratan Beden', Yapı Kredi Yay., 2005, s.12.

taşlar üzerine kazınmış hayvan resimleri, büyüsel işaretler, kadın cinsel organının betimlenmesi, mağara ve kaya sığınaklarının duvarlarında görülen duvar resimleri, mağaraların tabanları altına hoca² şeklinde gömüldüğü mezarlar sayılabilir.³ Tarihin bilinen ilk sanat eseri olarak kabul edilen kadın heykelcikleri Willendorf⁴, Lespugues gibi buluntu yerle-

rinden tanınan ve Venüs olarak adlandırılan az sayıda Venüs heykelciğidir.

Son yıllardaki arkeolojik kazılar sonucu Paleolitik Çağ Venüsleri olarak adlandırılan eski Ana Tanrıça figürlerinin benzeri Maraş sınırları içerisinde kalan Epipaleolitik Döneme tarihlenen Direkli Mağarası'ndan da ele geçmiştir. M.Ö. 16 bin yıllarına uzanan tarihiyle bu figürin anasoylu yaşam biçiminin tarihini, Anadolu'da bilinen 5-6 bin yıl geriye götürmektedir.⁵

Bazı araştırmacılar, yazılı tarih öncesi her kadın figürünün gelişi güzel Ana Tanrıça ile açıklanmasını asılsız bir iddia olarak⁶ görse de birçok araştırmacı, avcı ve toplayıcı topluluklar için 'bereket'in yaşamlarındaki birçok olguyla ilişkili olduğunu ifade eder. Soy için bereket, av için bereket, topladıkları besinlerde bereket önemli birer göstergedir. Tam da bu nedenle bağlantılı şekilde, göğüs, kalça ve cinsel organların abartılı yapıldıkları önerilir. Paleolitik Çağ'dan itibaren uzunca bir dönem baskın sayıda kadın figürlerinin yapılmasının asıl nedeni, bu toplulukların kadından yüksek beklentileri olduğu düşüncesinin birer simgesel işaretleriydi.⁷ Tabi bu bahsettiğimiz inanç sistemi Paleolitik Dönemin inanç sistemi, elbette kendinden sonra gelen Neolitik Dönemde de bazı yerleşimlerde bulunan arkeolojik belgelerden bu kültürün devamlılığı olduğunu görüyoruz.

Son buzul çağının sona ermesiyle birlikte, iklimsel ılımanlaşma, yaşayan bitki ve hayvan türlerinin çoğalmasını sağlamış ve buda uygarlık için bir zemin oluşturmuştur.

² Hoca Tarzı Gömü: Ölünün ana rahmindeki cenin duruşu'nda yatırılışı.

³ Binnur Çelebi, 'Eski Çağda Kadın: Toprak Altındaki Kadının Sessiz Çığlığı', Arkeoloji ve Sanat Yay., 2015, s.99

⁴ Resim 1: Willendorf Venüsü

⁵ Metin Özbek, 'İnsanın Tarih Öncesi Evrimi', 2011, s.167.

⁶ E. Roller, 'Ana Tanrıça'nın İzinde-Anadolu Kybele Kültü', Çev.Betül Avunç, Homer Kitabevi, 2004, s.46.

⁷ Yıldız Cıbroğlu, 'Anadolu'da Kadının Kültürel Şifreleri', Arkeoloji ve Sanat Yay., s.22

Bu büyük gelişmeler geçim biçiminin avcılık ve toplayıcılıktan, tarım ve hayvancılığa geçişini sağlamıştır diyebiliriz. Geçim biçimindeki bu değişim, beraberinde yaşam biçimindeki değişikliği de getiriyor. İşte tam bu noktada Neolitik kadınının olasılıkla toplayıcılıkta uzmanlaşması sonunda, bitkileri evcilleştirme yöntemlerini bularak, insanlığı üretici ekonomiye geçirdiğini ve buna bağlı olarak yaşam biçimini şekillendirdiğini söyleyebiliriz.⁸ Avustralyalı arkeolog Gordon Childe 1920'lerde geçim biçimindeki bu değişimi Neolitik Devrim olarak kavramlaştırıyor. Olasılıkla bilim insanlarının insanlık tarihinin ilk devrimi olarak kabul ettikleri Neolitik Devrimin başkahramanı Neolitik kadındır.

Türkiye'nin tanınmış arkeologlarından Halet Çambel de toplumsal farklılaşmanın sınıfların, aile kökeninin; üretici olmayan ekonomiden üretici ekonomiye geçiş dönemine dayandığını sıklıkla vurgulamıştır. Geçim biçiminde meydana gelen bir takım yenilikler ve buna bağlı olarak yaşam biçimindeki değişiklikler belki kısa zaman dilimlerinde olmasa da uzun zaman dilimlerinde kurumsallaşan yeni kimlikler ve modeller üretmiştir denilebilir.

Dönemler arası geçiş birdenbire mümkün olmadığından hayvancılık ve tarımın yanı sıra avcılık da devam eder. Neolitik dönem tanrıçaları olarak adlandırılan figürinlerin tamamı aslında dişil değildir. Eril ve cinsiyetsiz figürinler de bulunmaktadır. Çıplaklıklarından ötürü bazı kadın heykellerini fetiş objeleri ya da çocuk oyuncakları olarak yorumlayanlar da var.⁹ Fakat bu tezler, yanında aslan ya da leoparlarla tasvir edilen ana tanrıça¹⁰ veya kucığında emzirir gibi çocukla görülen örneklerle çürümektedir. Yine, pişmiş topraktan kadın biçimli, şişman gövdeli kaplar; daha çok 'besleyen ve her şeye hakim', yaşam ve ölüm üzerinde egemen ve bütün yaratıkların koruyucu kimliği altındaki kutsal 'Ana Tanrıça'yı düşündürür.¹¹ Çatalhöyük'te oldukça az sayıda ele geçen taş ve mermerden erkek heykelciklerinin genç ve olgun erkekleri yansıttığı düşünüyor. Bunlar kadın betimlerine göre daha zayıf tasvir edilmişlerdir. Kadın heykelcikleri ise yine şişman, iri göğüslü, göbekli, doğuran ve besleyen görünümündedir.¹²

⁸ Şengül Aydıngün: 2005, s.12

⁹ Bailey, D.W.: Prehistoric Figurines Representation and Corporeality in the Neolithic, 2005 Londra-New York

¹⁰ Resim 2: Çatalhöyük'ten Ana Tanrıça Figürünü

¹¹ A. Muhibbe Darga: Anadolu'da Kadın: On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe: Şengül Aydıngün: Mucizenin Kaynağı, Bereketli ve Herşeye Hâkim. YKY. 2012, s.49

¹² Kulaçoğlu, Belma: Tanrılar ve Tanrıçalar, Sergi Kataloğu, 1992

Çatalhöyük kazılarında ele geçen kadın ve erkek kemikleri üzerinde yapılan du-raylı izotop analizlerine bakıldığında, iki cinsin beslenme alışkanlıkları arasında fark olmadığı görülmüştür.¹³

18. yy'da Kuzey Amerika'da anaerikl toplumların yaşadıklarına dair somut veriler elde edilir. Özgün insan toplumunun anaerikl olduğu ve yakın zamanlarda hakim duruma geçen ataerkilliğin daha sonraki bir aşamada geliştiği kuramlar, 19. yy'dan günümüze kadar üretilmiştir. İsviçreli antropolog Johann J. Bachofen, hem aile hem de toplulukta otoritenin kadınların elinde olduğu anaerikl idarenin, başka bir deyişle 'kadın egemenli bürokrasi'nin üstün dişil yeryüzü tanrıçasının imgesi ile uyuştüğünü öne sürmüştür. Bu iddialar, 1859'da Darwin'in öne sürdüğü evrim teorisine uyum göstermiş, böylece insan evriminin daha erken bir anaerikl dönem yaşamış olduğuna dair yeni bir bakış açısı ortaya çıkmıştır. Bu görüşler 19. yy'ın ikinci yarısı ve 20. yy'daki düşünürlerden Sigmund Freud'u ve Gordon Childe, Jacques Cauvin gibi arkeologları oldukça etkilemiştir. 19. yy'ın sonuna doğru Avrupa, Ege ve Mezopotamya'daki kazı alanlarında bulunan insan biçimli figürler, duvar resimleri, kabartmalar ya da heykeller anaerikliliğin göstergeleri olarak yorumlanmışlardır. Aslında kavram olarak ana ve erk'in yan yana kullanılışı da oldukça tartışmalı bir konudur, fakat konu bu olmadığı için bunun üzerinde fazlaca durulmayacaktır, sadece analık ve erk olma kavramlarının bir arada kullanıldığı görüşlere katılmadığımı belirtmek isterim. Zira bana göre kadınlık, analık hali, 'erk' olarak kavramlaşan ve toplumsallıkla bağı oldukça zayıf olan ideolojinin, çok uzağındadır.

Anadolu Kronolojisine göre Kalkolitik Dönem sonrası Tunç Çağı'nda ortaya çıkan Ana Tanrıça idoller bulunmaktadır. Bu dönemin öncesinde, arkeoloji literatürüne kent devrimi olarak geçen süreç ön plana çıkmaktadır. Makalenin ilerleyen bölümlerinde özellikle kentleşme ve devletleşme boyutu üzerinde detaylıca durulacaktır, fakat şimdi Ana

Tanrıça bağlamında ele alınmaya çalışılacaktır. İlk Tunç Çağı'nda üretilmiş kadın betimli figürin ve idollerde genellikle çıplak tasvirler göze çarpar. Çıplak beden üzerinde cinsiyet, abartılı bir şekilde belirtilmiştir; her betimde göğüs, göbek ve cinsel organlar işleniş açısından oldukça ayrıntılıdır. Figürin ve idoller üzerinde teknik bilgilerin yanında içerik bağlamında betimlemeye baktığımızda, kabartma, kazıma gibi tekniklerin, açıkça cinsel bölgeleri belirtmek için vurgulandığını görmekteyiz. İlk Tunç Çağı'nda kadın bedenlerinin, tarih öncesinin Neolitik ve Kalkolitik Dönemlerin şişman kadınları¹⁴ yerine, yassı

¹³ Ian Hodder:2003, s.134

¹⁴ Resim3: Hacılar Höyükten Ele Geçmiş Olasılıkla Çocuk Yetiştiriciliği Özelliği Vurgulanan Ana Tanrıça Figürini

ancak ince bedenli figürin ve soyut idolden¹⁵ oluşan iki farklı biçim alması plastik sanatın üç boyuttan iki boyuta indirgenmesi olarak yorumlanır ve hatta bu büyük bir başarı olarak kabul edilir. Cins ayrımı sağlayan bu uzuvların, figürin ve idoller üzerinde hem tasvir edilmesi hem de tasvir edilmemesi olasılıkla sembolik anlamlar içeriyor. Göğüsler ve vajina deliği gibi cinsiyet ayrıntılarının tasviri figürinlerin, yalnızca kadın olduğunu ortaya koymayıp aynı zamanda cinsel yaşama ve üreme işlevine çağrışım yapmaktadır. Elbette bu durumdan tanrısal bir statü çıkarmak ya da bu figürinlere dinsel bir anlam vermek zorunda değiliz. Fakat öte yandan tüm bu çağlar boyunca ve neredeyse on binlerce yıl boyunca neden aynı çağrışımı sağlayabilecek erkek figürinlerin sıkça yapılmadığı sorusu akla geliyor. Buradan hareketle de kadının cinselliğinden doğan gücün yazılı tarih öncesi çağ insanı üzerinde tanrıçalaşacak kadar önemli olduğu sonucuna varmak mümkün olabilir.¹⁶

Ehrenberg, 19. ya da 20. yy'da genel anlamda kabul gören tüm bu yazılı tarih öncesi toplumların yaşamlarına dair fikirleri üretenlerin, yani çoğunlukla orta ve üst tabakaya mensup olan hümanist eğitimden geçmiş erkek araştırmacıların, önyargılarına rastlamanın zor olmadığını yazıyor.¹⁷

Modernitenin Karanlık Dehlizlerinde Kaybolan Kadının Anatanrıçaya Olan Borcu: 'Kadının Yazılmayı Bekleyen Tarihi'

Yukarda bahsettiğimiz fikirlerin bir kısmı, henüz yazılı tarihin başlamadığı dönemlerdeki yaşam biçimi üzerine üretilen fikirler. Bir de Mezopotamya coğrafyasında zaman kavramı ile ilgili bilmelerimiz ışığında kalibre edilmiş M.Ö. 3100'lerde Cemdet Nasr Dönemi olarak tarihe not düşülen zamanda yazıyla karşılaşma durumumuz söz konusudur.¹⁸ Aslında bu dönem, insanlık tarihi ve kadının tarihi açısından neredeyse bir dönüm noktası diyebiliriz. Çünkü öncesinde bizim yorumladıklarımızı ya da öyle yapmaya çalıştıklarımızı, artık onlar bize kendi dilleriyle hazır tepside sunuyorlardı; yazıyorlardı...

¹⁵ Resim4: İlk Tunç Çağı Kadın Figürini: İdol

¹⁶ A. Muhibbe Darga: 2012, s.55

¹⁷ Margaret Ehrenberg, Die Frau in der Vorgeschichte, München, Verlag Antje Kunstmann, 1992, s.16

¹⁸ Ord. Prof. Dr. Benno Landsberger: Sümerler, s.420

Peki kim neye göre ve niçin yazacaktı?

İşte can alıcı sorular burada devreye girmekte, makalenin sonunda bu konuyla ilgili biraz fikir edinebileceğimizi umut ediyorum.

Cevapların başına şöyle büyük harflerle kocaman bir ‘Devlet’ yazarak başlamak gerekiyor. Kadının ayak izlerini ve öyküsünü takip edeceksek eğer, Neolitik sürecin ve devlet olgusunun ortaya çıkış sürecinin iyi değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Bununla birlikte kentleşmeye giden süreç ve bu süreçte yaşanan sosyo-ekonomik gelişmeler, devletleşmeye giden yolu ve kadının sosyal organizasyondaki rolünü algılamamızda önemli ölçüde fayda sağlayacaktır.

Tarımın başlamasıyla zanaat ve ticaret etkinliklerinin filizlenmesi, toplumsal artının toplandığı ve dağıldığı merkezlerde, tarımsal üreticiler yanı sıra din adamları, tapınak hizmetçileri, zanaatçılar, tacirler ve askerlerle kalabalık bir nüfusun oluşmasına yol açmıştır. Böylece Dicle ve Fırat ırmaklarının suladığı ovalarda M.Ö. 4000-3000 arasında on beş yirmi kırsal(köy) yerleşme yeri, nüfusları artıp, ekonomik ve toplumsal yapıları karmaşıklaşarak köyden kasabaya, kasabadan kente doğru geliştiler. Kentlere dönüşen köyler, olasılıkla bir fetihçi egemen sınıfın yerleştiği ve çok geçmeden köy sunaklarının tapınağa dönüştürüldüğü yerlerdir. Egemen sınıf o köyün ve çevresindeki öteki köylerin çiftçilerini büyük sulama projelerinde çalıştırmış; büyük sulama tarımının ürünü olan bol toplumsal artı ise bir merkezde toplanmıştı. Çevresindeki neolitik köyler de kendine yeterliliklerini yitirmişler, bazı araçlar ve bazı mallar için, belki bundan da önemlisi bağlı oldukları sulama sistemlerinin kurulması, yürütülmesi, geliştirilmesi, bu sistemlerin ve köylerin dış saldırılara karşı korunması için, kente bağımlı duruma düşmüşlerdir. Bu ekonomik ve askeri bağımlılıkları, kentteki tapınağa karşı yaratılan ruhani bağımlılıkla pekiştirilmişti. Böylece mevcut toplumsal örgütleniş, aynı zamanda köy-kent farklılaşmasına da yol açmıştı. Köy-kent farklılaşmasının gelişmesi köyün kente kentin köye gereksinimlerini, birbirleri olmadan varlıklarını sürdüremeyecekleri bir noktaya kadar getirerek sağlam bir ekonomik, toplumsal, siyasal bütünleşmeye yol açmıştır. Bu bütünleşme sonucunda, toplumsal artı üreten yapısı, bu artıyı denetimine alan egemen sınıfı, düzeni içte sürdürüp geliştirecek, dışa karşı koruyup olanak bulursa genişletecek ordusu, ekonomik toplumsal işleri yöneten yönetici kadrosuyla ‘devlet’ ortaya çıktı. Artık Neolitik köy birimlerinin yerini kent devletleri almıştır.¹⁹ Kentler, art alanlarından (hinterland) hiçbir zaman bağımsız olmamıştır. Bu nedenle herhangi bir kentin, çevresinden bağımsız olarak çalışması da mümkün değildir.²⁰ Bu kentlerden günümüzde Tell el-Warka olarak bilinen Uruk kenti, gök tanrısı An’a (veya Anu) adanan batıdaki Kullaba

¹⁹ Alaaddin Şenel, İlkel Topluluktan Uygar Topluma, Bilim ve Sanat Yay.,1982, s. 220

²⁰ Özlem Çevik, Arkeolojik Kanıtlar Işığında Tarihte İlk Kentleşme Süreci, Arkeoloji ve Sanat Yay., 2005, ss. 26-27

ve aşk tanrıçası İnanna’ya (Akkadça İştar) adanan doğudaki Eanna adlı iki yerleşim yerinin birleşmesinden oluşmuştu. Kazılar, Kentin büyük bölümünün anıtsal boyutlardaki tapınak ve resmi yapılardan meydana geldiğini ortaya çıkarmıştır.²¹ Tanrıların yeryüzündeki temsilcileri olmalarıyla güçlerini meşru kılan rahipler, böylelikle her idari mekanizma için gerekli olan ideolojik temeli sağlamışlardır.²²

Yönetici sınıfın gücü elinde tutması ve kontrol mekanizmasının devamlığını sağlaması açısından ortaya çıkardığı unsurlardan birisi de yukarıda bahsettiğimiz yazıdır. Yazıya ilişkin en erken kalıntılar aynı zamanda yönetici sınıfın varlığına işaret eden verilerin de saptandığı Uruk kentinden ele geçmiştir. Bu kalıntıların büyük bir çoğunluğu İnanna/İştar’a adanan tapınağın da içinde bulunduğu Eanna kutsal alanında tespit edilmiştir. Üretim etkinliklerini bir takım birimlere ayrılan merkezi kurumlar yönetir. Hiyerarşik bir düzende sıralanan bu birimler ise sayıları bir hayli olan görevlilerce yürütülür. İşte bütün bunlar ileri derecede hiyerarşik bir toplumun ve yönetsel denetim işleminde iyi yapılanmış bir görevlendirme dizgesiyle politik yetkenin varlığını gösterir.²³ Frangipane’nin de sıklıkla bahsettiği bu politik yetke sürdürülebilirliğini mitolojilerle sağlamaktan da geri durmamaktadır. Sayıca ve konu bakımından oldukça zengin bir mitoloji ile karşılaşırız. Şimdi biraz bu eksende mitolojilerden ve mitolojilerde adı geçen tanrıçalardan bahsedelim.

Mitolojiler ve Tanrıçalar

Mezopotamyalılar, maddi dünyanın üstünde gözle görülmeyen doğüstü bir alemin var olduğuna inanmışlardır. Yukarıda uçsuz bucaksız gök kubbe, aşağıda ise en az onun kadar büyük cehennem çukuru, ikisinin ortasında da denizin ortasındaki ada, yani yeryüzü bulunmaktaydı. Bu evrende nehirlerin akışı, dağların sırtına erişilmez yüksekliği, bitkilerin akıl sır ermez şekilde büyümeleri, güneş, ay ve diğer gök cisimleri gibi işleyişine akıl sır ermeyen bir düzen vardı. Bu evreni yöneten bir güç olmalıydı ki, bu güç büyük bir tanrılar topluluğuydu. Nitekim Mezopotamya insanı da evreni büyük bir tanrılar topluluğunun elinde tuttuğuna ve bu tanrıların evrenin işleyişine düzen verdiklerine inanıyordu.²⁴ İnsana benzeyen özellikleri ile yüzlerce tanrının yer aldığı Mezopotamya panteonunu ilk oluşturanlar Sümerler’dir.²⁵

²¹ Kemalettin Köroğlu, Eski Mezopotamya Tarihi, İletişim Yay., 7. Baskı, 2012, s. 51

²² Çevik:2005, ss. 34-35

²³ Marcella Frangipane, Yakınoğu’da Devletin Doğuşu, Arkeoloji ve Sanat Yay.,2002,ss. 218-219

²⁴ Jean Bottero, Kültürümüzün Şafağı Babil, Çev. Ali Berktaş, Yapı Kredi Kültür Sanat Yay. , 3. Baskı, 2009, ss.111-113

²⁵ Samuel Noah Kramer, Sümerler-Tarihleri, Kültürleri ve Karakterleri, Çev. Özcan Buze, Kabalcı Yay., 2002, s.155

Sümer ülkesinin en varsıl yurttaşlarının okullarında yazılan ve tek bir kadın yazmanın adının kayda geçmediği Sümer tabletlerinde birçok mitolojik unsur ile karşılaşmaktayız. Elbette tüm bu mitolojik unsurlar için bir de insan biçimli ancak insanüstü ve ölümsüz varlıklara ihtiyaç vardı. Her birine Sümerce *DİNGİR* denilen bir tanrılar panteonu geliştirdiler. Peki bu tanrısal panteon nasıl işliyordu? Öncelikle, panteonu oluşturan tanrıların hepsinin aynı önem ya da derecede olmadıkları varsayımı Sümerlere mantıklı geliyordu. Onlara göre kazmadan ya da tuğla kalıbından sorumlu tanrı güneşten sorumlu olan tanrıyla boy ölçüşemezdi. Ne de hendek ve kanallardan sorumlu tanrıyla bütün topraklardan sorumlu tanrı aynı kefeye konabilirdi. Ve panteonun başında bütün diğerlerinin kralı ve yöneticisi olarak tanınan bir tanrının bulunduğunu kabul etmek doğaldı. Böylelikle Sümer panteonu, başında bir kralla bir meclis gibi iş görür biçimde tasarlandı; "yazgıları belirleyen" yedi tanrı ve "büyük tanrılar" olarak bilinen elli tanrı en önemli gruplarını oluşturuyordu. Ancak Sümerli tanrıbilimcilerin panteonlarında yaptıkları daha önemli bir ayırım, yaratıcı ve yaratıcı olmayan tanrılar arasında olardı; kozmolojik görüşlerinin sonucu olarak edinilen bir bilgiydi bu. Bu görüşlere göre, kozmosu meydana getiren temel öğeler gök ve yer, deniz ve atmosferdi; bütün diğer kozmik görüngüler ancak bunlardan biri ya da diğerinin içinde var olabilirdi. Dolayısıyla göğü, yeri, denizi ve havayı yaratan dört tanrının yaratıcı tanrılar olduğu sonucunu çıkarmak akılcı görünüyordu ve bütün diğer kozmik varlıklar dördünün oluşturduğu planlara göre, bunlardan biri tarafından yaratılmışlardı.²⁶ Bu tanrılar An, Enlil, Enki ve Tanrıça Ninhursag'dır. Sümer panteonunda An-Enlil-Enki üçlüsü ve Ninhursag ile birlikte dört büyük tanrı ve tanrıçanın yanında üç önemli yıldızlar alemi tanrısı da beraber düşünülmüştür. Bunlar ise ay tanrısı Nanna, güneş tanrısı Utu ile aşk ve savaş tanrıçası İnanna'dır. Bu yedi tanrı, panteonda "kader tayin eden tanrılar" olarak kabul edilmişlerdir.²⁷

Aslında birçok tanrıçaya ayrı ayrı değinmek gerekebilir fakat böyle bir şansımız olamayacağı için, kendinden sonra birçok zaman ve coğrafyada tapınım görmüş olan İnanna/İştar kültüründen bahsetmenin yerinde olacağı kanısındayım. Tanrıça İştar kültü diğer toplumları etkileme sürecinde iki farklı yol izlemiştir. Bunlardan ilki Anadolu toplumları üzerinden olmuştur. Gerçekten Anadolu toplumları da hem Sümerler'in hem de Sami kavimlerin tanrılarına tapınmışlardır. Sümerler'in gök, yer ve okyanus tanrılarını temsil eden Anu-Enlil-Ea teslisine Hititler de ibadet etmişlerdi. Ayrıca, Sami kavimlerin çöl ananesinin yarattığı Sin-Şamaş-İştar (Ay-Güneş-Yıldız) astral teslisi de Hitit panteonunda yerini almıştır. Diğer taraftan, Anadolu'da daha Protohattiler zamanından beri Asurlu tüccarların tesiriyle Tanrı Asur'a ve Mezopotamya'nın Kış şehrinin baş tanrısı olan savaş tanrısı Zababa'ya da tapınılmıştır.²⁸

Mezopotamya tanrılarını benimseyen Anadolu toplumlarına İştar kültürünün geçişinin Hurriler aracılığıyla olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim Hurri tanrıçası Şauška, İştar ile bir tutulmuş ve metinlerde genellikle İştar olarak yer almıştır.²⁹

Böylece İştar kültü Hurriler'in yoğun oturdukları kentlerin hepsine yayılmıştır. Bu kentler arasında Şamuha, Lawazantiya, Hattarina, Waşudawanda, Şullama ve Ninive başta gelmektedir. Hurriler'de de tanrıçanın savaşlardaki rolü önemli yer arz etmektedir. Tanrıça-insan ilişkilerindeki karşılıklı çıkar o kadar belirginleşmiştir ki, Şamuha kentinde kral askeri sefere çıkmadığı yıl Şamuha kentinin İştar'ına ne ayin düzenler ne de ona sefere çıkma adayı sunar.³⁰

Yine Mezopotamya'nın bu sıkça ismiyle karşılaştığımız tanrıçasını, Frig ve Lidyalılar zamanında Kybele ismini aldığını ve kutsal hayvanı aslan ile birlikte betimlendiğini görmekteyiz. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan Ana Tanrıça figürlerinde tanrıçanın geçirdiği gelişim evrelerini tüm canlılığı ile izlemek mümkündür.³¹

Yeryüzündeki yaşam için vazgeçilmez olan bitkilerin, otların, ağaçların ve kamışların doğuşunu anlatan mitolojik bir pasaj paylaşmak istiyorum;

Düzgün, Büyük Yer Kendini Parlattı, Gövdesini Neşeyle Güzelleştirdi,

Engin Yer Gövdesini Değerli Madenler Ve Lapis Taşıyla Bezedi

Kendini Yeşil Taş Ve Parlak Akikle Süsledi,

Gök Kendini Yapraklardan Takma Saçla Donattı, Prens Gibi Dikildi,

Kutsal Yer, Bakire, Kutsal Gök İçin Güzelleştirdi Kendini,

Gök, Yüce Tanrı, Dizlerini Engin Yer'in Üzerine Koydu,

Kabramanların, Ağaç Ve Kamış'ın Tobumunu Döhyatağına Akıttı,

Tath Yer, Doğurgan İnek, Gök'ün Bol Tobumuyla Gebe Kaldı,

Sevinçle Yaşam Bitkilerini Doğurmaya Koyuldu Yer,

Bol Bol Saçtı Zengin Ürünü Yer, Şarabı Ve Balı Akıttı.

Bu imge yüklü şiirsel dizelere göre, bitki örtüsü, Gök baba (AN) ile Yer Ana (Kİ) birleşmesinin ürünü olarak düşünülürken; kişileştirilen Yaz ve Kış mevsimleri, hava tanrısı

²⁶ Samuel N. Kramer: Tarih Sümer'de Başlar, Çev. Hamide Koyukan, Kabcacı Yay., 1999, s.107

²⁷ Samuel Noah Kramer: Sümer Mitolojisi, Çev. Hamide Koyukan, Kabcacı Yay., 2001

²⁸ Füzuzan Kınal, Eski Anadolu Tarihi, 4. Baskı, TTK Yay., 1998, s.208

²⁹ Oliver Robert Gurney, Hititler, Çev. Pınar Arpaçay, 1. Baskı, Dost Kitabevi Yay., 2001, s.117

³⁰ Ahmet Ünal, Hititlerde ve Eski Anadolu Toplumlarında Din Devlet Halk ve Eğlence, Bilgin Kültür Sanat Yay., s. 90

³¹ Oktay Belli, Anadolu Tanrıçaları, Promete Yay., 2001, ss. 2-4

Enlil ile onun menisiyle döllediği Koca Dağlar'ın çocuklarıdır. Yine benzer şekilde bir başka Sümer şiirinde yaz ve kış mevsimleri ile ilgili;

Enlil, Büyük Bir Boğa Gibi, Ayağımı Yere Koydu,

Bereket İçinde Mutlu Günler Yaratmak İçin,

Bolluk İçinde Güzel Geceleri Süslemek İçin,

Bitkilere Boy Attırmak İçin, Tabılı Bolca Saçmak İçin, ,

Yaz'ın Göğü Zapt Etmesi İçin, Kış'ın İskeleye Taşan Suyu Tutması İçin,

Enlil, Tüm Ülkelerin Kralı, Aklına Koydu.

Penisini Koca Dağlar' A Soktu, Dağlık Ülkeler' İn Payını Ayırdı,

Yaz Ve Kış(In Tohumunu), Ülkenin Dölleyen Su Taşkını, Döl yataklarına Boşalttı,

Enlil Penisini Soktuğu Her Yerde, Vahşi Bir Boğa Gibi Bögüdü,

Böylece Dağ Günü Geçirdi, Gece Mutlulukla Dinlendi, Léziz Kaymak Gibi Yaz İle Kış' ı Doğurdu,

Onları, Kocaman Vahşi Boğalar Gibi, Dağların Yükselişindeki Temiz Otlarla Besledi,

Dağların Çaylarında Semirtti Onları.

Mitolojilerde mevsimsel döngüler, bir takım cinsel edimler ve bunların kutsanması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun Sümer halkına getirdiği verimli sonuçlara ilişkin en canlı betimlemelerden biri, bu sıcak ve kurak ülkede yaşamı olanaklı kılan iki ırmakla, Fırat ve Dicle'yle ilgilidir. Sümerli bir şaire göre, şahlanan yabani bir boğanın yabani bir inekle çiftleşmesi gibi, tohumunu akıtarak onları yaşam veren suyla dolduran su tanrısı Enki'dir.³² Ya da, şairin dediği gibi:

Enki Baba (Gözlerini) Fırat'a Çevirdikten Sonra, Şahlanan Bir Boğa Gibi Gururla Doğruldu,

Penisini Kaldırdı, Fıskırttı, Dicle'yi Parıldayan Suyu Doldurdu,

Yabani İnek Otlaklardaki Yavrusuna Bögürüyor, Akrepler (Sardı) Ahır,

Dicle Ona, Şahlanan Bir Boğaya Boyun Eğdi Gibi, Boyun Eğdi.

O Penisini Kaldırdı, Düğün Armağanını Getirdi,

Kocaman Yabani Bir Boğa Gibi Dicle'ye Sevinç Getirdi, Doğumunda Hazır Bulundu,

Onun Getirdiği Su, Parıldayan Sudur, Onun Getirdiği Tabı, Çeşit Çeşit Tabıdır, Halk Bunu Yer.

Sümer şairlerinde en erotik imgeleri ve simgeciliği uyandıran, Sümerlerin aşk ve bereket tanrıçası İnanna ile ilgili olanlardır. Sümer dinsel inancına göre, Sümer kralı ile bu cinsel cazibeyle dolu bereket tanrıçası arasındaki kutsal evlilik (Hieros Gamos), toprağın verimliliği ve döl yatağının doğurganlığı için elzemdir. Bu ayini ilk gerçekleştiren Sümer hükümdarı, milattan önce üçüncü binyılda Sümer'in büyük yerleşim merkezlerinden biri olan Uruk'ta saltanat sürmüş olan çoban kral Dumuzi'ydi. Bu kutsal evlilikten sonra Sümer'de bu gelenek halini aldı. İşte, örnek olarak, tanrıçanın Dumuzi'yi güveyi olarak seçişini, kutsal çiftin birleşmesinden sonra çevrelerinde bitkilerin filizlenmesini betimleyen bir şiirsel mit; *kutsal eş çoban kocasından süit ister ve sarayı, "yaşam evi"ni sonsuza dek koruyacağına söz verir*. Şiir, tanrıçanın anne babasının dileğine uygun olarak, Dumuzi'yi "ülkenin tanrılığı"na getirmesini -tanrıçayla evlenmekle kralın kendisi de tanrısallaşır-şöyle anlatır:

"Bakışlarımı bütün insanların üzerinde gezdirdim,

Dumuzi'yi ülkenin tanrısı olması için çağırdım,

Dumuzi, Enlil'in göz bebeği,

Annem ona çok değer verir,

Babam onu över."

Sümer'in Aşk ve Savaş Tanrıçası İnanna, belgelerde "göğün fahişesi" olarak adlandırılır. Kocasını Çoban Tanrısı Dumuzi de onun için "o fahişedir, benim eşim fahişedir" demektedir. İnanna fahişelerin de koruyucusu. Burada bahsedilen fahişelik hali, Sümerler'de tapınaklarda yapılan ve eğitime tabi tutulmak için üst düzey aileden olmanın gerekli olduğu kutsal bir iş idi.³³

İnanna kültürünün Akkad devrinde de İştari ismiyle tapınım gördüğü arkeolojik belgelerden anlaşılmaktadır. Tarihteki ilk yazarın günümüzden 4000 yıldan uzun bir süre önce yaşayan Mezopotamya Prensesi Enheduanna olduğu aktarılmaktadır. Enheduanna, aşk ve savaş tanrıçası İnanna için şarkılar yazdığı kil tabletlerin sonunu imzalayarak bu unvanı elde etmiştir.³⁴ Ünlü Akkad kralı Sargon'un kızı Enheduanna, İştari'nin tapınağının rahibesidir. Tarihte bilinen ilk kadın şair olarak da dikkat çeken Enheduanna'nın İştari için yazdığı şiirler, kendinden çok sonra yaşayacak olan Antik Yunanlı kadın şair Sappho ile benzer bir şekilde lezbiyenlik ile yorumlanacaktır. Enheduanna'nın İştari için yazdığı bir şiire kulak verelim;

³³Muazzez İlmiye Çığ, Bereket Kültü ve Mabret Fahişeliği, Kaynak Yayınları, 2014, s.77

³⁴Samuel N. Kramer, 1999, s.423

³²Samuel N. Kramer:1999, s, 107

Ey İnanna!
Sen Gök Gibi Yüksesin, Bilinsin!
Sen Yer Gibi Genişsin, Bilinsin!
Sen Ülkede Kükreyesin, Bilinsin!
Sen Başları Vuransın, Bilinsin!
Cesetleri Bir Köpek Gibi Silip Süpürürsün, Bilinsin
Sen Birçok Zaferleri Kazanansın, Bilinsin

Ve bir gün Uruk kentinden sürgün edilir Enheduanna, sürgün edildiğinde acısını ve bir bakıma öfkesini dile getirdiği oldukça etkileyici;³⁵

Günün ışıkları yaklaşıyor
Benim üzerimdeki ışık yok oluyor
Gölge ışığa yaklaşıyor
Ve kum fırtınası gibi onu kaplayacak
Benim tatlı sesim bozuldu
Bana zevk veren her şey toza döndü
Ey Sin! Göğün kralı! Bana ne yaptı bu Lugalanne?
An'a söyle. İnanna beni kurtarsın!
O, Lugalanne' nin erkekliğini alsın!
Dağlar ve tufan onun elinde, o beni ve şehri titretti
Ona söyle, kalbi benim için sakinleşsin!
Ben Enheduanna ona bir dua yapayım...
Gözyaşlarımı tatlı bir içki gibi İnanna için akıtayım,
Ona bir selam diyeyim.

³⁵ Resim 5: Akkad Devri Silindir Mühür Üzerinde İstar Tasviri (British Museum)

Bu şiirler ya da ilahi anlatımlardan, İnanna'ya atfedilen aşkın ve savaşın tanrıçılığı halinden çok aslında İnanna/İstar'ın doğa ve yaşam ile nasıl sıkı bir bağ içinde olduğu anlaşılabilir. Kurtarıcı, kollayıcı özelliklerin atfedildiğini anladığımız yukarıdaki şiirden Paleolitik Çağ'dan beri varlığını koruyan Ana Tanrıça kültü'nün tanrıça İnanna/ İstar şahsında devam ettiği anlaşılmaktadır.

Eski Önasya ve Mısır'daki Ana Tanrıça kültü ya da tanrıçalık özelliklerine arkeolojik ve filolojik belgeler ışığında baktığımızda, Mısırlı Tanrıça İsis'in bir öğrencisine şu şekilde seslendiğini görürüz;

*"Ben her şeyin doğa anası, sahibesi ve tüm öğelerin yöneticisiyim. Dünyaların ilk soyu, kutsal güçlerin başı, cehennemdeki her şeyin ecesi, cennette yaşayanların özü. Bütün tanrı ve tanrıçaların tek başına ve tek biçimde açıklayıcısıyım. Benim isteğimle gökyüzünün gezegenleri, denizlerin tüm rüzgarları ve cehennemın ağlanası sessizliği düzenlenir. Benim adım, benim kutsallığım, tüm dünyada çeşit çeşit biçimde, türlü geleneklerle ve birçok isim altında sevilmiştir."*³⁶

Tanrıçalıktan Kraliçeliğe Uzanan Yol

Eski Önasya dünyasında İmparatorluk Çağı Hitit Kraliçelerinin müstesna bir yeri olduğu, Hattuşa, Tel el Amarna ve Ugarit Ras Şamra krallık arşivi belgelerinde ve özellikle krali mektuplaşmalarda oldukça belirgin bir şekilde karşımıza çıkar.

Mezopotamya uygarlığının önemli bir halkası olan Assur kültürüne ve kraliçelerine dair bilgilerimizin büyük kısmını, Assur Kralı II. Asurnasirpal'in Nimrud'taki sarayının kuzeybatısında Yeni Assur Dönemi Kraliçelerinin gömülmüş olduğu mezarlık alandan ediniyoruz. Bu alandan ele geçen çivi yazılı belgeler, Babil kralı II. Karigalzu döneminden Assur Kralı Asurnasirpal dönemine kadar tarihlenmekte dolayısıyla da uzun bir süreci kapsamaktadır.³⁷ Nimrud mezarları, Assur kraliçeleri Yaba, Banitu, Ataliya, Hama ve Mulissu-mukannisat-Ninua'ya ait yazıt, mühür ve eşyalar içermektedir.³⁸ Yeni Assur Döneminde adı bilinen ilk kraliçe Mulissu-mukannisat-Ninua'dır. Bu kraliçenin tam unvanı *"Assur Kralı Assurnasirpal'in baş sakisi Assurnika-da'nın kızı, Assur kralı Salmanassar ve Assur kralı Assurnasirpal'in kraliçesi"*dir. Kraliçenin lahti Nimruddaki 2. Mezar odasından ele geçmiştir. Yine kraliçeye ait bir mezar yazıtında kraliçe,

³⁶ Joseph Campbell, Batı Mitolojisi: Tanrının Maskeleri, Çev.Kudret Emiroğlu, 2. Baskı, İmge Yay., 1995, s. 40

³⁷ Farouk N.H.Al- Rawi, 'Inscriptions From The Tombs Of The Queens Of Assyria', New Light On The Nimrud Proceedings Of The Nimrud Conference 11 Th-13th March 2002, British Museum, 2008, s.119

³⁸ Muayyad Said Damerji, New Light On The Nimrud Proceedings Of The Nimrud Conference 11 Th-13th March 2002, British Museum, London,2008, s.82

“her kim ki beni yerimden oynatırsa ... Ne bu dünya da ne de öldükten sonra huzur bulamasın” şeklinde beddua cümleleri yer almaktadır.³⁹ Yine Assur Kralı III. Tiglat Pilaser’in eşi Kraliçe Yaba’ya ait iki altın kase, Nimrud 2. Mezar odasından ele geçmiştir. Bu kaselerin üzerlerinde yine benzer şekilde beddua metinlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Kaseler de kraliçenin dilinden şunlar yazılıdır;

“Ölüler diyarının büyük tanrıları Şamaş, Ereşkigal ve Annunaki’nin emriyle, ölümlü kader kraliçe Yaba’yu yakaladığında o atalarının yolundan gitti. Herhangi biri, kraliçe ya da kralın gözdelelerinden bir saray kadını olsun, beni mezarımdan çıkarırsa ya da benim tahtıma oturursa veya herhangi birinin bedeni benim mezarıma gömülürse veya şeytani dürtülerle herhangi birinin eli benim mücevberlerime uzanırsa veya mezarımın mührünü açarsa, güneş ışınlarının altında onun rubu susuz kalsın. Ölüler diyarında o, Annunaki’nun şerefine sunulan bira, şarap, su veya herhangi bir yiyecekte almasın. Hatta ölüler diyarının büyük tanrıları Ningişzida ve(okunmayan bölüm). onun ölmüş bedenini acılar içinde bıraksın ve hayaletler sonsuza kadar rahatsız etsinler.”⁴⁰

Hititlerde ise kraliçelik müessesesi, çağının kraliçelerinden ayrılan özelliklere sahiptir. Mısır ve Mezopotamya’da kraliçe, memleketin mutlak hakimi kralın eşidir. Bir takım dini görevler dışında, resmen politik yetkisi yoktur; memleketi ve uyrukları üzerinde hükmetme nüfuzu olmayan, kralın meşru birinci kadını rolündedir. Bütün Önasya kraliçeleri, hükümdarlık, saltanat yetkisine sahip olmadıkları gibi eşleri krallara da neredeyse hiçbir zaman eşit tutulmamışlardır. Hititlerde ise durum azıcık farklılaşır, Hititlerin kraliçelik müessesesinin başındaki SAL.LUGAL.GAL, ‘Büyük Kraliçe’ ‘Tavananna’ olan egemen kraliçe, Hitit kralına eşit, memlekete hükmetme yetkisine sahip, dış politikaya bizzatıhi karışan, devletler arası hukukta söz sahibi krallığın bağımsız bir kadın temsilcisidir.⁴¹ Tabi büyük kraliçe SAL.LUGAL.GAL. resmi ve dini törenlerde kralla beraber olan Hitit krallarının tek eşi değildi, egemen kralın meşru eşiydi fakat bu kralın bir harem olmayacağı anlamına da gelmiyordu. Harem kadınları çeşitli adlarla anılıyorlardı, kraliçeden sonra E-ŞER-TU (Hititçe; saray kadını, cariye)⁴² geliyordu. Meşru eş olan kraliçenin oğlu olmadığı takdirde E-ŞER-TU’nun ilk oğlu tahta geçme hakkına sahipti.

M.Ö. 15. yy. sonları ve 14. yy. başlarında hüküm sürmüş Şapinuva kentinin Hurri kökenli Büyük Kraliçesi Taduhepa’nın saltanat yıllarında Hitit kraliçeleriyle ilgili önemli bilgilere ulaşılmaktadır. Öyle ki Taduhepa’nın resmi ve siyasi kişiliği Hitit Krallık Monarşisinde bir ilki yansıtır olabilir ve kendinden belki de çok sonra tarih sahnesine çıkacak olan siyasi ve dini kişiliği ile dikkat çekici Büyük Kraliçe Puduhepa’nın öncülüdür.

³⁹ JAL-Rawi:2008, s. 124; Macgregor S.L., Beyond Hearth and Home, Women in the Puplic Sphere in the Neo-Assyrian Society, State Archives of Assyrian Studies, Vol.XXI, Helsinki 2012, s. 80

⁴⁰ Macgregor 2012, s.79

⁴¹ A. Muhibbe Darga, Anadolu’da Kadın: Eski ve Orta Hitit Çağı’n da Kraliçeler YKY, 2012,s, 128

⁴² A. Muhibbe Darga: 2012, s.128

Puduhepa, MÖ. 13. yy’ın önemli Hitit kralı III Hattuşili’nin eşi, Hurrili bir rahibin yine kendi izinden giden rahibe olan kızıdır. Kişiliğini anlamamız ve o dönem güçlü kadınlarını tanınamamızı sağlayan pek çok yazıt mevcut bulunmaktadır. Kendine ait kraliyet mührünün oluşu ve Mısır hükümdarı II. Ramses’le Akkadça yazışmalarında da kocasıyla birlikte iktidar ortağı olabileceği fikrini akla getiriyor. III Hattuşili’nin yıllıkları da yine kral ve aynı zamanda kraliçe Puduhepa’nın sözleriyle başlıyor. Ve yine hepimizin bildiği Mısırlılar ve Hititler arasında imzalanan tarihteki bilinen ilk yazılı antlaşma olan Kadeş antlaşması’nın gümüş tablet üzerine yazdırılmış ilk nüshasının bir yüzünde Büyük Kral III Hattuşili, diğer yüzünde Büyük Kraliçe Puduhepa’nın mührünün bulunduğunu biliyoruz. Bu da bize, hukuki ve dini işlerin yanı sıra politik alanda da kadının görüntü de olsa kralla eşit bir konumda sayıldığını gösteriyor. Yine Mısır kralı II Ramses’in Puduhepa’ya yazdığı bir mektubunda;

“Amon’ un sevgilisi, güneşin oğlu, Mısır Kralı, Büyük Kral Ramses şöyle der;

Hatti ülkesinin Kraliçesi, Büyük kraliçe Puduhepa’ ya söyle: İşte ben, kardeşin, iyiyim.

Evlerim, oğullarım, ordularım, atlarım, arabalarım iyidirler.

Sen kız kardeşim, iyi olasın! Evlerin, oğulların, orduların, atların, arabaların iyi olsunlar.”

Bu bize Kraliçe nin bir bakıma, bağımsız mevkisinin ve rolünün olduğunu açıkça gösterir. Öyle ki, kendine özel bir ordusunun bile varlığı aşikar durumdadır. Puduhepa’nın kralla ortak mühürlerinin⁴³ oluşu, yine aynı zamanda Puduhepa’nın dini törenleri de yöneten baş tanrıça görevinin olduğu, çok sayıda çözümlenmiş Hititçe tablettten anlaşılmaktadır.⁴⁴

Sonuç Olarak;

Tarih öncesindeki yaşama ve yaşam içerisinde kadının rolüne bakmak ve anlamak için salt arkeolojik belgelere dayanmak bu belgeleri tarihin her hangi bir zamanına satabilmek yanlış bir yaklaşım olacaktır. Nitekim arkeolojik belgeler tek başına ait oldukları kültürün ve dönemin yaşan modeli

⁴³ Resim 6: Bulla: Puduhepa ve Hattuşilinin ortak mühür baskısı (Çorum Müzesi)⁴⁰ Macgregor 2012, s.79

⁴⁴ A. Muhibbe Darga, Anadolu’da Kadın: On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe: Şengül Aydıngün: Mucizenin Kaynağı, Bereketli ve Herşeye Hâkim.YKY, 2012

hakkındaki bilgiyi barındırmazlar, yorum ve kurgu gerekir. Meslektaşlarım bu konuda ne yazık ki oldukça cimri davranmayı tercih ediyorlar. Neyse ki; disiplinler arası çalışma benimsendiği günden bu yana özellikle etnolojik ya da antropolojik veriler ışığında ilgili dönemler ve kültürler hakkında toplumsal yaşama dair yorumlar gelişmeye başladı. Sınırlı sayıda olsa da mevcut gelişmeler umut verici. Fakat tüm bu umut dolu gelişmelere karşın; arkeoloji de kesinliğe dayanan yorumlar ve bu minvalde ortaya atılan tezlerin kesin ve kati gerçekler olmadığını unutmamak gerekir. Bir yerleşim yerinden ele geçmiş kültür materyallerini kesinmişcesine göre yorumlamama ilkesi, kadın bakış açısıyla yorumlayanlar içinde geçerli; geleneksel bakış açısıyla yorumlayan içinde geçerli bir ilke olmalıdır. Nitekim sosyal bilimlerde kesinlik ilkesi temelden yanılığın resmidir. Yine birçok meslektaşım, (zaman zaman arazide bir buluntu ile karşılaşınca bende olduğunu da fark ettim) tarih öncesi yaşama ilişkin ortaya çıkarılan kültür materyallerini yorumlarken; içinde bulunduğu sosyal yaşamın etkisinden kurtulamıyor, dolayısıyla da içinde yaşanan toplumsal sisteme bağlı olarak ele alıyor. Yani yerleşim yerinin kazısını yapan kişi buluntuları kendi ideolojisi ile değerlendirdiği için(çoğunlukla) ortaya çıkardığı sonuçta bazen kazısını yaptığı merkezdeki toplulukların yaşam biçimlerinin çok uzağında olabiliyor.

Mezopotamya mitolojisine ve yerleşim merkezlerinde yapılan arkeolojik kazılardan ele geçen buluntu topluluklarına baktığımızda, her kentin inanç biçiminin, bir tanrı ya da tanrıça ile sürdürdüğünü görmekteyiz. Zaman içerisinde aynı kente hem bir tanrının hem de tanrıçanın tapınım mekanlarının bulunduğunu, yine bunu güçlendiren bir takım silindir mühürlerin varlığından bahsedebiliriz. Yine bazı toplumsal sözleşmelerin, tanrıçaların eliyle hazırlandığına ya da korunduğuna dair veriler gün ışığına çıkarılmıştır. Mezopotamya inanç sisteminin, Anadolu'da Neolitik Çağ'dan itibaren var olan Ana Tanrıça inancının üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Anadolu'nun Ana Tanrıçası Geç Hitit Beylikleri döneminde özellikle Kargamış yazıtlarında Kubaba adını almıştır. Aynı isme pek az da olsa Mezopotamya yazıtlarında da rastlanmaktadır.⁴⁵

Mitolojilerde kadın tanımlamaları ve bu tanımlamaların günümüze etkilerine baktığımızda toplumsal yaşam içinde belirgin olarak kadının tanrıçalık imgelemleri ile sıkça karşılaşılmaktadır. Günümüzde Mezopotamya da bir gezintiye çıktığınızda yönetsel olarak farklı modellerin hüküm sürdüğü, rastgele gireceğiniz herhangi bir köysel yerleşimde, ya bir şifacı kadın ya da o yerleşimdeki bireylerce sözü geçerli sayılan, sözünden çıkılamayan bir bilge kadın ile karşılaşabilirsiniz. Yine Mitanniler'de adı Astarte'ye dönüşen bereket, aşk ve bilgelik tanrıçasına hala 'ya star' diye dualar edildiğini işitebilirsiniz.

M.Ö. 2. Binyılın başından itibaren Assur ile yapılan ticaret sayesinde Anadolu'ya yazının girmesi ve yazının kullanılmaya başlanması ile birlikte yazılı belgelerden Anadolu açısından kadının toplumdaki yerini anlamak biraz daha mümkün hale gelmektedir. Yazılı belgeler ışığında, Anadolu da yerel beyliklerin yerini Hititlere bıraktığı ve yönetim ile inanç sistemindeki tanrısal hiyerarşinin giderek erkeklerin eline geçtiği anlaşılır. Ancak bu geçiş döneminde inanç sisteminde başrolde hala Arinna kentinin Güneş Tanrıçası vardır. Güneş tanrıçası zamanla tanrıça Hepat ile bütünleşecek, Hepat ise ilerleyen zaman içinde gücünü fırtına tanrısı Teşup ile paylaşacaktır.

Yine tanrıçalık rolü ve kraliçe kimliğinin dönem dönem farklı kültürlerde bir arada sürdürüldüğü de dikkat çekmektedir. Zamanla ayrıran tanrıçalık rolü erkeğe ya da erkek tanrıya devredilirken, kadının kraliçelik kisvesi ile baş başa kaldığı olasıdır. Bir dönemin tanrıçaları artık kimi kültürlerde resmen iktidar ortağı kimilerinde ise eski inançların ya da bayramların baş sorumlu rahibesi rolüyle din görevlisidir. Roller ve bu rollerin şiddetleri zaman zaman coğrafya ve tarih değiştirebilir fakat öz itibarıyla benzerdir. Mitolojilerdeki erkek tanrıların ya da ünlü kralların amacı, kadının toplumsal hakikatinden koparılmaya çalışılması olmayabilir elbette, fakat ortaya çıkan sonuç hiç de doğal bir seçilime benzememektedir. Kadının bu uzun öyküde kendini yeniden var etmeye çalışması için belki de bir gece koyu lacivert taşları olan bir kırsal yerleşimden kafasını kaldırıp göğe bakması yeterli olabilir. İştar'ın silüetiyle parlayan yıldızlar ona gülümseyecektir. Gördüğü şey ona eskiye dair ruhsal bir yolculuğa çıkma şansı verebilir, böylelikle bir kararlaşma ve kendi hikayesini tanıma ve anlama yoluna revan olabilir. Kadının kendini tanıması ve eskiye dair öyküsünü irdelemesi özgür toplum koşullarının yaratılması adına da can alıcı önemdedir.

⁴⁵ Ömer Çapar, "Anadolu'da Kybele Tapınımı", A.Ü. D.T.C.F. Dergisi, XXIX/1-4, Ankara 1979, s.210.

Özgürlük ve Eşitlik Neden Herkes İçin Geçerli Değildi: Eşitsizliğin Biyolojik Meşrulaştırması Üzerine

Friederike Habermann
Çeviri: Meral Çiçek

‘Kadın doğası’ndan söz edildiğinde aklıma köpeğim Rocco gelir. Çünkü bazen tatlılarımı onunla paylaştığımda “*Doğada köpekler bisküvi yemez.*” şeklinde arkadaşlarımca azarlanırım. Genelde onlara şu cevabı veririm: Doğada köpekler yok. Belki Afrika’da aynı ismi taşıyan hayvanlar olabilir ama Brilliard Eskimo Çoban Köpeği Ayıcıkları yoktur. Rocco hem doğal değil hem de benim olduğum kadar doğadır. Her varlık gibi o da, etrafındaki toplum, ondan beklentiler, var olan hegemonya ve bu durumda insanların söz hakkına sahip olduğunu sandığı hegemonik sistem tarafından şekillendiriliyor.

Aynı şekilde biz insanlar da her zaman kendi toplumumuzun bir parçasıyız. Bu, feminist ve ırkçılık karşıtı teorisinin temel bir yaklaşımıdır. Bir kimlik kategorisinin astlığı hem yalandır hem de kısmen tarihsel olarak hakiki kılınmıştır: kadınların veya siyahilerin veya proleterlerin (beyaz ve eril) yurttaşlardan ast olmadığını kanıtlamak 19. yüzyılda kolay değildi; çünkü kadınlar, siyahiler ve proleterler gelişim imkanlarından kısmen yoksun bırakılmıştı. Judith Butler, Queerfeminist yaklaşımı (Cinsiyet Belası, 1990) ile o zamana kadar farklı cinsiyet bedenleri (İngilizcede *sex*) ile toplumsal olarak inşa edilen cinsiyet (*gender*) arasındaki ayrımın tersine; kültürel şekillenmenin bedenlerimizden ayırtlamaya çalıştığını ortaya koydu. Daha da somutlaştırsak: Taş devrindeki kadınlar 18. yüzyılın zayıf cinsiyet değildi ve bugünkü vücudu çelikten güzellikler Barok dönemindeki idealden farklı görünüyor. Vücudumuzdaki östrojen oranı domuz eti yiyip yemediğimize bağlıdır. Vücudumuzun ürettiği testosteron da, diğer şeyler arasında, geleneksel bir kadın yaşam planını mı yoksa klasik bir eril kariyerini mi izlediğimize bağlıdır. Lakin kariyer yapınca var sayılan doğal bir ‘kadın doğasından’ uzaklaşmış olmuyor. Ne zaman öleceğimiz de

önemli ölçüde özel mi yoksa genel sağlık sigortasına mı sahip olduğumuza (Almanya’da 40 yaşındaki kadınlarda aradaki fark 7 yıldır) ve hangi semtte oturduğumuza (birçok Batı Avrupa şehrinde 10 yıla kadar fark söz konusudur) bağlıdır. Ancak ‘doğal’ bir ölüm zamanlamasına kavuşmak için güzellik düşüncesini, beslenme alışkanlığını, kariyer, sağlık sigortası ve semti üzerimizden ‘sökemeyiz’.

Hepimizin ekonominin ürünleri olduğunu ve ataerkilliğin aşılması için ‘sadece’ kapitalizmin ortadan kaldırılması gerektiğini iddia etmek istemiyorum. Ancak iktisat ve teorisi toplumlarımızın temel bir unsuru olarak kimlik kategorilerinin inşasında belirleyicidir. İktisat teorisinde özneye *homo oeconomicus* denir. Konuya ilişkin kısa bir girişten sonra bununla bağlantılı olarak bugünkü iki cinsiyet algısının gelişimini değerlendireceğim. Ek olarak ırkçılığın paralel gelişimine ilişkin kısa bir bölüm sunulacak. Bu geriye bakışlar öz-nelliklerimizin yeni bir toplumun gelişimi ile nasıl bağlantılı olduğunu daha net göstermeyi amaçlıyor. Son olarak ise bunun başka bir topluma dönüşüm için ne anlama geldiğine dair bazı düşünceler sunacağım.

Homo Oeconomicus

Kavramın kendisi ona kendisine ait olmazsa da Adam Smith liberal ekonominin fikir babası olarak *homo oeconomicus*’un oluşumu için belirleyici temeli atmıştır. Smith’in burjuva toplumu için temel teşkil eden yapıtı Ulusların Zenginliği’nin (1776) sadece bir yerinde kullanılan “*görünmez el*” tabiri çok ünlendi. Buna göre kendi çıkarı peşinde koşan herkes görünmez bir el tarafından yönlendiriliyor.

Günümüz iktisat teorisinin temeli olarak *homo oeconomicus*, oluşum sürecinde beyaz, eril yurttaş stereotipine şekil vermekle kalmayıp, aynı zamanda tutarsız bir şekilde onunla bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır. Kadınların ve *Beyaz Olmayan İnsanlar*’ın¹ eşitliği için verilen özgürlükçü mücadelelerden sonra bu kavram günümüzde (neredeyse) bütün insanlar için geçerli iken, öbür yandan onunla bağlantılı kimlik inşalar yoluyla ‘sınıvlandırılmış’ biçimde de olsa, kapsamlı bir şekilde cinsiyet, ırk ve sınıf çizgiler boyunca etkide bulunmaya devam ediyor.

Duden’in yabancı terimler sözlüğünde *homo oeconomicus* “sadece ekonomik amaca uygunluk düşüncesiyle yönlendirilen insan” olarak tanımlanıyor. Eylemleri, ağırlıkta parasal kategoriler olan kazanç ve zarar ile eşitlenen pozitif ve negatif teşviklerle belirleniyor. *Homo oeconomicus*, diğerbinliği (başkalarını düşünmeyi) bireysel bir öncelik olarak dahil etme yeteneğine sahip iken, bunu her halükarda sadece egoist davranışların sağlayamayacağı çıkarlara ulaşmak için yapacaktır.

¹ ‘Beyaz olmayan insanlar’, People of Colour: Bu kavram Amerikan sosyal bilim geleneğinde ırkçılıkla bağlantılı toplumsal eşitsizliği vurgulamak için kullanılmaktadır. (Ç.N.)

Adam Smith ise bir yandan pazarda kusursuz egoizmi farz ederken, aynı zamanda da aileye karşı kusursuz diğerbinliği varsayıyordu. Ancak William Thompson, Anna Wheeler ile birlikte 1825'te erkeklerin kendi içlerinde tamamen egoistçe davranırken, (kendi) eş ve çocuklarına karşı ise tamamen diğerkamca davranmasından yola çıkan bir siyasi iktisadın çelişki taşıdığına dikkat çektiler. Eğer insanlığın bir yarısının diğer yarısına karşı tutumu genel yasanın istisnası olarak görülüyorsa, o zaman bu nasıl genel geçerliliğe sahip olabilir ki? Adam Smith'e göre insanlığın bu diğer yarısı, yani kadınlar, rasyonel karar verme yetisine sahip değil.

Smith'in *Ahlaki Duygular Teorisi*'ne (1759) bakıldığında belirlemelerinde erkekleri ölçü aldığı görülür. Eserde ideal erdemler "kendine hakim olmanın yüksek okulunda titizlikle eğitilmiş" şeklinde betimlenip eril ve burjuva kimlikler tarif ediliyor. İdeal erkek aynı zamanda ideal insan olarak ortaya konuluyor çünkü Smith'e göre optimal diye sunulan özellikler erkekler tarafından temsil ediliyor. Kadınlar ise bu konuda o kadar aciz gösteriliyor ki söz konusu özellikler onlardan beklenmiyor bile. Kadınlar o nedenle doğrudan (erkek) toplumunun dışında tutuluyor çünkü "*kötü bir toplumu*" oluşturuyorlar.

Smith sadece kadınları düşüncelerinin dışında bırakmıyor. Onun sunduğu kimlik konsepti hem beyaz, eril ve burjuva diye tanımlanan özne hem de cinsiyetçi, ırkçı ve sınıfçı temelde ayrıştırılarak inşa edilen 'öteki'ye dair çok sayıda çıkarım içermektedir.

Edith Kuiper, *Gender Reading of Economic Texts* (2001) adlı çalışmasında Adam Smith'in cinsiyet konseptini, kendisinden yüz yıl önce yaşamış olan Sör William Petty'nin konsepti ile karşılaştırıyor. Belirgin bir farkı tespit ediyor: "*Smith, Petty'nin yaptığı gibi kadın ve erkekler farklı görevler yüklemekle kalmıyor, aynı zamanda her iki cinse, 'iyi cinsin' neredeyse farklı bir tür haline geldiği noktada farklı karakteristik ve özellikler yüklüyor*". Cinsler arasındaki farkı neyin oluşturduğu ile ilgili değişim gösteren algıyla sadece Petty ve Smith'in kitaplarında karşılaşmıyoruz. İki düşünürün eserlerinde yansıyan, cinsleri neyin oluşturduğu ile ilgili hegemonyal anlayıştaki değişimdir. Bunu göstermek için *homo oeconomicus*'a denk gelen özneyi ve cinsiyet, ırk ile sınıfa şekil veren diskurları daha genel tarihi bir çerçeve içinde sunacağım.

Tek Cinsiyet Modelinden İki Cinsiyet Modeline

Thomas Laqueur, *Making Sex* (1992) adlı eserinde Avrupa'da Klasik Antik Çağ'dan 17. yüzyılın sonuna kadar dişiliğin eril bir ideal tipten kademeli uzaklaşma ve derecelenme meselesi olarak algılandığını gösteriyor. Vajina vücudun içinde bulunan penis; labia sünnet derisi; rahim haya torbası ve yumurtalıklar ise testis olarak düşünülüyordu. Yaşamsal sıcaklık eksikliği nedeniyle dişi üreme organlarının erkeklerdeki gibi dışı doğru gelişmediğine inanılıyordu. Kadınlar bu anlamda kusurlu erkekler olarak algılanıyordu. Laqueur bunu tek-cins-modeli olarak isimlendiriyor.

Bu model Antikçağ'dan 18. yüzyıla kadar geçerliydi: "*Erkek ya da kadın olmak, 17. yüzyılın önemli bir kısmında sosyal bir pozisyona sahip olmak ya da kültürel bir rol üstlenmek anlamına geliyordu; ancak organik olarak iki cinsten biri ya da öbürü olmak anlamına gelmiyordu*." Penis dolayısıyla gerçek cinsin herhangi bir değer, derinlerde kök salmış ontolojik özün işaretinden çok statü sembolü anlamına gelmekteydi.

Ortaçağ'da kadınların genel olarak kamusal alandan dışlandığından bahsedilemez. Tek cinsiyet modeline uygun olarak kadınlar eksik ve böylece destekçi olarak algılanıyordu. Özellikle de erkeğin hazır bulunmadığı, hasta veya ölü olduğu yerde kadın her an erkeğin rolünü devralabiliyordu, ister iktidar dünyasında ister çiftçi, zanaatkar veya tüccar dünyasında. Tek cinsiyet modelinden iki cinsiyet modeline geçiş sürecine cadı avı damgasını vurmuştu. Cadı avı, sanılanın tersine Ortaçağın bir ifadesi olmayıp, tersine Yeniçağa geçişi işaret ediyor. Cadı avı modern toplumun ve burjuva-eril öznenin, onun ahlaki ve onun rasyonalitesinin oluşumundan ayrı ele alınmaz. Sonuç olarak akıl sahibi erkeğin egemenliği geriye bıraktı. Kadın gittikçe doğaya bağlanarak duygusal olarak inşa edilmeye başlandı.

Fransız Devrimi'nde "Özgürlük! Eşitlik! Kardeşlik!" özgürleşme çağrısıydı. Özellikle Fransız orta sınıfından erkekler güçlü bir ekonomik pozisyonundan doğru aynı oranda siyasi hak talebinde bulunuyordu. Aydınlanmanın devrimci havası ve bütün insanların doğuştan eşit olduğu parolası bütün sınıflardan erkekleri, kadınları, Avrupa'daki göçmenleri ve sömürgelerdeki insanları, bundan sonra özgür ve eşit olacaklarına inandırıyor. Bu iyimserlik kısmen '*homme*'² kelimesinin çok anlamlılığına dayanıyordu. Aydınlanmanın insan özgürlüğü ve eşitliği talepleri ne kadınları ne de beyaz olmayan insanları dışlıyordu. 1789 yılındaki İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi 'ırk' veya 'cinsiyet' hakkında bir şey belirtmiyordu ve birçok insanı beyan edilen özgürlüklerin evrensel geçerliliğe sahip olduğuna inandırmıştı. Gerçekten de Olympe de Gouges gibi kadınlar 1791 yılındaki *Kadının ve Kadın Yurttaşın Hakları Bildirgesi*'nde kadınlar için erkeklerle eşit haklar sonucunu çıkarıyordu.

Cadı avı, sanılanın tersine Ortaçağın bir ifadesi olmayıp, tersine Yeniçağa geçişi işaret ediyor. Cadı avı modern toplumun ve burjuva-eril öznenin, onun ahlaki ve onun rasyonalitesinin oluşumundan ayrı ele alınamaz. Sonuç olarak akıl sahibi erkeğin egemenliği geriye bıraktı. Kadın gittikçe doğaya bağlanarak duygusal olarak inşa edilmeye başlandı.

² Fransızca hem erkek hem insan anlamına geliyor.

Bu devrimci cumhuriyetçi çerçevede doğal haklara yönelik çağrı sadece doğal eşitsizliğin ispatı ile reddedilebilirdi. İnsan Hakları Bildirgesi'nin kadınları kapsayacak şekilde genişletilmesini savunan Yasama Meclisinin Geçici Başkanı Marki Condorcet, kadınların toplumdan dışlanmasının sadece erkeklerle kadınlar arasında “doğal bir ayrımın” ispatlanması ile haklı gösterilebileceğini yazdı. Aynen de böyle yapıldı: Bundan böyle bilimsel olarak insan doğasının eşit olmadığı, farklı olduğu ortaya konuldu. Böylece toplumsal hiyerarşiler, aydınlanma düşüncesi çerçevesinde meşrulaştırılabiliyordu. Orta sınıfına mensup beyaz erkekler bir komplo çerçevesinde bunu planlamadı. Sözde kadınla erkek arasındaki farklılıkları ispatlayan bilimsel sonuçlar, hegemonyal pozisyonları ile söylemi belirleyenlerce büyük coşkuyla karşılanıyordu.

Antonio Gramsci'ye göre hegemonya düşünsel-ideolojik hakimiyet ve çekicilik icra ediyor. Hegemonyal grup söylem yöneticiliği üstlenip bununla durumu tanımlıyor, 'hakikati' inşa ediyor. Böylece kendi kendini meşrulaştırıyor. Söylem, kendine bağlılık kazandırıyor. Queerfeminist bir perspektifle düşünmeye devam edersek şu sonuca ulaşırız: Hegemonyaya ulaşma çabası her zaman bir kimlikle bir diğerini veya birçok başka kimlikler (kategorisi) arasına sınır çizilmesini de kapsar. Kısaca şöyle de denilebilir: Hegemonya, iktidar, kimlikler.

Olympe de Gouges 3 Kasım 1793'te giyotin ile idam edildi. Beş gün sonra aynı, kadın hakları savunucusu olarak değil de Jirondist akımı içinde önemli etkiye sahip Madam Roland'ın başına geldi. Kendisine yöneltilen suçlamalardan biri de “cinsinin erdemlerini unutmak”tı. Ulusal Meclis de Mayıs 1795'te kadınları oturumlarına kabul etmemeye karar verdi. Aynı hafta Parisli kadınlar bir nevi evde göz hapsine alındı. Devrimci 18. ve post-devrimci 19. yüzyılda sosyal rollerin muharebe meydanı doğaya doğru kaymaya başladı. Kadınların dışlanmasını meşrulaştırmak amacıyla eril ve dişil bedenler arasındaki sözde biyolojik farklılıklar çok sayıda bağlamda üretildi. Kadın “öteki” haline getirildi, “erkek” kimlik inşasından çıkarılan şey oldu. Tamamlayıcı diye anlaşılan bu hiyerarşi ilk etapta modern devlet düzeninin bir diğer temeline dönüştü. Argüman detayda nasıl kurulursa kurulsun, çıkarılan sonuç hep aynıydı: Kadınlar doğaları gereği siyasi eşitliğe uygun değil ve bundan dolayı vatandaşlığın dışında tutulmalı.

Amerikan ve Fransız devriminde sınıflar yeniden katıştırılırken, erkekle kadın arasındaki ayrım giderek daha görünür kılındı. Biyolojik olarak gerekçelendirilen cinslerin eşitsizliği, ta doğal halde ve toplumsal ilişkilerin ortaya çıkmasından da önce erkeklerin kadınlardan üstün olduğunu ve ‘özel alanın’ kadın alanı olduğunu izah etme olanağını sunuyordu. Yeniçağın başlangıcında erkeklerin olanakları genişlemişti, kadınların imkanları ise azalmıştı bile. 19. yüzyılın başlarında Avrupalı kadının imkanları her zamankinden daha kötü durumdaydı.

Büyük Varoluş Zincirinden Siyah-Beyaz İkiliğine

“Özgürlük, eşitlik, kardeşlik” çağrısı Fransız sömürgelerinde de duyulmayacak değildi. Bu çağrı 1791 yılında Santo Domingo'da (bugünkü Haiti) bir köle ayaklanmasını ateşledi. Bu ayaklanma Fransa'dan yollanan 18.000 asker ordusuyla yapılan ve yıllar süren kanlı savaş sonrasında sömürgelerde eşitlik sağladı. Bir milyona yakın köle böylece Fransız vatandaşı oldu.

Burada, cinsiyete bağlı olarak çıkan ikilem, sivil toplum için de görüldü: bir yanda eşit ve dolayısıyla özgür birey ideali ve öbür tarafta da baskının meşrulaştırılması. Aynı kadınlara biçilen cinsiyet rolleri gibi, bu zamanda sömürgeleştirme ve köleliğin ırkçı şekilde meşrulaştırılması ortaya çıktı. ‘Siyah’ların doğa gereği ‘beyaz’larla eşit olmadığı argümanı ortaya konuldu, bu da yine cinsiyetlerde olduğu gibi toplumsal erdemler bazında biyolojik bir yetersizlik referansı yapıldı. Tek cinsiyet modelinden iki cinsiyetli modele geçişteki gibi, yine devamlılık arz eden hiyerarşik olarak tasarlanmış Büyük Varoluş Zinciri'nden siyah-beyaz ikiliğine geçişte de bilimsel bir düşünce oluşumu rol aldı. Ve bu, siyahların vatandaşlıktan çıkarılmasının meşrulaştırılmasından onların köleleştirilmesine kadar uzandı. Sosyal farklılıkları makul göstermek için ten, renk ciddi bir unsur oldu. Nasıl ki insanların derisinin rengine göre ayrılması ilk defa 18. yüzyılın ortalarında biyolog Carl von Linné ile başladıysa, şimdi de beyaz ve beyaz olmayan şeklindeki ikili farklılaştırma, iktidarın restorasyonuna hizmet etti. Napoléon Bonaparte döneminde 1802 yılında Fransız sömürgelerinde kölelik ve cilt rengi ölçütü yeniden devreye sokuldu. Burada kural, tamamen beyaz olmayanın siyah sayıldığıydı. Tek istisna Santo Domingo oldu. Devam eden bağımsızlık savaşlarından sonra ilk siyah Cumhuriyet 1 Ocak 1804 tarihinde resmen kuruldu.

Aynı kadınlara biçilen cinsiyet rolleri gibi, bu zamanda sömürgeleştirme ve köleliğin ırkçı şekilde meşrulaştırılması ortaya çıktı. ‘Siyah’ların doğa gereği ‘beyaz’larla eşit olmadığı argümanı ortaya konuldu, bu da yine cinsiyetlerde olduğu gibi toplumsal erdemler bazında biyolojik bir yetersizlik referansı yapıldı.

Yeni Bir İnsanlığın Oluşmasına İzin Verin!

Bugün kadınların ve beyaz olmayan insanların ekonomik başarısı çok doğal görülüyor: Köle ayaklanmaları ve sömürgeleştirme ile köleliğin kaldırılması için yapılan sosyal hareketler, süfretler ve daha sonra gelen kadın hareketleri bunu büyük bir adanmışlıkla başardı. Fakat burada başlı başına bir eşitsizliğin devam ettirildiğini de söyleyebiliriz. İlk olarak ekonomi alanında bahsedilebilir; çünkü beyaz olmayan insanlar/kadınlar hala beyaz/erkek meslektaşlarından büyük oranda daha az ücret alıyorlar.

İkinci olarak da, neden cinsiyetler arasındaki çalışma saatleri ve yaşam planlarının, aynı zamanda farklı kimlikler için iş türlerinin arasındaki farkın hiç olmadığı kadar arttığı sorusu ortaya atılabilir. Burada, ne ücret eşitliği ne kariyer fırsatları bakımından aradaki farkı gidermeye dönük süreklilik gösteren bir hareket de görülmemektedir.

Hegemonya düşüncesi, erkekliğin inşasıyla iç içe olduğu için, tarihsel tek cinsiyet modelinde olduğu gibi, kadınların eksik versiyon olarak kabul edildiği bir durum ortaya çıktı. *Homo oeconomicus*'un klasik modelinin kadın cinsiyetini kapsayacak şekilde genişletilerek gerçekleştirilmesi, kadının tek başına kendini “piyasaya uygun” hale getirdiği, bireyselleştirilmiş bir özgürleşme konsepti ortaya koydu. Kadınların sahip olduğu (feminize edilmiş ve ırksallaştırılmış) özellikleri eksik sapmalar olarak kurgulayan *homo oeconomicus* idealinin hizalanması sonucunda cinsiyetçi ve ırkçı güç ilişkilerinin yeni yansımaları ortaya çıktı. Çeşitlilik Yönetimi daha önce dışlanmışların yükselme şansını artırdı. Öyle ki bunu önceden de var olan hiyerarşi benzeri bir yapıda, *homo oeconomicus*'a dair özellikleri kapsayarak yaptı. Ancak *homo oeconomicus* erkek, beyaz ve burjuva öznenin oluşumundan ayrılamaz olduğu için, yükselme herkes için mümkündü; fakat beyaz ve erkek olmayan, burjuva aileden gelmeyen “dezavantajlı konumlar”a (Susanne Schunter-Kleemann) bağlıydı.

Sınıfta olduğu gibi cinsiyet ve ırkta da her birinin *homo oeconomicus*'a uygun özelliklerini kadın/beyaz olmayan insana dengeleyebilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar yeni dışlanmalarla bağlantılı olsa da bu şüphesiz bir özgürleşme başarısıdır. Fakat *homo oeconomicus*'taki esas soru kimin bu ideale uyacağı ve kimin uyamayacağı değildir. Esas soru, toplumumuzun bu hegemonik kimlik inşasıyla ne kadar iç içe geçtiğidir. Feminist ekonomistler erkin *homo oeconomicus*'u işgalini on yıllardan beri eleştirdiler. Bu genellikle iki türde yapıldı: İlki, Thompson ve Wheeler'in dediği gibi kadınların, *homo oeconomicus*'un karakteristiklerine, özellikle rasyonaliteye atıfta bulunmasıdır. *Gender Mainstreaming*'in politik yaklaşımı da, yani toplumsal cinsiyet perspektifinin her alanda dikkate alınması, bu mantıkla yorumlanmalıdır. Bu liberal feminist yaklaşımda esas olan, kadınların toplumda başarılı olmasını kolaylaştırmaktır.

Tam tersinden baktığımızda eleştirinin ikinci şekliyse, feminen olarak tanımlanmış özellikleri, rasyonalitenin ve erkin yerleşik formuna eklemek olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada Batı düşüncesindeki rasyonalite kavramı, 'feminen' olarak geçen her şeyin beden, his, sezgi elenmesi ile yetersiz kalmaktadır. *Homo oeconomicus*'un kendi ihtiyaçları için bağımsızlık ve sorumluluk gibi özellikleri yetişkin, beyaz, burjuva, sağlıklı ve heteroseksüel erkeklerin deneyim alanı için tipik olurken, 'diğerleri' yani bu karakteristiklere uymayanlar için olmamaktadır. Kadınsal deneyimlerin kapsanması ile birlikte bütüncül bir ekonomi teorisi oluşabilir. Hakim ekonomi teorisindeki 'erkekliğin' eleştirisine katılmakla beraber, sonuçlar şüpheyle çıkarılmalıdır. Helen E. Longino 1993 yılında bu bağlamda şöyle bir argüman geliştirmiştir: “*Dişil/Feminen zihinler, erkeksi olanı yansıtmak ve ona boyun eğmek için yaratılmıştır, dolayısıyla çok da değişim getirmezler.*” (Longino 1993: 160)

Her iki yaklaşım da rasyonaliteye atıfta bulunmak veya onun özelliklerini eklemek için *homo oeconomicus* eleştirilerinde tarihsel kimlik oluşturuca yönünü ihmal ederler. Bunu yaparken, esas nasıl yaşamak istiyoruz sorusunu da ihmal ederler. Queerfeminizm, tüm insanların farklı olduğunu vurgular, kimlik kategorilerine atfın ötesinde herkesin kendi ihtiyaçlarına göre gelişmeleri gerektiğini söyler.

Eğer başka bir ekonomi istiyorsak, kendimizi insanlar olarak da değiştirmeliyiz. İşsiz İşçiler Hareketi MTD'den Arjantinli aktivist Neka Jara'nın sözleriyle ifade edersek: “*MTD, esas olarak, biz içinde şekillendiğimiz ve yetiştirildiğimiz kapitalizmden kurtarmayı amaçlayan bir projedir. Hedef, içinde yaşamak istediğimiz yeni bir topluma bir şekilde giriş yapmaktır. Şimdiye kadar nasıl yaşadysak, biz belirleyen de odur. O nedenle de projemiz bu yeni ilişkiler, yeni özellikler, somut olandan -yani ortakça çalışmaktan- yola çıkan bir yol, bir gelişme ile alakalıdır. Barriolarda³ günlük olarak yürüttüğümüz onca çalışma bundandır. Çünkü biz barrioları, bize yeni ilişki tarzımızı uygulama ve dolayısıyla yeni bir özelliği, yeni bir insan-olmayı ortaya çıkarma imkânını sağlayan mekanlar, odalar olarak görüyoruz.*”

³ Yoksul halkın yaşadığı kenar mahalleleri

Kaynakça

- Habermann, Friederike (2008): Der homo oeconomicus und das Andere. Hegemonie, Identität und Emanzipation, 1. Band der Reihe Feminist and Critical Political Economy, hrsg. v. Young, Brigitte/ Ruppert, Uta, Baden-Baden: Nomos
- Kuiper, Edith (2001): The Most Valuable of all Capital. A Gender Reading of Economic Texts, Amsterdam: Universiteit van Amsterdam
- Laqueur, Thomas (1992): Auf den Leib geschrieben. Die Inszenierung der Geschlechter von der Antike bis Freud, Frankfurt/M./New York: Campus
- Longino, Helen E. (1993): Economics for Whom? In: Ferber, Marianne A./Nelson, Julie A. (Hg.), Beyond Economic Man. Feminist Theory and Economics, Chicago: University of Chicago Press, 158-168
- Smith, Adam (1949/1759): Theorie der ethischen Gefühle, Frankfurt/M.: Georg Kurt Schauer 1949 (Übersetzung basierend auf der überarb. 6. Aufl. v. 1789)
- Smith, Adam (1990/1776): Der Wohlstand der Nationen, München: dtv
- Thompson, William (u. Anna Wheeler) (1997/1825): Appeal of One Half of the Human Race, Women, Against the Pretensions of the Other Half, Men, to Retain Them in Political, and Hence in Civil and Domestic, Slavery, Cork.

Kendi Oluş Süresi; Doğasını Bilme Bilinci

Melsa Raman

Bugüne kadar kadın ile doğa kavramlarının üzerine birçok değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmeler çoğunlukla toplumdan kopuk ele alınmış, devamında ise günümüze kadar gelen çözümlenemeyen cinsiyetçi toplum sorunları sürekliliğini korumuştur. Kavramların doğası, insan ile toplumsallığı anlatır bir bakıma. İnsanın kendisini anlatır... Toplumsallık kadar toplumsallaşmanın zorluklarını, acılarını, sevgilerini, hüznlerini, başarıları, yenilgileri de anlatır veya fısıldar kulaklara veya duyumsatır yüreklere... Toplum nedir? Ben kimim? O kim? Yaşam nedir? Kadın kimdir? Hakikat bu soruların gizemindedir belki de... Zihinlere düşen anlam damlası sorular, yaşamı öğretir adeta. Her anlam damlasının birikmesi yaşam okyanusunu oluşturduğunda, insana ve biz kadınlara bu okyanusta yüzmesini öğrenme kalır. Kadının bu anlamda doğanın kendisi olduğu, sezgisel de olsa bilinir tüm canlılarca.

Kadının bedeni aynı zamanda evrenin kendisidir. Evrende her olup biten kadın bedeninde, rahminde cereyan etmektedir. Kadın rahminde insanın oluşum süreci, adeta tüm canlıların evrimsel ve devrimsel süresini ifade eder. Her insan ilk rahme düştüğünde tek hücreli canlıdan başlayıp sürüngen, dört ayaklı, kuyruklu, dinazor kalıntılı, iki ayaklı ve iki kollu, kafası gövdesinin üç-dört katı büyüklüğünde olma halinden en son günümüz insan halini aldığını son bilim araştırmaları ortaya koymuştur. Her insanın, yani aynı zamanda her erkeğin devamlılığını sağlama ilkesi yine kadının bedeninin güvenliğinde, koruyuculuğunda ve elverişli ortamında gelişir. Erkeğin bedensel özellikleri de yine kadın bedeninde oluşmaktadır.

Yaşamın içine doğru bir yolculuğa çıkıldığında varılacak öz, kadın ve toplumsal doğa olmaktadır. Kendi farkına varan doğa olarak kadın, en iyi toplumsal kültürün içinden tanınmakta, kendi olma bilinci en iyi kadın yaşam kültürü içinde görülmektedir.

Yaşamın yaşanamaz derecelerde katledildiği, toplum kırımın her an her mekanda yürürlükte olduğu gerçekliği içinde yaşıyoruz. Oluş, bir anlamda kendileşmedir. Kendileşme, bir anlamda kadının varlığını kazanmasıdır. Kadının kendi varlığını sağlaması, aynı zamanda toplumsallaşmasını ifade eder. Kadın doğasını koruyarak toplumsallaşmıştır. Toplumsuzluk bu anlamda kadın doğasında düşünülemez. Ataerkil cins egemenliği ve hegemonyacılığı altında yaşam emarelerini korumaya çalışan kadın, toplumdan vazgeçmemiştir. Ama günümüzde kadına bakıldığında kendi oluş dinamiğinin tersine bir pozisyon içinde olduğu, toplumsuzlaştırma aracı rolünde ele alındığı görülebilir. Her alanda metalaştırılmışlık içinde yaşamaya çalışan kadın gerçekliği ile yüz yüze olunan bir çağdayız. Kadın neredeyse kendisi dışında her şeyin ve herkesindir. Bu durum aynı zamanda toplumun toplum olmaktan çıkışının da ifadesi olmaktadır.

“Bu durumları aşmak için neler yapılmalıdır?” sorusunun yanıtını, iktidarcı sistem dışında kalmış toplumsal kesimler içinde aramak belki de en tutarlı yol olacaktır. Bu kesimlerin en başında ve ilki olarak da kadından başlamak, referansın gerçekliğini anlamaya yardımcı olacaktır. Bu kesimlerin başında kadınların ilk sırada yer alması, toplumsal doğanın yapısallığını anlatır bizlere. Toprakla, hayvanlarla birlikte yaşamayı öğrenmiş, karşılıklı birbirini yaşatma ahlakını edinmiş, adaletli besleme kuralının geçerli olduğu, ihtiyacı kadar üreterek kendisini sanat yeteneğine ulaştırmış yapısallıktır kadın toplumu. Ve bu yapısallık ataerkil sistemin tüm dehşetengiz tahribatlarıyla deforme edilmiştir. Kadın topraktan, hayvancılıktan, sanatçı ve bilimci yönlerinden kopartılmıştır. Deformasyon öncelikle kadından başlayarak toplum ve fiziki doğaya yayılmış durumdadır. Ekosistemin dengesi bozulmuş, tüm canlılar için varlık koşullarının ortadan kalkma tehlikesi ile her an karşı karşıya gelinebilir durumlar yaşanmaktadır. Tehlikenin en büyüğü kadının, kendi doğasından çıkarılmasıdır.

Ne yazık ki henüz kendi bilincine varmaktan uzak kalan toplum ve kadın yapısallıkları baskın bir haldedir. Kendi bilincine varma süreci, kapsamlı yaklaşımlarla birlikte geniş ele almayı gerektirmektedir. Bir kadında tüm kadınları ve toplumu; toplum şahsında her kadını, toplum ile bireylerin bir arada yaptıkları eylemleri ve faaliyetleri çözümlemek, kadının kendisini bulmasına da yardımcı olacaktır. Saptırılan hakikatlerin arayışlarını, hakikat avcılığı yapma yöntemi ile gerçekleştirebiliriz.

Yaşam ile toplum sürekliliği içinde her bir faaliyet, eylem, pratik aynı zamanda kendini oluşturma süreci, kendini yaratma süresi olmaktadır. Toplumsallık veya toplumsal olma hali, bir varlık biçimidir. Kadının bu biçim içinde varlığını devam ettirmesi kendi bedenini yani doğasını bilme bilinci ile gerçekleşmiştir. Doğasını bilme bilinci, kendi olma bilincidir aynı zamanda. Yavrusunu doğuran kadının, bu yavrusunu büyütme sorumluluğu öncelikle besleme ile başlar. Besleme ve beslenme, evrenseldir. Besleme ve beslenmenin hangi yollarla, yöntemlerle ve işlevlerle gerçekleştirileceği, deneyim birikimlerinin gerçekliğini ortaya koyar. Günümüzde doğal bir şekilde bilinenlerin, geçmişte nasıl oluştuğu veya nasıl oluşturulduğu üzerinde düşünce pek geliştirilmez.

Beslemede olduğu gibi beslenme de var kılmaya, var oluşturma ihtiyacı duyar. Beslemek, iki aktörü gerektirir; anne ve bebek. Beslenme de aynı şekilde iki aktörü gerekli kılar; hem beslenme konusu olan varlığı hem beslenme ihtiyacında olanı ifade eder. Yani beslenme pozisyonunda olan yavru, bebek hem de beslenme konusu olan bitkiler veya hayvanlar dünyası. Varlık olma bilinci ve varlığını süreklileştirme amacı, kadına doğa ile birlikte yaşanabilirliği kavratmaya yetmiştir. Kendi varlığının diğer bir varlığa bağlı olduğu bilincini doğadan kazanan kadın, toplumla birlikte yaşamının veya toplum halinde var olmanın zihniyetini de doğadan aldığı için artık kendi yolunu kendisi çizicektir. Önce kendi elleriyle ağaçların meyvelerini toplayacak, bilmediği yiyecekleri tadacak ve zehirli olup olmadıklarını kendi hayatı pahasına öğrenecektir. Kış için yiyecek depolama sanatını geliştirecek, tohumları toprağa kendi elleriyle ekmeyi geliştirecek ve aç kalma korkusunu atlatıp yiyecek bulmak için göç etme kaygısını aşacaktır. Mevsimlere göre yerini değiştirme yerine kalıcı yer inşa edeceği topraktan ve taşlardan yararlanarak. Doğadan daha fazlasını talep etmeyecekti başlangıçta. Birlikte ekip toprağı, birlikte süt sağdılar ineklerden, keçilerden... Sütün bereketi tüm toplumu doyurduğunda süt tanrıçası oldu kadın. İnek kutsandı sütüyle. Sütün yoğurda, buğdayın ekmeğe dönüştürülmesi aborîyi (ekonomi) doğurdu. Pamuktan ip, koyunun yününden kazak, çorap ördüğünde soğuktan korumanın mutluluğunu ve kıvancını belki de yaşadı. Kadın, ellerinin uzmanlığında topluluğunu giydirdi. Bu ilişkiler doğadan ve işleyişinden kopuk olmamış, kendi doğal kadın toplumsallığı ile sağlanmıştı. Böylece, doğa kadının anası, kadın kendi toplumunun anası olmuştur.

Toplumsallık zihniyetinin günümüze kadar taşınmasının doğrudan kadın cinsi tarafından gerçekleştirildiği hakikati tartışılmayacak denli açıktır. Hangi insan bir kadından doğmadığını söyleyebilir? Doğduktan sonra yaşamın temel kuralı kendisini dayatır; beslenme. Beslenme kuralı, fiziki doğanın varlığı dışında düşünülemez. En azından fiziki doğa ile toplumsal doğa için bu böyledir. Öyleyse her varlığın besleme ve beslenme sorunu da olacaktır. Bu sorunu çözebilme süresi ekonomi faaliyeti olarak karşımıza çıkar. Doğa ile bağını koparmayan ana kadın, açlık sorununu aborî faaliyetleri ile çözdüğünde artık kendisiydi.

Aboriden Ekonomiye

“Ekonominin gerçek sahibi kadındır” belirlemesi, ancak toplumsal doğa içinde anlaşılabilir. Ekonominin günümüzde ‘para’ olgusuna indirgenmesi, kapitalistlerin algı operasyonlarının sonucudur. Ekonomi toplumsuz olamayacağı gibi, kadınsız ekonomi de düşünülemez. Toplumun doğası nasıl ki kadınsız düşünülemezse, kadının doğası da ekonomisiz düşünülemez bu anlamda. Tam da bu noktada doğa kavramı ile ekonomi kavramı hakkında da değerlendirme yapmak yararlı olacaktır.

Ekonomi kavramı, Yunanca bir kavramdır. Yunanca ‘ev idaresi, ev yasası, hane kanunu’ olarak anlamları vardır. Ancak ekonominin salt idare etme anlamı ile ele alınması, kadının doğasının sınırlandırılmasıdır. Kadın doğasını sınırlandırma, öncelikle yaşam mekanını sınırlandırma ile başlamıştır. Kadının dünyası ve doğası, ‘ev’ ile sınırlandırılır ve bu ‘ev’in idaresine hapsedilir. Erkek egemenlikli kölelik zihniyetinin yansıması olan bu yaklaşım, kadının toplumsal faaliyeti olan besleme ve beslenme öznelliğinin üzerini kapatır. Kadını zamansızlaştırır. Dolayısıyla kadının ne zaman, nereden, hangi faaliyet içinde olduğu veya ne yarattığı görünmezleştirilir. Ekonomi kavramının icatçısı Yunanlı Ksenophon’dur. Kölecilik döneminde tüccarların deniz aşırı ticareti geliştirdiği dönemlerde, eve kapatılan kadının ‘evi idare’ etme rolünü yerine getirmesi görevi vardır. Erkeğin rolü ise ev içi değil, ev dışıdır. Erkek dışarıdan getirir; kadın da erkeğin getirdiği ile evi idare eder, çekip çevirir. Kadının yaşam doğası bu haliyle sınırlandırılır, eve hapsedilir. “Ev yasası, hane yasası” olarak egemen erkek sisteminde kadına kabul ettirilir. Bu kavramlaştırılmada gerçeklik payı, kadının toplumu idare etme potansiyelinde ve gücünde olduğunun üstü örtülü de olsa kabul edildiğidir.

Kürtçe dilinde ‘aborî’, “borî” yani geçmiş fil kökünden türer. Aborî bu anlamda tarihte, geçmişte yapılan işi, eylemi tanımlar. Üretim, eylemseldir. Doğaya içkindir. Üretim ve doğa, geçmişi de içinde barındıran bütünsel zaman olgusunu duyumsatır insana. Domates, çekirdekten başlayan bir süre ve tarihi geçmiş zarfında yenilebilir duruma erişir. Bulgurun yenilebilir aşamaya gelmesinin tarihi, geçmişi vardır. Doğadan başlayan toprağın, eken ellerin emeği, sulayan ellerin ve dizlerin yorgunluğu, “acaba ne zaman güneş çıkacak” diye bekleyen insanın özlemi, ürünü kaldırırken terleyen alnın altında parlayan gözlerin ışıltısı, toprağı süren insanın ve hayvanın emeği, yemeği yapan kadın elinin bereketi ve tadı vardır bu tarih içinde. Yağmur zamansız yağdığında çiftçinin acısı, hasat zamanında çocukların büyüklerine güle oynaya yemek götürme emekleri ve şen gülüşleri vardır sofraya getirilenlerde. Tartılamaz, ölçülemez, paha biçilemez... Neolitik tarımköy devrimini anımsatır. Doğasaldır, doğanın kendisini duyumsatır. Her canlının bir zaman içinde oluşunu anlatır. Bir elmanın veya incirin, kirazın, buğdayın veya nohudun bir geçmiş zamanının olduğunu, bir tarihe sahip olduğunu anlatır kısacası. Bu anlamda aborî kavramının toplumda yer edinmesi, toplum tarafından tanımlanması toplumun hafızasına yerleşmesi, emekle yarattığı değer doğası gereğidir.

Kadın doğasını sınırlandırma, öncelikle yaşam mekanını sınırlandırma ile başlamıştır. Kadının dünyası ve doğası, ‘ev’ ile sınırlandırılır ve bu ‘ev’in idaresine hapsedilir. Erkek egemenlikli kölelik zihniyetinin yansıması olan bu yaklaşım, kadının toplumsal faaliyeti olan besleme ve beslenme öznelliğinin üzerini kapatır. Kadını zamansızlaştırır. Dolayısıyla kadının ne zaman, nereden, hangi faaliyet içinde olduğu veya ne yarattığı görünmezleştirilir.

Kadının elinden türlü kurnazlıklarla ve hırsızlıklarla çalınan aborinin anlaşılması için, güncel bazı örneklemelerle birlikte yaşamı etkileme boyutlarına da değinmek yerinde olacaktır. Konunun daha derin ve geniş olduğunu belirtmek gerekmektedir. Doğal kadın, komünal köy yaşamında her yılın ürününden bir kısım, bir sonraki yıl için tohum olarak korunur. Bu işlem doğal aborî faaliyetinin bir işleyişidir. Her tohumun diğer tohumlardan farklılığı bu şekilde korunur. Zira, her canlı varlık için değişim ve dönüşüm süresi aynı zamanda farklılığın oluşum süresidir. Günümüzde ise farklılıkların oluşum süreçleri bozuma uğratılmakta, yaşam zeminleri ortadan kaldırılmaktadır. Tüm domatesler aynılaştırılmaktadır örneğin. Kuzey Kürdistan Lice ve Güney Kürdistan Bole köylerinin domatesleri farklı, Ağrı ilinin domatesi farklıdır. Fakat son yıllarda aynı tohumun tüm dünyada tekleştirilmesi, tüm dünyada aynı büyüklükte, aynı gramda veya aynı şekilde domates üretimi yapılması ile toplum aborîsizleştirilmektedir. Genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO), hormonlu ilaçlar, hormonlu yiyecekler, petro kimya imalatı kullanım eşyaları, kullan-at kirlilikleri, vb. ile işgal devam etmektedir.

Aborî faaliyeti aynı zamanda toplumu toplum yapan ahlak değerlerinin de temelidir. Besleme ve beslenme faaliyeti, kadının kontrol ve denetiminde birinci doğadan alınan adaletli bir şekilde bölüşümü, dağıtım, paylaşımıdır. Bu faaliyetler dayanışma ilişkilerini toplumsal değer olarak yaratır. Toplumsal doğanın kendisi besleme ve beslenme faaliyetlerinin üzerinde inşa edilmiştir. Aborinin beslenme anlamını kazanması, besleme faaliyetinin kadınla özdeşleştirilmesi, en yüce değer olarak anneliğin toplumsal hafızada yer edinmesi, bu inşanın göstergesi olmaktadır. İnşanın temeli diyebileceğimiz aborî faaliyetleri, toplumu toplum yapan değer olduğu gibi toplum birey ilişkisini de şekillendiren ana argümandır.

Kadının doğasını açığa çıkarma aynı zamanda kadının kendisinin oluş süreci anlamını taşıyacaktır. Açığa çıkarma, karanlığı veya kapalılığı anlatır bir diğer anlamıyla. Üstü örtüleni, üzeri kapatılanı anlatır dinlemek isteyene. Tarihin akışında usulcılık topluma hayat verir aynı zamanda. Kapitalistin ilk sömürüsü karşısında bile hep kendi yaşam ağacını boncuk boncuk alın teriyle sulamıştır. Susuz toprak gibi çatlamış nasırlı ellerle bir şekilde buğdayını yolarken, sarkmış memelerine saldıran çocuğuyla birlikte kadındır. Utanma duygusunu, baskısını, ahlaksızlığını henüz tanımaz, bilmez. “Ellerim kirle- necek, yüzüm güneş altında kararacak, tırnaklarımın manikürü bozulacak, of kim bu işlerle uğraşacak, o kadar uğraşacağıma satın alırım daha iyi” gibi kaygıları yoktur. Kadının kendi doğasından utandığı zamandayız, çağlardayız. Kendi olmaktan çıkarılmış kadın gerçeği ve hakikatinin yaşatıldığı çağdayız. Kendi olmaktan çıkarılmışlık günümüzde kapitalizmin metalaştırdığı toplum gerçeği olmaktadır. Nesne halinde olma durumu, varlık olmayı yadsımaz.

Üretim dışılaştırılan kadın, kendi doğasından koparılan kadındır. Toplum kırımın başladığı süreç, kadının üretimden koparılması ile başlar. Üretim yaşam amacını taşır. Fakat günümüzde yaşanan durumlar bambaşkadır. Artık üretim yaşamın dışına taşmıştır.

Kadın, üretimin altında her boyutuyla ezilmektedir. Üretim dışı bırakılan veya üretim alanının dışına atılan kadın, savaşın en mağdur ve en çözümsüz bırakılan cinsi konumundadır. Bu sorunların çözümü yine kadın toplumsallığında aranmalıdır. Toplumu doyuran, besleyen kadın toplumsallığı halen toplumun varlık olarak devamını sağlamaktadır. Bu devamlılığın sağlanmasında kadın ekonomi bilgeliği ön plandadır.

Yaşamın anlamsızlaştırılması, nesneleştirilmesi karşısında kadın üretkenliği ne düzeydedir? Eğer kadın yaşansa veya yaşamın kendisi kadınsa yaşamın devam ettirilmesi kültürü bitmiş midir? Bir anlamda kapitalizm ile tarihin veya toplumun, toplumsallığın sonuna mı gelinmiştir? Kadının üretimden düşüşü yaşadığı gerçekliği günümüzde çok açıktır. Yaşanamaz boyutlara gelinmiş toplum ve dünya gerçekliğinde hiç mi alternatif yoktur?

Tüm alternatifsizlik dayatım ve politikalarına, pozitivist saldırılara ve analitik zihniyetin kırımcı yaklaşımlarına rağmen direnen kadın doğasında ısrar etmek, biz kadınlar için önemli olacaktır.

Rojava devrimi yukarıda ifade ettiğimiz varlık bilinci ideolojisine en doğru yanıtı vermektedir. Rojava devrimi süreci, Üçüncü Dünya savaşının başlangıcı olarak kabul edilebilir. Yani şiddetin her düzeyde en üst boyutlarda yaşandığı ve yaşatıldığı bir durumdur. Tarih algısının toplum algısı ile birlikte katledilmek istendiği bir savaş, şiddet sarmalı yaratılmış ve bu durum halen devam etmektedir. Bu savaş ve şiddet sarmalının ortasında yine tüm zorluklara, yok etme saldırılarına karşı direnen kadınla yani direnen yaşamla karşı karşıyayız. Kadının kendisini yeniden yaratma mücadelesinin, varlık mücadelesinin de kendisidir denildiğinde abartı olmayacaktır. Tüm egemen ve hegemonik sistemlerin kendilerini ‘en son’ olarak ilan ettiği bir süreç, acaba sonun başlangıcını mı haber vermektedir? “Yaşananlar kadın toplumsallığının inkarının sadece sonucudur” yargısı beliriyor zihinlerde. Anlamsızlaştırma veya değersizleştirme saldırılarına karşı kadın toplumsal doğasının bitmemiş olduğunu tarım-köy toplumsallığında bir kez daha görebiliriz. “Alternatif kadın doğasının yeniden inşası nereden başlamalıdır?” sorusunun yanıtını yeniden tarım-köy devriminde aramak bir çıkış yolu olabilir.

Aborîsizleştirilmenin Sonuçlarının Alternatif Bir Ekonomi Deneyimine Yansımaları

Günümüzde aborîsizleştirilmenin sonuçları birçok biçimleriyle yaşanmaktadır. Aynı zamanda kadının kendi cinsine güvensiz yaklaşımının da daha ciddi düzeyde yaşandığını belirtmek gerekmektedir. Aborîsizleştirilmenin diğer bir sonucu kadının kendi cinsine yabancılığı ve uzaklığıdır. Birlikte çalışmaya yabancılaşma, aynı zamanda kadın doğasında olan paylaşımcı, dayanışmacı ve yardımlaşma kültürüne de yabancılaşma beraberinde getirmiştir. Yaşanan örnekler bu konuda öğreticidir. Kadın kooperatif örgütlenmesi amaçlı bir araya gelen kadınlar, aralarında yardımlaşma kararı alırlar.

Bir kooperatifin ürünü kaldırıldığında diğer kooperatif üyeleri yardım edeceklerdir. Öyle ki yardımlaşma amaçlı gelen bir diğer grup kadına işçi muamelesi yapılarak, yardım için gelen kadınların yemek ihtiyacını karşılamamışlardır. Yani yardım etme düşünce ve yaklaşım zihniyetinin olmaması yanı sıra, yardımlaşma amaçlı gelenleri de ne için geldiklerini algılamama aborîsleştirilen kadının getirildiği düzeyi gözler önüne sermektedir. Ki hemen şunu da belirtmek gerekir. İşçi muamelesi davranışında bulunanların kendileri de daha önce yevmiye ile çalışan işçi kadınlardır. Birlikte çalışma kültürünün kadına unutturulduğu, unutulduğu gerçekliği çarpıcı olmaktadır.

Aborîsleştirilen, topluluktan ve toplumsallıktan dışlanan, emeği ve değerleri çalınan, kendi olmaktan çıkarılan kadın kendi doğasına nasıl kavuşacaktır? Kendi olabilecek midir? Bu yazının sahibi olan kadının da kendini içinde bulduğu aborîsleştirilen kadın gerçekliğine karşı kadın kendini inşa etmeye nereden, nasıl başlayacak? Kendi doğasını, komünal topluluk aborîsini hangi yöntemlerle arayacak ve bulacak? İki kadının bir araya gelemediği ve birlikte yaşayamama gerçekliği yürekleri acıtıyor kuşkusuz. Köleliğin en derinlemesine ruhlara, beyinlere işlendiği göz önüne alındığında “yeni ruh yaratılabilir mi?” sorusu canlanıyor zihinde.

Günümüzde kentlerin ve kentleşmenin doğadan kopuk ve doğaya karşıt oluşması, aynı zamanda toplumu da aborîsiz bırakma girişimi olduğu tüm trajik sonuçlarıyla yaşanmaktadır. Kentler artık özlemlerin baskılandığı, alın terinin pazara sunulduğu, emeğin değersizleştiği, zamanın saatlere sığdırıldığı, bereketin muhasebeleştirilerek

ıştahı kestiği, yediği mercimeğin tarihini bilmezliğinin mekanı olarak inşa edilmektedir. Toplumsal güçten düşüş yaşanmaktadır bir anlamda. Kadının aborîsleştirilmesi, toplumsal düşüşün de nedeni olmaktadır bu anlamda. Bir işi topluluk olarak yapamama veya ortak iş yapamama, ürünün ortaklaşa paylaşılabilmesi, üretimin bir arada ve birlikte gerçekleştirilememesi, iki kadının ve kadın şahsında iki insanın paylaşımına dayalı bir üretim faaliyetinde bulunamaması toplumsal düşüşün kendisi olmaktadır.

Aborîsleştirme politikasının bir diğer etkisi, kadınların erkek politikalarına açık hale getirilmesidir. Doğrudan kadın topluluğu içinde yer alan ve doğrudan üretim ve aborî sahibi olan kadınlar arası ilişkiler, erkeğin saldırılarına hedef olmaktadır. Bu saldırılar karşısında kadınlar arası dayanışma ilişkileri, zayıf ve kırılgandır. Birlikte kendi emeklerini birleştirecek

Aborîsleştirilen, topluluktan ve toplumsallıktan dışlanan, emeği ve değerleri çalınan, kendi olmaktan çıkarılan kadın kendi doğasına nasıl kavuşacaktır? Kendi olabilecek midir? Bu yazının sahibi olan kadının da kendini içinde bulduğu aborîsleştirilen kadın gerçekliğine karşı kadın kendini inşa etmeye nereden, nasıl başlayacak? Kendi doğasını, komünal topluluk aborîsini hangi yöntemlerle arayacak ve bulacak?

direnme gücünü açığa çıkarmada bilinçli hareket edememektedirler. Her bir kadının diğer bir kadınla üretim ilişkisi ile birbirini tanıması, kapitalist modernitenin ücretli kölelik politikaları ile derinliğine engellenmiştir.

Aborîsizliğin sonuçları, kendi doğasına yabancılaşma olarak karşımıza çıkmaktadır. Üretimsizlikten başlayıp fiziki doğadan da koparılan kadın, temel yaşam gerekçesi olan aborîsine yani özüne, geçmişine yabancılaştırılmıştır. Geçmişsiz, tarihsiz bırakılmıştır. Kendisinin veya kendilerinin olana yabancılaşma, kendi doğasından kopukluğun bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Topluluk olarak kendisini varlık haline getiren kadından, topluluk halinde çalışmak istemeyen kadınların varlığını trajedi olarak yorumlamak yanlış olmayacaktır. Bu trajik durum toplumsal komünal aboriden (ekonomiden) ne kadar uzaklaştırıldığının da ifadesi olmaktadır. Aborî, aynı zamanda toplumsallığı içinde barındırır. Tek bir bireyin aborîsinden söz edilemez.

Kadınlar arası ilişkiler, erkeğin belirlediği ekonomik kurallarla kesilmiş, dumura uğratılmıştır. Ksenaphanos, Antik Yunan devletinde kaleme aldığı *Economia* adlı kitabında “bir erkeğe dışarıdan ticaret yapılmalıdır ve evin ihtiyaçlarını dışarıdan getirmelidir. Öncelikle bir erkeğe, kendisinden en az on beş yaş küçük bir kadınla evlenmeli ve onu evi idare etmesi için eğitmelidir. Daha sonra eve getirdiği parayı evin kadınına teslim etmeli ve evin idaresi kadına verilmelidir. Ev idare kanunu bu olmalıdır.” diye yazar. Ve bu zihniyetin evrensel kural ve kanun olarak sonucunu Kürdistan kadınlarının ta bugünkü yaklaşımlarından okuyabiliyoruz.

Kent yaşamının yabancılaştırıcı yaşam ve kültürü, toplum üzerinde olduğu gibi kadın üzerinde de etkilidir. En büyük ve köklü etki, erkeğe bağımlı ve muhtaç hale getirilmesidir. Kadın kentleşme ile birlikte ekonomisizleştirilmiştir. Aborîsiz yani geçmişsiz bırakılma operasyonu kadını, muhtaç olma pozisyonuna getirmiştir. En başta tüm emeği görünmez kılınarak, değersizleştirilmiştir. Biyo-iktidar politikaları ve operasyonları öncelikle kadın üzerinde uygulanmıştır. Kadının toprakla, fiziki doğayla, yaşamla bağı kesildiğinde kendi emeğine yabancılaşma başlar artık. Oysa emek, toprakla veya hayvanlarla ilişkili olduğunda anlamlıdır. Kadında aç bırakılma ve aç bırakma kaygısı yaratılmıştır. Yavrusunu besleme sorumluluğu, ev sorumluluğuna indirgenmiştir. Ev, hapishaneden farksız bir ortamdır. Ev içinde yaşamaya mahkum edilen kadının doğasına ve doğaya yabancılaşması, günümüzde ciddi kadın sorunlarını beraberinde getirmiştir. Bu sorunların en başında doğayla buluşma korkusu ve emeğini büyütme kaygısıdır. Ev içi işlere alıştırılmış kent kadını, tarla işlerine veya evcil hayvan besleme faaliyetinden öncelikle korkmaktadır. Rojava’da bu durum özellikle kentlerde yaşamış kadınlarda görülmektedir. Doğadan kopuk ve yediği kirazın ağacını gördüğünde tanımayan bir kadın, doğasına yabancıdır. Yediği kirazın veya ekmeğin parasını babasından, dedesinden, kocasından veya ağabeyinden yani erkekten almaktadır.

Kadınların bir araya gelerek toplu değer yaratma kültürü, ortak üretim kültürü kapitalizme yenilmiştir. Bunun en açık ifadesi günlük işlerde çalışma alanlarıdır. Kadının aborîsleştirilmesinin sonuçlarından birisi olarak karşımıza çıkan

günlükçülük, işçilik kadının kendisi dışında herkesin olmasının ifadesidir. Bu ise köleliğin ta kendisidir. Kendilerinin sahibi olduğu toprak verildiğinde kadınların ilk refleksinin “günlük para ne kadar alacağız?” olması düşündürücüdür. Bir grup kadına toprağın kendilerine ait ve kendilerinin gerçek sahibi oldukları söylendiğinde, kabullenmeleri çok zaman almıştır. Başlangıçta inanmakta ciddi güçlükler yaşamışlardır. Onlara göre yaşama dair her şey erkeğindir, babanıdır, erkek kardeşindir, kocanıdır. Miras yoluyla kadının aborîsizleştirilmesi, ciddi boyutlardadır. Tüm miras babadan oğula yani erkekten erkeğe geçer. Üretim faaliyetinden dışlamanın süslü sözü ise “kadın, kız kısmı büyük işlerde çalışmaz. Kadın işi ev işidir, erkek işi büyük işlerdir”. Doğal bir iş bölümü olarak topluma kabul ettirilse de, kadını aborîsiz bırakmanın farklı bir şeklidir miras. İşin, çalışmanın cinsiyetleştirilmesi kadını ikili bir tuzığa sürükler. Hem evde birçok işin çalışmasını yapar, hem de karşılığı olmayanmış gibi, doğal olarak sunulur. Geniş toprak ekim çalışması veya evcil hayvan beslemeciliği, en kabul edilmez çalışma alanı ve erkek işi olarak kadınlarda görülmektedir. Ücretli çalıştırılmaya alıştırılmış günlükçülük veya aylık maaş karşılığı işçilik, memurluk en kabul edilir çalışma olarak kabul edilmektedir.

Buna somut bir deneyimle örnek verilebilir. Ziraat komün-kooperatif çalışması için bir araya gelen kadınlara büyük bir toprak parçası verilmiştir. Bu kadınların yoksul, mülkiyetsiz, kentli ve köylü olduklarını belirtmek gerekmektedir. Toprak, komün adına bireysel olmamak koşuluyla hepsinin ortak mülkiyeti olarak verilmiştir. Kendilerinin sahipliğinde ve kendilerinin belirleyiciliğinde, yine kendi kararları doğrultusunda üretim planlaması yapacakları söylenmiştir. Kendilerine verilen toprakta çalışma yerine günlük yevmiye işini tercihi ettikleri görülmüştür. Ortak bir şekilde bir araya gelmiş, planlama çıkarılmış ve ekim yapılmıştır. Bu deneyimde doğaya güvensiz yaklaşımlar dikkat çekiciydi. Kendi sahipliğinde sorumluluk kabul etmeme yaklaşımları ön planda daimi yerini korumuştur. Bunun tersine erkeklerin toprak sahibi olma istemleri çok yoğundu. İlginç olan erkeklerin toprak sahibi olmalarını en fazla isteyenlerin ise kadınların kendilerinin olmasıydı. Üretim ve ürün hakkında bilgisizlik ise toprak üretiminden ne kadar uzaklaştığını ifade ediyordu. Koyun, keçi gibi evcil hayvan beslemeciliği ise kabul görmemiş; sadece bir kadın bu çalışmayı yapacağını söylemiştir. Önemli olan bu kabul etmemenin temel nedenini doğru okumaktır. Oysaki her bir kadın kendi evinde üç veya dört veya sekiz koyun, keçi vb. beslemektedir. Asıl sorun bir arada ve birlikte iş yapmayı yani topluluk olarak ortak emek harcamayı reddetmedir. Bu reddediş, topluluk halinde yaşamayı reddediştir. Kendi olmaktan çıkan kadının kabul edilemez de olsa, ifadesidir. Gerçekliktir. Ve bu, diğer birçok boyutun yanı sıra, aborîsi zorla elinden çalınmış kadın gerçekliğinin göstergesidir.

Kaybedileni Kaybedilen Yerde Arama

Kadın doğasının yeniden inşası, toplumsal kuruluşun olmazsa olmazı durumundadır. Kadın doğasının toplumsal inşası, ahlaki-politik toplumsallığı ekseninde ele alınması daha doğru bir yol olacaktır. Öncelikle kadın doğasının toplumla anlam kazanmasının ancak fiziki doğa ile buluşması gerektiğini kabul etmek gerekmektedir. Fiziki doğa ile buluşma sağlanmadığında yani ekolojik yaklaşım ve zihniyeti temelinde yaklaşım sahibi olunmadığında kadın doğasının toplumsal inşasının amacına ulaşamayacağını belirtmek gerekmektedir. Toplumsallığa yeniden anlam kazandırma, doğa ile yaşam bütünlüğüne bağlıdır. Bu bütünlük sağlanmadığı müddetçe kadın toplumsal doğa inşasının eksik kalacağını baştan belirlemek mümkündür. Bu anlamda “kaybedileni, kaybedilen yerde arama” felsefesi en iyi kadın doğasının kendini inşa çalışmasında yerini bulmaktadır.

Toplumsal kadınsız düşünülmemesi, kaynağını evrensel işleyiş kurallarından almaktadır. İçinde yaşadığımız kapitalist modernite ve iktidara dayalı uygarlık gerçekliğinde her ne kadar bu evrensel kural, bilimci geçinenlerce inkar edilmeye çalışılsa da kültürel, ekonomik, politik, ahlaki değerler bu yaşam kanunlarını yok etmeyi başaramamışlardır. Fakat yok edemeseler de yendiklerini kabul etmek gerekmektedir. Günümüzde doğanın tahrip edilmesi, bu yenginin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın doğası üzerinden geliştirilen tahakküm ve hiyerarşi, toplum olma değerini ve toplumsallaşmayı olumsuz etkilemiş, negatif gelişim seyrini topluma ve toplumsal doğaya dayatmıştır. Bu seyrin içinde kadın doğasının yenilgili de olsa kendi varlığını koruduğu, özellikle yerel kültürel yapısalıklarında kolaylıkla görülebilir. Kendi varlığını koruma, kuşkusuz bilinçli yaşamla bağlantılıdır. Varlığını koruyan günlük yaşam ilke ve gelişim kanunları incelendiğinde geleceğe ilişkin bilinç zemini kolaylıkla bulunabilir. Bu bilinç köreltilen zihinleri canlandırmakta, yaşam kıvılcımını alevlendirmekte, algılara görme gücü kazandırmakta, gönül gözlerini açmakta, suyun akışında şiir dinletisini duyumsattırmaktadır.

“Nasıl?” sorusu zihni kemirse, yüreği acıtsa da; “bir kaç kuruş için ırgat dolusu kamyonun devrilmesi sonucu bir kaç kadın öldü!” haberleri her an gözlerin dolmasına neden olsa da; ekonomisizleştirilen kadını sıradanlaştırsa da; kadın “kaderdir, nasiptir, ne edek?” diyerek mevcut durumuna kahrola kahrola razı olsa da çaresiz değiliz. Ortadoğu’da ve Rojava devrim sürecinde Mezopotamya’nın anlamlı yaşamına dönüş örnekleri, damla misali yeşermeye başlıyor. Kölelik sosyolojisinden çıkmak başarılabilir mi? Kendi olma yoluna girilebilecek mi? Birbirine inanç geliştirebilecek mi? En önemlisi de yevmiye için kamyon kasalarına tıka basa doluşulan yoldan inip kendi doğal aborîlerimize doğru yola çıkılabilecek mi?

Bunun en iyi örneklerine Rojava devrimi sürecini yaşamış ve yaşayan Kürdistan kadınının toplumsallığında rastlayabiliriz. ‘Rast gelmek’ kavramı, tesadüfî içinde barındırsa da, binyılların yaşam bilinci demek daha doğru olsa gerek. İktidarcı savaşçılığın tüm yıkıcılığı ve vahşeti karşısında kadim Halep kentinden yüz binlerce Kürt ve Arap kadın,

çocukları ve aileleri ile birlikte Afrin köy yaşamına dönmüştür. İlk topraklarına geldiklerinde Kadın Anaların çocuklarının karnını doyurma sorunu, besleme sorunu vardır. Ana kadınların ilk yaptığı faaliyet, bir karış toprak dahi olsa, toprağa sarılma ve tek de olsa bir koyun veya keçi besleme faaliyetidir. Kapitalist uygarlığın televizyon, telefon, vb. tekniklerine ihtiyaç duymazlar ilkin. Kendi doğalarına yaklaşımları, yaşamın temel faaliyetine geri dönüşle gerçekleşir. Hayatında hiç ekmek yapımını bilmeyen veya ekmeğin buğdaydan yapıldığı bilincinde olmayan kadınlar, unla tanışır. Kentte ekmek, parayla satın alınan nesneydi onlara göre. Fakat savaş koşullarında açlıkla yüz yüze gelme hakikati, Ana Kadın yaşam kültürünün bilinç-altından gün yüzüne çıkarılmasını sağlayacaktır. Belki una yabancılıkları yoktu. Onlara göre un, sadece pasta veya börek yapımı için kullanılırdı. Veya süt, sadece paketlerde dükkanlardan satın alınan şeydi. Eliyle koyunun veya keçinin memesinden sağmasının biliminden uzaklaşmıştı.

Savaşın en son tekniklerle yürütüldüğü ortamdaki kaçan toplum dağılmış, çaresiz bırakılmışlığı yaşar. Komünal yaşamı parçalanmış toplumsallığın içinde temel sorun olan ekonomi nasıl çözüme kavuşturulacaktır? Temel ihtiyaçlarını nasıl karşılayacaklardır? Nasıl karınlarını doyuracaklar, ne ile besleneceklerdir? Devlet tarafından mülkiyeti haline getirilmemiş, işgal edilmemiş, el konulmamış tek karış toprağın olmadığı bir durumda ne yapacaklardır? Ekonomisizleştirilen kadınlar, savaşın başlaması ile birlikte kendi ekonomilerine geri dönmüşlerdir. Kapitalizmin metalaştırdığı ve nesneleştirdiği kadın ve toplum, savaşın tüm mahrumiyeti karşısında duvara tırmanan sarmaşık misali yaşama tutunmayı başarmıştır. Bu tutunuşun asıl ve baş aktörü kadınlar olmuştur. Öncelikle en ufak toprak parçasından başlamıştır kadın. Doğal toplumdaki gibi doğa da kalmamıştır artık. Yine de kadının ilk sarıldığı, tutunduğu toprak olmuştur. Kapitalizmin öteleştirdiği ve yabancılaştırdığı toprağa yeniden dönüş olmuştur. Toprak-köy yaşamına yeniden dönüş, Rojava devrimine anlam katmıştır bu anlamda.

Rojava devrim süreci kuşkusuz çok boyutlu ele almayı gerekli kılmaktadır. Aborî ile kadın sorunsalı çerçevesinde ele alındığında birçok sorun halen yaşanmaya devam etmektedir. Temel nedeninin kadının aborisizleştirilmesi olduğunu unutmamaya, yukarıdaki örneklerin, yaşanan sorunlar okyanusu içinde sadece bir kaç damla olduğunu belirtmek gerekmektedir. Savaşın ve aborisizliğin en kötü denilebilecek tehlikelerinden birisine dikkat çekmek doğru olacaktır. Kadın yenden toprağa dönüş hakikatine ulaşsa da, toprağın sahibi değildir. Bu durum kadın ile doğa arasında yani toprak arasında ırgat rolü olarak karşımıza çıkmaktadır. En ucuz iş gücü olarak kadının görülmesi ciddi tehlike durumundadır. Bunun önüne geçilmesi nasıl olacaktır? Bu sorunun yanıtı çok açık ve nettir; kadın ekonomi komünleri ve ekonomi kooperatifleri oluşturmak. Aşağıdaki örnek bu soruna can suyu gibi cevap vermektedir.

Kapitalist modernitenin alaşağı ettiği, tüketicileştirdiği ve işçileştirdiği kadın, yine yaşam geleneği ile hem direniyor hem kendisiyle ve doğasıyla yeniden buluşmayı sağlıyor. Ana Kadının küçük de olsa ailesinin ve özellikle yavrularını besleme sorumluluğu, halen toplumsallığı koruyan temel enerji parçacığı rolünü oynamaya devam etmektedir. Nasıl mı? Kadın tarım-köy üretim ve bölüşüm kültürü, kadınlar arası süt örgütlenmesi ile halen yaşamaktadır. Kapitalizmin yoksullaştırdığı kadınlar, fazla miktarda koyun veya keçiye sahip olamamaktadırlar. Her bir kadının birkaç evcil hayvanı vardır. Bu birkaç koyunun veya keçinin bakımı her ne kadar kolay olsa da elde ettikleri süt de aynı derecede azdır. Her bir kadın bu azlık karşısında çaresiz kalmamışlar, çözümlerini yine kendileri bulmuştur. Çok az olan sütlerini her gün veya bir kaç gün bir kadına vererek toplamaktadırlar. Sütü toplayan Ana Kadın kendi ailesi için yazlık ve kışlık ihtiyacı olan peynir, yoğurt, lor, vb. yiyecek ihtiyacını karşılar. Bu durum kadınların gönüllü, istekli ve dönüşümlü gerçekleştirdikleri bir ekonomik faaliyetdir. Kendi aralarında kaba eşitlik anlayışına yer yoktur. “Senin üç koyunun veya keçin var, benim sekiz koyunum veya keçim var. Benimki seninkinden fazladır.” gibi dayanışmacılığı, bütünlükçülüğü bozan zihniyete yer yoktur. Temel amaç olan her kadının ailesini ve çocuklarını besleme sorumluluğunun toplumsal ağırlığını ve ahlakını tüm kadınlar bilirler. Anlarlar birbirlerini... Azlık veya çokluğa göre hareket etme yoktur. Önemli ve esas amaç, ailenin sayısı ne kadar olursa olsun, temel besleme ve beslenme sorununun çözümüdür. Koyunların otlatılması da dönüşümlü olarak yapılır. Bu çözüm ekolojik yaşam modeli değil, kadın doğasının kendisidir. Çünkü kadın kimlerle, nereden, nasıl yaşayacağı bilincinde olandır. Paslı tenekeler içinde de olsa çilek, soğan, sarımsak, maydanoz, tere, vb. ürünlerini eken bir zihniyete dayalı yaşam planlaması, kadın doğasının kendisidir. Burada bireyci veya bireysel bir amaç yoktur. Zevk alma amaçlı, kendini tatmin etme amaçlı hiç değildir. Kendi aile ve yaşam ihtiyaçlarını karşılamaktır amaç.

Bir diğer örnek ise savaşın yıkıcı ve öldürücü şiddet ortamından kaçmayı başaran ve yanında sadece annesinin kekik tohumlarını bohçasında koruyabilen Arap kadınıdır. Para, mülk veya farklı bir nesneyi beraberinde getirmemiş, sadece annesinden kalan tohumları ile yaşama tutunmuştur. Daha sonra bu tohumları borç karşılığı kiraladığı küçük bir toprak parçasına ekmiş ve pazarda satmaktadır. Aldığı para ile hem borcunu öder hem de ailesinin ihtiyaçlarını karşılar. Satış fiyatı kendisine sorulduğunda, sadece masraflarını karşılayacak fiyatta ve kendi ihtiyacı kadar cevabını vermektedir.

Temel amaç olan her kadının ailesini ve çocuklarını besleme sorumluluğunun toplumsal ağırlığını ve ahlakını tüm kadınlar bilirler. Anlarlar birbirlerini... Azlık veya çokluğa göre hareket etme yoktur. Önemli ve esas amaç, ailenin sayısı ne kadar olursa olsun, temel besleme ve beslenme sorununun çözümüdür. Koyunların otlatılması da dönüşümlü olarak yapılır. Bu çözüm ekolojik yaşam modeli değil, kadın doğasının kendisidir.

İşçileşmeyen, kendi emeğinin toplumsallaştıran bu yaklaşım ve üretkenlik, kadının gerçek doğasının örgütlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaş koşullarında açlıkla karşı karşıya kalan kadınları harekete geçiren nedir? Tesadüfi midir? Bu durumları nasıl ele almak ve çözümlemek gerekmektedir? Bu soruların yanıtı kendiliğindenlik olamaz. Tesadüf hiç olamaz. Annelerinin ve ninelerinin aktarımlarının önemi yadsınamaz. Aynı zamanda tarihle iç içe yaşamın her an sürdürülmesinin bir gelenek halinde kadınlar arasında yaşandığını da göz ardı etmemek gerekir. Rojava Afrin bölgesinde her bir tepenin üstü ve her bir vadi, neolitik dönemin tüm görkemiyle halen sürdüğü bir alandır. Petrolün ve naylonun icadından önce çamaşırlar büyük taşların leğen gibi elle oyulması ile yapılan testlerde yıkanır. Ve bu taşlar her adımda Afrin’de gözler önündedir. Tarihle yaşama, bugün köle sosyolojisi içinde kaybolan kadına yol göstermektedir. Çaresizliği ve çözümsüzlüğü yenme tam da bu noktada açığa çıkmaktadır. Tüm topluluğun kullanımına açık kuyunun yanı başında en az iki taş oyulmuş test (leğen) halen tüm görkemiyle bin yıllarca “ben halen buradayım” dercesine yaşamaktadır. Bu testlerin bir kişi veya köyün bir bireyi için yapılmadığını, tüm köy veya dışarıdan kimler gelirse herkes için yapıldığını belirtmek gerekir. Yani tüm kadınlar birlikte ve kullanım eşyalarını ortak işletirler.

Sonuca doğru gelirken kadının aborî sahibi olduğu doğasallığından aborîsizleştirildiği toplumsallık süreci içinde geçiş dönemleri yaşamaktadır. Bu dönem kadının daha fazla köleleştirilmesine de daha fazla özgürleşmesine de açık olma özelliğini taşımaktadır. Daha birçok boyutlarıyla ele alınabilecek kadın doğası ile aborî ilişkisi ancak ve ancak kadının kendi doğası ile buluşması ile sağlanabilecektir. Kadının doğrudan toplumsal üretim sosyolojisini yaratması en temel ihtiyacı olarak önümüze çıkmaktadır. Kapitalin yani paranın kadını kendine köle kılması, kendine ait doğasına yabancılaşması önünde ciddi bir engel olarak durmaktadır.

Her sonuç bir başlangıçtır. Bu sefer başlangıç kadınla yeniden örülecek. Helezonik gelişim ilkesi başlangıcı geri dönüşüm kabul etse de, bir önceki başlangıç özelliği artık değişime uğramıştır. Artık kadın önceki gibi değildir. Bin yılların kölelik deneyimini yaşatmıştır istemeden de olsa, kahrederek de olsa. Bu topraklarda yaşamı yeniden filizlendirecek tohum kalmış mıydı acaba? Devrime geçmişte olduğu gibi anlamını yine kadın verebilecek mi? Bu soruların yanıtları kadınların günlük yaşam kültürü içinde gizli. Bu gizli ve saklı kalmış yaşam genlerini açığa çıkaracak çalışmaların neler olması gerektiği ayrı bir sorun olsa da, öncelikle gizlilikleri ve saklılıkları gün yüzüne çıkarma ihtiyacı kendisini hissettirecek değerde. Başlangıcın kadının ruhsal ve toplumsal durumunu da göz önüne alarak, toplumun toplum olmasında en önemli faaliyet alanı olan aborî çalışmaları olacağı kuşku götürmez. Kadının kendi doğasıyla buluşmasına ve tanışmasına ihtiyaç vardır. Kendi doğasından, toplumundan ve toplumsallığından, kültüründen, sisteminden, fiziki doğasından koparılan, uzaklaştırılan kadının yeniden kendisini toplumsal değerlerle buluşturması önemlidir.

Yoksulluk, Ekoloji, Kadınlar

Ecehan Balta

Milyonlarca yıldır yaşanan doğa olaylarının ve buna bağlı gerçekleşen evrimin bir sonucu insan. Diğer her tür gibi “biricik” bir tür. Ama insanın doğa olaylarına tapmayı bırakıp onlara hükmedebileceğine inanması (onlara hükmedeceğine inanıp tapmayı bıraktığında da kendisine onun yerine tapacak maddi olmayan bir ‘varlık’, yani ‘yokluk’ bulması) bu milyonlarca yıllık tarih içinde görece yeni bir olgu. Dünyanın oluşumundan bu yana çok büyük ‘doğal felaketler’, ‘ekolojik krizler’ yaşandı. ‘Tamamen doğal’ ve ‘insan yapısı/insan tarafından hızlandırılmış’ olarak ikili şekilde sınıflanabilecek bu krizler pek çok canlı türünü dünya yüzeyinden sildi.

Arkeologlar küresel iklim değişikliklerinin türlerin evriminin en önemli tetikleyicisi olduğu konusunda birleşiyorlar. Örneğin, neredeyse iki milyon kadar yıl dünyada yaşamış olan dinozorlar, dünyaya bir astreoidin çarpmasının yarattığı küresel çevresel felaketin etkisiyle görece kısa bir sürede yok oldular. Daha ılıman iklimler bozkır ve meraların gelişmesini sağladı ve buralar ot yiyen atlar, antiloplar vs gibi hayvanların gelişmesi için uygun bir ortam yarattı. Böyle bir iklim ortaya çıkmasaydı muhtemelen bugün dünyada insan da dahil pek çok tür meydana gelmemiş olacaktı. Homo habilis, Homo ergaster, Homo erectus, Homo neandertalensis, Homo sapiens ve diğer insan türleri, bu koşullara ya onları öğrenerek ya da değiştirerek uyum sağladılar. Hemen eklemek gerekir ki, artık genel kabul gördüğü üzere, bu türler her zaman birbirini izleyen dönemlerde, biri bir diğerinin gelişmiş versiyonu olarak, düz çizgisel bir biçimde evrimleşmediler. Bunlardan bir ya da birkaçının aynı dönemde farklı ve bazı durumlarda aynı coğrafyada yaşamlarını sürdürdüğü biliniyor. Bu insan türlerinden homo sapiens, farklı mesajları artiküle etme ve bilgiyi biriktirme yeteneğiyle evrim süreci içinde bütün diğer türler üzerinde hâkimiyet kurabilecek ya da diğer türlerin güçlerini kontrol edebilecek, bir insan teki olarak halen tehlike karşısındaysa da, bir tür olarak sürekliliğini sağlayabilecek

konuma geldi. Ancak o bile, doğa olayları karşısında tam olarak egemen değildi. Kıtliklar, volkanik patlamalar, tsunamiler, seller; bunlar, dünyanın tarihi kadar eski ‘doğal’ felaketler olarak varlıklarını sürdürdüler. Hatta insan genomu üzerine çalışanlar, bundan 70 bin yıl kadar önce Sumatra adasında 450 milyon yıllık dünya tarihinde bilinen en güçlü ikinci yanardağ olan “süper yanardağ” Toba’nın patlamasıyla birlikte oluşan bir başka ekolojik krizle insan türünün 1000 ila 10000 kişi arasına kadar düştüğünü, yani yok olmaktan son anda kurtulduğunu ileri sürüyor. Bu patlamanın arkasından gelen 6 yıllık bir kışın ardından, Avrupa’da ortalama sıcaklıkların 12 derece civarında düştüğü varsayılıyor. Bu düşüşe ve onun getirdiği kıtlığa dayanabilen iki insan türü olmuş: Neanderteller ve sapiensler. Ağırlıklı olarak da, hala genetik çeşitlilik bakımından en zengin kıta olan Afrika’da yaşayanlar. İnsan türü halen ‘doğal’ olan küresel ekolojik krizler karşısında son derece kırılgan. Bir tsunami ya da bir deprem, insanlığı küresel olarak etkilemese de bölgesel olarak etkiliyor ve ciddi can kayıplarına neden olabiliyor.

Ancak hemen eklemek gerekir ki, bir ‘doğal’ felaketin kimi, nasıl etkilediği de kaynaklara erişilebilirliğine göre epey değişkenlik gösteriyor. Örneğin, yoksul bir ülkede bir tsunami tarlaları ziyan etmemek için okyanus kıyısında yapılmış kerpiç evleri alıp götürürken, zengin bir Batı ülkesinde tsunamiye karşı güçlendirilmiş duvarlar, felaketin daha az etki yapmasını sağlayabiliyor. Aynı kentin içinde yoksulların barınma sorunu daha az göze batsın diye sahiller doldurularak yapılan toplu konutlar ufak bir depremde bile kumsala karışırken, hemen yanı başındaki kayanın üzerine inşa edilmiş zenginlere ait olanlar sapsağlam durabiliyor. Dünyanın her yerinde istihdamda daha fazla yer alan erkekler görece sağlam kamu binalarında gündüz vakti depremi hissetmezken, deprem bölgesinden çocuklu ve yaya kaçmak, bir kadın için kolay olmayabiliyor. Sonuç olarak, ‘felaket’ doğal olsa bile toplumsal eşitsizlikler, o felaketin sonuçlarının nasıl yaşanacağını değiştiriyor. Yoksul ülkeler, işçi sınıfı ve yoksullar, yoksulların içinde en yoksullar olarak kadınlar, bu felaketlere daha fazla maruz kalıyor. Bu, yoksulluk kadar eski bir hikâye.

Yoksulluğu Derinleştiren Bir Hikaye...

Araya büyük bir zaman boşluğu koyarak ifade etmek gerekir ki, geldiğimiz nokta teknolojiyle, hızla, tüketimle belirlenmiş bir üretim tarzının; kapitalizmin dünyası. Bu dünya, doğayla savaş içinde bir dünya. Ona ait olan her şeyi sıfır maliyetli bir etmen olarak kar elde etme sürecinin bir parçası haline getirmeye çalışıyor.

Teknoloji, bir yandan hayatı kolaylaştırır ve hızlandırırken diğer yandan da aynı teknolojik gelişmeler savaşları ve daha büyük ekolojik yıkımları garantiliyor. Örneğin uzaktan kumandanın keşfini ele alalım: 1800’lü yılların sonlarında Tesla bazı aletlere uzaktan radyo frekansı göndermenin mümkün olduğunu keşfetmişti. Arkasından, bu teknolojiye dayanarak 1950’li yıllarda geliştirilen Lazy bones (tembel kemikler) olarak adlandırılan ilk televizyon uzaktan kumanda aleti, televizyona bir kabloyla bağlanıyordu.

Gerçekten de gün içinde yaptığımız hareketleri sınırlıyor olsa da bir konfor da sağladığını kabul etmek gerekiyor. Ama uydu sistemlerinin gelişmesiyle birlikte uzaktan kumandalar artık kilometrelerce öteden komut gönderebiliyor, ki bu da insansız hava araçları, araba bombalar gibi savaş teknoloji ve tekniklerini mümkün hale getiriyor. Şu sıralar, insanın beynindeki denge merkezine psikiyatristlerin bir implant yardımıyla uzaktan kumanda edebilmesi konuşuluyor.

Teknolojinin çamaşır-bulaşık makineleri, buzdolabı, elektrik süpürgesi gibi aletlerle “ev kadınlığı pratiğini” ortadan kaldırdığı da çokça ileri sürülen bir argüman. Ancak yapılan son araştırmalar, Türkiye’de kadınların halen ev işleri için 5.17 saat çalışmaya devam ettiğini ve bunun erkekler için 51 dakika olduğunu gösteriyor.¹ Diğer yandan, bu teknolojiye sahip olmanın herkes açısından mümkün olmadığını, bunun da var olan sınıfsal eşitsizlikleri derinleştirmeye hizmet ettiğini aklımızda tutmak gerekiyor.

Teknoloji elbette tek başına iyi ya da kötü değil. Ancak günümüzde teknoloji, karlılık sisteminin ihtiyaçlarına göre şekilleniyor, toplumsal ya da ekolojik ihtiyaçlara göre değil. Robotların ve bilgisayarların devreye sokulması zaten dar olan istihdam yapısını daha da daralttı. Son 25 yılda istihdam içindeki nüfusun yüzde 25’inin teknolojik gelişme nedeniyle işini kaybettiği söyleniyor.² Elbette insanların daha az çalışması bizim için güzel bir ütopya. Ancak “yaşamak için çalışmak zorunda olan insanların daha az çalışması” yoksulluk demek.

Birleşmiş Milletler verilerine göre son 100 yılda su kullanımı, nüfusun 2 katı hızda arttı. Şu anda dünya üzerinde 700 milyon kişinin temiz içme suyuna erişimi yok. Gıdaya erişimle birlikte temiz içme suyu meselesi, Arap devrimlerini de tetikleyen unsurlardan bir tanesi olmuştur.

Temiz içme suyuna erişimin azalması, aynı zamanda bölgesel eşitsizliklerin de artması, bazı bölgelerin daha da yoksullaşması anlamını taşıyor. 2030’da dünya nüfusunun yüzde 47’si susuzluk tehdidiyle karşı karşıya olacak. Aynı zamanda su kaynakları üzerindeki kontrol gerekçesiyle halihazırda bulunan savaşların da sayıca artması ve şiddetlenmesi, askeri gücü elinde bulunduranların yeni sömürgeler icat etmesi söz konusu olacak. Örneğin Suriye’deki savaş bir milyondan fazla çiftçinin şehirlere göç etmesine neden olan, Suriye tarihi boyunca gerçekleşen en kurak dönemin sonunda başlamış olması. Su, aynı zamanda savaşlarda bir silah olarak da kullanılıyor. Barajlar üzerindeki kontrolün ele geçirilmesi, yerel halkın desteğini sağlamak için baraj kapaklarının açılması ya da halkı dize getirmek için kapakların kapatılması, savaş tarihi boyunca kullanılan yöntemler.

¹ KEİG Zaman Kullanımı Araştırması, 2006

² <https://ozgurlukdunyasi.org/arsiv/274-sayi-160/776-kapitalizm-ve-teknoloji-tartismalari>

Günümüzde elektrik tüketiminin çok büyük bir kısmı sanayi tarafından mal üretiminde kullanılıyor. Peki üretilen malların hepsi satılıyor mu? Hayır. Ne kadar mal üreteceğine kim karar veriyor? Piyasa. Bu malları üretirken elektriği rasyonel tükettiğini bilebiliyor muyuz? Hayır. Oysa kadınlara “Enerji Teyze”, “lüzumsuzsa söndür!” diye sesleniyor.

Bu durum öyle bir hale geldi ki, şu anda iklim krizi dediğimiz gerçekliğin görüngüleri olarak su ve gıda konusunda ciddi bir kriz yaşıyoruz ve -bir felaket söylemi olarak değil ama- durduramazsak daha da büyük bir felaketle karşı karşıya olacağımızı bilmemiz gerekiyor.

Peki Ne Yapmalı?

Son iki yüzyıldır, kapitalist üretim tarzının doğa üzerindeki tüm yıkıcı etkileriyle birlikte Avrupa ve Kuzey Amerika’da başlayan ve oradan dünyaya yayılmasına tanık oluyoruz. Eric Hobsbawm’ın deyişiyle, “Kısa Yirmi Birinci Yüzyıl”, kapitalist yaşam biçiminin tekleştiriciliği ve mutlaklığıyla, insanla insan ve insanla doğa arasındaki ilişkiyi hiyararşikleştirici biçimiyle belirledi. Bu belirlenim, iki dünya savaşı ve gezegenin savaşı geçirdiği günlerin sayısının bir elin parmaklarını geçmeyecek ölçüde az olmasına yol açan bir vahşiliği içeriyordu. Kapitalizmi alt etmeye yönelik girişimler ise ne yazık ki eşitlik, kardeşlik ve demokrasi ile sonuçlanmadı. Rusya’nın mafya kapitalizmine, Çin’in ise devlet merkezli pazar ekonomisine geçişi, özel mülkiyete dayanmayan rejimlere inanmanın boş inançtan öteye gitmediği propagandasını güçlendirdi.

Son yirmi yıla damgasını vuran bu sürecin sonunda, ekolojik hareket içinde doğanın sınırsız sömürsünün yarattığı felaketlerle kırdaki kentteki emek sömürsünün, doğanın temellüküyle doğrudan üreticilerin mülksüzleşmesinin iç içe geçmişliğini kavrayan yeni bir damarın doğuşuna şahit oluyoruz. Doğanın talanına karşı, nükleer karşıtı hareket, baraj ve siyanür karşıtı mücadele, bugün Türkiye’de ve dünyanın pek çok yerinde emek hareketinin bir bileşeni olarak ortaya çıkıyor ve doğa ve insan ilişkisini yeniden tanımlama mücadelesi veriyor.

Kapitalizmin iki yüzyıllık serüveni, tam bir kaos ve yıkım süreci olarak ortaya çıktı. Toprağın aşırı sömürsü gıda krizini yarattı, okyanuslar nükleer atıklarla doldu, ormansızlaştırma genişledi, türler yok oldu. Bunların en sarsıcısı ise, uzun zamandır devam eden ama niteliksel bir dönüşüme uğradığı için insanlığın varoluş-yokoluş mücadelesi haline dönüşen iklim krizi oldu. Bu manzara, doğal dönüşümlerin bir sonucu değil, doğal kaynakların aşırı sömürsünün bir sonucu.

Dolayısıyla bu yıkımın örneğin alternatif enerjilere yönelerek ya da ‘yeşil işler’ yaratarak ortadan kalması da mümkün değil. Hatta bu tip ‘çözümler’ krizin sürdürülebilirliğini sağlayan, yapay önlemler. GDO’lu bir mısırı yeşil paketlere koyarak algıyla oynamak gibi düşünün siz bunu.

Bugün bize gerekli olan tamamen farklı bir üretim, tüketim ve yaşam biçimi. Bu ise, basitçe meta üretimine dayalı kapitalist üretim tarzının ortadan kaldırılmasını gerektiriyor. Daha çok ve daha fazla üretim, yapay ihtiyaçlar yaratılması ve son kalan fosil kaynaklarının da çıkartılıp satılması, 2010’da Meksika Körfezi’nde gözlemlediğimiz gibi ekolojik felaketler, uzun vadeli toplumsal ve ekolojik planlama doğasına aykırı olan kapitalizmin yapımı. Kapitalizmin uzun vadeli planlama yapabildiği tek alan, doğal kaynakların ve pazarların, enerji kaynaklarının ve ucuz emeğin, yani karına ne kar katacaksa onun, varlığını devam ettirmesini sağlamak. Bu planların uygulanması için de “ekonomik diploması”, gerekirse de Ortadoğu ve Afrika’da gördüğümüz gibi, savaşları devreye sokmak. Yani, kapitalizmden farklı bir medeniyete, onun rasyonelitesinden farklı bir mantığa geçmek, genelde doğa, özelde insanlık için bugün yakıcı bir ihtiyaç halini almıştır.

Fakat yerine ne koyacağımızı da düşünmeye başlamamız lazım:

Kır temelli emek hareketleri 1990’lı yılların başında Bergama’da açığa çıkan altın madeni karşıtı hareketten beri, bir genişleme ve radikalizasyon dalgası yaşıyor. Türkiye’de özelleştirme/piyasalaşmanın hızlanması, bununla birlikte suyun da HES’ler aracılığıyla piyasalaşması, yeni bir mücadele alanı doğuruyor.

Üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortadan kaldırılması yolu ile insanın üzerindeki egemenliğinin son bulması, toplumun kendi kendini yönetmesi ve adalet fikrinin yeniden gündemleştirilmesi ve insan ve doğa arasındaki etkileşim alanının sömürden adalete doğru yer değiştirmesi gerekiyor. Hiç kuşkusuz, böyle bir toplumun temeli üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortadan kalkması olacak. Kar güdüsü ortadan kalktığında ve ekolojik gereklilikler ve insan ihtiyaçları arasında bir denge söz konusu olduğunda, toplam olarak da değişim değeri değil, kullanım değeri ön plana çıktığında yeni bir üretim tarzından söz edilebilir olacak.

Hiç kuşkusuz, böyle bir toplumun temeli üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortadan kalkması olacak. Kar güdüsü ortadan kalktığında ve ekolojik gereklilikler ve insan ihtiyaçları arasında bir denge söz konusu olduğunda, toplam olarak da değişim değeri değil, kullanım değeri ön plana çıktığında yeni bir üretim tarzından söz edilebilir olacak.

Diğer yandan, ölçek sorunu önemli bir mesele olarak önümüzde duruyor. Demokratik planlamanın hangi ölçekte yapılacağı konusuna ilişkin, bugün Türkiye’de yürütülen baraj ve altın madenciliği karşıtı mücadele, planlamanın hem demokratik hem de ekolojik ilkeler gereği, ekosistemler ölçeğinde yapılması gerektiğine ilişkin ciddi bir kanıt sunuyor. Aynı zamanda, kapitalizmin “zaman paradır” şiarına ve buna uygun olarak yarattığı “nefes kesici bir yarış olarak hayat” tanımına karşı, hayatın “yavaşlatılması” önemli bir talep. Tarım arazilerinin yağmalanması ve küçük aile işletmelerine dayalı tarımın ortadan kaldırılması, büyük ölçekli tarımın yarattığı ekolojik tahribat ve örneğin GDO’lu ürünler gibi konuların sağlık alanında açtığı yaralar, mücadele etmemiz gereken diğer gündem maddelerini oluşturuyor.

Özne Sorunu

Devasa toplumsal sorunlarla çevrilmiş bir dünyada, eşi benzeri görülmemiş bir kriz içinde yaşıyoruz.³ Bu kriz, kapitalizmin yarattığı ayrımcılık ve eşitsizliklerden besleniyor ve onları besliyor. Ancak geldiğimiz noktada insanlığı, doğayı, dolayısıyla tüm türleri etkisi altına alan “mükemmel bir sefalet fırtınasıyla” karşı karşıyayız.

Peki bu krizi tersine çevirmek mümkün mü ve bunu kim yapacak?

Her şeyden önce, toptan nesneleşme ve şeyleşme karşısında “gerçekliği ancak bir bütün olarak anlamak ve ona o haliyle nüfuz etmek mümkündür ve nüfuz etmeyi de ancak kendisi bir bütün olan özne becerebilir.” Parçalanmış mücadeleler ve parçalanmış benlikler, bunu yapamaz. Bir yandan cinsiyetçiliğe karşı mücadele ederken, örneğin ırkçılıkla ilgili söyleyecek hiçbir lafı olmayan, hatta bununla ilgili düşünmeye dahi zahmet etmemiş bir toplumsal hareket, kaybedecektir. Çünkü ırkçılık, cinsiyetçiliği de sürekli yeniden üretmektedir. İkisinin birden ortadan kalkmadığı bir toplum, hem ırkçı hem de cinsiyetçi olmayı sürdürecektir. Aynı biçimde, ekoloji meselesini gündemine almayan bir toplumsal hareket de bugün, üzerinde yeni bir toplum inşa edeceği bir toprak parçası dahi bulamama tehdidi ile karşı karşıyadır.

Sırf bu nedenle bile, kadın hareketinin de acil bir biçimde, ekoloji meselesini gündemine alması gerekiyor. Ama kadınlar, bu mücadelenin çok özgül bir biçimde, birincil öznesidir. Her şeyden önce, yukarıda bahsettiğimiz iklim krizinin görüngülerinden, gıda ve su krizinden kadınlar erkeklere oranla farklı ve daha fazla etkilenir. Kadınlar, tarih boyunca doğum fonksiyonlarından dolayı doğa ile eş görüldükleri için, kadın emeğinin aynı doğa gibi üretim sürecine sıfır maliyetli etmen olarak katılması, yani yeniden üretim emeğinin (ev işleri,

“rahim emeği”, bakım emeği vs) ücretsiz olarak kalabilmektedir. Ucuz doğa algısı, ücretsiz kadın emeğini de mümkün ve meşru hale getirir. O nedenle, kadınlar kendi kaderlerini tersine çevirme mücadelesinde ekolojiyi de dikkate alan, hatta merkeze alan bir perspektif geliştirmelidir.

Bunun yanı sıra, bu aşırı üretim, hız ve tüketimciliğin; köyün ve tarım-hayvancılığın tasfiyesinin gittikçe yoksullaştırdığı kadınların da içinde bulunduğu geniş emekçi kesimler ekoloji mücadelesinde birincil bir rol oynamaktadır ve oynamak durumundadır.

Son söz olarak; bize düşen, gündelik düzeyde inşa edilen sıradan ve sahibinin gerçekliğini kavramak, ona bir ontoloji atfetmeyip dönüştürmeyi düşünmek ve harekete geçmek: Ancak bu bütünlük ve eylem içinde gündelik yaşam dönüştürülebilir ve ancak bu şekilde ütopya, bir kez daha mümkün hale gelebilir.

³ <http://iklimadaleti.org/?p=makale&n=21-yuzyilin-en-radikal>

Annelik Üzerine Tartışmalar

JineolojîAmed Eğitim-Sen Atölyesi

Bu yazı Jineolojî Amed Eğitim-Sen atölyesi tartışmalarımızı paylaşma isteğimiz sonucu kolektif bir çabanın sonucunda oluştu. Kadın eksenli bilim anlayışı kurmaya çalıştığımız ve tarihi, mitoloji, dini, felsefeyi ve bilimi ayıklayarak tartışmaya ve anlamlandırmaya çalıştığımız bu atölye süreci boyunca en çok konuşulan konulardan biri annelik konusuydu. Dolayısıyla yaşamı üreten olmak, yaşamın kadın etrafında örgütlendiğini iddia etmek, bir inşa süreci olarak bu noktaya getirilmiş ama aslında bir emek süreci olan anneliği tartışmak gerekiyordu. Peki, nereden başlamalı annelik tartışması? Hangi soruları sormalı? Annelik nedir? Annelik içgüdüsel midir? Annelik sürecinin devletli toplumlarda gelişim süreci ve inşası nasıl olmuştur? Annelik bir politika olarak kadını nasıl bir noktaya getirmiştir? Kadınlar neden üremek ve çocuk yapmak ister? Çocuk yapmanın temelinde sonsuzlaşma ve ölümsüzleşme duygusu mu yatar? Daha birçok sorular sorulabilir. Jineolojî atölyesinde bizler bu sorularla tartışmaya başladık. Anneliğe ilişkin soru sormak ve felsefik açıklamalar yapma sorumluluğunu üstlenerek bu süreci anlamlandırmaya çalışıyoruz.

Anneliğin Tarihsel ve Etimolojik Kökenleri

Mitolojide tanrıçalar dönemi yaşamın kadın eksenli olduğu, kadının yaşamı örgütlediği ve özne olduğu bir dönemdir. Toplum, ana eksenli bir yaşam sürmekte ve toplumu düzenleyen yasalar ise 104 ME adı verilen kanunlardan oluşmaktaydı. ME dönemin kanunlar ve değerler bütünüydü. ME'lerin yani bu değerlerin yaratımında kadınların rol aldığı, dolayısıyla ME'lerin kadınlara ait olduğu söylenir. Yani yaşamın örgütleyicisi, ortaklaştırıcısı, yasalarını ve değerlerini düzenleyen ana tanrıça döneminin öznesi kadındı.

Buradan yol çıkıp anneliği etimolojik olarak toplumların anne kavramına verdiği adlara göre sorguladığımızda, karşımıza şu kelimeler çıkıyor: ma, mayê, mama, dayê, dadê, yadê, mak, ayda, yada... Genellikle, yani dünyanın birçok dilinde özellikle Hint-Avrupa dil ailesine mensup hemen hemen tüm dillerde anne, 'ma' ile başlar. İngilizce'de mother, Almanca'da matter, Farsça'da mader, Sümerce'de ma gibi... Bunun da kökeni (Ma)zopotamia topraklarıdır. Mezopotamya iki nehir arası doğuran (verimli) alan anlamını taşımaktaydı. Dicle ve Fırat arası bir ana olarak görülür bu yüzden. Belki de 'ma' kelimesinin kökeni, ana tanrıçalar döneminin değerleri olan toplumun kadın etrafında örgütlendiği, her kadının biyolojik olarak anne olmasından bağımsız olarak yaşamı üreten ve örgütleyen analar olarak görüldüğü; yani ME kanunlarının, değerlerinin olduğu döneme dayanmaktadır. Bu dönemden kalan 'me/ma' kelimesinin günümüzde etkisini anne kelimesine verilen adlarda gözlemlemekteyiz. Serhat bölgesine baktığımızda ise anneye 'cîya, cîya min' diye hitap edildiğini görüyoruz. Cîya; öze dönüş, özüm, geldiğim yer anlamında kullanılmaktadır.

Tarihsel olarak anneliği sorguladığımızda ise karşımıza şöyle bir süreç çıkmaktadır. Avcı-toplayıcı dönemlerde, toplum-göçebe bir hayat sürüyordu. Erkek ve kadının beraber yaşamı ürettiği bir toplum yapısı vardı. O dönemde yaşam tarzının etkisi ve dinamikliği nedeniyle çocuk ve yaşlılar toplumun hareketini ve aktifliğini kısıtladığı için kadınlar doğum eylemini kontrol altına alacak bazı tedbirler keşfetmişti. Toplum için çocuk, o toplumla hareket eden, kişilere ait olmayan ve toplumun yaşam tarzına doğar doğmaz toplumsallaşarak adapte olan bir konumdaydı. Benim annem ya da benim çocuğum gibi kavramlar yoktu. Doğan çocuk toplumun bir parçasıydı.

Tarımsal devrimle toplumlar (klanlar) yerleşik hayata geçmiş bitkiyi özellikle buğdayı ve bazı hayvanları evcilleştirmiştir. Dolayısıyla yeni yarattığı yaşam tarzıyla kendi de bir evcilleşme sürecine adım atmıştır. Bu dönemde annelik ve anne-çocuk ilişkisi yine günümüz koşullarından çok farklı bir noktadaydı. Tarımsal dönemde insanlar avcı-toplayıcı kültürünün etkisinde kalarak yaşadı. Çocuk, onu doğuran kadına değil topluma aitti. Klanlarda yerleşik hayata geçmiş olmanın etkisiyle çocuk sayısı günden güne artmaya başladı. Avcı-toplayıcı dönemde çocuklar toplumun hareketini etkileyen bir noktadaydı ama bu durum ortadan kalktığı için kadınlar daha fazla doğurabiliyordu. Zamanla tarımsal devrimin etkisiyle; artı ürün kavramı, mülkiyetleşme, tarlalar ve sınırlar oluşturma erkeğin iktidarını güçlendirme kurnazlığı gibi nedenlerden dolayı klanlar arası çatışmalar baş gösterdi. Bu durum beraberinde bir nüfus ihtiyacını ortaya çıkardı. Bu süreçler, erkekte savaşmak için erkek çocuk ihtiyacını ve mülkiyetleşmeyle 'mülkümü soyumdan birine bırakmalıyım' fikrini doğurdu.¹

¹ Yuval Noah Harari, Hayvanlardan Tanrılara Sapiens, Kolektif Kitap, 2016

Bu koşullar hanedanlık kültürünü ve devamında devletleşmenin temelini oluşturdu. Hanedanlık kültürüyle kadın, sadece erkeğin soyunu devam ettirmesi için dünyaya erkek çocuk getirmek zorunda olan bir kuluçka makinasına dönüştürüldü. Kadın eğer erkeğin soyunu devam ettirecek erkek çocuk doğurursa değerli görülmeğe başlandı. Bu süreçle birlikte annelik yasal ve hukuksal olarak bir müdahale aracına dönüştürüldü. Bir biçim verilen annelik artık çocuk doğurması için kutsanan ama bir yandan da köleleştirilen bir iktidar mekanizması haline geldi.

Doğurganlık ve Annelik Aynı Şey midir?

Doğurganlık ve annelik farklı şeylerdir. Doğurganlık her dişi de olduğu gibi biyolojik bir özelliktir. Annelik ise, biyolojimizden bağımsız olarak inşa edilmiş bir süreçtir. Doğum dediğimiz olay gerçekleşir ve doğuran canlı doğan canlıyı emzirir, korur ve bir süre sonra da bırakır. Doğaya baktığımız zaman bu döngüyü gözlemliyoruz. İnsan doğasına baktığımızda da bu süreç aynen böyle işler. Bu yüzden doğal olarak ikisine de annelik diyoruz. Sonra bizdeki toplumsallaşma, sistem, devlet ve benzeri birçok kurumla birlikte bu süreç kadını çocuğa bağımlı hale getiren, köleleştiren bir hal alıyor. Doğurganlık sadece bir canlıyı dünyaya getirmesi midir? Tabii ki değildir. Biyolojik doğurganlık, her canlıda olan doğal bir durumdur. Ama doğurganlık ve doğum dediğimiz kavram sadece bununla sınırlı değildir. Bunun yanı sıra toplumsal doğurganlık diyebileceğimiz kavramı da doğurganlık bağlamında ele alabiliriz. Zihnimizdeki, Bilincimizdeki doğurganlık bir şeye

değer katmak, yaşama değer katmak, toplumsal bir sorumluluk olarak ele alıp emek verdiğimiz her şeyde bir değer yaratmak toplumsal doğurganlığa verilecek en güzel örneklerdir. 'Doğurmaksa' evet hepimiz şu an birçok şeyi doğurabiliriz. Arkadaşlık kurabiliyoruz, çocukları öğrencileri, hayvanları ve birçok şeyi koruyoruz, seviyoruz. Onlarla bir şeyler paylaşıyoruz. Yeteneklerini açığa çıkarıyoruz. Olmayan bir şeyi ya da üstü kapatılmış bir şeyi açığa çıkarmak bu da bir doğumdur aslında. Kendi atölyemizden yola çıkarsak eğer şu sonuca varabiliriz. Bu atölyenin kuruluş aşamasında yaşanan sıkıntılar, yapılan tartışmalar bir doğum sancısına benzetilebilir. Bu atölyeden çıkan her ürün ise bir doğumdur aslında. Oysaki sistem, kadının doğurganlığını sadece biyolojik olarak ele almış ve ataerkil sistemde bunu annelik ve rolleri üzerinden politikleştirmiş ve kadını bu roller üzerinden köleleştirmiştir.

Peki kadınlar neden çocuk yapmak ister? Bu duygunun temelinde ölümsüzleşme ihtiyacı mı yatar?

Biyolojik olarak canlılarda soy sürdürme davranışının üreme içgüdüsüyle açıklandığını biliyoruz. Üreme, kendi türünü devam ettirme, tüm canlılarda ortak yaşandığında göre türün yok olmaması varlığın ve yaşamın kendinden gelen bir canlıyla devam etmesi davranışı ölümsüzleşme isteği olarak değerlendirilebilir. Ölümsüzleşme isteği insanlığın ilk zamanlarından bu yana en çok istediği ve bu uğurda türlü davranışlar ortaya koyduğu bir şeydir. İlk zamanlardan bu yana ölümden, ölümden sonraki yaşamın karanlığını anlamlandırmaya çalışan ve bir türlü somut yanıtlar bulamadığı bir konudur. Dinin açıklamaya çalıştığı ya da felsefi soruların en temelinde kendini var eden yaşamın anlamı ve varlığı ölümden sonraki 'yok olma' duvarına çarptıkça, insan ölümsüzleşmenin yolunu arar olmuştur. Bu anlamsal arayışı, 'yok olma' korkusu, kendini bu dünyada ölümsüzleştirecek bir yöntem belirlemeye itmiştir. Gılgamesh'in bununla ilgili hikayesi ön açıcı bir örnek olabilir. Gılgamesh ölümsüzlük arayışında çok uzun bir yolculuğa çıkmış, düşünmüş, sormuş ve anlam bulmaya çalışmıştır. Peki bu dünyada yok olmamak, ölümden sonranın karanlığına karşı, 'aydınlık' ve anlaşılabilen bu dünyada ölümsüzleşmek, kendi bedeninden bir varlığa can vermekle mümkün olamaz mıydı? İnsan kanını, hücrelerini, genlerini taşıyan, kendisine benzeyen ya da bir şekilde kendisine benzettiği birini var ederek, bu dünyada bir eser bırakarak sonsuzlaşmış olmaz mıydı? Bu ölümsüzlük arayışıyla bunca şey yapan insan, doğurarak anlamını bulabilir miydi? Bu soruların cevapları uzun ve felsefik bir tartışmaya ihtiyaç duyar. Bizler bu sorular temelinde çocuk doğurmanın kendisinin yaşama dair şu soruları yanıtlama sorumluluğu verdiğini düşünüyoruz:

* Kadın özgürlükçü mü?

* Demokratik mi?

* Ekolojik mi?

Özgürlükçü mü? Kadın özgürlükçü olmadığını, tarihten bu yana yavaş yavaş adının yok edildiğinden, köleleştirildiğinden anlayabiliyoruz. Şu anki politikalarla, bilim, din gibi düşünsel yöntemlerle yok edilmeye çalışılan, emeği sömürülen bir kadınlık hali var. Dolayısıyla kadın özgürlükçü değil.

Demokratik mi? Tüm argümanlarıyla tek tipleştiren, sömüren, imha ve inkar temelinde varlığını sürdüren iktidar, yasalarıyla, diğer araçlarıyla tüm kesimlere, halklara, kadınlara baskı uygulamaktadır. Dolayısıyla demokratik değil.

Ekolojik mi? Para ve rant için, daha çok kazanmak, değerleri yok etmek, insanla parçası olduğu doğa arasına uçurumları koymak isteyen bir düzen var ve bu sistem ekolojiyi, doğayı, insanın doğayla olan tüm bağını yok ediyor, yağmalıyor ve dünyayı yaşanılır olmaktan çıkarıyor.

Dolayısıyla bu üç soru temelinde, yalnızca çocuk doğurmak değil, aynı zamanda bu çocuğun geleceği dünyanın kadın özgürlükçü, demokratik ve ekolojik olması için mücadele etmek gibi bir sorumluluğu vardır.

Anneliğin Kadın Üzerindeki Etkisi

Anneliği bastırmak ya da anneliği kutsallaştırmak tamamen anlamlaştırmayla ilgilidir. Sistemin düşürmeye çalıştığı tuzak aslında hem kadının çocuğa yaklaşımından kaynaklı hem de toplumun anne olan kadına yaklaşımından kaynaklıdır. Anneliğin neden bu kadar sorunsal olduğunu tartışmamız gerekiyor belki de. Anneliğe anlam biçme noktamızın, toplumsallıktan çok kopuk olmaması gerekiyor. Mesela anne ya da annelik diyince aklımıza neden hep bir kadınla bir çocuk arasındaki doğumdan ölüme kadar süren bir ilişki içinde olmaları gelir? Çocuğa toplumsal bir varlık olarak bakarsak kadın üzerine binen bir yük yok aslında. Komünal yaşamda bütün çocuklar o toplumun çocuklarıydı daha önce belirttiğimiz gibi. Böyle bir sorumluluk biçimi vardı. Fakat bugünkü bilgi yapımız bizi şuraya götürüyor: Kadın çocuğu doğuracak, koruyacak, toplumdan soyutlayarak evde bakacak, bütün sorumluluklarını alacak. Bu problemli yaklaşım kadını bağımlı hale getiren, çocuğun özne olmasını engelleyen bir durumdur. Çocuk bir insana bağımlı olarak doğar, fakat toplum kadını çocuğa bağımlı hale getirir. Bu anne ve çocuk arasındaki bağımlı ilişki hem annenin hem de çocuğun özne olmasını engeller.

Annelik İçgüdüsel midir?

Annelik tartışmasını ilk kez ortaya atan Simone de Beaviour kadının biyolojik yapısının bütünüyle insan türünün devamına dönük olmasından dolayı “bedensel yazgısını” annelikle tamamladığını ve bunun annenin görevi olduğunu belirtir. “Annelik içgüdü” diye bir şey olmadığını ve annelik içgüdüünün insan türüne uygulanamayacağını ifade eder.² Beaviour, kadınların gebe olup olmadığını anlamadığını, sezmediğini fakat bir doktordan ya da daha sonra ortaya çıkan belirtilerden anlayabileceğini belirtir ve bunu anneliğin içgüdüsel olmadığının kabulü olarak kabul eder.³ Elisabeth Badinter ise “annelik içgüdü”⁴ olarak tanımlanan kavramın olmadığını kabul etmekte ve anneliğin öğrenilmiş bir davranış olduğunu ileri sürmektedir. Anneliğe içgüdüsel olarak bakmak toplumsal süreçlerle beraber bu durumun kadınlara verildiğini kabullenmek demektir.⁵

² Simone de Beaviour, Kadın “İkinci Cins” Evlilik Çağı, Payel Yay.,1993

³ Beaviour:1993

⁴ Elisabeth Badinter, Annelik Sevgisi, Afa Yay., 1992

⁵ Elisabeth Badinter, Kadınlık mı Annelik mi?, İletişim Yay., 2011

Bizler de atölyede anneliğin içgüdüsel mi yoksa öğrenilmiş bir davranış mı olduğuna ilişkin bir soruyla tartışmayı derinleştirdik. Simone de Beaviour ve Elisabeth Badinter’in söylemlerinden yola çıkarak aslında anneliğin içgüdüsel olmadığını ama içgüdüsellik adı altında doğurganlığını ve doğurma durumunu kadının reddedemeyeceği bir duruma soktuğu hatta kaderi ve fitratı gibi kabul etmesine neden olduğu üzerinde durduk. Dolayısıyla bu durum doğum yapmayı reddeden kadınların toplumda engelli, zavallı, duygusuz ve eksik görülmesine neden olmuştur. Annelik içgüdüsel olmaktan bağımsız, toplumsal bir inşa sürecidir. Annelik vicdani bir sorumluluk biçimidir. Toplumsallıktan kopuk değerlendirmemek gerekir. Anne olan, olmayan ya da olamayan kadınlara önyargıyla yaklaşmamak gerekir. Annelik bir emek sürecidir. Annelik evren içerisindeki uyuma denk gelen, olması gereken ama sistem tarafından bilinçli olarak kutsallaştırılan, kadının eve kapatılmasına da gerekçe sunulan bir durumdur. Anne emeği, evet çok değerlidir fakat büyük bir tuzağa düşürülüyor. Kadın doğurarak yaşamı üretiyor fakat sistem bu durumu kadının eve kapatıldığı, bir erkeğe eş olduğu, yaşamdan koparıldığı bir konuma düşürüyor.

Bir Devlet Politikası Olarak Anneliğin İnşası

Hayat var olduğu andan itibaren önemli olan üç kavram şunlardır: Üreme, beslenme, savunma. Devletli toplumların başlangıcıyla bunlar değişmiştir. Devletli toplumlarda iktidarlar, sistemler, dinler ve benzeri birçok sürekliliğini korumak isteyen kurumlar hep bir şema yaratma ihtiyacı duymuştur. Bu kurumlar toplumları ve bireyleri belirlediği bu şemalarla yönetmiş ve baskı altına almıştır. Devletin kendini en çok var ettiği ve sürekliliğini sağladığı kurumlardan biri de evlilik kurumudur. İlk toplumsal yasalarla birlikte bir aile yapısı ortaya çıkmıştır: anne, baba, çocuk üçlüsü... Bu üçlü şekillenen bir algıyı ve yapıyı ortaya çıkarmıştır: ‘Anne’. Artık anne kurumsallaşmış veya annelik hukuku gelişmeye başlamıştır. Annelik daha sonradan kazandırılan bir vasıf olmaya başlamıştır. Kadının enerjisi, yani yaşamı inşa eden dişil enerji anlamını kaybetmiştir. Biz şu an sistemin sadece çok küçük bir sorunsallığını tartışıyoruz. Devlet ve sistem anneliği ele alırken, anne kurumunu yaratırken akademik sistemi, bilimi, sosyal yaşamı, zihniyeti, eğitimi, beslenmeyi, cinselliği... ve diğer her şeyi buna göre dizayn etmiştir.

Dolayısıyla eril zihniyeti ve kadın üzerindeki etkisini devletin bütün kurumlarında görebiliyoruz. Ataerkil sistem kendini devletin her alanında kurumsallaştırmış ve bir otorite olarak kadınları her dönemde kontrol etmeye çalışmıştır. Bu otorite, devlet, baba, koca, erkek kardeş... olarak kadın emeğini, cinselliğini, bedenini, iradesini ve en çokta doğurganlığını baskı altına alan ve bunlar üzerinde tahakküm kuran bir otorite haline dönüşmüştür. Ataerkil sistem aynı zamanda toplumda bir hiyerarşi oluşturmuş kadını aşağı bir varlık konumuna indirgeyip erkeği yüceltmıştır.

Toplumsal cinsiyet rolleri ve annelik rollerini belirleyip erkeğin tahakkümünü meşrulaştırmıştır. Devletli toplumlarda özellikle de ulus devlet bilincini topluma aşılama isteyen ataerki, kadının biyolojik özelliği olan doğurganlığı politikleştirilmiş ve geliştirdiği nüfus politikasıyla kadını çocuk doğuran bir araca indirgemıştır.⁶ Bu nedenle sorulması gereken önemli sorulardan biri de şudur: “anneliğin nüfus politikalarıyla yani demografıyla ilişkisi nedir?” Anneliği bu bağlamda ele alacak olursak çocuk doğumunun politikasını açığa çıkarmak gerekiyor belki de. Devlet bir yanıyla nüfusun artmasını isteyip milliyetçi bir kitle yaratmaya çalışırken bir yanıyla da bazı toplumları tümenden yok etmeyi amaçlıyor. Özellikle Kürdistan’da geliştirilen soykırım politikası bunun örneklerinden biridir. Bu da kadın bedeni üzerinden gerçekleştiriliyor. Annelik ve annelikle birlikte bedenimiz üzerinden sürdürülen politikalar bir kadının doğum yapıp yapmayacağına, kaç çocuk doğuracağına karar verebilecek iradeye müdahaleyi de beraberinde getiriyor. Kadın sadece başkalarının iktidarını güçlendirecek ve yaşamlarını sürdürececek bir doğurma makinesi konumunda görülerek eve hapsedilen ve çocuğa bağımlı bir köle konumuna itiliyor.

Tüm bu söylenenler doğrultusunda çözüm belki de şudur. Sadece farkındalık, bilinçlenmek, bireyden topluma giden yaygınlaşmayı sağlamak önemli ama tek başına bunlarla anneliği kurtaramayız. Bu eğer sistemsel bir sorun ise bizim de sistemsel yaklaşmamız gerekiyor. Dolayısıyla annelik kurumunun tek başına bütün diğer sorunları gibi birbiriyle bağı var. Bu kurumu koruyacak, tüm yaşamı buna göre dizayn edecek bir sistem var. O yüzden buna karşı mücadele edilecekse bu gerçekliği bilerek hareket etmemiz gerekiyor. Yani bu bireysel bir mücadele mi olacak? Birey olarak politik bir tutum sergilenebilir, çocuk yapmamak gibi. Ama bu kurtarıyor mu? Yanı başındaki kadınları kurtarıyor mu? Cevabı hepimiz biliyoruz. Bu bizi başka ne yapmak gerekiyor? sorusuna götürüyor. Hazır reçetemiz olmasa da yöntemimiz sade: Düşünmek, dile getirmek ve eyleme dökmek. Eyleme dökmek en önemlisi belki çünkü başka bir dünya mümkün diyorsak, bu dünya için sadece düşünmek, tartışmak yetmiyor. Bu yüzden de işimiz çok zor aslında.

⁶ Özgür Kadın Akademisi, Jineoloji Tartışmaları, Aram Yay., 2015

Özgür Kadın Kimdir, Nasıl Yaşar?

Zilar Bilmez

Bu sorunun sorulduğu ve cevabının arandığı birçok kadın platformu olabilir, bunu tahmin etmek zor değil. Ancak bizler Kürt kadınları olarak bu soruyu ilk defa, Abdullah Öcalan’ın bize sorması üzerine kavramsal düzeyde gündemimize aldık. İlk refleksimiz, özgürlük arayışında olan bir kaç kadın arkadaşla oturup hemen bu soruya bir dizi teorik söylem oluşturma arayışı oldu. Ancak kadının dünya ölçeğindeki nefes kesici durumunu derinliğine kavradıkça, tarihin diplerinden parlayan özgür kadın mirasını gün geçtikçe daha net görmeye başlayınca, modern dünyanın güncel olarak kadını ve arayışlarını yutan gerçeğini çözümledikçe, bu soruya öyle söylem düzeyinde çok kolay ve çok hızlı cevap oluşturamayacağımızı anladık. İşin zorluğunu ve derinliğini anlamak vazgeçmemize yol açmadı tersine, bu konuda daha ısrarlı olmamıza yol açtı. Bu soruya cevap oluşturmayı, temel mücadele gerekçelerimizin arasına aldık. Mücadele tarihimiz boyunca bu konuda aldığımız belli mesafeler olsa da, henüz işin başında sayılırız. Çünkü karşımızda binlerce yıldan beri kendisini her bakımdan inşa etmiş bir egemen erkek gerçeği var. Egemen erkeklik, çok katı bir ideolojidir. Dünyaya egemen bir paradigmadır. Dünyanın gidişatını henüz bu egemen erkek paradigması belirliyor ve yönetiyor. Dolayısıyla Özgür kadın olmak, kadının kendi yaşam paradigmasını yeniden oluşturmaya paralel yürüyecek bir süreç olmaktadır. Bu sürecin kadın açısından kavramsal, kuramsal ve kurumsal yapısını geliştirmeye ihtiyaç var. Bunun için felsefeye yöneldik. Bilime yöneliyoruz. Tarihin cinsiyetini çözmeye çalışıyoruz. Özgül olarak da kendi mücadele tarihimizi, kendi yaşadıklarımızı yeniden yeniden yorumlamaya çalışıyoruz. Çünkü kendimizin ve yaşadıklarımızın, mücadele süreci içerisinde kendi kendimize, öz bilincimizle ve öz gücümüzle deneyimlediklerimizin ve bu deneyimlerimizin bize öğrettiklerini önemli veriler olarak görüyoruz. Bu yol ve yöntemimizin, Özgür Kadın kimdir sorusuna cevap oluşturma konusunda bize önemli mesafeler aldırıldığını, bu gün Kürdistan’da kadın lehine yaşanan gelişmelerden okumak mümkündür.

Özgürlüğü Tanıma ve Tanımlama Süreci

Akan suları, kalkan selleri, çakan şimşekleri, düşen yıldırımları, kopan çığları, güneşin, ayın ve dünyanın durmadan dönmesini, güneş ışınlarının dünyanın her yerine son hızla sızmasını, gece ile gündüzün oluşmasını yağmurun karın yağışını insan aklımızla durduramıyorsa, önüne geçemiyorsa, bilimcilik adı altında yapılan tüm müdahalelere rağmen doğal döngüleri değiştiremiyorsa, bu gerçek bize evrensel doğa ve özgürlük bağında bir şeyler anlatıyor olmalı. Bundan yola çıkarak özgürlük, her şeyin kendi varoluş doğası içinde gelişmeyi sürdürmesidir diyebilir miyiz? Kendi doğasından uzaklaşmak, özgürlükten özgür akmaktan, özgür gelişmekten kopmak olmuyor mu?

Sınıflı toplumlar tarihi boyunca çeşitli anlamlar yüklenerek kavramlaştırılmaya çalışılmıştır özgürlük. Kavramlaştırma ihtiyacı ise gerçek yaşama uzaklaştıkça ortaya çıkmış görünüyor. Öyle bir şeydir ki, yeterince kavramlaştırılamasa da hep vardır özgürlük. Kavramlaştırılması zor bir yaşam halini ifade eder. Evreni, bir bütün olarak sürekli yaşayan bir varlık hali olarak kabul edeceksek eğer, o zaman sadece sosyolojik tanımlara ve kavramlara hapsedemeyiz özgürlüğünü. Belki de yaşamın kendini sürekli kılma halidir özgürlük ya da kendini sürekli kılmış yaşamın kendisidir. Belki de özgürlük, sonsuz-sınırsız var olma halini tanımlamaya yarar. Güneşin evren içindeki kendi sistemine hayat vermesidir belki özgürlük. Önündeki hiç bir engeli tanımayan sel sularının bildiği yönde coşkun akışıdır belki de. Gökyüzünün enerji dolu gürlemesi midir yoksa? Toprağın yağmur damlalarıyla kucaklaşıp tanıdık rengarenk canlıları doğurmasıdır belki de. Yoksa ışığın önüne çıkan her bir zerreyi aydınlatması ve görünür kılınması mıdır özgürlük?

O zaman sürekli bir eyleme hali midir özgürlük? Yani var olmanın kendini eyleme hali... Tıpkı, bir Binevş'in kendini morun en güzelinde eylemesi gibi. Bir gelinciğin adeta "gör beni" dercesine kendini narin kılması misali. Bir kelebek kanadında iç içe geçmiş renklerin sıcak dansından çıkan muhteşem çizimler gibi. Bir çileğin tüm etrafını baştan çıkaran kokusu adeta. Gülün bayıltıcı güzelliğini sarmalayan diken çemberi gibi. Önüne çıkanları saygıya kaldıran güneş ışınlarının hızlı akışındadır belki de özgürlük. Kanaryanın mest edici ötüşündedir belki de. Parçacık ve dalgaların atomdaki muhteşem tutunma halidir belki de özgürlük. Ya da ana rahmindeki bir yumurtanın yaşadığı enerji patlamalarıyla dünyaya gelme süreci...

Temel tartışma ve araştırma konumuz insan olunca, hele bir de kadın olunca, özgürlüğün tanımı daha da karmaşık bir hal alıyor her seferinde. Konuyu binlerce yıllık ideolojilerin gölgesinde saklıyor. Güncel olarak da çok göreceli ve parçalı kılıyor. Bu bakımdan konu zorlaşıyor. Zaten bu zorluklar olmasa kadınlar, yeryüzünde çoktan özgür bir nefes almış olmaz mıydı? Ancak maalesef konu bir çırpıda, bir kaç cümleyle hatta bir kaç kitapla anlatılacak kadar basit değil. Oldukça zor ve çetrefilli. Binlerce yıllık bir geçmişe sahip. Kökleri oldukça derinlerde yatıyor. Toprak kazıldıkça, kat kat yerin altına gömülü olan özgür kadın gerçeği ancak görünmeye başlıyor. Tarih kazıldıkça, özgür kadın bize

gülümsemeye başlıyor. Hakikat öğrenildikçe özgür kadın, ısıltı ısıltı parlamaya başlıyor. Tüm bunlar güncel olarak şu anda, dünyanın doğusunda, Ortadoğunun göbeğinde Mezopotamya coğrafyasında, Dicle-Fırat nehirlerinin etrafında, Zagros-Toros dağ silsilesi boyunca cereyan etmekte. İşte bu yüzden "Özgür kadın kimdir ve nasıl yaşar" sorusunun cevabını ararken, bu coğrafyanın bağında taşıdığı ve yavaş yavaş gün yüzüne çıkarmaya başladığı verilerden faydalanacağız. Çünkü burada müthiş bir deneyimleme var. Her şey hem çok ampirik hem de çok düşündürücü. Yaşanan gözlem ve deneyim düzeyi, müthiş bir çözümleme ortamı sunuyor. Madem kadınca bir bilmenin de mümkün olduğunu tartışıyoruz, o zaman mevcut alıştırdığımız bilmelerin sınırlarını da aşmamıza ihtiyaç var. Buradaki ortam buna oldukça elverişli. Değerlendirilmesi halinde, yeni düşünce tarzları ve yeni bilgi yapılarını oluşturmak bakımından katkı sunucu olacağını düşünmekteyiz. Zaten alıştırdığımız bilmelerin sınırları değil midir bizi özgür düşünmekten, özgür yaşamaktan alı koyan.

Özgür Kadın, Toplumu İlk Oluşturan Ana Öznedir

İnsan, sosyal bir varlıktır. Tek başına yaşaması mümkün görünmemektedir. İnsanın tek başına yaşayamayacağı gerçeği, artık insanlar tarafından anlaşılmış bir gerçektir. İnsan tek başına yaşayamadığı için insan olmuştur. İnsan denen varlık, tek başına yaşamayı başarsabilseydi belki de insan olmaya ihtiyacı kalmayacaktı. İnsan, toplumsallaştıkça insanlaştı. Toplumsal olması, insan olmanın yegane özelliği oluyor, başat özelliği oluyor. Peki o zaman insan nasıl toplum oldu? Toplum kendisini nasıl binlerce yıl ayakta tutabildi? Bunun için bir toplumun hangi nitelikleri kazanması ve korumasına ihtiyaç var? Toplumu bir arada tutan temel nitelikler nelerdir? gibi yığınla soru akla geliyor.

İki veya daha fazla insanın bir arada kalıp birlikte yaşayabilmesi için her konuda birbirleriyle anlaşmalarına ihtiyaç olur. Bir arada yaşayabilmek için bu bir zorunluluk olarak ortaya çıkar. Anlaşabilmeleri için de birbirlerini anlayabilmelerine yani iletişime ihtiyaç ortaya çıkar. Asıl olan insanların bir arada yaşayabilmeleri için anlaşmaya ihtiyaç duymaları ve buna karar kılmalarıdır. İletişim, bunun araçlarını oluşturma süreci olabilir. İnsanların bir arada yaşamaya ihtiyaç duymaları ve buna birlikte karar vermiş olmaları, birlikte yaşamayı mümkün kılmış olmaları, insanın politik bir varlık olduğuna işaret etmektedir. Yani yaşamı sürekli kılmak için birlikte yaşam kararı alıyor, bunu mümkün kılmak için ihtiyaçlarını tespit ediyor ve bu temelde kararlar veriyor. Kararlarını uygulamanın, ihtiyaçlarını temin etmenin plan ve programını yapıyor, ardından eylemlerini gerçekleştiriyor. İnsanlar ilk çağlardan beri bunu yapıyor. Bunu kaçınılmaz olarak yapıyor. Böyle bir gerçeğe sahip olmaları, insan yaşamının politika ile ahlak ile kopmaz bağını ortaya koyuyor. İnsanın politik ve ahlaki bir varlık olduğunu bize bildiriyor. Peki ama bunlar nereden başladı? İnsanlar, politik ve ahlaki nitelikleri nasıl kazandılar? Buna öncülük eden temel özneler ve faktörler nelerdir, kimlerdir?

İnsan toplumunu doğuran kadınlar olarak, yaşamın son derece özgür aktığı, özgür olduğu ve özgür yaşandığı bir tarihe sahip olduğumuzu bilmeliyiz. Kadınlar olarak da, insan toplumu olarak da yaşam bizler için hep bu gün bildiğimiz ve tanıklığını yaptığımız gibi akmadı. Bu gerçeğin yeterince ortaya çıkarılmamış olması, yeterince bilmeyişimiz, olmadığı anlamına gelmiyor. Var olan bu gerçeğimizin teferruatlarını ön görüp, temellendirip, açığa çıkarmaya ihtiyacımız var.

Örneğin; anne çocuk ilişkisinde kopmaz bir bağın olduğunu hem tıp, hem biyoloji hem de jinekoloji bilimleri söylüyor. Pozitif sosyolojinin bu konuda kafası yeterince aydınlık değil. Jineolojinin bu kopmaz bağı gündemine alıp derinliğine incelemesi ve taşıdığı sırları aydınlığa kavuşturması, hem toplumsallaşmadaki hakikatin açığa kavuşması, hem de kadın etrafındaki kölelik ağlarının çözülmesi ve hak ettiği değere kavuşması bakımından rol oynayabilir. Anne çocuk ilişkisi, lanse edildiği gibi sadece nesnel, bedensel mekanik bir ilişki asla değildir. İnsanın toplumsallaşmasına yol açmış bir ilişki olma olasılığı yüksektir. Kartezyenist, Newtoncu bir düşünce yapısıyla bu sonuca ulaşmak kuşkusuz pek mümkün olmayacaktır. Bunu anlamak ve açığa çıkarmak için kadınca bir düşünüş tarzıyla konunun ruhuna inmeye ihtiyaç var. Anne çocuk ilişkisinde büyük bir maneviyat bağı gelişir. Bu salt insan anası ve yavrusu için değil tüm canlılar alemi için böyledir. Bunu gözlemlemek zor değildir. Bu ilişkide muhteşem bir sevgi, şefkat ve bağlılık duygusu gelişir. İnsanlar için ilk aşık olma hali de denebilir buna. Üstelik ölünceye kadar süren, bitmeyen bir aşk hali. İnsanın kendisi dışında bir başka canlıya bakmayı öğrenmesi... Kendi bedensel refleksi dışında bir başka canlıyı da koruma duygusunu geliştirmesi... Kendisi dışında bir başka varlığı da düşünmeyi, dert edinmeyi, sevmeyi ve bağrına basmayı öğrenme süreci... Müthiş öğretici ve oluşturu bir süreç... “Bilge Ana” kişiliğini oluşturan bir süreç... Başkalarından öğrenmeye açık, başkalarıyla uyum içinde yaşamaya, anlaşmaya, uzlaşmaya, işbirliğine açık, komünal bir Kardeş Kişilik veya Yavru Kişilik oluşturan bir süreç... Bütün bunlara yol açan bu sürecin ilk toplumsal his ve duyguları, ilk toplumsal kişilikleri oluşturduğunu, toplumsallaşmanın ilk verilerini ortaya çıkardığını neden söylemeyelim ki. Kadın biyolojisinin yol açtığı bu ilk deneyimleri, neden toplumsallaşmanın ön deneyimleri olarak kabul etmeyelim ki. Üstelik oldukça uzun bir süreç... politika, ahlak ve kültür oluşturma yeteneğine de sahip süreçler... Çünkü ananın çocuğuna yaşamı mümkün kılmak için koymuş olduğu kurallar ve yaptığı planlamalar, aldığı kararlar oluyor.

İnsanın kendisi dışında bir başka canlıya bakmayı öğrenmesi... Kendi bedensel refleksi dışında bir başka canlıyı da koruma duygusunu geliştirmesi... Kendisi dışında bir başka varlığı da düşünmeyi, dert edinmeyi, sevmeyi ve bağrına basmayı öğrenme süreci... Müthiş öğretici ve oluşturu bir süreç... “Bilge Ana” kişiliğini oluşturan bir süreç...

Bu kuralları, bu kararları ilk toplumsallaşma kuralları ve kararları olarak kabul görmek mümkündür. Böylelikle Analar, sadece kendi çocuklarını doğurmakla kalmadılar. Analar, bütün toplumu doğuran ve yöneten özneler oldular. Doğurdukları çocuklara kendi yaşam bilgilerini, deneyimlerini aktaran, onları bu temelde eğiten, yaşama hazırlayan ve bir arada yaşamalarını, koyduğu kaçınılmaz kurallarla mümkün kılan ana özneler oldu ilk dönemin kadınları. Bunu nereden mi biliyoruz? Çünkü biz kadınlar için, insan toplumunu hem bedensel olarak hem kültürel olarak erkeklerin doğurmadığı bilgisi, en emin olduğumuz bilgi olmaktadır artık. Günümüz bilimleri bunu kabul etsin veya etmesin, toplumsallaşmaya kadınların yol açtığı ve dolayısıyla ilk özgür toplumu her bakımdan kadınların doğurduğu önermesi, hakikate en yakın önerme olmaktadır. Ancak günümüzün kadını her bakımdan dışlayan, iradi bir varlık olarak görmeyen, cinsel bir meta seviyesinde ele alan, kanserleşmiş ve dağılmaya yüz yüze gelmiş toplumuna ise, maalesef erkeklerin yol açtığını ayrıca vurgulamak gerekiyor. “Buna yol açan erkekler anesiz mi yetiştirdi” diye bir soru ortaya atılıp, erkeklerin bu halinden de kadınlar sorumlu tutulmak istenebilir. Ancak bu durumda, ilk uygarlık Mitolojilerinde de geçen “Anasına ihanet etmiş oğul” öyküleri ve günümüz kanserleşmiş toplumuna yol açma serüvenleri kendi başına başka bir araştırma konusu olmayı gerekli kılar.

Yaşam Erkeklerin Kaburgasından Değil Kadınların Sevgi Dolu Kucağından Doğmaktadır

Tek Tanrılı dinler, kadının erkekten kaburgasından doğduğunu söyledi. Dinin eleştirisi üzerinden yükselen bilim ise kadınları görmezlikten, duymazlıktan ve bilmezlikten geldi. Karanlıklar arkasında kalan kadınlığı aydınlatmak, açıkçası bilimin pek işine gelmedi. Genel bir söylemle belirtecek olursak, bilimde kadınların görmezden gelinmesi ve kadın bakış açısının yok sayılması, kadın özgürlük yolunda aşılması gereken iki önemli sorun olarak duruyor. Bilindiği kadarıyla istisnalar hariç dünyanın hemen hemen hiç bir yerinde “kadın tarihi dersi” gibi bir ders verilmemektedir. Kendi başına bir ders olmadığı gibi, ne toplumlar tarihi içerisinde, ne düşünce tarihi kapsamında, ne siyaset tarihi anlatılırken, ne de devletler tarihi verilirken, kadınların öznesi olduğu eylemler anlatılmaz. Değilmez bile, üstünden geçilir. Ne toplumu doğurmuş özneler olarak, ne de alınıp satılan kölece yaşam sınırlarındaki bir varlık olarak anlatılmaz. Herkesin kafasında, sadece evde yemek hazırlayan, sevecen, fedakar, cefakar bir annesinin olduğu bilgisi vardır, o kadar. İlkokul çocuklarının Hayat Bilgisi ders kitabındaki geleneksel ataerkil aile tablosu, tüm toplumun bilincini bu biçimde şekillendirir. Mutfakta yemek hazırlayan anne ile dışarıda çalışıp para getiren, evdeki kararları veren baba tiplerini, tüm toplumun yaşam ve ilişki kodlarına dönüşüp duruyor. Kadının bereketli ellerinde gelişip büyüyen ilk komünal toplum ile, binlerce yıla yayılan Neolitik Tarım ve Köy Devriminin Kutsal yaratıcı ve üretici Tanrıça Anasının varlığına dair bilgi yok sayılır. Daha sonraki binlerce yıllık kadın kölelik tarihinin oldukça özgün kıldığı bir toplumsal kategori olarak bile kadına hiç değinilmez. Tamamen erkek merkezli yazılmış ve anlatılmış egemen bir tarih

anlayışı ve bilgisi ile çocuklar büyütülür. Bilindiği kadarıyla dünyanın her yerinde bu böyle yürümektedir. Toplum, erkeklerden ibaret gösterilmektedir. Resmi tarih anlatımları maalesef erkeklerin yaşadıklarını anlatıp kavramlaştırmaktan ibaret kılınmayı sürdürmektedir. Üniversitelerde de kadınların toplumdaki ezilmişlik sorununu, dışlanmış ikinci cins konumunu işleyen ve bu konumu düzeltmeye, gidermeye dönük özel bir çaba içerisine girme durumu henüz yaygınlık kazanmış değildir. Kadınların bu yönlü kendi çabalarıyla sınırlı bazı gelişmelerden ibaret bir durum hakimdir.

O zaman öncelikle kendi cins tarihini ortaya çıkarmak, bu yönlü bilimsel araştırmalara yoğunluk ve ağırlık vermek, “özgür kadın kimdir” sorusuna doğru cevap oluşturmak açısından oldukça önemli olmaktadır. Kadınların ortak tarihi mirasının ortaya çıkarılmasına ve bu mirasa dayanan ortak bir dayanışma mücadelesinin geliştirilmesine çok acil ihtiyaç var. Madem yaşamın erkeğin kaburgasından değil de kadınların kucağında doğduğu bilgisinden eminiz, o zaman bu durum; tüm kadınların bu ortak bilgiyi paylaşmasını ve bu bilgi etrafında geçmişine sahip çıkmasını, gücünü ve cesaretini bu tarihsel mirastan almasını ve geleceğini bu temelde aydınlatmanın ve hazırlamanın mücadelesine girişmesini gerekli kılar.

Kaybolmaya Yüz Tutmuş Bir Doğadır Özgür Kadın

Peki var mıdır yok olmak diye bir şey? Şayet olsaydı yok olmak diye bir şey, o zaman çoktan bitmez miydi var olan her şey? Madem var olmaya devam ediyor her şey, o zaman yok mudur yok olmak denen şey? Özgürlük yok edilebilir bir şey mi? Yok edilemiyorsa nedir peki kölelik? Köleliğe meydan okumak, varlıksal bir hareket midir? Günümüz insanı neden hadronlar ve kuarklar misali özgür olamıyor? Yeterli düzeyde tepkime ve başkaldırı yoksa, o zaman insanın kendi özgürlükçü doğasından kopması mı söz konusu? Özgürlük ve kölelik konuları tartışılırken, aydınlanmaya muhtaç böyle yığınla soru çıkmaktadır önümüze.

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız Annelik özelliklerinin yol açtığı tüm gelişmeler, insanda gelişen ilk zeka biçiminin karakterini göstermektedir. İnsanda gelişen ilk zeka biçiminin duygusal zeka karakterinde olduğunu biliyoruz. Duygusal ağırlıklı zeka biçiminin daha çok kadın kaynaklı olduğu bazı bilimciler tarafından söylenir. Kadının ilk çağlarda, Neolitik Tarım ve Köy Toplumunda insan tarzında bir hayatı mümkün kılmaya yol açmış olan ve insan toplumunun üzerinde inşa olduğu ilk buluşlar, ilk yaratımlar, kadının analitik zeka yanının da o dönem açısından alabildiğine geliştiğini göstermektedir. Ancak doğadan kopmamış, duygusal yanı gelişkin ama analitik yaratımları da önde olan bir akıl yapısı, o dönemin kadınında geliştiği belirtilebilir. Dolayısıyla bu döneme hakim olan akıl yapısının kazandığı karakter, daha çok kadın eksenli, kadın merkezli geliştiği rahatlıkla belirtilebilir. Kadında ortaya çıkan bu ilk zeka biçimi, ilk düşünüş biçimi, ilk akıl biçimi ilk toplulukların yaşamlarını demokratik komünal bir tarzda geliştirmesine yol açmıştır.

Ana ve çocukları etrafında şekillenen ilk insan toplulukları, yaşamı yaşanılır kılma temelinde örgütledikçe, toplumsal ilişki ve iletişim düzeyini geliştirdikçe, ilk insana hakim olan salt duygusal zeka düzeyinin kadınlar şahsında bu yeni zeka biçimine evrildiğini var saymak mümkündür. Doğayla son derece uyum içinde gelişen bu yeni keşifçi zeka yapısı Neolitik Tarım Devriminin hem sebebi, hem de sonucu olmaktadır. Bu dönem, sonraki dönemlere oranla daha uzun ömürlü olmasını, zeka düzeyinde yaşanan bu duygusal ve analitik dengeyi korumasına borçludur. Hem organik doğal toplumda hem de neolitik tarım ve köy toplumunda şiddetin, savaşın, sömürünün, haksızlığın, gaspın, düşmanlığın olmamasının nedeni bu zihniyet yapısından ileri gelir.

Kadın eksenli bu toplumsal süreçlerin en belirgin ilkesi canlılık ilkesidir. İnsan canlı doğanın bir parçası olarak görülür ve doğa da insan gibi duyumsayabilen, sezebilen, his edebilen, sevebilen, üzülebilen, düşünebilen zeki bir varlık olarak görülür. Doğaya insanın hükmedebileceği bir alan, bir nesneler toplamı olarak bakılmaz. Doğayla, toprak ve kadın birbiriyle o denli bütünlüklü ele alınır ki, hepsi birer doğurucu, yaratıcı Ana olarak görülür. “Tabiat Ana” imgesi, “Toprak Ana” imgesi buradaki zihniyetin temel karakterini oluşturmuş görünüyor. Tabi her şeye ruh ve yaşam verdiği için kutsanmıştır da aynı zamanda. Zarar vermek o dönem insanının aklından bile geçmemiş görünüyor. Bu özellikler, insanın sahip olduğu ilk doğayı bize gösterir. Kadın şahsında insan doğasının sahip olduğu ilk ruhsal yapıyı, zeka yapısını ve taşıdığı doğayı gösterir. O günün insanı, günümüz insanına neredeyse taban tabana zıt görünmektedir. Doğaya zarar vermediği gibi doğanın birer parçası olan insana ve hayvanlara da zarar vermediklerini, günümüze ulaşan tarihsel materyallerden anlamak mümkündür. Doğaya ve doğanın birer parçası olarak görülen insan, hayvan, toprak gibi varlıklara zarar vermenin, bir nevi suç sayıldığı görülmektedir. Bu varlıkların hepsi de korunur, geliştirilir ve eğitilir, evcilleştirilir. Ürün vermeleri sağlanır. Ölme ve öldürme kültürü, avlanma kültürü yoktur. Ölüm de yaşam da her şey doğal evrimi içinde gelişir ve dönüşür. İnsandaki gelişkin akıl yapısı da bu toplumsal evrimleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkar ve zararlı hale gelmesinden sakınılır. Bu sakınma ilk toplumsal yasaları, yani ilk toplumsal yaşam kültürünü, ilk toplumsal ahlakı geliştirmişe benziyor. İlk toplumsal ahlakın; empati-sempati ekseninde kolektif yaşam kültürü çerçevesinde geliştiği göze çarpmaktadır. Sevgi, şefkat, koruma, gelişme-geliştirme, adalet, eşitlik duyguları temelinde gelişir. Bunları gerçekleştiren analık emeğine saygı temelinde gelişir. Mal, mülk, yalan, hırsızlık, adaletsizlik, eşitsizlik, kin, nefret, gasp, tahakküm, intikam gibi kavramlaştırmalar olmadığı gibi bu yönlü duygu ve düşünceler de yerleşmemiştir. Erkek egemen uygarlıklı topluma hakim olan bu kavram ve algılar, bu ilk toplumsal ahlakın yapısında neredeyse yoktur. Bu ilk ahlak biçimine kaynaklık eden kadın doğasının, gelişen ilk toplumsal değerlerin karakterini de belirlediği görülmektedir. Bu ilk toplumsal değerler, kadının duygu yüklü, sezgi yüklü, empati ve sempati yüklü zekasından besleniyor. Şekillenen ilk toplumsal değerlere kaynaklık eden yaşam dolu kadın doğası, giderek bir toplumsal düşünüşe, bir dile ve davranışa dönüştüğünü fark etmek ve görmek mümkündür.

Günümüzde erkek egemen kapitalist sistem çağında yaşanan toplumsal kaos ve krizin temel kaynağında ise bu kadın doğasından yaşanan uzaklaşma ve kopuş yatmaktadır. Kadının kendi doğasından yaşadığı bu kopuşun yarattığı en büyük tahribatı, yine kadınlar yaşamaktadır. Bu açıdan kadının kaybettiği, uzak düştüğü hatta neredeyse bir kopuşu yaşadığı bu kendi öz doğasına yeniden kavuşmasına ihtiyaç var. Yitirmekle yüz yüze kaldığı bu ilksel doğasını, yeniden ortaya çıkarması, görünür kılması, kılavuz edinmesi lazım. Ancak bunu yaparken elbette ilkel yaşama geri dönmeyecektir. Kendi altın çağında, kendi modernitesinde yaşadığı bu öz doğasını, bu öz değerlerini, bu temel karakterini bulması ve toplumsal aklın günümüzde ortaya çıkardığı bilimsel, felsefik ve teknolojik gelişme düzeyleri ile sentezlemesi ve özgür kadın çalışmasının hizmetine sunması gerekmektedir.

Var Olan Köleliğin Derinliği Bir Kurtuluş ve Özgürlük İdeolojisini Şart Kılıyor

Erkek egemenliği ve ataerkillik, bir ideoloji olarak toplumu binlerce yıl kendine göre inşa etti ve yönetti, yönlendirdi. Topluma ve çağa egemen olan ataerkil ideoloji, günümüzde giderek büyüyen kadın özgürlük mücadelesi sayesinde, derin bir kaos ve kriz süreci içerisine girmiş bulunuyor. Bu ideolojinin ulaşmış olduğu hakimiyet sınırları, güçlü bir karşıtlığı dayatıyor. Yani bir kadın kurtuluş ideolojisinin gelişme ve büyüme ihtiyacını dayatıyor. Bu ihtiyaç yaklaşık yirmi yıl öncesinden Kürt Kadın mücadelesinin öncü dinamikleri tarafından tespit edildi. Mücadele deneyimimizin bizlerde yol açtığı bir kanaatti bu. Bu kanaatin oluşmasında, Abdullah Öcalan'ın

öneri ve desteğinin belirleyiciliğine burada ayrıca vurgu

yapmak gerekiyor. Binlerce yıldan beri dünyaya hükmetmiş erkeklik ideolojisini, ataerkil ideolojiyi yıkmak, karşısında yükselen bir kadın kurtuluş ideolojisini, kadın özgürlük ideolojisini gerekli kılmaktadır. Tutarlı bir ideoloji sahibi olmayanların, binlerce yıllık erkeklik ideolojisi sayesinde ayakta duran kapitalist uygarlık içinde irade kazanması, özgür bir nefes alması mümkün olmamıştır. Kapitalist uygarlık çağında ideolojisiz kalmak, silahlı bir güç karşısında adeta silahsız kalmaktır. Siyasi, askeri, düşünsel her açıdan son derece silahlanmış erkeklik karşısında tüm bu alanlardan dışlanmış, tüm bu silahlardan yoksun bırakılmış bir kadınlık var.

Erkek egemen kapitalist uygarlığın yarattığı realite içerisinde her bakımdan son derece silahlanmış bir güç karşısında kendini silahsız bırakmak, ya ona kölece

teslim olup emrine amade olmayı, ya da yok olmayı getirir. Kadının binlerce yıldan beri yaşadığı değişmez kader maalesef bu olmuştur. İçten içe kabul etmese de ya ona sahiplik eden erkeğe teslim olmuş, süreklileşen şiddet dolu işkenceli bir hayata razı olmuş, ya da kadın katliamlarına, kadın cinayetlerine ve intihar öykülerine kurban gitmiştir. Bunun gericileşmiş ahlaki yapılara ve ataerkil devlet hukukuna yansımaları, bu kaderi daha da derinleştirmiştir. Bu bakımdan ideolojisiz bir kadın mücadelesinin, özgürlüğü kavramsal düzeyde tartışmanın ötesine geçmesi zor görünmektedir. Karşısındaki ataerkil ideolojinin sertliği ve kendini toplumsal kılcallarda hakim kılma gerçeği, kendini kurumlaştırarak sistemleştirme düzeyi buna yol açıyor. İdeoloji sahibi olmak, bir kurtuluş programına, bir kurtuluş örgütüne, örgütlü gücüne, bir mücadele stratejisine sahip olmak demektir. Uzun erimli bir mücadele süreci içerisine girmek demektir. Kadının binlerce yıldan beri yaşadığı sorunlar ve kadınla beraber topluma yaşattırılan dev gibi sorunların çözümü, bir ideolojik mücadele yoluna, program ve stratejisine sahip olmadan, bunun örgütünü ve kadrosunu oluşturmadan maalesef mümkün olmamaktadır. Bunu tarihsel gelişimimiz bize göstermektedir. Kadın, erkeğin egemenliğini ezelden beri kabul etmemiş ve karşısında hep bir mücadele halinde olmuştur. Ancak hapsedildiği dört duvarla sınırlı bir mücadele gerçeğini aşmasına, erkek egemen uygarlık izin vermemiştir. Ancak son iki yüz yıldan beri, kadının hapsedildiği sınırları aşarak, dünyanın çeşitli yerlerinde oluşturduğu bir mücadele birikimi var. Bu mücadele birikimi organizeli yürütülen bir mücadele birikimi ve deneyimdir. Ancak sıkıntılı ve problemlili birçok yanı bulunmaktadır. Özgürlüğün yolunu aydınlatacak tutarlı bir ideolojiye sahip olmamak, mücadele stratejisinde ortaklaşmayıp çok küçük küçük parçalar halinde durmak, toplumun tüm kılcal damarlarında sıkı örgütlü olan erkek egemen uygarlık karşısında alabildiğine gevşek örgütlülükleri tercih etmek, dolayısıyla özgürlüğü sağlayacak olan örgüt gücünü örememek, sonuna kadar mücadelede tutarlı davranacak bir mücadele kadrosunu yaratamamak, sürekli mücadeleciler bir duruş sahibi olamamak, günü birlik ya da dönemsel katılımlardan ibaret kalmak, dolayısıyla kadının demokratik otorite ve eylem gücünü oluşturamamak, egemen otoritelere tepki adına kendi demokratik otoritesini oluşturmaktan da kaçınmak, tüm bunların özgürlükle bağlantısını kuramamak, harcanan çok değerli çaba ve emeklere, verilen evrensel bedellere rağmen özgürlüğü sağlayamamanın temel bazı nedenleri olarak sayılabilir. Geçirdiğimiz son iki yüz yıllık süre zarfında, Kadın lehine bazı hakları elde eden çok değerli bazı hareketlerin ciddi mücadeleleri oldu. Ancak söz konusu yapılan bazı hukuki hakların alınmasıyla birlikte sonlandırılmış hareketler olarak tarihe mal oldu. Ancak elde edilen bazı hukuksal hakların sadece kendi başına, kadın sorununu çözmeye yetmediği bu gün yetirince ortaya çıkmış bulunmaktadır. Kadının özgürlük sorunu sadece hukuksal bir sorun değildir. Tek başına bazı haklardan yoksunluk sorunu değildir. Bu bir kimlik sorunudur. Bir irade sorunudur. Bir toplumsal sorundur. Hatta yaşanan toplumsal sorunların anasıdır. Yaşanan tüm toplumsal sorunların en altında yatan ve tümüne kaynaklık eden ana sorundur. Toplumun en başat sorunudur. Felsefik ve paradigmasal bir sorundur. İdeolojik ve politik bir sorundur.

Dolayısıyla sorunun çözüm yolunun da buna denk olmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Böylesi ideolojik, politik ve örgütlü mücadelelerin kendine göre zorlukları vardır tabi. Bu çağın kadınları olarak bu zorluklarla baş etmeye karar vermezsek, sorunumuzun çözümünü bir başka çağın kadınları için ertelemiş oluruz. Ancak sorunların olduğu düzey, artık ertelemeyi kaldırmamaktadır. Mücadelenin gerektirdiği bazı zorluklara katlanmayı göze almayıp ama çağın yaşattığı kölece bir yaşamın tüm zorluklarına katlanmayı sürdürmek, ayrıca kendi başına sosyolojik, psikolojik ve Jineolojik analiz gerektirmektedir.

Erkek egemen kapitalist uygarlığın yol açtığı kriz ve kaos ortamı, bir çok toplumsal soruna yol açmış bulunuyor. Toplumun yaşadığı bu sorunları çok temel başlıklar altında adlandırıp çözümlerini aramak mümkündür. Tabi toplumsal sorunlar kendiliğinden var olan, doğadan kaynaklı sorunlar değildir. Ataerkil insan aklının ve insan elinin ürettiği, yol açtığı sorunlardır. Kriz ve kaos içindeki ataerkil uygarlıktan kaynaklı sorunlar olmaktadır. Günümüz erkek egemen toplumunun; zihniyet sorunları, demokratikleşme sorunları, cinsiyetçilik, aile, kadın, demografya sorunu, ahlak ve politika sorunları, eğitim, sağlık, ekolojik, endüstriyalist ekonomi sorunları, kentleşme, sınıf ve bürokrasi sorunları, militarizm, iktidar ve devlet sorunları, barış ve demokrasi gibi sorunları çok ciddi sınırlarda yaşanmaktadır ve hepsi de ataerkil ideolojiden kaynaklı sorunlar olmaktadır. Demek ki, erkek egemen kapitalist sistemin yaşattığı kriz ve kaos durumu sadece kadınların yaşamını etkilemekten ibaret değil, tüm toplumsal kesimleri etkileyen bir duruma yol açıyor. Kadınla beraber tüm toplumsal kesimlerin hayatını belirliyor. Tüm bu kesimlerin sosyal, siyasal, ruhsal, psikolojik durumunu belirliyor. Derin bir toplumsal bunalıma yol açıyor. Yaşanan bu toplumsal sorunların olduğu düzey, insan sağlığını her açıdan belirleyen ve birçok ölümcül ruhsal ve fiziksel hastalığa yol açan sınırlardadır. Toplum hayatına hakim kılınan tüm bu sorunların bir sonucu olarak, çeşitli yönlerden büyük ekolojik felaketlerle de yüz yüze kalmış durumdayız. Bu sorunların altında yaşamayı sürdürmenin imkanı artık neredeyse kalmamıştır. Bu bakımdan kadın özgürlük mücadelesini bu çağda büyütmek ve başarıya ulaştırmak dışında bir çaremiz bulunmamaktadır. Erkek egemenlikli uygarlığın kadınlar başta olmak üzere tüm topluma yaşattığı bu sorunların çözümü, binlerce yıldan beri toplumdaki dışlanmış, devre dışı bırakılmış kadın aklı ve vicdanının, kadın doğasının kaynaklık ettiği komünal toplum değerlerinin yeniden yeşertilip, sorunlarla mücadelede öne çıkarılması ile mümkündür. Kaybetmekle yüz yüze geldiği, neredeyse koptuğu öz doğasına geri dönmüş, hakikatçi bir kadın aklının mevcut toplumsal sorunlara oluşturacağı çözümler, krizin aşılmasında önemli bir rol oynayabilir. Tarihsel toplumdaki özgür kadının, kendi duruşunda ortaya çıkardığı ve tüm topluma mal ettiği yaratıcı, toplumsallaştırıcı, demokratik ve komünal değerlere yol açan aklın, günümüz bilimsel felsefik gelişmeleri de kapsamına alarak kendini yeniden var etmesi ve ilan etmesi, toplumsal sorunlarla mücadelede ortaya koyması, kendini planlı ve programlı kılması, bunu bir kurtuluş çizgisinde, bir kurtuluş ideolojisinde ifadeye kavuşturması, örgüt gücüne dönüştürmesi ve tutarlı bir toplumsal mücadeleye öncülük rolünü üstlenmesi, ataerkil uygarlığın yarattığı bu kriz ve

kaostan başarılı çıkışın yegane yolu olarak görünmektedir. Böyle bir kadın özgürlük yoluna girmek, bu yolun tutarlı birer yolcusu olmak, bu yolun üzerine çıkarılan engel ve zorlukların tutarlı birer mücadelecisi olmak, özgür bir yaşam, özgür bir toplum ve özgür bir dünya için kendini bu yola adamaktan çekinmemek, özgür kadın adaylığını mümkün kılar. Hem dünya kadın mücadele tarihimiz hem de yerel olarak Kürdistan'daki kadın mücadele tarihimiz, kendini her şeyi ile özgürlüğe adanmış yüzlerce, binlerce kadın şahsiyete tanıklık etmiştir. Kurnaz Erkek Tanrısı Enki'nin çaldığı kadınlık değerlerini, toplumun demokratik komünal değerlerini inanılmaz bir mücadele ile geri almayı başarmış Tanrıça İnanna'dan beri bu böyledir. Kadın modernitesine (çağını) ve demokratik komünal toplum değerlerine yol açan Tanrıçalarımız, bize miras kalmış birer özgür kadın modelidir. İnsanın toplumsallığına yol açmış bu Tanrıça modellerinin belli başlı özelliklerini ve yarattıkları toplumsal kültürel değerleri, yaşamsal değerlerini ortaya çıkarmak ve günümüz gelişmeleri ile yoğurup güncellemek ve yeniden yaşam kazandırmak gerekmektedir. Oğlu Marduk'un af edilmesi çok zor ihanetine uğrayan Tanrıça Tiamata yaşattırılanlar, ondan sonraki tüm kadınlara yaşattırılanlardır. Aklı çelinmiş oğulların gazabından bir türlü kurtulamayan kadınlarla doludur tarih. Kölelik kaderine kolay kolay boyun eğmemiş ve hep bir isyan halinde olmuşsa da isyan çılgınlığını duyuramamış, ortaklaştıramamış, adeta bir kabusla yaşar gibi yaşamamak zorunda bırakılmıştır. Binlerce yıldan beri ev sınırlarına hapsedilmiş, ev kölesi sınırlarında bir yaşama mahkum bırakılmış kadınlığın isyanı da ev sınırlarının ardında kalmıştır. Mahkum edildikleri kölelik sınırlarını aşmaya yeltenen kadınlar az değildir. Ancak bu isyankar ve özgür yaşamak isteyen isimsiz kadınlar, teker teker ya canlı canlı yakılmış, ya farklı biçimlerde katledilmiş, ya da intihara sürüklenmiştir. Son üç yüz yıla yakın süre içerisinde, dünyanın belli bölgelerinde kadınlar örgütlü diyebileceğimiz yeni bir mücadele süreci içine girdiler. Kadınların dünya ölçeğindeki bu örgütlü mücadelesi gün geçtikçe daha da büyüyüp gelişmektedir. Ancak henüz dünya ölçeğinde kadınları ezilmekten, şiddet görmekten kurtardığı, özgürleştirdiği söylenemez. Ancak ciddi umutlar yaratmıştır.

Dünya kadın mücadelesi tarihine ciddi katkıları olmuştur, olmaktadır. Gün geçtikçe büyüyen ve yayılan dünya kadın mücadelesinin ortaya çıkardığı özgür kadın duruşları da olmuştur. Konuya Kürdistan'dan baktığımızda; Tanrıça İnanna'dan Ortaçağın yakılan özgür ruhlu cadılarına, Amazon kadınlarından Jean Dearchlar'a, Olimpe De Guesler'den Virjinya Volflar'a, Emma Goldmanlar'dan Clara Zetkin'lere, Roza Lüksemburglar'dan Sakine Cansızlar'a, Zeynep Kınacılar'dan Arin Mirxanlar'a, Gülnaz Karataşlardan Şirin Elemhuliler'e, Leyla Qasımlar'dan Viyan Caflar'a, Hêlin Muratlar'dan Ayşe Deniz Karacagiller'e, Zekiye Alkanlar'dan Nalin Muşlar'a, Êzidi Berivanlar'dan, Nujiyan Erhanlar'a, Deniz Fıratlar'a varıncaya kadar çok geniş bir yelpazede gelişen özgür kadın duruşlarına tanık oluyoruz. Bu özgür ruhlu güzel kadınların her biri; sergiledikleri iradeli, örgütlü, mücadelecisi, doğadan beslenmeyi bilmiş, etik ve estetik duruşlarıyla Özgür Kadını geliştirme mücadelemizde önemli roller oynadılar. Özgür ruhlu bu güzel kadınlar, gün geçtikçe kendilerini hem yapısal olarak hem de anlamsal olarak çoğaltmaya devam ediyorlar.

Kendi mücadele zeminimizde Özgür Kadın İlkeleri olarak somutlaştırdığımız bazı temel başlıklarımız var. Bunların başlıcaları; özgür düşünce ve özgür irade, öz örgütlülük, mücadelecilik, yurtseverlik ve estetik-etik başlıklarıdır. Bu temel başlıkları aynı zamanda Kadın Kurtuluş İdeolojisinin de ilkeleri haline getirdik.

-Özgür Düşünce ve Özgür İrade Vazgeçilmez İlkelerin Başında Gelmektedir

Abdullah Öcalan, kadını ilk ezilen sınıf ve ulus olarak tanımladı. Kadın cinsi, sınıfı, ulusu binlerce yıldan beri bir mal-mülk mertebesine indirgenmiş ve köleleştirilmiştir. Değeri ona sahip olan erkeği memnun etme düzeyiyle ölçülür olmuştur. Düşünemeyen, akılsız bir eşya konumunda ele alınmıştır. Bedensel varlığı pazara çıkartılıp maddi değerler karşılığında alınıp satılmıştır. Ev işleri, mutfak işleri ve yatak odası dışında bir işe layık görülmemiştir. Elinin hamuruyla erkek alanının dışına, erkeğin egemen sisteminin dışına itilmiştir. Kendi alanı yok edilmiştir. Kendi alanını yaşatmasına, kendi örgütlülüğünü sağlamasına izin verilmemiştir. Kendi hakkında karar alamaz, kendi kaderi hakkında söz söyleyemez duruma getirilmiştir. Kendini eğitmesi, geliştirmesi yasaklanmıştır. Bilim ve felsefe dünyasının, hakikat dünyasının, düşünce dünyasının dışına itilmiştir. Bunun için kadının yeniden özgür düşünce ve özgür irade sahibi olması sağlanmalıdır. Düşünce gücünü, karar ve irade gücünü yeniden geliştirmesi lazım. Bunun için kendi yaratacağı özgün dünyası, özgün toplumsallığı içerisinde kendini eğitmesi, kaybettiği doğasını kaybettiği özünü arayıp bulması ve güncel bilimsel felsefik düzeyle buluşturması, bütünleştirilmesi lazım. Cins bilinci yükseltmesi, tarih bilincini edinmesi lazım. Yeneden özgür düşünebilmesi için ezilmiş, bastırılmış sezgisel zekasını yeniden canlandırması, düşüncüklerini yeniden dillendirmesi ve eylemsel kılması lazım. Kendi yaşam ve örgütlülük alanlarını, kendi kurumsal yapılarını kendi öz gücü ve öz iradesiyle geliştirmesi lazım. Kısacası kendine ait alanlarını kendisinin düzenlemesi lazım.

Kendi hakkında karar alamaz, kendi kaderi hakkında söz söyleyemez duruma getirilmiştir. Bilim ve felsefe dünyasının, hakikat dünyasının, düşünce dünyasının dışına itilmiştir. Bunun için kadının yeniden özgür düşünce ve özgür irade sahibi olması sağlanmalıdır.

Bunların tümü, kadının kendini yeniden yaratma eylemleri oluyor. Bu eylemlerinde başarılı olması için, ataerkil zihniyet ve sisteminden anlamsal olarak boşanması, kendini bunlardan koparması gerekiyor. Ruhta, düşüncede, duyguda, kendini ataerkil uygarlık ve değerler sisteminden koparması gerekiyor, aşması gerekiyor. Hem anlamsal açıdan hem de gerektiğinde maddi olarak

da ciddi bir kopuş yaşaması gerekiyor. Tüm bunlar erkeğin zihniyetinden ve sisteminden sonsuz bir boşanmayı gerektirmektedir. Kadının kendini yeniden inşa etmesi için, kendi paradigmasını, kendi değerler sistemini yeniden geliştirebilmesi için, tüm bunları kendi öz gücüyle ve kendi öz dinamiklerine dayalı olarak oluşturabilmesi için bu boşanmayı ve bu kopuşu yaşamasına ihtiyaç var. Bu ihtiyacı, kendi nesnel ve öznel mücadele deneyimimiz ortaya çıkarmıştır. Kendinde böyle bir gelişme düzeyini ortaya çıkaran kadın, özgürleşmeye karar kılmış ve adım atmış kadındır. Tüm bunlar çok ciddi bir toplumsal devrimin gelişmesi demektir.

Özgür kadın kişiliği, bir başka açıdan ise sınıflı toplumun ezdiği doğal özelliklerini geri kazanma yeteneğini ortaya çıkaran kadındır. Tabi doğallık adı altında gelişimini durdurarak ya da kendini sadece ilk çağ insanın sınırlarında tutarak değil, günümüz bilimsel felsefik gelişmelerini de kendi öz düşüncesiyle yorumlayarak bunu yaşamalıdır. Doğallık ile özgürlük arasındaki ilişki biraz böyle kurulabilir. Kaybettiği özünü, özgür iradesini, yeniden yakalayan, kazanan kişi doğal olabilir. Çünkü ataerkil kapitalist sistem, her bakımdan insan doğasını, kadın doğasını istismar etmiştir. Bu istismarı gün geçtikçe daha da tırmandırmaktadır. Dayattığı ölçüler, egemen erkeğin hizmetinde ve doğallığın katledilmesi temelindedir. Kişiliğin, ruhun, aklın özgürleşmesi halinde yitirilen doğallığı yakalayabilir. Özgür düşünüp tartışmadan, özgürlük iradesini sonuna kadar ortaya çıkarmadan, kadının özgür eyleminden bahsedemeyiz. İnsan hep başkalarına dayanarak yücelemez, özgürleşemez. Kendi yücelmemizi erkeklere veya başka güç odaklarına dayanarak değil, öz çabalarımızla sağlayabilmeliyiz. Bu bakımdan kadın özgürlüğü büyük bir bilinç savaşı, irade savaşı gerektiriyor. Büyük bir düşünce ve duygu devrimini, bir kültür devrimini, sosyal bir devrimi gerektiriyor. Ancak böylesi bir devrimin ortaya çıkardığı özgür kadın ilkeleri temelinde, özgür kadın kişilikleri gelişebilir.

-Özgür Kadın Her Bakımdan Örgütlenmiş Kadındır

Bunlarla beraber örgütlülüğü de özgür kadın ilkeleri arasında sayıyoruz. Çünkü kadınlar, binlerce yıldan beri toplumun en örgütsüz bırakılan kesimidirler. Kendilerine ait en küçük bir örgütleri yoktur. Erkek her yerde örgütlüdür. Savaş ve askeri alanda, siyaset alanında, toplumsal kurumsallarda, maddi ve ekonomik alanlarda, mal mülk edinme konularında erkek alabildiğine örgütlüdür. Toplumun tüm kılcal damarlarında örgütlüdür. Mevcut durumda devlet alanından aile alanına kadar, tüm kurumlaşmalar erkeğin tekelindedir. Erkek tüm bu örgütlenmelerin sahibidir. Kadına düşen ise erkeğin sahibi olduğu bu çarkın dönmesine hizmet etmek, ona asker ve işçi bireyler doğurmak ve yetiştirmek oluyor. Bundan kurtulmanın tek bir yolu var tereddütsüz örgütlenmek. Kadın, beş bin yıllık bir bitirilmişliğin ardından, görkemli tarihini yaşadığı Mezopotamya coğrafyasında bu gün yeniden deneyim ve tecrübe biriktirmenin çabasını ve mücadelesini veriyor. Kendisini Zagros-Toros dağ silsilesinin yüceliklerine vuruyor.

Tarihteki Özgür Kadın Toplulukları gibi kendi yeni kadın topluluklarını geliştiriyor. Buralarda örgütlenme mücadelesini veren özgür kadın birimleri, adeta tarihteki özgür kadın toplulukları gibi kendi özgür iradesi ile yaşamı yeniden yaratmanın ve yeniden anlamlandırmanın mücadelesini ve savaşını yürütüyor. Bu anlam derinliği ve bilinç kıvılcımıyla kendi özgün yaşam zeminine yaklaşan bir kadının, özgürlüğü his etmemesi mümkün değildir. Çünkü Kadınlar olarak gücümüzü erkeğin iktidarcılığından ve devletçiliğinden almıyorsak, o zaman gücümüzü örgütlülüğümüzden alacağız. Ne kadar örgütlüysek o kadar güçlüyüz. Ne kadar örgütlüysek, o kadar iradi kararlarımızı alabilir ve savunuculuğunu yapabiliriz. Ama ne kadar dağınık, parçalı ve sistemsiz isek bir o kadar da zayıfızdır. Örgütlülüğümüz aynı zamanda ortak iradeyle kararlarımızı aldığımız yerlerdir. Seslerimizi, düşüncelerimizi, fikirlerimizi, bilincimizi, ruhlarımızı bütünleştirdiğimiz dünyamızdır. Örgütlü kadına ne erkek ne de başka bir güç el atmaya kolay kolay cesaret edemez. Karşısında geriliklerini ve egemenliğini konuşturamaz. Kendinde diretemez. Örgütlü olmamız, üzerimizden hesap yapacak öğelerin önce bir durup düşünmesini gerektirir. Bu yönlü kaygı duymalarını getirir. Ama örgütsüzsek, her türlü saldırı, yönelim ve üzerinden siyaset yapılmaya açık bir durumdayız demektir. Bu açıdan kendi cins örgütlülüğümüz içerisinde cins birliğini, bütünlüğünü, paylaşımını, sevgisini ve kolektif aklını geliştirmeye büyük ihtiyacımız vardır. Tarihte ilk toplumsallaşmayı sağlayan kadından, beş bin yıldır en örgütsüz bırakılan kadın olmuştur. Dolayısıyla kadın ataerkil paradigmayı aştıkça, kendi paradigmasını oluşturdukça, bu temelde kendi kavramsal ve kuramsal çatısını geliştirdikçe ve bu temelde örgütlenip kurumlaştıkça özgür kadınlığın gelişmesine ortam oluşturmuş olur. Yaşamın her alanında siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik, savunma vb tüm alanlarda yaratacağı örgütlülük düzeyini geliştirip kurumlaşmalarını güçlendirdikçe, özgür bir yaşama yakınlaşacaktır.

-Mücadeleci Olmayan Bir Özgür Kadın Düşünülemez

Kadınlar olarak, bizim olanı yaratmak ve geliştirmek mücadeleye ilgilidir. Aynı şekilde mevcut olanın karşısındaki duruş, mücadelecili olduğu oranda iradeli ve anlamlı olmayı başarmaktadır. Kendiliğinden hiçbir şey olmadığı gibi zayıf ve yetersiz mücadeleye de kadınlar adına özgürlük yaratılamadığını kendi mücadele deneyimimizden biliyoruz. Toplumdan, dolayısıyla yaşamdan kopartılıp dört duvar arasına hapsedilen kadının tüm bu duvarları yıkaabilmesi nin yolu, mücadelecili bir yaşam duruşundan geçmektedir. Her hangi bir biçimde mücadelesiz kalmak, bir kadın açısından ölümü kabul etmek demektir. Çünkü bir kadın için mücadelesizlik, ataerkil sisteminle çelişkisizliktir ki, bu da sistem içinde boğulup gitmekle eşdeğerdedir. Erkek egemenliği ile savaşırken, mücadele ederken, ana hedefine sadece tek tek erkekleri koymak pek doğru olmamaktadır. Erkeği, erkekliği egemen bir zihniyet, bir kültür, beş bin yıllık süre içinde oluşmuş ve günlük olarak işlemekte olan baskın değerler sistemi olarak ele almak ve mücadele hedefini bu temelde tanımlamak gerekmektedir.

Kadınların kendilerine dayatılan köleleşmeyi kolay kolay kabul etmediklerini ve her dönem açısından belli bir mücadele duruşu içinde olduklarını tahmin etmek zor değildir. Çünkü son derece özgür yaşamışken, toplumu yaratan, doğuran ana özne durumundayken, birden bire kendi doğurduğu erkeklerin kölesi haline gelmek, her halde kolay kabul edilmemiştir. Tarihsel mitolojilere yansımaları durumun böyle geliştiğini ispatlar niteliktedir. Kadının o dönemlerde egemen olmak isteyen erkek karşısındaki savaş ve mücadele duruşu, bu gün bizler için müthiş cesaret vericidir. Tanrıçalığın burada öncülük ettiği, analık ettiği, aslında yarattığı toplumun çalınan, el konulan temel değerleri geri alma savaşı ve mücadelesidir. Mitolojilere kaydedilmiş bu tarihsel deneyimlerin de gösterdiği gibi, kadın özgürlük mücadelesi sadece cins olarak kadınların kendini kurtarma hedefi ile sınırlı değildir. Kadının kendisiyle birlikte tüm toplumun yaşadığı sorunlara çözüm oluşturmalarını hedefler. Çünkü kadınlar toplumun doğurucusudur. O zaman kadınlar doğurdıkları ve yol açtıkları toplumsal değerleri koruma, büyütme ve geliştirmekten kendilerini sorumlu görmelidirler. Günümüz özgür kadın arayışlarının esas alması gereken bir özellik, bir meziyet de bu olmaktadır.

Mücadelecili olan, mücadele eden kadının erkek egemen sistem ve kurumlaşmaları tarafından rahat bırakılmayacağı açıktır. Bu da kadın mücadelesini normal bir toplumsal mücadeleden daha zor kılmaktadır. Her türlü saldırı ve yönelime açık olabileceklerini bilen kadınlar olmak durumundadırlar. Bu bilince sahip olmalıdırlar. Mücadelecilikte ısrar eden ve bu yolda kararlı ıddialı olan kadınlar, karşılarına çıkacak baskı ve zorluklara karşı direnç geliştirmelidirler. Ataerkil baskı ve zulmün karşısında mücadele eden ve savaşan kadınlar, mağdur durumdaki kadınlar olmadığını bilmelidirler. Mücadelesini verdikleri şeyden emin olmalıdırlar. Mücadele ettikleri için, boyun eğmedikleri için teslim olmadıkları için üzerlerindeki baskı ve zulmün arttığını bilmelidirler. Çünkü mücadelecili olmak demek, bedel vermeyi göze almak demektir. Bu bakımdan özgür kadın adayı olan mücadelecili kadınlar, ne yaptıklarını bilen kadınlardır. Her türlü baskıya, zora, şiddete maruz kalacağını bilen ve bunun karşısında iradi bir duruş içine giren onurlu kadınlardır. Kendine karşı öz güveni tam olan kadınlardır. Kendine karşı öz güven sorunu yaşayan kadınlar, yanındaki diğer kadınlara karşı da güven sorunu yaşarlar. Bu açıdan kendine güvenen dolayısıyla kendi cinsine de güvenen cesur kadınlar, “özü” gür akan kadınlar olmaktadır. Kadın mücadele tarihinde ortaya çıkmış öncü kadın kişilikler genelde bu duruşu açığa çıkarmış, bedel vermekten çekinmemiş, adanmış kadınlardır.

-Estetiğin ve Güzelliğin Ticaret Nesnesi Olmaktan Kurtarılması Bir Özgür Kadın Hedefidir

Kadın özgürlüğü ve estetik bağlantısı, özgür kadın ilke ve ölçüleri konusunda kapsamlı yorumlamayı gerektiren bir konu olmaktadır. Kadın özgürlüğü konusunda temel bir alan olmaktadır estetik alanı. Çünkü kadın deyince, estetik ve güzellikle son derece iç içe

yaşayan bir varlık akla gelir. Estetikten uzak bir kadın olsa olsa yadsınmış bir kadınlık olur. Kadınlığın doğasında güzellik ve estetik vardır. Bedeninden ruhuna kadar estetik kılınmış bir varlıktır kadın olmak. Siyasal, sosyal, kültürel alanlardan sanat, kültür, edebiyat gibi yaşamın tüm alanlarına kadar, kadının duygusal ve sezgisel ağırlıklı zekasının yansıtılması, yaşamın estetik yönünü geliştirme yeteneğini ortaya çıkarabilir. Kadının ruhsal, düşünsel, etik ve fiziksel güzelliği yaşamın her alanına yansıtılmadıkça, erkek egemen zihniyetin salt analitik zekasıyla yaşamı mekanik hale getiren gerçekliğinin dönüşümü gerçekleştirilemez. Ataerkilliğin doğayı ve kadını aklın alanı dışında gören yaklaşımı, etik değerleri dışlayan ve akıl dışı gören erkek eksenli bir yaşamın hakimiyetine yol açmıştır. Bu anlayış kadını “özel alana” hapsetmiş ve kamusal alanın dışında kalmasına yol açmıştır. Kuşkusuz Yaşama kadının duygusal, sezgisel zekası ve vicdani aklı yansıtılırken, analitik zekanın tümünden reddi öngörülmez. Duygusal zeka ile analitik zekanın optimal dengesinin sağlanması esas alınır.

Estetik ve güzellik ilkesinin ilk bakıştaki algılanışı, kadının salt fiziki açıdan estetik görüntüsü ya da fiziki güzelliği olabilmektedir. Çünkü günümüz kadını, kapitalist modernitenin kadın bedenini pazarlama amacıyla nesneleştirici politikalarına araç olmaktan hala kurtulmuş değildir. Bu yanlış bir yaklaşımdır. Kapitalist modernitenin, liberal paradigmanın kadına bakışta topluma kazandırdığı bakışla bağlantılıdır. Kadın bedenini ve fiziğini nesneleştiren, kullanıma açık bir obje konumunda gören cinsiyetçi bir bakıştır. Toplumsal cinsiyetçiliğin doğusuyla batısıyla dünyaya egemen kıldığı bakışla ilgilidir. Oysaki bu ilkeden anlaşılması gereken, kadının ruh ve düşünce güzelliğidir. Dil, düşünce ve davranış birlikteliğidir. Düşüncede, ruhta dilde ve eylemde vicdanlı olmayı, ahlaklı olmayı, adaletli olmayı, empati ve sempati ile yaşama yaklaşmayı içerir. Tahakkümcülüğü, iktidarcılığı, ikiyüzlülüğü, tüccar kurnazlığını, rekabetçiliği, yalanı, hırsızlığı, haksızlığı düşüncesinden, ruhundan ve davranışından, eyleminden atar, mahkum eder. Özgürlük ahlakını oluşturma çabasında olmayı gerektirir. Beş bin yıl öncesinde çakılı kalan ahlaki ve politik toplumun, var olan doğal kültürel yapılanmasının, doğal toplumsal dokusunun temel normlarını, kötülük düşünmeyen daha çok iyilikten, güzellikten ve doğrudan yana olan duygu ve düşünceler üzerinden inşa olmuş toplumsal değer ve yapıların yeniden canlanışını esas almayı gerektirir.

Estetik ve güzellik adı altında, azdırılmış erkek cinselliğine yirmi dört saat hizmet eden bir kadınlık, asla cinsel özgürlüğünü yaşayan bir kadınlık değildir. Bu büyük bir çarpıtma ve kadın özgürlük yoluna döşenmiş büyük bir tuzaktır. Reklam, porno, uyuşturucu, fuhuş sektörleri yirmi dört saat kadın bedeni ve cinselliği üzerinden faaliyet yürütmektedir. Kadın bedeni ve cinselliği üzerinden gelişen pazarlar, dünyanın en kârlı pazarlarına dönüşmüştür. Cinselliği ve bedeni metaya indirilmiş kadın, özgür kadın olamaz. Metaya indirgenmiş cinsellik, ticaret malzemesine dönüştürülmüş cinsellik, ticaret malzemesine çevrilmiş kadın-erkek ilişkileri, satılığa çıkarılmış bedenler, özgür olamazlar. Hem kapitalist modernitenin kadın cinselliğini ve bedenini pazara çıkaran bu

yaklaşımdan, hem de geri feodal toplumlarda ayıpsanan, yasaklanan cinsellik anlayış ve yaklaşımlarından kurtulmak gerekmektedir. Bedensel olarak metalaştırılmış, ticaret nesnesi haline getirilmiş bir kadınlık, çağın en büyük getirisi olan pazarına dönüştürülmüştür. Egemen erkek sistemi tarafından yaratılmış böyle bir kadın gerçeği, tabi ki siyasallaşmaktan, örgütlenmekten, özgürlük seçeneklerinden alı konulmuştur. Kadının kişiliği ve yaşam enerjisi, taşıdığı potansiyel, genelleştirilmiş ticari cinsellikte veya tikelleştirilmiş evlilik içi cinsellikte tüketilmekte ve özgür yaşamı sağlama mücadelesinden uzak tutulmaktadır. Bu durum, Toplumun da kadının da siyasallaşmasını, örgütlenmesini engelleyen, enerjisini yutan bir gerçeğe dönüşmüştür. Dolayısıyla cinselliğin sınırlarında boğulmuş yaşamlar var. Günümüz toplumlarının hemen hepsinde, her şeyden mahrum bırakıldığı için, sonuna kadar cinselliğe batmış hayatlar var. Bu bakımdan kadın bedenine ve cinselliğe indirgenmiş olan estetik ve güzelliğin, ticaret nesnesi olmaktan kurtarılması, özgür kadın arayışlarının temel hedeflerinden olmalı. Kendini buradan kurtarmaya başlamak, belki de doğru bir başlangıç yapmak olur.

-Özgür Kadın Toprağını Seven ve Toprağın Farkında Olan Kadındır

Doğduğu topraklara doğduğu coğrafyaya bağlılık, tarihsel olarak bir özgür kadın ilkesi olarak şekillenmiş. Günümüzün ulus toplumu literatüründe Yurtseverliğe karşılık gelse de, kadındaki toprak sevgisi ve toprağa bağlılık daha derin bir bağlıdır. Kadın kendisinin farkına varır varmaz topraktaki yaşam veren, ruh veren sırrın da farkına varmıştır. Toprağın doğurucu ve özgürleştirici özelliğini ilk keşfedendir. Toprağı kendisiyle özdeşleştirmiştir. Öyle ki, üzerinde yaşadığı toprak ve coğrafyaya, doğaya, doğadaki canlılara en küçük bir zararın verilmesini yasaklamıştır kendi altın çağında, kendi modernitesi içinde. İnsan nasıl ki onu doğuran anaya bağlı kalıyorsa, üzerinde büyüdüğü topraklara da aynı şekilde bağlı kalır. Toprak, oluşturunca. Tıpkı ana gibi. Toprağın oluşturunca özelliği kültürün oluşmasına imkan sunmuştur. O yüzden kadının toprak sevgisi, üzerinde gelişen yaşam kültürüne, toplumsal kültüre, kültürel değerlerine bağlılıktır aynı zamanda. Doğadan kopmamış Ekolojik bir zihniyetin de göstergesidir aynı zamanda. Bu ilke doğa-toplum, doğa-insan, doğa-kadın ilişkilerine hakim olan doğaya tahakkümcü yaklaşımları reddederek doğa aşkını, toprak aşkını, yurt aşkını, memleket aşkını esas alır. İçinde yaşadığı doğadan yararlanmayı, gereksiz tüketim nesnesi anlayışından kurtararak zorunlu insan ihtiyaçlarının karşılanması çerçevesinde ele alır. Ataerkil salt analitik zihniyetin ürünü olarak gördüğü kapitalizmin sınırsız kâr sağlama temelinde doğayı tahrip eden, doğal ekolojik dengenin bozulmasına yol açan yaklaşımlarını reddeder. Doğal toplumda yaşanmış olan insanla doğanın, kadınla doğanın iç içe ve barışık yaşam dengesini, ortaya çıkmış modern dünya değerleriyle buluşturmayı ölçü alır.

Büyük mücadele deneyimleri ve bedelleri etrafında şekillenmiş olan bu Özgür Kadın İlkelerimiz, dünya kadınlarının da sunacağı yeni katkılarla evrensel kadın ilkelerine dönüştürülebilir. Çünkü kadın özgürlük sorunu evrensel bir sorundur. Sadece bir bölgenin değil dünyada yaşayan tüm kadınların sorunudur. Sınıf, ulus, milliyet fark etmemektedir. O halde biz kadınlar için birimizin sorunu hepimizin sorunu, hepimizin sorunu birimizin sorunudur. O zaman hem tek tek her birimizin hem de hepimizin ortak sorunlarını çözmek ve yeni bir dünyayı olağan kılmak için Özgür Kadın İlkeleri temelinde ortak bir mücadele tutumu içine hızla girmek gerek. Mevcut dünyamızın buna çok çok ihtiyacı var.

Kaynakça

- Abdullah Öcalan, 8 Mart 1999 Konuşması
- Özgür Kadın Kimdir, Nasıl Yaşar?, 1.&2.Cilt, Kürdistan Kadın Özgürlük Partisi Yay.,
- Robbert Briffault, Analar, Çev. Şemsa Yeğin, Payel Yay., 1990
- Yıldız Cıbroğlu, Kadının Yazısız Tarihi, Payel Yay., 1996

“Kaderimi İstemiyorum” Diyebilen Tüm Kadınlar İçin...

Mizgin Aksu

“İyi kalpli annem, sevgili Sholeh, canımdan daha çok sevdiğim, toprağın altında çürümek istemiyorum. Gözlerimin, genç kalbimin toza dönüşmesini istemiyorum. Ben asılır asılmaz bunu ayarlamamı; kalbimin, böbreğimin, gözlerimin, kemiklerimin, vücudumdan ne nakledilebilirse onları ihtiyacı olanlara hediye etmeni istiyorum. Organlarımı alanların ismini bilmesini, bana bir buket çiçek almalarını hatta benim için dua etmelerini bile istemiyorum.

Şunu çok içten söylüyorum, gelip yas tutarak acı çekeceğin bir mezar istemiyorum. Benim için siyahlar giymeni istemiyorum. Zor günlerimi unutmak için elinden geleni yap. Rüzgar beni alıp götürsün.

Dünya bizi sevmeyi. Kaderimi istemiyorum. Ve şimdi ölümü kucaklayarak buna bir son veriyorum. Çünkü Allah'ın mahkemesinden, beni sorgulayanlardan ben davacı olacağım. Hakimden; beni taciz etmekten geri durmayan Yüksek Mahkeme'nin hakimlerinden davacı olacağım.”

Reyhaneh'

¹ Reyhaneh Jabbari, 26 yaşındaydı. 2007 yılında, İran istihbarat başkanlığının eski bir çalışanı olan Murteza Abdolali Sarbandi'yi (kendisine tecavüz etmek isteyen adam) öldürdüğü gerekçesiyle tutuklanmış ve 25 Ekim 2014'te de idam edilmişti.

Her şeyden önce Jineoloji² dergisi için yazan, çizen, okuyan, tartışan ve emekleriyle özgürlük mücadelesine katkı sunan tüm kadınlara [erkeklerle de] selamlar ve sevgiler...

Zihniyet devrimi ve özgürlük için kadının aşması gereken psikolojik süreçleri yazmanın birçok açıdan karmaşık olduğunu; hali hazırda birçok kavramı algılama, tartışma ve ortak değerlendirmelerle ele almada daha yolun başında (aldığımız önemli mesafelere rağmen) olduğumuzu düşünüyorum. Örneğin verili sistemin psikoloji bilimini çok ciddi eleştirilerle ele almaktayım ya da almaktayız. Ancak alternatifini ortaya koymada, üretmede ete kemiğe kavuşturduğumuz bir yaklaşımımız henüz çok yeni, deyim yerindeyse tartışma aşamasının ötesine geçmiş değil. Söz konusu süreçleri verili psikoloji kavramları temelinde ele almak ne kadar doğru sonuca götürür? Yine, kadın olmaktan kaynaklı çok temel ortak payda[ları]mız olsa da farklılaşan coğrafyalarımızla birlikte, farklılaşan algılarımız, inançlarımız, değer yargılarımız, önceliklerimiz gibi sıralayabileceklerimiz uzun bir listemiz oluş[turul]muş durumda ve bunun yarattığı çok ciddi sorunlarla karşı karşıya bulunmaktayız.

Ayrıca, yaşadığım coğrafyanın ve içinde bulunduğum koşulların, öncelikli gündemlerimiz gereği yoğunlaşmalarımın, bilinen anlamıyla derginin 'bilim kuram' çerçevesini ne kadar karşılayacağı tartışmaya açık bir konudur. Sanırım Ortadoğu-Suriye-Rojaşa merkezli yaşamının³ genel hatları basın üzerinden çokça gündemde olduğu için birçok açıdan bilinmektedir. Günlük basına yansı[tıla]mayan ise bilançolardaki rakamların ötesinde pek de yer bulamayan, alamayan kadınların nasıl yaşayabildikleridir. 21.yy ile birlikte beklediğimiz kadın baharı, yüzyılı gibi coşkulu, umut dolu söylemlerle yükselen kadın özgürlük mücadelesi var. Ancak diğer taraftan giderek artan ve İŞİD eliyle çok planlı olarak yürütülen şiddet, taciz, tecavüz (Şengal'de Êzîdî kadınların maruz kaldıkları gibi), çocuk yaşta evlendirilme, bazı anayasalarda (Irak, Suriye gibi) çok eşliliğin olması, bazılarında ise her geçen gün geriye çekilmek istenen (Türkiye gibi) yasal düzenlemeler giderek kaygı verici, korkutucu bir hal almaktadır. Bu anlamda dergi aracılığı ile paylaşacağım görüşlerimin, aslında daha çok kişisel deneyimle (ve yürüttüğüm kadın eğitimlerindeki ortak tecrübelerle birlikte) ulaştığımız sonuçları kapsayan bir deneme olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmeliyim.

Her insanın yaşamında dönüm noktaları vardır. Kimi zaman kişisel yaşam deneyimleri, kimi zaman toplumsal yaşam deneyimleri her birimiz açısından farklılıklar yaratır. Bu farklı deneyimlerle birlikte, yaşam akışımız değişir ve artık hiçbir şey eskisi gibi olmaz, olamaz. Bu anlamda 2014 yılı Ağustos ayı başında, Şengal'de Êzîdî kadınların

² Jin- kadın, jin- yaşam bütünselliğine inandığım için eğer sorun olmayacaksa böyle [Jineoloji] yazmayı, kullanmayı daha doğru buluyorum.

³ Bir kadın olarak bunun duygu, düşünce ve günlük yaşam alışkanlıklarını, önceliklerini her açıdan etkilediğini belirtmek durumundayım.

maruz kaldığı saldırı (sonrasında yaşananlar biliniyor...) yüreğimde ve beynimde bir kadelik etkisi yaratmıştı; deyim yerindeyse tüm anlamlarımın yutulduğu bir kabus olmuştu. Aslında hem eğitim çalışmaları hem aile ziyaretleri boyunca gerçekleştirdiğim tartışmalarda gözlemlediklerim, ulaştığımız tüm kadınlarında bu saldırı nedeniyle benzer etkiler yaşadıkları olmuştur. Bu saldırı tüm dünyada farklı açılardan yazıldı, çizildi, belgelendi ve süreç farklı biçimlerde devam etmektedir (hem kişisel hem örgütlü tarzda özgürlük mücadelesi sürdürülmektedir) ... Ancak durumun en vahim yanı, olan bitenin genelde şu kadarı kaçırıldı, satıldı, öldürüldü denilerek; istatistik raporlarındaki birer rakam çerçevesinde ele alınmasıydı.

Bu nedenle İran devletinin aynı yılın 25 Ekim'inde idam ettiği Reyhaneh Jabbari'nin anesine yazdığı mektubu okuyunca, erkek şiddetinin her biçimine maruz kalmış bütün kadınları düşündüm: Eğer mektup yazma imkanı bulabilseydiler, anneleriyle paylaşmak istedikleri düşünceleri, duyguları, hisleri, sitemleri ne olurdu? Geride kalan tüm kadınlara, insanlara vasiyet olarak nasıl bir miras bırakmak isterlerdi? Kendi yaşamının son anlarında bile diğer insanları yaşatabilmenin mutluluğunu kaç insan tüm benliğiyle hissederek ve elinde kalan beden parçalarıyla bunu gerçekleştirmelerini vasiyet eder? Reyhaneh, hiçbir karşılık beklemeden "... *İsmimi bilmesini, bana bir buket çiçek almalarını hatta benim için dua etmelerini bile istemiyorum*" tutumu ile gerçek insani özü, yaratan, yaşatan kadın gerçekliğini ortaya koymaktadır. Mektubunu bitirmeden, "beni sorgulayanlardan ben davacı olacağım" tavrı ile aslında kadın olabilmeyen bitimsiz bir özgürlük mücadelesi olduğunu, haklı davasından hiçbir şekilde vazgeçmediğini, vazgeçmeyeceğini ifade etmektedir.

Yaşam tercihini devrimci özgürlük mücadelesinden yana değerlendiren biri olarak, Reyhaneh Jabbari'nin aslında, dünyanın hemen her yerinde ve ataerkil uygarlık tarihi boyunca yaşamı elinden alınan, konuş[turul]amayan, yazamayan bütün kadınların sesi olduğuna inanıyorum. Bu sesi dinlemek, gereklerini yerine getirmek, haklı davalarının mücadelesini yürütmek, eşit ve özgür yaşamak isteyen tüm kadınların, insanların bu dünyadaki temel çalışması olması gerektiği düşünüyorum. Çünkü kadına yönelik tüm saldırıların, özünde eşit ve özgür yaşamak isteyen insanlığa yönelik olduğu çok açıktır. İnsanlık dışı bulduğum ve kadının şahsında tüm insani değerlere yönelik bulunan her türlü kişisel ya da örgütlü güç odaklarının vahşi saldırıları karşısında, çok ciddi bir mücadele yürütmenin şart olduğu her açıdan nettir. Her geçen gün artarak devam eden egemen erkek aklının, her alandaki yıkıcılığı karşısında, her şeyden önce bilinçlenme mücadelesini geliştirerek başarmalıyız.

Çünkü ataerkil erkek egemenlikli sınıflı uygarlığın çıkışıyla⁴ birlikte toprağımızdan, doğal yaşam ortamlarımızdan kopartıldık, yabancılaştırıldık. Giderek doğal yaşam alanlarımızı,

⁴ Gelişme olarak görmediğim için bu kelimeyi kullanmayı tercih ediyorum.

ortak değerlerimizi küçümsedik, geri, ilkel ve terkedilmeleri gereken olduklarına dair bir zihniyet yapısını kabul etmeye zorlandık, kabul ettik. En basit ve anlaşılır haliyle iktidarlarını pekiştiren tüm egemenler, binlerce hektarlık alanlarda ve cennet tasvirlerine taş çıkartan mekanlarda, ortamlarda yaşar ve yaşamayı büyüklüklerinin şanı, hakkı olarak kabul ederler. Buna karşılık çoğunluğu oluşturan halklar ise (zorla kabul ettikleri) şehir, metropol denilen beton yığınlarında, ki günümüzde köylerimiz bile betonlaşmaktan kurtulamamıştır, tıkiş tıkiş, cehennemden beter bir yaşama mahkum edilmişlerdir. Bu cehennem cenderesindeki mahkûmiyet de egemenleri tatmin etmemiş; bin bir hile ile çıkardıkları her türlü yoksulluk, yıkım savaşları sonucu milyonlarca insan toprağından, yaşam alanlarından kopartılmış, göçertilmiş ve sonu gelmez acılarla, yoksunluklarla yaşamaya mecbur bırakılmışlardır.

Çünkü ataerkilliğin hükümlerleriyle birlikte, doğal ortamlarımızdan uzaklaşıp yabancılaştığımız gibi kadın olarak kendi bedenlerimize karşı da bir yabancılaşmayı kabullenir olduk. Tek tanrılı dinsel gelenekle birlikte ise bedenlerimiz ata-erk sahibin resmi mülkü⁵ olarak farz kılındı. Artık “babanın uslu kızı”, “kocanın sessiz, süslü, sadık karısı” olmak, olabilmek en iyi kader olarak kabul edilmesi gerektiği tanrı kelamı olarak sunuldu, emredildi.

Sonuç olarak gelinen durum ise ata-erk[ek]’in aklıyla yaratılan sistem gerçekliğinde; kendi topraklarına yabancı, yaşadığı dünyada mülteci olarak bile yer bulamayan bir insanlık...

Kendi bedenine yabancı, kendi bedeninde adeta mülteci bir kadınlık... Öyle ki ata-erk[ek]’in aklı ile ortaya konan ölçülerle bedenini kesip biçen, şekil veren ve bu durumu doğru kabul eden bir kadınlık algısı ortaya çıkarılmıştır. Öncelikle bu algının, düşünme tarzının ortaya çıkardığı temel soru[n]ları ele alarak bir durum değerlendirmesi yapabilmeliyiz.

Temel soru[n]ları şöyle sıralayabiliriz:

Hayatımızı geçirdiğimiz topraklarda, dünyada yabancı ve mülteci olmak bir kader midir? Bu durum bir kader değil de birilerinin oyunuysa, nasıl değiştirebiliriz?

Hislerimizin, duygularımızın, düşüncelerimizin varlık mekanı bedenimizde yabancı ve mülteci olmak zorunda bırakılmak, hatta ata-erk[ek]’in aklıyla hem kendine hem kadın[lar]a yaklaşmak, ilişkilenecek bir kader midir? Bu durum bir kader değil de birilerinin oyunuysa, nasıl değiştirebiliriz?

Aslında farkındayım, kadın açısından geliştirmemiz gereken bir zihniyet devrimi ve özgürlük mücadelesini ele alırken, toprak ve kadın olgularını neden birlikte kullandığımı sormak isteyebilirsiniz. Basit bir cevabım olacak; daha öncede belirttiğim gibi yaşadığım

topraklarda mülteci olmam, olmak zorunda bırakılmaktan kaynağını [milyonlarca kadının aynı ve benzer duruma maruz kalmaları] alan tecrübelerim, her iki konunun her açıdan örtüştüğünü ve benzer bir akılla ele alınıp işlendiğini göstermekte, düşündürmektedir. Michel Foucault “*ne zaman teorik bir çalışma yürütmeye kalksam, kendi üzerimde serimlenmesine tanık olduğum süreçlere ilişkin olarak yaşadığım deneyimlerin unsurlarından yola çıkardım*” diyor. Aynı biçimde, kendi bedenim üzerinde kendi hissediş, düşünüş gerçekliğimden ziyade verili ailenin, toplumun bakış açısı ile ele almak, almak zorunda bırakılmış olmak; topraklarımızda halklarımızın maruz kaldıkları mültecileştirilme gerçekliği, her iki yabancılaşmanın birçok açıdan ortaklaşa yaratıldığına dair birçok veri gözlerimizin önünde bulunmaktadır.

Ve sonuç olarak karşı karşıya kaldığımız gerçeklik: Ata-erk[ek]’in eliyle kurumsallaştırılan aile, din, devlet sarmalından törpülene törpülene öğretildiğimiz yalanlar ile yaşadığımız, yaşamak zorunda bırakıldığımız yanlış hayatlarla ömür tüketiyoruz. Eğitim tartışmaları sırasında, evlendiği güne kadar eşini hiç görmemiş, üç çocuk büyütmüş ve Rojava devrimiyle birlikte ailesini ikna ederek kadın çalışmalarına katılmış bir annenin (M.) “Aslında çoğu zaman hayatımın benden çalışıldığını hissediyorum ve artık kendi hayatıma sahip çıkmam gerektiğini düşünüyorum” dediği gerçeklik, birçok kadının farklı boyutlarda karşı karşıya kaldığı temel bir sorundur. Bu ömür tüketmeye, hayatımızın çalınmasına bir son vermek ve en önemlisi hayatımıza sahip çıkmak istiyorsak ne yapmalıyız, nasıl yapmalıyız? En önemli konu ise dayatılan kölelik sistemine karşı başarmak istediğimiz zihniyet devrimi ve özgür bir yaşam için mücadeleye nerden başlamalıyız?

Her şeyden önce, insan olarak toplumsallaşmayı geliştirdiğimiz ilk andan günümüze kadar, gezegenin her coğrafyasında aynı biçimde yaşanagelen bir gelişim seyri söz konusu değildir. Elbette, genel geçer kabul gören ortak paydalar bulunmaktadır. Örneğin, günümüzde kadın emeği ile geliştirilen doğal toplumu hem coğrafi açıdan hem de temel karakteristik özellikleri açısından, büyük oranda kabul gören bir yaklaşım var. Aynı şekilde, ataerkilliğin, tek tanrılı dinsel geleneğin, devletin, kapitalist modernitenin de çıkışına yönelik gerçeklik (özellikle yazılı tarihi süreçleri kapsamı açısından, belgeleriyle birlikte) hemen her açıdan incelenerek açığa çıkarılan ve mutabık olunan hususlar var. Ancak, nasıl ki bir zamanlar gezegenimiz üzerindeki tek bir süper kıta [pangea]’dan günümüze kadar farklı kıtalar oluşmuşsa; insanlık da gelişim seyri boyunca farklılaşarak günümüze gelebilmiştir.

“Aslında çoğu zaman hayatımın benden çalışıldığını hissediyorum ve artık kendi hayatıma sahip çıkmam gerektiğini düşünüyorum” dediği gerçeklik, birçok kadının farklı boyutlarda karşı karşıya kaldığı temel bir sorundur. Bu ömür tüketmeye, hayatımızın çalınmasına bir son vermek ve en önemlisi hayatımıza sahip çıkmak istiyorsak ne yapmalıyız, nasıl yapmalıyız?

⁵ “Kadınlarınız sizin için bir tarladır. Tarlanıza nasıl dilerse öyle varın. Kendiniz için önceden [uygun davranışlarla] hazırlık yapın. Allah’tan korkun, bilin ki siz O’na kavuşacaksınız. [Ya Muhammed!] müminleri müjdele!” Bakara Suresi/ 223. Ayet/ Kur’an-ı Kerim Türkçe Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı

Bu bağlamda, ortaklaşan paydalar kadar, farklılaşarak süregelen değişiklikleri de gözetmek, ele almak durumundayız. İnsanın toplumsallaşmayı geliştirme-siyle birlikte, her insan evladı verili bir ortamda gözlerini açmış ve dünyaya merhaba demiştir. Bu anlamıyla aslında her birimiz ailemizin olduğu kadar toplumsal gerçekliğimizin ve aynı zamanda yaşadığımız dönemin ve modernitenin sistemsal yapısının evladı ya da ürünü olmaktayız.

Bu nedenle kadın özgürlük değerlerine karşı, egemen erkek eliyle yaratılan karşı-devrimle birlikte dünyanın hemen her yerinde kadın emeği, bedeni üzerinden kurumsallaştırılan bir sömürü sistem gerçekliği bulunmaktadır. Söz konusu ataerkil egemen zihniyete dayalı kurumsal sömürü sistemine karşı, nasıl ki kadın olmaktan kaynağını alan ortak temel payda[lar]mız mevcutsa, ortak mücadele yürütme gereği de kadın özgürlük paydasını oluşturmaktadır. Fakat günümüz dünya gerçekliği ele alındığında ise söz konusu sömürü sisteminin ataerkil, tek tanrılı dinsel gelenek başta olmak üzere, farklı biçimlerle kendini sürdüren devlet, kapitalist modernite sisteminin her türlü manipülasyon yöntemleri sonucu birbirinden uzaklaşan, kopan, yabancılaşan kadın[lar]ın gerçekliğini de göz ardı etmemek gerekmektedir.

Egemen erkek kurnazlığı ile ortaya çıkartılan, kadının diğer kadın karşısında yaşadığı yabancılaşma (özünde kadının kendi varoluşuna karşı yaşadığı yabancılaşma); aslında kadın özgürlük hareketleri için her zaman mücadeleyi engelleyen, geriye çeken, parçalayan deyim yerindeyse ağacı içten kemirerek çürüten bir kurt misali rol oynamışlardır. Kürtçe deyişle *“kurmê dare ne jidare be, dar narîze”* sözü mevcut durumun gerçekliğini çok iyi ifade etmektedir. Bu nedenle her şeyden önce geliştirmemiz gereken en önemli ve temel zihniyet devriminin; kadının hem kendine karşı hem diğer kadın[lar]a karşı yaşadığı yabancılaşmayı aşan, aştıracı devrim olmak zorundadır. Kadın olarak kendi doğamıza ve yaşadığımız doğal ortama yabancılaştırıldığımız oranda, ataerkil erkek efendinin yarattığı sistemin özel mülkü kıldık. Kadın olarak ilk ve temel kaybetmemiz, kayboluşumuz ya da çaresizliğimiz maruz kaldığımız özel mülk haline getirilme durumudur. Yaşadığımız diğer bütün çaresizlikler, yoksunluklar aslında yitirdiğimiz ilk hal-kanın zincirleme süregelen kopuşlarıdır. Doğamızdan, doğallığımızdan koptuk ve yabancılaştık. Kadın olarak, kendi varoluşumuza karşı yabancılaştı[rıldı]ğımız kadar, diğer kadınlara karşı da yabancılaştık. Kendi varoluşumuza karşı yaşadığımız yabancılaşmayı, ters düşmeyi Frida Kahlo’nun *“İçimde kırk kadın. Kırk da yabancı. Kırk da öteki”* sözleriyle çok sade ve dikkat çekici bir tanımlamaya kavuşturduğumu düşünüyorum.

Aynı zamanda ve biçimde olmak üzere, günümüze kadar süregelen en kurnaz, hileli, egemen erkek oyunu olan, -doğal toplumun dayanışmayı esas alan ve kendini doğanın bir parçası kabul eden inanışını, düşüncesini [Animizim] yok eden- karşı devrim yıkıcılığını da eklemek gerekmektedir. Bu nedenle kadının başına gelen en ağır, derin yaralanmanın zihinsel ve ruhsal olarak hem kendine hem aslında tüm kadınlara hem de doğaya karşı yaşa[tıl]dığını söyleyebiliriz. Birlikte yaşamayı esas alan dayanışmacı

toplumsallıktan uzaklaşan, kopan, yabancılaşan bu gerçeklik kadının yarasını kanatır sürekli. Kadın, her geçen günle birlikte başta kendine, diğer kadınlara ve doğaya karşı, erkek aklıyla bakmaya, görmeye, değer biçmeye ve yaklaşımda bulunmaya alıştırılmıştır. Kadını, kadına karşı yabancılaştıran ve insanı doğaya karşı yabancılaştıran egemen erkek eliyle yaratılan kent-devletli uygarlık tarihinden itibaren her türlü insanlık dışı zulüm de ortaya çıkmıştır. İşin en korkunç tarafı ise bu zulmün din aliminden, bilim insanına, yazarına, şairine[!] kadar elbirliğiyle olması gereken ideal yaşam olarak teşvik edilmesidir. Söz konusu durumun sınır tanımaz vahşetini vereceğimiz bazı örneklerle, doğrudan ademoğullarının kendilerinden öğrenebiliriz.

Tanrı kelamını arkasına alan ademoğullarının sonu gelmeyen sahip olma, hükmetme hırsını çok açık olarak Francis Bacon [1571-1626] *“doğa bilimsel mantık ile biçimlendirebileceğin, kendine tabi kılabileneğin gelinin olsun senin. Ben gerçek anlamdaki görüşümle doğayı tüm çocuklarıyla sana sunmak istiyorum. Doğayı senin hizmetine sunmak ve senin kölen yapmak istiyorum”* sözleriyle gözlerimize sokmaktadır. Eh, “bilim, mantık, gelin, sunmak” vb. seçilen kelimelere ve üsluba bakar mısınız; kaç kişi bu sözlerin gücüne karşı çıkabilir? Elbette, bilim[!] üstatlarımızın marifetleri bu kadar da değil. Kadını ve doğayı daha da şiddetle ele geçirmek isteyen, her türlü yıkıcılığı hakkı gören ve bunu büyük sanat eseri olarak kabul eden bir paradigma ile karşı karşıya bulunmaktayız: Henry Vaughan [1621-1695],

“Teslim aldım doğayı, yarıp geçtim her yerini

Kırdım kimsenin kırmadığı mübürlerini

Rahmini, göğüslerini ve başını

Yani tüm kızlarının saklı olduğu yerlerini parçalayıp açtım”

şiiyle adeta insanı[!] kendinden geçiren bir coşkuyla doğa-kadın özdeşliğine karşı sınır tanımaz bir şiddetle sahip olma arzusunu, zevkini doruklara çıkarmaktadır. Kadın ve doğaya karşı başlattıkları yıkıcılığı yeterli görmemiş olacaklar ki, tüm insanlığı rekabet adı altında düşmanlaştıran *“Homo Homini Lupus/İnsan İnsanın Kurdudur”* [Thomas Hobbes] bakış açısıyla; insani gelişmeyi ters yüz ederek, insanlık dışı sindirmeyi, yok etmeyi gelişme[!] diye kabul ettirmeleri olmuştur. Ataerkil egemen erkek eliyle yaratılan din-devlet-kapitalist modernite sistemi için kadın bedeni-doğa, daha başından itibaren istediği gibi kullanılabileceği özel bir mülk olarak ele alınmaktadır. Doğa ya da kadın olsun, reisin[!] kendine ait, tanrı buyruğuyla bahşedilen!, bir mülk olarak gördüğü için istediği gibi kullanım hakkına sahip olduğunu düşünmekte ve uygulamaktadır.

Şimdi, çok fazla da yoruma yer bırakmayan mevcut düşüncelerin binlerce yıldan beri söylenen, yazılan, çizilen, gösterime sokulan paradigmayla yetiştirilen çocuk-insanların nasıl bir his, duygu, düşünce yapısıyla yaşayageldikleri ya da toplumsallığı sürükledikleri gerçeklik gözlerimizin önündedir. Aslında çok da eski tarihlere gitmeye gerek bile yok. Şengal saldırısı ile gün yüzüne çıkan, (henüz 7-9 yaşlarındaki çocukların da içinde olduğu)

binlerce kadının kaçırılarak zorla din değiştirilmeleri, taciz ve tecavüzün her türüne maruz bırakılarak, ardından onlarca defa satılmalarının, olmadıysa kafalarının kesilmesinin ya da yakılmalarının birden bire gökten zembille yere düşmediği ortadadır. Ortaçağ'daki engizisyon mahkemelerinin ya da şeriat kadılarının kararlarından ve uygulamalarından bahsetmiyorum. 21.yy'da ve her türlü gelişmiş teknoloji ile en geç 24 saat içinde dünyamızın hemen her yerinden haberdar olduğumuz, somut bir gerçeklik dönemini içeren yaşamımızdan örnek veriyorum. Engizisyon mahkemelerinin, şeriat kadılarının “şeriatın kestiği parmak acımaz” felsefesiyle korkutulan, zindanlarda çürütülen, yakılan kadınları kurtarabilme şansımız hiç olmadı, olamayacak da... O koşullarda yaşayan kadınların başına getirilenleri okumaya, izlemeye katlanamıyoruz. Şimdiki zamanda ve gözlerimizin önünde olup biten bu insanlık dışı vahşete, yıkıcılığa, nasıl katlanabiliyoruz? Katlanmaktan daha da beteri ise bir kesim kadın[!]ın bu vahşeti uygulayanlara (bu canilerin yaptıklarını “cihad”, güncel kullanım anlamıyla İslam uğruna savaşma ve bunu kutsal kabul etme yaklaşımı ile) gönüllü hizmet etmeleri gerçekliği ile karşı karşıya bulunmaktayız. Ne tür bir akılla kadın, bir insan diğer kadınların, insanların taciz, tecavüz, kafalarının kesilmesi, diri diri yakılmalarını kabul eder, edebilir? Üstelik bu vahşetin çocuk, erkek, yaşlı herkese uygulandığını unutmamak gerek. Kadına ve tüm insanlara karşı bu kadar yıkıcı, yok edici bir zihniyetin doğaya ve diğer canlılara karşı nasıl davranabileceklerini bir düşünelim? Hangi kutsallık[!] edebiyatıyla ifade edilirse edilsin, mevcut inanış, düşünüş ve uygulamaların her açıdan zihinsel, ruhsal bir çürüme olduğu çok açıktır.

En belirleyici, temel sakatlanmanın ataerkil çıkışla birlikte egemen olan erkekliğin zihniyet algısı ve uygulamalarıdır. Eril zihniyet algısı daha yolun başında kendini tanımlayarak, doğanın-doğal yaratımın yerine ikame ederek; kadın doğurganlığını bile tersyüz ederek, kadını erkeğin kaburga kemiği biçiminde kurgulamış ve değiştirilemez kutsal metinler olarak kabul ettirmiştir.

Söz konusu trajedi[ler]den daha ağır, derin bir zihinsel ve ruhsal yaralanma, yabancılaşma, yozlaşma hatta tüm varoluşa düşmanlaşmanın olmadığını görmek zorundayız. Bu nedenlerden dolayı temel olarak egemen erkek eliyle inşa edilen, çürümenin dibini bulan zihniyet ve ruhsal yapıların bozulması ve yeniden yapılandırılmaları çok önemli olmaktadır. En belirleyici, temel sakatlanmanın ataerkil çıkışla birlikte egemen olan erkekliğin zihniyet algısı ve uygulamalarıdır. Eril zihniyet algısı daha yolun başında kendini tanımlayarak, doğanın-doğal yaratımın yerine ikame ederek; kadın doğurganlığını bile tersyüz ederek, kadını erkeğin kaburga kemiği biçiminde kurgulamış ve değiştirilemez kutsal metinler olarak kabul ettirmiştir. Aynı yöntemle canlı dünya görüş ve inanışının yerine ise mekanik, ruhsuz, istediği gibi pervasız bir hoyratlıkla kullanabileceği malzeme

yığını bir gezegen düşüncesini ikame ettirmiştir. Bu nedenle yeniden yapılandırma devrimine, eril zihniyet algı ruhsuzluğunu değiştirmekle başlamalıyız. Ardından gelen ve kadını “sakat, kusurlu, eksik, erkeğin yardımcısı...” gören tüm uygulamaların mevcut eril zihniyet algı ruhsuzluğundan beslendiği, kaynaklandıkları çok açıktır. Yeri gelmişken şunu da belirtmek istiyorum: Yaklaşık üç yılı aşkın bir süredir başta özgün kadın eğitimi⁶ olmak üzere, yanı sıra karma eğitim çalışmaları boyunca karşılaştığım bir gerçekliği paylaşmak istiyorum. Halkın büyük bir çoğunluğunun Kürtçe (belli bir kesimi ise Arapça ve Türkmence) konuşmasına rağmen, yerel dilde kadın için ‘eksik’ deyimi bir kalıp olarak yer etmiştir. Gerçekleştirdiğim bütün eğitim çalışmaları ve tartışmaları boyunca deneyimledik ki dile yerleşen bu kavramı değiştirebilmek bile çok ağır bir değişim seyri göstermektedir. Elbette, bu durumun çok farklı sebepleri bulunmaktadır. Ancak, tekrar tekrar vurgulamak istediğim esas belirleyici olan temel husus şu; eğer zihinsel algıda bir ikna ve kabul etme yaratamazsak, değişimi yaratmak istediğimiz konuda başarılı olamadığımızdır.

Her şeyden önce kadın kendini ‘eksik’ olarak algılamaktan, görmekten vazgeçmelidir. Kadın, kadını “eksik, erkeğin kaburgasından yaratılan, şeytanın kandırdığı- lanetli, fitne...” olarak tanımlayarak, bunu kabul eden tüm zihinsel, ruhsal yapıları bozabilme gücünü göstermelidir. Toplumdan topluma farklılıklar gösterse de genelde uygulana-gelen mevcut yaptırımların hemen hepsinde kadına karşı negatif bir algı ve buna hizmet eden gelenek, görenek ve kanuni yapılar, yasalar söz konusudur. Ataerkil gelenekle başlayan bu negatif kadın algısı ve uygulamalarıyla kadına dayatılan (başta baba, koca olmak üzere) bir erkeğe bağımlı kılınma yaklaşımı, öğretilen, kabul ettirilen bir gerçeklik olmaktadır. Öğretilmiş bağımlı kılınma algısıyla birlikte hemen her toplumda kadın, her zaman bir şeylere mecbur olduğunu, farklı bir çaresinin kalmadığını en çok da kendine kabul ettirmeye çalışmaktadır. Aslında söz konusu kendini çaresiz görmenin yarattığı ruhsal zedelenme ve güvensizlik sonucu kadının, özgürlük algısında da ciddi bir zedelenmenin, kaçışın olduğunu belirtmek mümkündür. Yani öğretilmiş çaresizliklerin bir yüzü erkeğe bağımlılık ise diğer yüzü de kadının özgürlük karşısında yaşadığı, tek başına güç getirememe gibi kaygı ve korkuları olmaktadır. Kadın özgürlük sorununda, öncelikli olarak gerçekleştireceğimiz zihniyet devriminin hem kadın açısından hem de erkek karşısında yer alan kadın duruşu açısından ikili yönlerinin olduğu gerçekliğini kabul edebilmeliyiz. Erkeğin ‘reis’, kadının ‘eksik’ olarak konumlandırıldığı toplumsal yapı algısında gerçekleştireceğimiz değişimin hem kadını hem erkeği kapsayan, çift yönelimli bir zihniyet devrim hedefi olmalıdır. Eril zihniyet algısının hem kadına hem erkeğe öğrettiği “kadınlık” ve “erkeklik” rol modeli olarak kabul gören gerçeklik, tek taraflı değişimle başarabileceğimiz bir kapsamı çoktan aşmıştır. Çünkü kadın ne kadar ‘eksik’ kılınırsa; erkek de o oranda ‘reis’ olarak yüceltilmiştir.

⁶ Sadece özgün eğitim tartışmalarında binin üzerinde kadın katılımı gerçekleşmiştir.

Söz konusu ettiğimiz ikili mücadelenin eş zamanlı olarak hem ‘eksik’ kılınmış kadına hem de ‘reis’ edilmiş erkek karşısında verilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda adına din, sınıf, devlet, milliyet, cinsiyet ne denilirse denilsin; kendi varoluşunu diğer varoluşlardan üstün tutan ve günümüze katlanarak gelen, hükmetme hırsıyla doludizgin oluşturulan eril zihniyet yapılanmalarının tek tek çözümlenmesi, bozulması gereklidir. Çünkü eril zihniyetin, kadın[lar]a reva gördüğü en makbul pozisyonun “ev kadını- anne/ kewanî-dayîk” olduğu tartışılmaz bir gerçeklik olarak, tüm toplumsal yapılanmanın dokusuna işlenip, kabul ettirilmiştir. Hatta kadınların cennetteki[cennet, anaların ayakları altında-dır] statüleri dahi bu “ev kadını-anne” görevlerini ne kadar iyi yerine getirip getirmediği üzerinden değerlendirilmektedir. Söz konusu algının kaçınılmaz bir sonucu olarak ise “evlenemeyen kadın, anne olamayan kadın” haliyle “kadınlık” görevlerini yerine getiremeyen, değeri olmayan biri olarak ele alınmakta, alınmak zorunda bırakılmaktadır. Yaşadığımız bölge başta olmak üzere, dünyanın genelinde söz konusu “kadınlık görevlerini” yerine getirmeyen kadınlar ‘kusurlu’ olarak ele alınmaktadırlar. Söz konusu “kadınlık” erkekten daha çok kadınların tüm hücrelerine o kadar özümsetilmiş ki kadınların büyük bir çoğunluğu kendini, dayatılan bu ‘kusurlu’ tanımlama yaklaşımını içselleştirmiştir. Hatta yaşadığımız bölgede ‘anne’ olamayan ya da ‘oğlan çocuk’ doğuramayan birçok kadın kendini ‘kusurlu’ kabul etmektedir. Birçok durumda ise ‘koca’larının ikinci bir “anne olacak” kadın ile evlenmelerinin dinen de uygun olduğuna inanmakta, başka çaresinin olmadığını düşünmektedir. Bu nedenle yürüttüğümüz çalışmalar boyunca, söz konusu kadını ‘eksik’ gören eril zihniyet algısına sahip kadın[lar]ın, kadın özgürlük mücadelesinin önünde engelleyici ya da yavaşlatıcı rol oynadıklarına tanık olmaktadır. Ne yazık ki bu konuda ‘reis’in

Yaşamın en ‘özel’ mekanı kabul edilen ev içi bölümünde sürdürülen psikolojik ya da fiziksel şiddetin her türüyle yaratılan mecburiyetlerle birlikte, kadın “razyım” pozisyonuyla orta yerde ve tam olarak da kadın özgürlük mücadelesinin en karşıtı durumuna düşürülmektedir. Kendi varoluşunu, bedenini, ruhunu içten içe kemiren, yok eden kısır döngü sarmalı her çaresiz bırakılmış ve görünüşte “razyım” diyen kadının eliyle ve her kuşakta yeniden yeniden üretilmektedir.

eliyle sahnelenen çok vahim bir oyunla karşı karşıyayız. Yaşamın en ‘özel’ mekanı kabul edilen ev içi bölümünde sürdürülen psikolojik ya da fiziksel şiddetin her türüyle yaratılan mecburiyetlerle birlikte, kadın “razyım” pozisyonuyla orta yerde ve tam olarak da kadın özgürlük mücadelesinin en karşıtı durumuna düşürülmektedir. Kendi varoluşunu, bedenini, ruhunu içten içe kemiren, yok eden kısır döngü sarmalı her çaresiz bırakılmış ve görünüşte “razyım” diyen kadının eliyle ve her kuşakta yeniden üretilmektedir.

Kadın[lar]a öğretilen ‘çaresizlik’ o kadar kapsamlı ve derin bir şekilde işlenmiştir ki yaşadığımız bölge özgünlüğünde hemen tüm dillerde kadın, daima bir erkeğin pozisyonu üzerinden ele alınmakta ve isimlendirilmektedir. Örneğin bölgemizdeki birçok dilde

[Kürtçe, Türkçe, Farsça, Arapça] belli bir yaşa kadar evlenemeyen kadın “kız kurusu, evde kalmış” gibi çok farklı isimlerle, tanımlanmalarla ele alınmaktadır. Yine boşanma, eşlerden birinin ölümü gibi durumlarda bile genel anlamda ya doğrudan kadını tanımlayan ya da sosyal konumunu belli kalıplar çerçevesine mahkûm eden isimlerle [dul, jinabî] değerlendirilerek, çok daha farklı bir algıyla ele alınmakta ve farklı yaptırımlara maruz bırakılmaktadır. Toplumsal yapının her kesiminden kadınlarla birlikte yürüttüğümüz eğitim tartışmalarında en çok ele aldığımız durumların başında, kadına öğretilmiş olan kendini “eksik, çaresiz” gören ve görüldüğü olgusunun ortaya çıkardığı negatif psikolojik algı olmaktadır. Söz konusu psikolojik algı sonucu kadın, daima kendini yetersiz ve güçsüz bir konumda görmektedir. Bu nedenle kendini her açıdan eksik değerlendiren ve özgüvenden yoksun bir ruhsal yapılanma göstermektedir.

Bu konuda oldukça tuhaf bir durumla karşı karşıya bulunmaktayız; bir yandan “yuvayı dişi kuş yapar” gibi kalıp deyişlerle en ağır sorumluluklar kadına yüklenir, diğer yandan kadın her zaman “öteki” olandır. Kadın için doğduğu andan başlayan yabancılaşma “baba evi, kız çocuk zaten evlenip gidecek olandır” ile başlar, “koca evine” gelen anlamında “gelin” olma ile devam eder. Bu süreçler, her zaman kendini yabancı hissettiği ve kendisinden başka diğer tüm üyelere hizmet etmekle, hoşnut etmekle yükümlü olduğu yerlerdir. Yine hastalık, ölüm vb. durumlarda “baba” ya da “koca” hangi durumda olursa olsun kadın hemen her koşulda bakım, hizmet vb. tek başına yerine getirmektedir. Oysa aynı sorunlarla karşı karşıya kalan erkeklerin hemen hemen tamamı bir kadın, “anesi” ya da “karısı” olmadan, bu durumla başa çıkamamaktadır. Söz konusu durum verili toplumsal yapı[lar]da “her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır” deyişinde olduğu gibi erkeğin arkasında duran, kalan ve erkeğin başarısına arka çıkan, çıkması teşvik edilen kadın, olması gereken kadınlık rol modeli kabul edilmekte ve her kuşakla birlikte yeniden öğretilerek süreklileştirilmektedir.

Eril zihniyetin yaratımı olan ve bir esaret sarmalına dönüşen bu kısır döngüden kurtulup, özgür ve eşit yaşamı geliştirebilmemiz için belirttiğimiz çift yönelimli bir zihniyet devrimi asıl amacımız olmalıdır. Çünkü yaşamın gerçekliğinde insan üreyimi başta olmak üzere, her türlü üretimin, yaratımın en büyük emekçisi kadın olmaktadır. Ve tüm çalışmalarımız boyunca şu gerçekliği çok açık bir şekilde gözlemledik: Kadını, kendi emeklerinin sonuçları ile doğru bir bilinçle buluşturduğumuz zaman inanılmaz bir özgürlük mücadelesinin gelişim dinamiği olmaktadır. Özellikle evlilik, ev kurma, çocuk sahibi olma gibi bilinen eril zihniyetin verili “kadınlık” algısına mahkûm edilen kısır döngüye karşı tüm varlıklarıyla bilinçlenmeyi geliştirmektedirler. En önemli ve anlamlı olan ise mevcut bilinçlenmenin sadece teorik bir çalışma olarak algılanmaması, kalmamasıdır.

Bu konuda bir örnek vermek istiyorum; meclis çalışmalarında yer alan bir arkadaşımız [Ş.] şöyle ifade etmişti kendini:

“Annemin yaşadıklarından çok etkileniyordum, 13 yaşında evlendirilmişti ve ben onun gibi olmamalıydım diye düşünüyordum. Ondan uzak da kalmamalıydım, yardım etmeliydim. Özgürlük mücadelesiyle tanışmak benim için büyük bir şanstı. Bu nedenle istediklerimi gerçekleştirebileceğim bir evliliği ancak 21 yaşında kabul ettim, çocuklarım da var, ancak kendimi eve hapsedim ve çalışmam her zaman yaşamımın bir parçasıdır. Fakat hemen her akşam tüm işleri bitirdikten ve onlar uyuduktan sonra düşünüyorum ve kendime soruyorum: Acaba bir eş ve anne olarak yaşadığım kimlik mi, yoksa çalışan, okuyan ve yazmayı seven yanım mı gerçek kimliğim diye düşünmekten kendimi alamıyorum.”

Ş.’nin, binlerce kadının yaşadığı çelişkili, ikili ruh hali gerçekliğini dile getirirken yalnız olmadığını çok iyi biliyoruz.

Özellikle kadınların, son iki yüz yılı aşkın mücadele tarihi boyunca benzer çelişkileri, iki (ve daha fazla) kimlikli yaşam zorluklarıyla çok farklı biçimlerde de olsa mücadele ettikleri bir gerçektir. Her kadının deneyimiyle gelişen, geliştirilen gerçeklik her şeye rağmen büyük bir mücadele azmi ve umudu vermektedir. Dayatılan tüm ataerkil yapıların baskıcı sistemlerine karşı, kadınlar bilinçleniyor ve annelerinin hapsedildiği yaşamı kabul etmiyor. Farklı biçimlerde de olsa dinsel geleneğin kadına reva gördüğü ‘kader’ karşısında mücadele ediyor ve Reyhaneh’in çok sade ifade tarzıyla “KADERİMİ İSTEMİYORUM” deme cesaretiyle davasından vazgeçmeyeceklerini haykırıyorlar.

Estetik-Beden-Güzellik Üçgeninde Kadının Xwebun Olma Arayışı

JineolojiAmed Üniversite Atölyesi

Jineoloji Dergisi’nin Kadın Doğasına Bakış tartışmasına, beden politikaları, estetik-güzellik-beden ilişkisi üzerine atölyede yürüttüğümüz tartışmanın bir özetini sunarak katılmak istedik. Tartışmamızda gördük ki güzellik, beden algılarımız bizim varlığımızın ve algımızın ötesinde iktidarın müdahil olduğu bir alan olarak şekilleniyor ama aynı zamanda ciddi bir yaratım alanı, kolektif eyleyiş alanı. Estetik olan nedir? Güzel nedir? Anatomimiz kaderimiz, bedenimiz başımıza bela mı? İktidarın bedenlerimiz, algılarımız, yaşamlarımız üzerindeki müdahalelerini konuşurken, ‘o zaman özsel bir güzellik ölçüsü var mıdır’ sorusuyla hemhal olduk. Bu sorular arasında bizi evrensel bütünlüğümüze, hakikate ulaştıracak olan manayı ararken güzelliğin, estetiğin hiç de ahlaktan, etikten ve yine özgürlükten bağımsız olmadığını gördük. Güzellik-çirkinlik değerlerimizi, bedenimizle olan ilişkimizi yeniden ele almak aynı zamanda ‘nasıl bir dünyada yaşamak istiyoruz?’ sorusunu yani politik sorumluluk ve eylemliliği de çağırıyor. Kadınlı yaşamın iç içe olduğu özgür bir toplumun varlığının tüm bu erkek egemen sistem inşalarını değiştirecek hakikat olabileceğine olan inançla, iyi okumalar diyoruz.

“Sana Göre Güzel Nedir Doktor?”

Aygül: Geçen hafta makaleleri okuduk. Bu makalelerden Foucault’nun iktidar ve beden ilişkisi çözümlemesi ve Buttler’ın “Bela Bedenler” kitabı üzerinde yoğunlaştık. Kant’ın güzellik ve ahlak anlayışına da değindik. Tartışmayı sorular üzerinden yürütebiliriz. Estetik ve beden arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Beden politikası nedir? Estetik ve beden ilişkisi arasında nasıl bir bağ kurabiliyoruz?

Dolayısıyla sorulara ürettiğimiz cevaplar nedir? Bu minvalde genel olarak bir tartışma başlatabiliriz.

Sadiye: Mesela estetik ve beden ilişkisi özellikle medyada ki beden politikaları estetik operasyonlarıyla güzellik anlayışını şekillendirmiştir. Dolayısıyla aklıma hep güzellik kavramı ve kadını doğası geliyor.

Olca: Peki güzellik nedir? Herkes ilk aklına geleni düşünmeden söylesin.

Suzan: Bence güzellik gözle görülen bir şeye kendi içimizde zihnimizde, sezgilerimizde biçtiğimiz değerdir. Estetiktir, netliktir.

Mizgin: ‘Dema Jin Hezbike’de doktorla tartışma sahnesi vardı. Yüzünde yara olan bir kadın arkadaş için doktor hep bu utançla yaşayacak diyor. Baran da “Sana göre güzel nedir doktor?” diye soruyor. Doktor da “Göze güzel gelen her şey güzeldir” gibi bir genelleme yapıyor. O da “Göz sadece yüzeydeki parıltıları görebilir, derinlikleri göremez” diyor

Sadiye: Benim aklıma evren geliyor, kozmos geliyor.

Aysel: Ben güzelliği somut değil soyut olarak düşünüyorum yani görünmeyenin arkası.

Mehtap: Benim düşündüğüm biraz daha insanın kendi içinde ona biçtiği bir roldür. Belki herkesle aynıda görebilirsin veya herkesin düşünmediği şekilde de düşünebilirsin ama biçtiğin bir roldür güzellik.

Meral: Bence güzellik iyi doğru hareket edebilmedir, dayanışmadır.

Figen: Yani güzel düşünme felsefesi.

Meral: Evet biraz öyle.

Rojin: Güzellik deyince benim aklıma doğa geldi

Aygül: Benim de aklıma doğa geldi. Bir de somut olarak bakınca göze estetik gelen bir şeydir.

Gülperi: Kozmos bana da çok güzel geliyor; ama sanki o bizim içinde bulunduğumuz ve çok üretmediğimiz bir şey. Mesela kültür çok daha güzel geliyor. Sonuç olarak toplumdan çıkmış bir şey. Müzik, kıyafetler, yaşayış şekilleri gibi başka kültürlerde yaşayan insanların üretimleri bana hep çok güzel geliyor. Başka kültürlerin üretim ilişkisi ilgimi çekiyor. O yüzden gezmeyi de çok seviyorum.

Figen: Yaşamın ihtiyaçlarına cevap veren ve toplumsal ahlaka uygun olan bana güzel gelmiştir; bir de hep ikilem aklıma geliyor. Peki, çirkin olan ne? Bana yaşamda güzel dedirten bilgi nereden geldi? Diye kendime soruyorum. Şu saç rengi güzel, ama neden ben buna güzel, diğer saç renklerine çirkin diyorum. Bu çiçek güzel, bu çiçek çirkin ama neden böyle? Bunlar bilgi yapılarımızla çok alakalı diye düşünüyorum ve

beni hep ahlakiliğe doğru götürüyor. Ahlaki neyse o da çok güzel oluyor.

Hevi: Güzel deyince benim aklıma üç güzeller mitolojisi geliyor. Truva savaşı üç güzelleri seçen erkek yani Paris’in seçiminden dolayı çıkıyor. Tanrıça Hera, Afrodit ve Athena arasında yarışma oluyor. En güzele altın bir elma verilecektir. Hera elmayı alamadığı için intikam almak istiyor. Çünkü Afrodit daha öncesinde oyunlar yaparak elmayı kazanır. Yaşanan bu olay sonrasında Truva savaşı çıkıyor diye anlatılır. Dolayısıyla bu mit üzerinden kadını estetize ederek hem ona atfedilen hasetlik ve kötülük kavramları inşa edilmiş dem de güzel olması gereklilik olarak bu seçilimi doğurmuştur. Aslında güzellik algısına tarihsel bir perspektifle baktığımızda çok ciddi bir yaratım, bir iktidar inşası olduğunu ve aslında bizim o zihniyetle güzellik kavramını tanımladığımızı görüyorum. Maalesef çoğu noktada güzellik kavramına yükleyeceğim değerler tam anlamıyla ‘kapitalist modernite’den sıyrılmış değil; ancak güzellik belki de Figen’in dediği gibi, biraz daha toplumda etik, estetik ve ahlaki olan değerleri içeren bir güzellik kavramı olabilir. Demokratik modernite güzeli tanımlayan, güzeli yaşatan bir kavram olarak geliyor aklıma.

Olca: Hem göze hem ruha hem yüreğe hem bilince, zihne yani huzur veren iyi hissettiren mutlu edendir. Yaşamda da bir karşılığı olmalıdır. Mesela bir resim çok güzeldir. Toplumdaki karşılığı nedir? Yaşamdaki karşılığı nedir? Aradaki simbiyotik ilişki nedir? Örneğin güzel olan, toplumun nesini yansıtır ve ne hissettirir? Aklıma güzellik deyince bunlar geliyor. Bir şey insanın ruhuna dokunuyorsa güzeldir; insanın bilincine bir şey dokunmuyorsa, bir şey yaratmıyorsa güzel diyebilir miyiz? İşte diyelim ki mankenlere bakalım “güzel kadınlar”, mesela bunun bize faydası nedir? Faydacılık anlamında söylemiyorum.

Figen: Hangi ihtiyacı karşılıyor mesela?

Olca: Aynen hangi ihtiyacı karşılıyor sorusu.

Suzan: O zaman güzellik işlevseldir diyebilir miyiz?

Aysel: Ama toplumun tanımladığı biçimde güzellik diyoruz. Mesela mankenler muhafazakar bir toplumda güzel olarak görülmez ama başka bir toplumda çok güzel olarak tanımlanır. Yani o bedeni çok güzel yapan onun fiziğinin kusursuz olması, saçından tırnağına kadar estetik kaygı taşıması; peki güzel olması için beden ve ruh ayrımı mı olması gerekir? Bedene parçalı bakmak olur bu.

Figen: O zaman ortada bir ölçü var bir sınır. Bu ölçüyü mesela toplum kendi iradesiyle mi belirliyor ya da olmak zorunda mı? Her toplumda bir ölçü yoksa bu ölçüyü, bu sınırları ya da renkleri belirleyen bir sistem mi var? Bu sistem doğuştan itibaren bireylere ve topluma bunu mu öğretiyor. 1960’lara baktığımızda balıketli kadın modası var ve neredeyse kadınların çoğu balıketli vücuda sahip olmak için yaşıyor. Ama 1980’lere baktığımızda daha farklı şeylerle karşılaşıyoruz: topuklu ayakkabılar, mini etekler...

2000'lere baktığımızda daha farklı şeylerle karşılaşırız, sıfır beden modası gelmiştir artık. Kadının kendi iradesi ile gerçekten de yaşamla kurduğu bağlamı mı o güzellik anlayışı ortaya çıkıyor yoksa birileri istediği için mi? Kadın öyle olmadığında dışlanacağını mı düşünüyor? Bu bana şey geliyor, güzellik pazara sunulan bir şey mi, yani hakikatten satışa mı sunuluyor? Çünkü bunu yapmazsa kişi beğenilmem diyor. Beğenilmek o zaman neden bir ihtiyaç oldu? diye sorular soruyorum kendime.

Kadının kendi iradesi ile gerçekten de yaşamla kurduğu bağlamı mı o güzellik anlayışı ortaya çıkıyor yoksa birileri istediği için mi?

Aysel: Yani beğenilmezsen satın alınmazsın gibi mi?

Figen: Aynen öyle aynen öyle.

Mehtap: Güzellik anlayışına biz eğer sadece estetik boyutuyla bakarsak zaten sistemin inşa ettiği gibi 60'lı dönemlerde farklı 80'li dönemlerde farklı beğenilerimiz olabilirdi. Normal olarak böyle bir şey çıkıyor gibi geliyor. Yani sistem tarafından yaratılmış bir güzellik oluşuyor. Ve senin de dediğin gibi doğuştan mı olur? Yoksa inşa mı edilir? Doğduğumuz toplumun estetik ve güzellik değerlerini de alıyorsak bu inşayı nasıl anlamlandırabileceğiz. Mesela şu an insanlarda genel olarak tüm toplumda ahlaki bakış açısı veya güzellik bakış açısı dediğimizde nasıl bir imgelem oluşur? Tamamen kapitalist sistemin bize verdiği bir güzellik anlayışını yaşıyor ve onunla anlamlandırıyoruz. Oluşturulan estetik kaygıların, modanın veya dönemin şartlarına bağlı olarak kadınların kendini şekillendirdiğine tanık oluyoruz. Belki de doğuştan bize verilen o sistemin getirdiği şeydir güzellik anlayışı.

Aysel: Yani her güzellik doğru değildir. Güzellik kavram olarak sisteme göre, iktidara göre ve topluma göre değişiyor.

Gülperi: Mesela bir kıyafetin modası oluyor işte, bir dönem şu moda bir dönem diğeri. Kadın bedenini de bu tercihler arasında sınırlandıran bir durum var. Oluşturulan kıyafet bir sezonluktur ancak oluşturulan bu sistemde kadın bedenini üzerinden sistemin kendini üretmesi belki de 10 sene alıyor. Ancak aynı zihin aynı sonuçları doğuruyor. Bir dönem mini etekler vs. moda, diğer dönem balık etli kadınlar; moda ve oluşturulan yanlış algı garip geliyor bana. Bu ikisi de hani aynı gözden çıkmış ve topluma empoze edilmeye çalışılmış bir bakış açısı. Bunu da işte medyayla ciddi algı yönlendirilmeleriyle oluşturuyor. Artık toplumun büyük bir kesimi sistemden aynı estetik zevklere sahip olarak inşa ediliyor. Çünkü güzellik kavramı bize göre değil oluşturulan algı medyasına göre şekilleniyor.

Aysel: O zaman bu toplumun bakışını kim belirliyor? Bu seneki modayı sadece modacılar mı belirliyor? O zaman biz güzelliği tanımlandırmıyoruz. Bir yanlış doğru olarak görüyoruz. Yani göz aldanması ve zihin bulanması yaşıyoruz. Görüntü güzelliğine aldanmak denilen şey de belki de budur.

Estetik cerrahların çoğu da erkek yani %90'ı erkek; dolayısıyla erkekler kadın bedenini şekillendiriyor ve çoğunlukla onların estetik değerleri uygulanıyor.

Sadiye: Mesela Kim Kardashian Ailesi son zamanlarda çok popüler oldu. Bir kaç sene önce sıfır beden kadınların güzel olduğu empoze edildi. Victoria Secret defileleri de hem kadınların bedenlerinin en çok pazarlandığı yer oldu hem de bunu medyaya en çok yayan organizasyon. Belirlenen ölçülerde kadın olmazsa ve kendini bununla sürekli meşgul etmezse güzel olamaz çirkin olur gibi. Ancak Kardashian'dan etkilenen birçok kadın yapay yollarla kalça büyütülüyorlar. Daha sonrasında yeni bir moda yaratılıyor ve kadınlar estetik operasyonlarla, mesela liposakşın gibi, yağ aldırıyorlar. Fenomen olan bir kadın var adını şu an tam hatırlayamadım. Bunlara tepki için yüzünün estetik operasyonlarını canlı yayınlıyor ve bu korkunç bir şey. Yani estetik operasyonlar sırasında o kadının yaşadığı şey bana korkunç geliyor. Ancak bunu yaparken ki zihniyeti başkasına güzel görünmekti. Kendi güzellik anlayışı değil; önüne konulan güzellik anlayışına hizmet etmek. Çünkü toplumda değer görmesinin tek yolu onların belirlediği güzellik kriterlerine uymak. Yani bence burada kadınların bunu yapması bana yanlış geliyor; ama asıl olay kadınları bunu yapmaya zorlayan bu sistem veya bu düşünce onu neden bu kadar edilgen kıldı? Mesela kadın sadece belirli estetik kriterlerle kendi vücudunda değişiklikler yapıyor: kalın dudak, Filiz Akın burnu vb. "Genel estetik kaygılarını karşılırsan güzel olabilirsin" algısıyla düşündüğü için ve sadece belirlenen estetik kriterler olduğu zaman güzel olacağını düşündüğü için bunları yapıyor. Ve sonunda da burnu, dudağı birbirine benzeyen tek tip kadınlar oluşturuluyor. Estetik cerrahların çoğu da erkek yani %90'ı erkek; dolayısıyla erkekler kadın bedenini şekillendiriyor ve çoğunlukla onların estetik değerleri uygulanıyor.

Olca: Peki buradan yola çıkarsak güzelliği nasıl tartışıyoruz? Kadın, kadın bedeni, kadının biçimi ve kapitalist modernitenin getirdiği sonuç üzerinden nasıl tartışıyoruz? Tartışılması gereken nokta Suzan'ın sorduğu gibi "işlevsellik" midir o zaman? Bence bu önemli bir soruydu. Önemli olan işlevsellik değilse nedir?

Aysel: O zaman direkt haklı çıkarıyorsun kendini ve sistemin tüm algılarını kabullenirsin ve kendini ona göre inşa edersin. İşlevsel olamaz.

Olca: O zaman daha yaşamsal bakalım. İnsanlığı doğuşundan bugüne kadarki süreç açısından değerlendirelim. Daha evrensel bakalım. İlk insanın ihtiyacı neydi barınmaydı, beslenmeydi, üremeydi, güvenlikti. Bunlar temel ihtiyaçlardı. Aslında bugün ki yaşamda da bunlar var. Dolayısıyla insanların doyması gerekiyor, yemesi gerekiyor, içmesi gerekiyor bu bir işlev midir? İşlevdir, değil mi? Önemli olan bunların yerine getirilmesi midir? İnsanın üremesi gerekiyor; o zaman cinsel birleşme olması gerekiyor. Bu da bir işlevselliktir. Mesela barınma insanın üşümeyeceği, onu dışarıdan koruyacak bir mekan,

öyle değil mi? Yani böyle mi ele alacağız? Bu süreçlerin estetik ve güzellikle ilgisi nedir? Ya da bir topluluk kendini koordine etmeye çalışacak. Yani ne yapacak bir topluluk, bir klan ya da bir köy, kent? Bir politikaya ihtiyaç var. İşte bunun için kurumlar oluşturulacak. Bu da bir işlevidir. O zaman bunun estetikle ve güzellikle nasıl bir bağı kuracağız. Ya da bu işlevsellikle güzellik-estetik arasında nasıl bir bağ kurulabilir? Yani niye hoşumuza gitmiyor? Toplum giderek şunu yapar; doğru ve yanlış birbirinden ayırt etmeye çalışır. Ahlaktır bu ve giderek bir disiplin haline gelir. Bir topluluğun kolları haline gelir; iyi olan doğru olan. Bu da mesela bir işlevselliktir. Bunun estetikle alakası nedir? Özel olarak yani kadın olmaya erkek olmaya değinebiliriz. Bunun estetikle bağı nedir?

Figen: Mesela doğal toplum sürecinde insan toplulukları bahsettiğin 3-4 temel ihtiyacı karşılayan değerlere, ürünlere kutsallık atfediyor. Çünkü bugün su dediğimiz şey aslında ne kadar kıymetli, değerli ama en değersiz görünüyor çünkü her an önümüzde ve her çeşmeyi açtığımızda çok rahat ulaşabiliyoruz. Ama suyun olmadığı bir hayat yok. Ama suyu çok güzel olarak adlandırmayız. Çünkü her an önümüzdedir. Ama az olduğunda çok değerli olur çok güzel olur. Temel ihtiyaçlarımızı çok değerli görmüyoruz, güzel görmüyoruz. Ama kapitalist modernitenin o inşa ettiği değerler bizi bağlıyor kendisine ve onun üzerinden bir değerlendirme yapmaya başlıyoruz. Mesela Afrika'daki kabilelerde kadınların göğüsleri çok doğaldır. Süt vermişler, göğüsler sarkık diyoruz ama belki bu kötü bir kavram. Orada kadınlar kendi aralarında böyle bir kapris yaşıyorlar mıdır? Benim göğsüm sarkık seninki değil. Yok. Çünkü doğallık o an yaşanandır. Ama dışarıdan bir müdahale ile eğer din üzerinden, devlet üzerinden, başka bir şey üzerinden ya da felsefeyi saptırarak şu öğretilseydi onlara “yeni doğan bebeklere süt vermeyin göğüs sarkar ve bu durum çirkindir.” Belki de orada da güzellik anlayışı başkalaşacak. Yani inşa etmekle çok alakalı geliyor bana. Bu güzelliğin sınırlarını koymak ahlakını koymaktır.

Aysel: O zaman saklanan bir güzellik vardır. Bizim gördüğümüz şeyler güzel değildir. Çünkü anlam biçiyoruz.

Figen: Evet, ama güzele anlam biçelim onu açığa çıkaralım. Mesela “savaşan güzelleşir, güzelleşen özgürleşir, özgürleşen sevilir.” 4 temel kavram ne kadar iç içe yani: mücadele etmek, güzelleşmek, sevmek, özgürleşmek. Belki de seveceğimiz şeyin güzel, ama burada olan güzelin de özgür olması gerekmiyor mu?

Olca: Ya da şöyle düşünelim. Bahsettiğimiz toplumsal şekillendirmeler içindeki temel ihtiyaçlarımızın gelişim biçimi. Her barınma estetik midir? Mesela Diyarbakır da insanlar büyük evlerde yaşıyorlar bir kent var. Bu kent estetik midir ya da şu an bir siyaset ve yönetim biçimi var. Bu estetik midir? Ya da diğer temel ihtiyaçlar güvenlik gibi ve devasa orduların olması estetik midir? Orduların oluşma biçimi savaşların çıkma biçimi, savaş hallerimiz... Bunlar ne kadar estetik? Bu durum estetik olmalı mıdır, olmamalı mıdır? Bütün bu ihtiyaçları karşılarken ya da bir insan giyinirken estetik olmalı mıdır,

olmamalı mıdır? Ya da sadece üstümü örteyim meselesi midir? Kapatmalı mıyım üstümü? Bu da bir soru işareti. Bunda bir estetik olmalı mıdır? Estetik deyince şu an ‘bir biçimsellik geliyor değil mi’ ve o biçimsellik neden bir kadında daralıyor? O zaman yaşamsal olarak, sosyolojik olarak, evrensel olarak, doğa açısından bütün canlılarla ilişkilene biçimimiz açısından ele almalıyız. Mesela Avatar filmi. Avatar’da bir hayvan öldürme ritüeli var.

Gülperi: Evet dua ederek öldürüyorlar ama özür de diliyorlar.

Olca: Özür diliyor ve filmde nasıl davrandığını görüyoruz. Şimdilerdeyse hayvanları öldürmen ya da hayvanları sevme adına kafeslere, evlere kapatman çok doğalmış gibi yansıtıyor. Bu durumlardan hangisi estetik? İkisinde de ölüm var ama hangisi estetik ve olması gerektiği gibi algılıyoruz. Bence Avatar’daki daha estetik. Tamam, öldürüyor kendisi için veya kendisine zarar verdiği için ama bir estetik var: onu öldürdüğü için özür diliyor ve bunu yaparken kendisine ait olarak görmüyor.

Figen: Ama neden ona estetik dedik, temel yöntemlerimiz olmalıdır. Çok sık tekrar ettiğimiz 3 temel ayağa geliyoruz. Toplum: Ekolojik mi? Eşitlikçi mi? Kadın özgürlükçü mü? Estetik ve güzellik gibi kavramları düşünüp tanımlarken bunların hepsini aklımızda tutmalıyız, değerlendirmelerimizi buna göre yapmalıyız.

Sadiye: Mesela ben bir şeye güzel dediğim zaman güzel bir şey gördüğümü düşündüğüm zaman içimde hep bir huzur olur. İstemsizce yüzümde bir gülümse oluşur. Bu saf bir şeydir. Bu mutluluk bir hırsa, bir şeye dönüşmez. Güzel bir insan derim ya da güzel bir çocuk derim. Ama bunları düşünürken doğruluk kavramı da gelir mesela. Sokakta dilenen çocukları gördüğümüzde çok tatlı çocuklardır ama onlara güzel diyemiyorum. Çünkü onları orada oynarken görmek ancak bana estetik gelir. Onların dilenmesi değil; çünkü kendi doğasını maalesef sistemin kurbanı olarak yaşıyor. Savaşın çirkinliğini bu aynı zamanda. Ne kadar güzel bir çocuk olursa olsun ya da bir çiçek bir kişinin elinde gördüğüm zaman bana estetik ya da doğru gelmiyor. Dalında olduğu zaman bana estetik geliyor. Diğer türlü hem ahlaki hem de estetik gelmiyor. Ahlaki veya doğru olması gerekiyor bir şeyin. Bir insan ne kadar estetik görünürse görünsün eğer davranışları çok ataerkil bir zihniyetle ya da yanlış bulduğum davranışları varsa o insanı güzel bulamıyorum. Sistem estetiğine göre ne kadar güzel veya yakışıklı olursa olsun bana çirkin geliyor.

Aysel: O zaman çirkin gelen güzellik işlevsel hale getirilmiş. Güzelliği temel bir ihtiyaca dönüştürmüş. O zaman estetiği ve güzelliği yanlış tanımladık. Güzellik olgusuna anlam vermediğimiz için de doğru bir hal yaşanmamış. Sürekli dönüşüm halinde ve kadın bedenini araçsallaştırarak bir şey yaratmaya dönüşmüş. Sistem hem kadından yola çıkarak güzelliği tanımlamış hem de onu araç kılmış. Kadın bedeni nesneleşerek edilgen bir hal almış.

Figen: Sektör böylece beden üzerinden oluşuyor.

Aysel: Güzelliğin hak ettiği tabirini bulmalıyız. Bildiğimiz şeyleri bazı kişiler tanımlamış, bazıları da belirlemiş. Biz de ona göre güzel demişiz. O zaman güzellik farklı olan mıdır?

Figen: Ya da bütün farklılıkların bir aradalığı da güzellik olamaz mı? Mesela şu masada “en güzel göz kimin” diye sorabiliriz. Ne kadar kötü bir tercih değil mi? En güzel göz diye bir şey olabilir mi? Her göz güzeldir. En güzel saç tanımı da öyledir. Neye göre güzel saç? Mesela “Bugün saçların çok güzel olmuş Suzan” deriz. Bu durum bir farklılıktan kaynaklı olabilir ya da bir enerjisi vardır. Bana ve yaşamıma bir enerji katmış da olabilir. Beni hafifletmiştir, heyecanlandırmıştır. Ama niye birinin gözeri çekik olduğu için ‘en güzel göz’, neden arkadaşın saçları şöyle olduğu için ‘en güzel saç’. Problemleri bir tespit diye düşünüyorum. Bu bilgi yapısını bize kim öğretti. Güzelliği böyle sınırlamak, ayırmak ahlaki değerlerden uzaklaşmış bir yaklaşım. Davranışlarda öyledir. Davranışlarda sorgulanmıyor yani biz hemen gördüğümüz olguyu pozitifizm diyoruz, sistem içinde olduğu gibi değerlendirebiliyoruz. Sonra düşünüp ‘komünal topluma uymuyor’, ‘doğal topluma da uymuyor’ dediğimizde; 5 dakika önce ne kadar liberal ve ne kadar dengeli olduğumuzu da fark edebiliyoruz. “Ne olabilir fabrikalar 8 saat değil de 6 saat çalışsa işçiler daha rahat etse” diyoruz. Belki de daha güzel olur yaşam ama orada da problem var. Orada fabrikanın oluşu, patronun oluşu problemlidir. Yaşamın içerisinde birinin zengin, birinin de onların kölesi olması problemken; biz daha güzelini 6 saate indirmekle tanımlıyoruz. Oysa orada fabrika olmamalıydı. Belki de yaşam ahlakıyla çok bağlantılı güzellik. İdeolojiyle ilgisi olduğu da düşünüyorum.

Gülperi: En güzeli demek evet çirkin geliyor; ama benim içimde “daha” kavramıyla şekillenen bir güzellik anlayışı var. Mesela aynı bir şeyin kırmızı veya sarı renkleri vardır. Kırmızıyı “daha” çok beğenirsin ve buna daha güzel dersin. Peki onu daha güzel yapan nedir?

Figen: Kırmızıyı “daha” olarak belirlerken; sarının günahı ne?

Gülperi: Belki daha güzel gelmiştir sana, daha çok hitap etmiştir.

Figen: Tamam orada kırmızıyı değerli kılıyorsun ama sorun sarıyı değersiz kılmakta. Yani ikisini de değerli kılmak lazım. Eşitlemek anlamında demiyorum. Farklılıklarını bu yaşamda değerli kılmak gerekli; ama farkında olmadan biz güzellik sınırları çizerken yöntem konusundaki o özne-nesne ayırımının tuzağına düşüyoruz. Bir şey diğer bir şeyi bastırıyor bu bana garip geliyor. Ve bütün düşünce yapımız ona göre belirlenmeye başlıyor. Bu sefer Aysel’in tırnağı öbür arkadaşın tırnağından daha güzel diyorum. Böylece çok parçalı bir yaşamı savunmuş oluyoruz.

Olçay: Ya da kırmızıyı güzel kılan bilgi yapımızı sorgulamak gerek. Dikkat edin bir rengi çok giymeyiz veya çok ilgimizi çekmez; ama bu yılın modasına bir girdi mi her şey değişir: “A ne güzel bir renk.” der ve giymeye başlarız.

Yani çok farklı yönlendirmeler olabilir. Bilinçlerimizi yönlendiren şeyler vardır. Yani bilgi yapıları vardır. Doğru veya yanlış olabilir. Kırmızıya eğilimlerimizi sağlayan veya sarıya eğilimlerimizi sağlayan şey bilgi yapılarımızdır. Mesela bu dar pantolonlar çıktığından beri ben İspanyol paça giymiyorum. Ama bir dönem giydik yani. Ya da 90’lı yıllarda yüksek bel giyiyorduk. (Gerçi şimdi de moda) O zamanlar asla düşük bel giyemem diydük şimdide yüksek bel giyemem diyoruz. Yani bunun gibi. Sürekli sistemin inşa ettiği bilgi yapıları var. O yüzden tartışmak gerekiyor, hakikaten öz itibarıyla estetik güzellik nedir?

Suzan: O zaman yaşamda güzellik sadece bir kavramdır, tanımlanabilir ama yaşanılmaz. Çünkü nerden baksam birisinde kalıyor. O halde güzellik yaşanılmaz. Güzellik sadece bir kavramdır ve anlam biçmedir.

Aysel: Ama biz yaşamımızı güzellik olgusuna göre yapıyoruz.

Sadiye: Şu direkt güzeldir diyemez miyiz yani?

Suzan: Derim ama düşündüğüm zaman o güzelin altında mesela ahlaki diyoruz, o güzel dediğimiz şeyin bir noktada çok da ahlaki olmadığını görebiliyoruz.

Gülperi: Güzel tarafı varsa oradan tutalım.

Mehtap: Bence güzellik anlam vermektir.

Olçay: Bütün bunların yanında güzellik sistemin aleti de olmuştur. Gözaltılarının yoğun olduğu dönemlerde de bu güzellik algısı kullanılmıştır. Birçok kadın gözaltı sırasında ‘çok çirkinsiniz, evde kalmışsınız’ gibi söylemlere maruz kalarak düşürülmeye çalışılmıştır.

Mehtap: Etik- ahlak felsefesindeki filozoflar da tartışmalarında en yüksek iyiyi mutluluk da buluyorlar ancak her birinin mutluluk anlayışları da farklıdır. Kant’a göre çok farklıyken Stoacılara göre ise bambaşkadır. Ancak en iyinin mutluluk olduğu konusunda hemfikirler. Kapitalist modernitenin bize getirdiği bir güzellik anlayışı vardır. Bu güzellik sadece görsel boyuttaki güzelliştir. Ama güzellik bir hayatı anlamlandırmadır, adlandırmadır, yaşama boyutudur, ahlaki yaşamdır. Ve bunlardır bize güzel gelen. Güzellik küçük bir kaleme bile anlam vermektir. Bakmaktır, duruştur.

Figen: Güzellik anlam biçmedir o zaman. Bir hırsızda gördüğümüz kar maskesini bir başkasında, örneğin Zapatistalar’da, gördüğümüzde bize estetik gelebilir. Bu ona biçtiğimiz anlama göre değişir. Ama günlük hayatta anlam biçmeden güzel ya da çirkin dediğimiz şeyler var. Asıl problemleri yaklaşım bence budur.

Hevi: İdeolojidir aslında güzel olan, özdür. Ulaştığı hakikattir. Hakikatle ve gidilen yolla ilişkisini değerlendirmek önemlidir. Ve güzellik boyutunu anlamlı kılan telaşı ve anlamsallaşma dediğimiz noktayı da çözümlemek, irdelemek gerekiyor. Mesela güzellik ve sosyoloji demişiz. Güzellik sosyolojik bir olay mıdır?

Sosyoloji terimiyle anlamlandırdığımız durum sadece toplum bilimini mi ilgilendirir? Toplum gerçekliği bu durumlara dair acaba bize neyi açıklıyor. Şu an mesela tartıştığımız şey modernizmin getirmiş olduğu bir ahlaksal perspektif içinde tanımlanan güzellik algısıdır. Az önce tartıştığımız sıfır bedenler, kıyafetler, kadınların estetik kaygıları gibi birçok şeyi bunun içerisinde sıralayabiliriz. Peki, bunun dışında nasıl bir güzellik anlamı var? Entelektüel açlık dediğimiz bir durum var. Ancak entelektüalizmin insanları güzelleştirdiğini ve değiştirdiğini diyebilir miyiz? Fakat tüm bunları tartıştığımız noktada yine başa dönüyoruz, bilgi ile iktidar arasında ilişkinin varlığına; çünkü iktidarın kodlamasıyla çizilen güzellik, ahlak ve estetik anlayışı var. Bir de bunun şekillendirdiği beden, ruh ve zihin ilişkisi var. Bunların hepsi, birbiriyle girift bir ilişki içerisinde gelişiyor. Enerji, madde ve anlam bence her bireyi tanımlayan üç önemli unsurdur. İktidar, bireyin enerjisine form vererek onu donuklaştırıyor. Böylece donuk bedenlerin ve zihinlerin anlamsızlaştığı maddelere şekil veren iktidarın tanımladığı güzeli ve tüm bilgi inşalarını yeniden sorgulamak gerekmez mi?

Mizgin: Endonezya’da 3 milyona yakın nüfusu olan Bugistler diye bir halk var. Bu halkın 5 farklı cinsiyet tanımlamaları var. Onlar cinsiyet kavramından çok beden kavramını kullanıyor. Kadın bedeni, erkek bedeni, şaman bedeni (çift cinsiyetli), bedenlen kadın ama ruhen erkek hisseden bireyin bedeni, bedenlen erkek ama ruhen kadın hisseden bireyin bedeni şeklinde tanımlanıyor. Bu son ikisi Türkçeye sahte erkek ve sahte kadın olarak geçmiş. Ve toplumda bunların sosyal hayatı diğer bireyler gibi normal görülmüş. Peki, bedeni tanımlayan ve bedeni adlandıran bu toplumsal normlar güzeli nasıl belirlemiş?

Bu iktidarın beden üzerindeki tutumu yasaklamak değil; daha çok açığa çıkartarak ve buna göre terbiye ederek kullanır. Bireye sınırlar çizer ve bireyin kendi bedenini bu sınırlar içinde kullanmaya zorlar. Bedenini ve cinselliğini bu sınırlamalara göre kullanan bireye de “seninle hiçbir sorunum yok, özgürsün!” der.

Aygül: Foucault’a dair bir makalede bedeni iktidar üzerinden ele alıyor. Ortaçağ dönemlerinde iktidar beden üzerinden şekilleniyor ve bu kralın bedeni oluyor. Kralın iki bedeni var biri doğal bedeni bu onun ölümüyle biter ve toprağa karışır. Diğeri de siyasi bedeni bu beden hiç ölmüyor. Bu beden kralın iktidarı sona erse dahi hiç ölmüyor, devam ediyor. Daha sonra Fransız devrimiyle birlikte bu ikinci beden de artık öldüğünü söylüyor. Bu sefer iktidar kendini var edecek ikinci bir beden arayışına girer bu da ulusun bedeni olur, toplumun bedeni olur. Daha sonra modern devletteki bu beden iktidar tarafından kullanılmaya başlanır. Bu da biyoiktidar politikasıdır. Biyoiktidar politikasını güden iktidar: disiplinci iktidardır. Bu iktidarın beden üzerindeki tutumu yasaklamak değil; daha çok açığa çıkartarak ve buna göre terbiye ederek kullanır. Bireye sınırlar çizer ve bireyin kendi bedenini bu sınırlar içinde kullanmaya zorlar.

Bedenini ve cinselliğini bu sınırlamalara göre kullanan bireye de “seninle hiçbir sorunum yok, özgürsün!” der. Nüfus politikalarıyla da ilgili iktidarın bakış açısı vardır. Nüfus politikalarını iktidar daha çok cinselliği kullanarak oluşturur. Bu nüfus politikalarını iktidarını daha rahat sürdürebilmek ve ucuz iş gücü bulmak için kullanır. Makaleleri okuduğumuzda sonuç olarak şunu mu söyleyeceğiz bir şeye güzel dememiz bakış açımızdan kaynaklanıyor. Fakat benim bu makalelerinden anladığım şu, aslında bize öğretilen bilgiler, iktidarın kendini var edebilmek ve sürdürmek için kurmuş olduğu sistemin ürünleri. O zaman şunu mu soracağız: güzellik diye bir şey yok mu? Bir şeye güzel diyorsak aslında iktidar onun üzerinden para kazanıyor diye, iktidar “o şey güzeldir” bilgisini buna verdi diye mi güzeldir? diyoruz.

Gülperi: Şu an var olan algılarımızın hepsini sorgulamalıyız. Güzel dediğimiz şeyin ardında ne var? Biz niye buna güzel diyoruz? Bu sorunlarımızı tarihsel süreci inceleyerek çözümleyebiliriz. Güzellik getirme arayışını arkeolojik kazılarda da çıkarabiliyoruz. İlk başta ihtiyaçtan kaynaklı bir zorunluluk durumu olduğunu görebiliyoruz. Fakat zamanla bu ihtiyaçların ötesinde bir şey gelişiyor. Bunu fizyolojik bir ihtiyaçtan çok insanın iç dünyasını güzelleştirme ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Eğer ihtiyaç kaynaklı bir güzellik arayışı diyorsak; burada toplum dışında gelişen bir durum da yok onlara dayatılan bir şey de söz konusu değil. Yani bir güzellik anlayışı her zaman üstten bir dayatmayla olmaz. Toplumun doğasında da vardır. Evet, şuan ki bütün algılarımızı sorgulayalım. Neye niçin güzel dediğimizi sorgulamak lazım ama bizim içimizde olan bir öz de var. Bu özü kaybetmediğimizi düşünüyorum. Bu özden gelen bir güzellik anlayışımız da var bunu da ortaya çıkarmak ve bunu da büyütme lazım.

Sadiye: Estetiği konuşuyoruz ama bir de bedenin estetik olma hali vardır diye düşünüyorum. Bedende estetik olan nedir? Estetik kavramı var mıdır?

Aygül: Bedende estetik deyince bana yine iktidarın tanımlaması gibi geliyor. Yoksa beden güzeldir her türlü güzeldir.

Gülperi: Bedenin estetik olduğu anı düşündüğümde halk oyunlarını aklıma geliyor. Dans eden bir kadın; mesela o andaki duruşu ne kadar estetik gelir. Biz hep bedenin estetiği derken bedenler ve ölçüler üzerinden değerlendirme yapıyoruz. Aslında aynı bedenin duruşları arasında bin bir türlü fark vardır. İşte buna halk oyunları ve danslar dahil edilebilir. Bunlar iktidarın dışında gelişir. İktidarlaşmanın olmadığı dönemlerde ortaya çıkmışlardır. O dönemdeki yaşam biçiminin estetize edilmiş halidir. Özellikle bir kadın bedeni geliyor aklıma esnek yapısından dolayı.

Sadiye: Bedenin nesne olmadığı, özne olduğu, aktif olduğu bir hal olduğunu da yansıtabilir dans.

Hevi: Mesela biyoiktidarda bedenleri kullanan modern devletleri görürüz. İktidar özne oluyor bireyler, bedenler nesnelleşiyor. Biyoiktidarın bedeni işgali söz konusudur. Ortaçağda günah çıkarma ayinlerinde papazlar toplumdan bilgi alarak iktidarın erkini

güçlendirmiş ve bunu da toplumsal zeminini kullanarak yapmıştır. Daha sonrasında toplumsal estetik, toplumsal güzellik ve toplumsal ahlak anlayışını aldığı bilgilere göre inşa etmiştir. Yaptığı şey toplum mühendisliğidir. Cinselliği, hastaneleri, hapishaneleri ve okulları kullanarak beden üzerinden çizmiş olduğu politikayı belirlerken birey nesneleşmiştir. O zaman iktidar her şeyi bu kadar işgal ettiyse ve kendisini mekanize ederek sistemleştirdiyse, güzel neye göre tanımlanır. Az önce Figen’in söylemiş olduğu gibi “savaştan güzelleşir, güzelleşen özgürleşir, özgürleşen sevilir.” Dolayısıyla güzellik tanımını bence bunun üzerinden biraz daha açılması gerekiyor; çünkü özgürleşmek bireyin kapitalist modernitenin çarklarından kendisini kurtarması ki bu da öz olarak kadın perspektifli bir sorgulama mekanizması olarak “xwebun” olabilmekle olabilir. Kendi olmayan ve enerjisi, bedeni, anlamı iktidar tarafından formüle edilen bireyin kendisi olabilmesi önemli bir sorgulamadır. Ne zaman kendimiz olabiliyoruz? Anlamlı bir yaşamı nasıl oluşturabiliyoruz? Neden özü araştırdığımızda ve düşündüğümüzde biraz daha kendimiz olabiliyoruz? Dolayısıyla burada özün önemli olduğunu, öz niteliği taşıyan şeyin de hakikat olduğunu ve hakikatle birlikte bireyin özgürleşebildiğini de görebiliyoruz.

Olca: Şöyle bir şey geliyor aklıma iktidarın bedenle ilişkisi nasıl oluyor? Bizim açımızdan bir ölçeği var mıdır? Şişman veya zayıf olan nedir? Mesela Kürtler tombul kadınları sever. Kaynana gelini seçerken kilolu olmasına dikkat eder. Peki, o zaman ölçü nedir? Bedene dair biz bir şey ifade etmeyecek miyiz? Sadece somut anlamda bedene dair bir tespit ve değerlendirme mi yapacağız?

Hevi: Bedenin nasıl olması gerektiğini sorgulayarak ya da tahayyül ederek zaten bedeni sınırlandırıyoruz. Öncelikli olarak bedeni sınırlandırmaktan çok zihniyeti biraz değiştirmek gerekiyor. Zihniyet değiştiği ölçüde iktidarın kalıplarından sıyrılabiliriz. Mesela ilk tarıca figürinlerine baktığımızda çok tombul kadınlar görürüz. Hamile, göğsü sarkık ve şişman bedenler görürüz; ama gerçekte kadınlar bu kadar kilolu değildir. Çünkü toplumda karbonhidrat tüketimi paleolitik dönemde zaten yoktur. Bu tahayyül edilen ve kadın bedeniyle doğa arasında kurulan ilişkidir. Şu an ki iktidar algısı sıfır beden tahayyülünü moda olarak medya aygıtları yoluyla topluma empoze ediyor; iktidar aygıtlarıyla tahayyül edilen tüm bedenlerin sınırlandırıldığını düşünüyorum. Daha doğrusu beden tanımlanmasına bence ihtiyaç duyulmaması gerekiyor. Nasıl bir beden tanımlanmasına girecek olursak bir ölçüt vermemiz gerekir ki bu da estetize edilen bir kaygıyı taşır. Bedenler özgür olmalı. Bedenin özgür olduğu bir sistem ancak iktidar algısından kurtulmuş olabilir.

Aysel: Şöyle bir şey diyebilir miyiz o zaman sağlıklı bir beden?

Hevi: Kavramlar zihniyetin inşasını oluşturur. Dolayısıyla sağlıklı bir beden veya estetik bir beden diyoruz; ama bu nasıl bir beden olmalı? Beden deyince akla hep sporcu ile özdeşleşen bir beden geliyor ama sağlıklı bir beden o mu? Beden ile zihnin buluşması

gerekiyor. Anlam telaşının bedende de olması gerekiyor ki bir bütünlük olabilsin.

Sadiye: Hevi dedin ya bedenle zihnin buluşması orada benim aklıma ilk gelen şey şu oldu bedene anlam yüklüyoruz. Kendimize anlam yüklerken zihnimiz çok aktif oluyor. Descartes’in ruh beden ayrımı gibi; ama doğru ve güzel olan şey akıl ve ruh mudur? Sanki insan doğadan uzaklaştıkça aklın bedene üstünlüğü başladı. Beden doğanın bir parçasıydı ve sisteme göre akıl insanı doğadan ayıran üstün olan bir özellik haline geldi. İnsan nasıl doğa üzerinden bir iktidar kurduysa akıl da beden üzerinde bir iktidar kurmaya başladı.

Olca: Evet öz önemlidir. Mesele kilolu olmak zayıf olmak bir ölçüt değil bizim için peki bizim ölçütümüz nedir? Sadece soyut öz olarak mı ele almalıyız? Mesela kadın daha güzel nasıl görünür?

Figen: Biçimler farklı olabilir tercihler de farklı olabilir bence zihnimizde anlamlandırdığımız nokta çok önemlidir. Kimin için ne için neye hizmet etmek için yapıyoruz. Kimi arkadaşlar kaşlarını ince alabilir kimisi doğal bırakabilir. Ama güzel geliyorsa onu yapabilir. Ama bütün mesele bir özne olarak mı bunu yapıyor yoksa gerçekten yaptığı şeyin doğasıyla bir bağlantısı var mı? Yoksa başka bir mesaj mı vermeye çalışıyor. Farklılıkların olduğu nokta bana daha renkli geliyor mesela şuan aynı olsaydık aynı elbise, aynı saç, aynı makyaj olabilir tabi ki; ama farklılık niye rahatsız etsin ki? Önemli olan o değişimde kadının düşüncesinde zihniyetinde ne yatıyor? Sistem nasıl bir şey yapıyor ki bize biz de mutlak surette onu yapmaya çalışıyoruz. Mesela tanrıçalık kültüründe kadın başına buğday koyup bir mesaj vermek istiyor. Buğday karın doyuruyor. Evin şekline baktığımızda neyin üzerine inşa edilmiş? Hep kentleşmede bunu söylüyorum: 150 metre kare gerekli mi? Bu kadar çok eşya gerekli mi? Bu kadar konfor neyin ihtiyacına karşılık geliyor?

Aysel: Zevkler ve renkler tartışılabilir mi?

Figen: Tartışırım. Şöyle tartışırım: “başka renklere hakaret etmeyelim, küçümsemeyelim” derim. Ya da zevkleri tartışalım eğer benim zevkim doğaya zarar veriyorsa tartışalım, hayvanları insanları katlediyorsa da tartışalım. Yoksulluğa sebep oluyorsa benim zevkim yine tartışalım. Farklı olarak güzel olunabilir ama neye hizmet ettiğimiz ve neleri yok ettiğimiz üzerinden güzellik arayışına giriyoruz. Bunları da tartışmalıyız, güzel olmak ve ahlaki olmak çok alakalı geliyor bana.

Olca: Zihniyet yapımızda moda evrenseldir bu yüzden 90-60-90 ölçüleri dünyanın her yerinde bilinir. Kanun değildir belki ama evrenselleşmiştir. Yerel kabul görmelerin hayat bulması güzellik ölçüsü açısından değerlendirilmesi yani Afrikalıların güzellik ölçüsü Batı için geridir, kabadır. Aslında evrensel olan Avrupa’nın bakış açısı olmuştur; ama olması gereken Ortadoğu’nun Aborjinlerin kendi ölçüleriyle birlikte yaşamasıdır. Kadın bedeni açısından değerlendirdiğimizde gerçekten birçok ölçü evrensel hale

getirilmiştir tek tipleştirme, küçük göğüs, büyük göğüs, ortadan ayrılmış kaş, bu algı bir ölçü haline getiriliyor ve kadın üzerinden ne kadar etik olduğunu tartışabiliriz.

Beden ne zaman forma kavuştu? Bu formu iktidar nasıl şekillendirdi?
Çünkü “madde enerji anlam” üçlüsü bir beden için çok önemli 3 unsur
ve bu 3 unsur kendi içinde akışkandır.

Mehtap: Beden ne zaman forma kavuştu? Bu formu iktidar nasıl şekillendirdi? Çünkü “madde enerji anlam” üçlüsü bir beden için çok önemli 3 unsur ve bu 3 unsur kendi içinde akışkandır. Bu akışkanlığı düşündüğümüzde enerjinin de bir forma dönüşmesi gerçekten birçok anlamda yıkıcı bir etkidir. Yapılan tanımlar, mesela bedenin 90-60-90 olması ya da bireyin çok ciddi estetik kaygılar taşıması nasıl bir zihniyet yapılanmasıdır? Neye göre yapılıyor? Kime hizmet ediyor? Bu noktada sorgulanması gereken şey belki de bu sorulardır. Çünkü burada iktidar aygıtları özellikle Ortaçağ’dan bu zamana kadar hapishaneler, hastaneler özellikle okullar üzerinden bilgi almaktadır. Facebook’a bile girdiğimde hemen yanda bir hafta önce girdiğim siteyi tekrar görüyorum, reklam üzerinden medya üzerinden ciddi bir empoze var. Benim karakterimi facebook’daki 3-5 soruluk testler bilecekse ve ben bilmeyeceksem burada bedene ve kendine yabancılaşmayı sorgulamalıyız belki de.

Aygül: Aslında iktidar şuan bütün anlamıyla halkı toplumu çözümlemiştir ve buna göre birçok aygıtını kullanmaktadır; örneğin medyayı sinemayı müzikleri kullanıyor. Bu bağlamda müziklerin de çok ciddi anlamda etkisi olduğunu da dile getirmek gerek. Renkler de etkilidir. Trafik ışıklarının sarı, kırmızı ve yeşil olması renklerin etkisinden dolayıdır. Mesela kırmızı bedende kışkırtıcıdır bedeni harekete geçirir ama kırmızı ışıktaki iktidar sizi durdurur. Bu bir engellemedir. Psikolojik alt yapıda tam hareket etmen gereken noktada durursun durma sinyali vermiştir sana sen bunu koşullu öğrenmeyle hareket edersin aslında bedeni terbiye ediyor trafik ışıklarında bireyi terbiye etmek! Hapishanelerin işkence yöntemleri ve hastaneler de böyledir. Okullar çocuğu en çok şekillendiren alanlardır. Beden politikalarının ciddi anlamda yapıldığı, kadına ve erkeğe göre eğitim metodlarının en net şekilde uygulandığı yerlerdir.

Figen: Kırmızı rengi mi bireydeki iştahı kabartıyor yoksa sistem mi kırmızıya o anlamı biçiyor? Bize bunu sistem öğretiyor. Bana da bu çok tehlikeli geliyor. Renklere böyle anlamlar biçmek ve doğan çocuklara da bunu öğretmek. Mesela, kahverengi işadamlarının ve gücün temsili, siyah karamsarlık, beyaz temizlik, sarı ayrılık olarak anlam kazanmış. Daha çok tüketim toplumunun anlamlandırması gibi geliyor. Bu durum kimi renkleri çok kimi renkleri de iyi yapıyor. Ancak doğadaki tüm renkler faydalıdır.

Suzan: Olcay’ın biçimlendirmesinden sonra aklıma şöyle bir şey geliyor; yaşam diye adlandırdığımız eylemin bir güzelliğe sahip olması gerektiğine inanıyorum. Tabi ki buradaki güzellik anlayışı dediğimiz şeyleri yıkıcı bir bakış açısıyla adlandırmak ya da

onları fikirleştirmekten bahsetmiyorum. Kadın bedeni olarak ele aldığımız zaman kendisi olabilen yaşamın anlamına varabilen bir kadının güzel olmamak gibi bir şansı yoktur bence; çünkü güzellik ekolojik, demokratik ve kadın özgürlükçü yaşam biçiminin kendisidir. O zaman güzellik davranışlarımızın sonucu mudur? Kadın perspektifli bir bakış açısıyla yaşayan kadın güzeldir çirkin olamaz.

Gülperi: Ben renklerle ilgili bir şey söylemek istiyorum. Renkler enerji dalgalarının farklılığından kaynaklanıyor. Bizim gözümüze yansıyan renklerin enerjileri vardır ve içimizde başka bir enerjiyi uyandırır. Rengin bizim için bir anlamı olabilir. Mesela kırmızı gerçekten harekete geçiren bir renktir. Canlı renklerin enerjisi yüksektir ve bize büyük bir enerji verir. Siyah zaten enerjisi çok düşük, mavi de huzurun rengidir. İktidar bunları kullanarak algı yaratır.

Figen: Ben çocukluğumda hiç kırmızı ile tanışmamışsam kırmızıya o anlamı yükleyebilir miyim?

Sadiye: Renkleri toplumlar olarak düşünürsek her birinin pozitif veya negatif yönleri de mutlaka vardır.

Olcay: Şöyle diyebilir miyiz? Doğadaki her şeyi kapitalizm pazarlıyor. Özelliklerini pazarlaması bize antipatik gelebilir. Mesela neye benziyor? Ormanı katleden sedir ağacının meşe ağacından ayırt edilmesi gibi. Eskiden insanlar ayırıyorlar mıydı? Yoksa ayırmıyorlar mıydı? Taşların enerjileri var diyorlar: yakutun, elmasın vb. Şu an kapitalizm yer altından çıkan bir taşı nasıl pazarlıyor. Eskiden estetik süs eşyası için kullanıyorlardı ama şimdi pazarlanıyor.

Figen: Zaten bütün enerjini alıyor kapitalizm.

Mehtap: Şimdi bir yandan manipüle ediyor sistem diğer yandan da belki de vardır diyoruz. Renklerin enerjisi, taşların, doğanın, hayvanların farklı enerjileri vardır. Ama sistemin bana bunu nasıl manipüle edip pazarladığı çok önemli; medya aygıtıyla bunu nasıl uyarlıyor. “Esmer kadın güzel değildir.” diyor ve pigmentleriyle oynuyor. Ya da lensler takıyorlar. Bütün bunlar kadın bedeni üzerinde nasıl etki ediyor? Beden politikası yani artık kadın kendi değil, bizler kendimiz değiliz. Parmaklarımız, organlarımız, saçımız, gözümüz, dudığımız, dişimiz her yerimiz pazara sunuluyor; dolayısıyla uğraşılan tek araç olmuş. Başka bir şeyin anlamı yok. Anlam yaşamın sırrına ermek, farkına varmak, enerjiyi yaşamaktır. Sadece form halinde yaşıyoruz şu an sistem o hale getirmiş bizi beğenilerimiz, hoşgörülerimiz, duygularımız, sevgilerimiz, öfkelerimiz bize ait değil öğretilmiş yani sistem tarafından öğretilmiş. Bir buyruk şeklinde bize nasıl bir göze, dudağa sahip olacağımızı sistem bize öğretmiş. Dolayısıyla yaşamın anlamına varan bir kadın niye bunlardan sıyrılıyor niye önemsemiyor. Yaşamın anlamı bilim, sanat felsefe ile olabilir, yaşamın anlamına hakikaten anlam ölçütüncü diğer şeyler geri planda kalıyor ve sen artık sisteme dur demeye başlıyorsun tam o noktada güzel ve kendimiz oluyoruz.

Gülperi: Hapishanelerden, hastanelerden bahsettik. Şu an günümüzün okullarından da bahsettik. Tüm bu kurumlar beden politikalarını insana empoze edebilmek için ciddi bir süreci kullanıyor. İnsanın da soğuk, enerjisiz ve tek tip iktidara hizmet eden köleleşmesi durumunu da doğuran bu süreç medya ile de algı politikası oluşturuyor. Bunların yanı sıra bilimin burada çok büyük etkisi var. Bilim de bu yolda iktidarının elindeki bir araç konumunda ve şu anda onu da görmek lazım. Altın oran yüz ifade tanımlaması yani matematiğin estetik algı olarak topluma bunu ikna ettirmek için aracı kılınması önemli bir noktadır. Tabii ki pozitif bilimlerin sonucudur. Matematik üzerinden yaşamı örmeye çalışmak ve bunu direk uygulamaya çalışmak yaşamın formüle edilmesidir. Bu durumda tüm renkleri göz ardı etmiş ve sayısal oranlarla güzellik anlayışını ortaya koymuş olmaz mıyız? Yani toplumda kültürel birikim, duygu dünyası, renklilik, çeşitlilik ve güzellik var; ama matematikle bunu tümüyle sağlayabileceğini düşünme zihniyetinin yine bir benden politikası olarak karşımıza çıkması ilginç geliyor. Matematikle formüle edilen beden ne kadar özgür olabilir?

“Bir Beden Nasıl Bela Olabilir?”

Meral: O zaman şunu tartışmalıyız. Beden ve beden üzerinden kadın doğasını nedir? Çünkü sürekli duyduğumuz bir kavramdır belki de erkekleşmiş kadın! Acaba kadının doğasında erkekleşmenin/erilleşmenin nasıl bir etkisi vardır? Çünkü erkekleşmek dediğimiz şey zihinsel, ideolojik olarak, düşünce olarak bir şekillenmedir. Peki, bunun bedene yansımaları acaba nasıl oluyor? Bireyin doğasında olmayan bu durumun acaba beden üzerinden nasıl bir etkisi oluyor?

Aysel: Elbise bakımından erkeğe benziyor deniliyor. Kadın giydiği üzerinden tanımlanması doğru değildir. Beden ve ruhu ayıran bu yaklaşım kadını erkekleştiriyor belki de. Erilleşen sistem kadını erkek zihniyetiyle düşünmeye zorluyor ve bunu aile yapısı içerisinde de kullanıyor.

Sadiye: Bu konuda farklı düşünüyorum. Ben dört erkek arasında tek kız çocuğuydum ve bu konu geçmişime dair tramvaydı diyebilirim. Kendimi onlara benzetiyordum. Halen de diyorlar zaten, seni erkek kardeş olarak kabul ediyoruz. Bu bende öyle bir etki yarattı ki etek veya fistan giymek istemiyordum. Zihnimde kadına çizdiğim bir kıyafet vardı; çünkü kıyafetimin beni kadın veya erkek yapmayacağı düşüncesine çok geç vardım. Ama erkeğin kadına çizmiş olduğu roller belli olduğu için bir kadının o rollerinin dışına çıkmasının tek yolu erkekleşmek. Bu da yaratılan bir algı ve dayatılıyor da. Kadın kendi özülüyle var olamaz ya da bir birey gibi hareket edemez, seçemez. Seçilmeyi bekler; ancak onu seçenler arasında kısmi olarak bir seçim yapabilir. Erilleşen sistemin yarattığı algı bu şekilde bir toplumsal kadınlık inşa eder. Fakat bu yanlış ve erilleşen sistemin oluşturduğu kadın modelidir.

Aygül: Sen seçildiğinde kabul etmelisin denilir. Çünkü erkek egemen zihniyette kadın hep nesne yani edilgen olandır. Dolayısıyla onunla ilgili söz hakkı erkek egemen zihniyette olmalıdır. Tam da bu noktada çıkışı da kendisine benzediği bireyler üzerinden inşa gerçekleştirir. Kadın kendisine benzediği ölçüde toplumda hareket alanı genişler.

Gülperi: Sen hep pasif olmalısın aktif olmamalısın da denir.

Sadiye: Mesela kız isteme ve düğün gibi durumlarda kadın seçilen olur çünkü seçen o değildir.

Hevi: Aslında biyoloji de bunu yapıyor. Sperm aktiftir, yumurta pasiftir. Yumurta bekler ve sperm gelir onu uyandırır. Tıpkı uyuyan prensesi öpen prens misali bir anlatım vardır. O kadar ciddi bir politik algıdır ki aslında bu. Kadın üzerinden ve kadının bedeni üzerinden yürütülen bu politika yani kadının doğasını da aslında değiştirmiştir. Çünkü kadın o kadar üretkendir. Evrenin oluşumundaki ilk hamurun mayasından bile bunu görebiliriz. Hayatta dişil enerji ile eril enerjinin ciddi bir uyumu vardır. Psikolojide, sosyolojide veya biyolojide kadın sürekli pasifize edilerek erkeğin aktive edildiği bir intibak kurulur. Ancak bu intibak evrenin oluşumdaki doğallığında değildir ve erilleşen zihniyete hizmet eder. Aktivite üzerinden de beden inşaları yapılır. Mesela kadının vajinası ilk olarak Ortaçağ süreçlerinde tanımlanıyor o kadar ilginç bir şekilde tanımlanıyor ki erkeğin ters düşmüş penisi deniliyor.

Aygül: Psikoloji’de penis kıskançlığından bahsediliyor. Freud bunu tanımlıyor. Ayrıca anatomi kaderdir de diyor. Şimdi kadının bedeni kadının nasıl kaderi olsun veya erkeğin bedeni onun kaderi olacaksa o hep aktive edilen model kadın da hep pasifize edilen model olarak mı kabul görmeli? Anatomi kaderse o zaman kadın sürekli doğum yapmaya mahkûm edilsin, kadın sürekli mahkûm edildiği doğum üzerinden de çizilen kaderini yaşasın. Dolayısıyla bu bakış açısında yani Freudiyen bakışta kadının doğum üzerinden var olması ve erkeğin de onu döleyen kişi olarak aktive edilmesi aslında çok ciddi bir inşa; çünkü güçlü bir iktidar inşası ve güçlü bir patriyarkal zihniyeti de besliyor. Mesela “bela bedenler” diyor ya Judith Butler: “Bir beden nasıl bela olabilir?” Anatomi kader olduğunda belalaşabilir. Çünkü kadın sadece doğurmasıyla ilişkilendiriliyorsa beladır o beden veya bir beden ne zaman biyoiktidarın objesi ve nesnesi haline gelirse o zaman bela olabilir. Beden biyoiktidarın şekillendirdiği bir nesnedir. Şuan mesela tartıştığımız her şey bu zeminde şekillenmiştir. Dolayısıyla özde şunu tartışmamız gerekiyor xwebûn olma gerçeği, kendi olabilmek, özümüzü bulabilmek.

“Kadın bedeni hem ruhunu hem de zihniyetini etkilemiştir” diyorsak o zaman beden kader mi? Yani kadının bedeni onu değiştirmişse kaderi de olmaz mı?

Sadiye: Benim hep merak ettiğim bir konu var. Ben kadın bedeninde var oldum; ama bir erkek bedeninde var olmuş olsaydım sistemin inşa ettiği toplumsal erkekliğin

bir parçası olur muydum? Kadın bedenimin fizyolojisinin bana getirdiği düşünce yapısı özellikle ergenlikten sonra beni çok değiştirdi. Çocukluk dönemimde çocuklardan nefret ederdim; anne olma düşüncesi çok iğrenç gelirdi. Ergenlikten sonra fizyolojimde değişiklikler oldu. Şu an gerçekten anlamıyorum bir çocuktan nasıl nefret ediyordum. Kadında merhamet kavramının daha yüksek olduğu söyleniyor. Merhametin çok kutsal bir duygu olduğunu düşünüyorum. Ancak inşa edilen toplumsal kadınlıkta merhamet ve barışçıl yönler nasıl ele alınıyor? Zayıflık. Basit bir cevap değil mi? Kadındaki merhamet ve barış odaklı bir yaşamın isteği zayıflık olarak görülüyor. Bu nefret dolu sistem içerisinde affetmek kadar zor bir şeyi yapan kadın güçlü bir insandır. Erkek de özdeşleştirilen bir karakter olarak cesaret var; mesela cesur bir erkek ismidir. Bence cesaretin de merhametin de erillik veya dişillik özellikleri olamaz, olmamalı. Ben yine de merak ediyordum kadın bedeninin kadının ruhuna, zihnietine etkisi var mıdır sizce?

Gülperi: “Etkisi var mıdır?” diye mi soruyorsun yoksa “etkisinin olması olumlu mu?” veya “olumsuz mu?” diye soruyorsun?

Sadiye: Etkisi var mıdır? derken hem olumlu hem de olumsuz anlamda sorguluyorum.

Suzan: “Kadın bedeni hem ruhunu hem de zihnietini etkilemiştir” diyorsak o zaman beden kader mi? Yani kadının bedeni onu değiştirmişse kaderi de olmaz mı?

Mizgin: Muhtemelen etkisi oluyordur; çünkü bedenle ilişkisi olan bir yaşamdan da söz ediyoruz. Kadın ve doğa arasındaki diyalektik. Kadında hem analitik hem de duygusal zeka var. Ancak duygusal zekayı yaşam içerisinde kadın, erkeğe göre biraz daha fazla kullanıyor. Analitik düşünceyi biraz daha geri planda tutuyoruz; ama bu anatominin kaderi değildir. Vücudun işleyişi ve bedenin hormonal işleyiştir. Mesela kadınların hamilelik dönemi boyunca salgıladığı hormonlar bir bedenin kaderi değil bedenin işleyişi; var olan bir gerçekliktir. Belki de bu gerçekliğin kader olarak anlatılması bana ilginç geliyor. Kelimeler zihnieti inşa ediyorsa anatominin kader olması kadın gerçekliğinin de reddi anlamına gelmez mi? İktidar diyor ki: “Anatomin kaderindir.” Hitler kaderleşen kadın bedenini daha sonra anne olduğu için madalyalarla onurlandırmış. Mussolini’de kaderleşen kadın bedeni için “Ulusun Annesi” demiş. Anne olmayan toplumdan dışlanmış, onursuz denilmiş, yok sayılmış. Tüm bunların inşası ‘kadın bedenini kader olarak gören yaklaşımların’ hakikatten uzak tasavvurlarıdır.

Sadiye: Bizim gerçekliğimiz sadece anne olmak mıdır yoksa anne olabileceğimiz bir gerçekliğimiz mi vardır?

Hevi: Her kadın anne olabileceği bir gerçekliğe sahip, fizyolojik şartları uygunsa tabi. Dolayısıyla bu bir gerçekliktir; ama bu bir kader değildir. Kader olabilmesi için bütün oluşturulan unsurları kabul etmiş olman gerekiyor. Biz bugün diyoruz ki doğum çok güzel bir olgudur. Birken ikileşen beden var olmak kavramını yaşam içerisinde aktive eder. Peki, şu an doğumun gerçekleştirilmesi için ekolojik, demokratik, kadın özgürlükçü

bir yaşamımız var mıdır? Yok. Kadınların katledildiği, şiddetin çok ciddi anlamda meşrulaştırıldığı, tecavüzün de meşrulaştığı, savaşın ve yıkımın var olduğu bir süreçte bireyler nasıl var olabilir? Evet, bunların hepsi bir tartışmadır; ama bir kader değildir. Sait Faik Abasıyanık der ki: “Dünyayı güzellik kurtaracak, bir insanı sevmekle başlayacak her şey.” Öyledir. Sevgisiz toplumlar, savaş çığırkanları, şiddeti meşrulaştıran zihniet, kadın ve doğa üzerinden tasavvurlarını meşru kılan tüm eril zihniet inşaları umudu yok etmek ister. Edip Cansever de der “Umudu dürt, umutsuzluğu yatıştır.” İnşa edilen tüm kadınlık ve erkeklik hallerine karşı demokratik toplumun inşası umudumuzu dürtten bir hakikattir. Umudumuzu dürtbileceğimiz gerçekliktir: Ekolojik, demokratik ve kadın özgürlükçü bir toplumun varlığı. Bu yüzden diyoruz ki “Jin, jîyan, azadî” Dolayısıyla kadının yaşamın iç içe olduğu özgür bir toplumun varlığı tüm bu sistem inşalarını değiştirecek hakikat olabilir.

Gülperi: Mesela hep şeyden bahsettik. Bu özün yani enerjinin biçime, forma dönüşmüş halinden; bunun bir enerji soğuması olduğundan bahsettik. Diyelim ki bizim bir zihin yapımız var ve buna yönelik bir form gelişiyor. Bizde gelişen form aynı zamanda zihin yapımızı da etkiliyor. Belki de ikisi birbirini çok etkiliyor. Kadın olmamızdan kaynaklı bir bedenimiz var ve bu zihnimizi etkiliyor.

Mehtap: Şimdi jineolojide diyoruz ya madde enerji ve anlam üçlüsü bir bedende buluşuyor. Madde olduğu için anlam olmuyor; içinde bir de enerji olduğu için anlam oluyor. Dolayısıyla bu üçlünün birlikteliği yani diyalektiğinin olması gerekiyor ki anlamı olabilsin. Dolayısıyla ciddi bir diyalektik var. Sadece kadın bedeni olduğu için bir anlam veya kadın bedeni olduğu için bir enerji değildir bu. Burada hepsinin bir anlamsallaştığını görüyoruz. Dişil ve eril enerjilerden söz ediyoruz. Her iki enerjinin varlığı ile oluşan evren anlamlıdır. Dolayısıyla tartışmamız gereken şey dişil enerjiyle birlikte bir de anlamın var olduğudur.

Gülperi: Yani hepsinin birbirini etkilediği beraber var olduğu bir anlam değildir.

Suzan: Tıpkı demokratik, ekolojik ve kadın özgürlükçü toplum gibi.

Mehtap: Evet. Bu üçlünün kendi içerisinde bir diyalektiği var. Hepsisi birbirini çok ciddi anlamda bütünleştiriyor. Bir toplum ekolojik olmazsa kesinlikle demokratik olamaz; çünkü yokluğunda özne-nesne ilişkisinden bahsederiz. Demokratik olmazsa ne ekolojik olabilir ne de kadın özgürlükçü. Kadın özgürlükçü olmazsa da diğer iki kavram gerçekleşemez. Bütün sistemler patriarkayı ve patriarkal zihnieti beslediği için doğayı, yaşamı ve kadın şahsında topyekûn tüm varlığı sömürüyor. Dolayısıyla hepsinin kendi içerisindeki diyalektiktir güzelleştiren. Tüm tartışmalarımıza dönüp “Güzelleştiren ve güzel olan şey nedir?” Dedüğümüzde bunların kendi içerisindeki diyalektiğidir diyebiliriz.

Sadiye: Bedenimizle zihnimizin uyumudur. İkili diyalektiğidir. Bedenimizin de zihnimizin de nesne olmadığı bir yaşamın varlığıdır.

Seslerin İzinden: Meryem Xan ve Merziye Rezzazî

Fatma Koçak

Doğanın en muhteşem buluşudur melodi ki yeryüzündeki tüm varlıkların seslerinin bir ahenkle bir araya gelişini ifade eder. Doğanın kendisi ve bütünleyeni olan kadın ise bu sesleri ilk keşfeden ve bunlardan ruhun melodisini yaratanlar olarak bilinir. Kadın doğasının çarpıtılmadan ve dönüştürülmeden önceki haline odaklanan Kurtlarla Koşan Kadınlar kitabında Clarissa P. Estes, kadının günümüzdeki durumunu, “Kendini güçsüz sürekli kuşku içinde sarsak, tıkanmış bir işin sonunu getiremez, yaratıcı hayatını başkalarına teslim eden, eş, iş ya da arkadaş seçiminde hayatın altını oyan tercihler yapan, kendi döngülerinin dışında yaşamaktan muzdarip kendini aşırı koruyucu, uyuşuk, belirsiz mütereddit, kişiliğine uygun adımlar atmayan ya da sınırlar koyamayan biri olarak bissetmek. Kendi temposunda ısrar etmeyen, çekingen, Tanrıçalarından ayrı düşmüş kendini yenilemekten uzaklaşmış. İçgüdülerini yitirmiş biri için en güvenli yer olduğundan ev hayatına, entellektüelliğe işe ya da tembelliğe çekilmiş bir olmak” şeklinde tanımlıyor.

Kadının kendin doğasından koparılışını ise Clarissa, “Kadın ruhuna ilişkin sorunlar kadını, bilinç-altı düzeyinde işleyen bir kültürün tanımına sıkıştırarak ele alınmayacağı gibi kadınlar kendilerini bilincin tek taşıyıcıları olarak görenler tarafından entellektüel açıdan daha kabul edilebilir bir biçime sokulmazlar. Hayır, hayata sağlam ve doğal güçler olarak başlayan milyonlarca kadının kendi kültürlerinde birer yabancı haline gelmesinin nedeni zaten budur” diye anlatıyor

Doğasından koparılan kadının köklerini ve kendini arayan melodisi ise aynı kitapta şöyle tarif ediliyor: “O bize ses yoluyla da ulaşır; göğüs kemiğimizi titretiren, kalbi heyecanlandıran müzik yoluyla; davul, ıslık, bağırma-çağırma yoluyla ulaşır; yazılı ya da sözlü ifadeler yoluyla gelir. Kimi zaman bir sözcük bir cümle ya da bir şiir bir öykü o kadar derinlikli ve berrak o kadar yerli

yerindedir ki en azından bir an için gerçekten özümüzün ne olduğunu ve gerçek evimizin neresi olduğunu anımsamamızı sağlar.”

Birçok mitolojik ve tarihi metinde müzik, kadın icadı ve kadının doğa ile kurduğu ilişkinin bir parçası görünür. Bundandır ki yeryüzünün hangi coğrafyasına kültü-rüne baksanız, melodinin-müziğin ve ritmin mucitleri hep tanrıçalar olmuştur. Örneğin Japon dansın yaratıcısı Ame No Uzume'dir, yani gök tanrıçası. Hint mitolojisinde Radha, çoban tanrıçasıdır ve flüt onun yeryüzündeki diğer canlılarla kurduğu ilişkinin bir biçimidir. Kelt mitolojisinde Canola, müzik enstrümanlarının anası olarak anılan arpa icat eden kadındır ve bu nedenle tanrıçalaşmıştır. Mısır'da Hathor, yani bilinen adıyla inek tanrıçası müzik ve annelikle özdeşleştirilmiştir. Okyanus ötesinde Hawai mitolojisinde Laka bereket, müzik ve dansın tanrıçasıdır ve her yıl tanrıçaya ibadet için dans ve müzikli festivaller düzenlenir. Mezopotamya'da ise İştâr ve İnanna bereket ve estetiğin yanında aynı zamanda melodi ve dansın tanrıçaları olarak anılır. Anadolu'da Kibele dans ve müzikle anılır, öyle ki semah ve benzeri inanç ritüellerinin Kibele'den geldiğine inanılır.

Tanrıların tapınakları ve ibadet evleri soğuktur, resmidir ve yaşamdan uzaktır, oysa günümüze gelen birçok kalıntı da gösterir ki tanrıçaların tapınaklarında müzik, ibadetin ve yaşamın bir parçasıdır, yani doğanın kendisidir aslında. Bin yıllardır kadınların getirdiği ortak kadınlık kültürünün bir parçası olan müzik, kadına dair tüm değerlerde olduğu gibi erkek himayesine geçmiş, zamanla kadınlara yasaklanmış ve ‘ayıplı’ görülerek sesi ve sözü boğulmaya çalışılmıştır.

Bütün kültürlerde ‘erkeğin gasp ettiği’ sesini ve melodisini geri almak için kadınların haykırıları çarpar kulağınıza. Feminist müzikolog/etnomüzikolog Evrim Hikmet Ögüt de ‘kadın sesi’nin peşine düşenlerden ve Ortadoğu’ya ilişkin yaptığı araştırmada “Kadınlar diğer coğrafyalarda olduğu gibi Ortadoğu’da da siyasal mücadelenin aktörleri olmaya devam ederken, bir yandan da ‘kadın’ olarak mücadele içinde var olmanın savaşını veriyorlar, iki cepheye sürüyor savaşları. Müzikse sözle söylenenin çok ötesini ifade edebilme kapasitesi ve kitlelere dolaysız temasıyla, mücadelenin en kullanışlı araçlarından. İşin aslı, toplumsal mücadele müzikte sadece ifadesini bulmuyor, müzik aracılığıyla kuruluyor, genişliyor, sürüyor...” diyor.

Boğaziçi Üniversitesi Kadın Araştırmaları Kulübü’nden (BÜKAK) Elif Sakin ve Gülbeyaz Sert ise ‘gasp edilen sesler’den Kürt kültürünün taşıyıcısı ve hikaye anlatıcısı olan Kadın Dengbêjlere ilişkin yaptıkları araştırmada Kürt kadınlarının müzikle kurduğu ilişkinin bir mücadele biçimi olarak ele alınması gerektiğine işaret ediyor: “Kilamlar Kürt erkeklerine nazaran kadınlar için daha fazlasını ifade ediyor. Çünkü toplumsal yapı ve kadının maruz kaldığı baskılar kadınların duygularını, aşklarını, sevdalarını doğrudan yaşa-ya-mamalarına sebep olmuştur. İşte kilamlar bu bağlamda adeta bir arınmaya dönüşmüştür kadınlar için. Söylenemeyenler kilamlarla dile gelmiş, yaşamda dile gelemeyenler bu şekilde haykırılmıştır...”

Bir mirası devriyle günümüzde yüzlerce Kürt kadın müzisyenin seslerinin ve melodinin izinden gidişinin önünü açan Gulbihar, Nesrîn Şerwan, Eyşe Şan, Meyrem Xan, Zardîna Şakir, Sûsika Simo, Fatma Îsa ve daha isimlerini bilmediğimiz ‘melodinin tanrıçaları’nın sesini “Şakarên Muzîka Kurdî” isimli iki ciltlik araştırmasıyla kitaplaştıran kültür araştırmacısı ve aynı zamanda müzeci Zeynep Yaş da, 110 müzisyenden ancak belirli sayıda kadın olmasının ‘yasaklı ses’ olmakla ilgili olduğunu söylüyor.

Üçüncü araştırmasını bu yüzden özellikle kadınlara ayıran Zeynep’e göre kadınlar için bir direnme biçimi müzik ve hayatlarından ve eserlerinden öğrenilecek çok şey var: *“Müzik sanatının sınır ve zaman tanımayan daimi ve gerçekçi yaratımını evrenselleştiren bir olgu. Bunun olgunun en önemli kaynağı ise kadınlardır. Benim için kadın sanatçılar üzerinde çalışmak çok daha hassas ve özel bir konu. Yaşadığım en büyük heyecan, kadın sanatçılara dair bütün arşivleri biran önce yazılı, görsel ve audio olarak kitaplaştırarak onları hayranlarıyla buluşturmam. Kadın sanatçıların sanatla, müzikle, hayatın kendisiyle olan yolculuklarının hikayesi, sanatı ebedi kılmak için verdikleri bedeller ve duruşları; eserlerini yeni nesiller için daha önemli kılacağını biliyorum...”*

Kadının sesini kazanmak için dünyanın her köşesinde bedel ödeyerek, müzik yapan ve şarkı söyleyen kadınlardan ikisi, tüm kadın müzisyenlere saygı niyetine anlatılacak olan, Meryem Xan ve Merziye Rezzazi. Meryem ve Merziye’nin müzikleri, duruşları, hikayeleri elbette Jineoloji kapsamında estetik ilkesi gereği incelenmesi ve müzikolog/etnomüzikologların üzerinde ayrıca durması gereken bir konu. Burada yapacağımız ise onların sanatları ile katkılarından çok müziği ile bu güne taşıdıkları yaşamlarına selam niyetine bir duruş.

Meryem Kuzey Kürdistan’da Botan’da dünyaya gelen ve sesinin peşinden giden bir kadındı, Merziye ise Doğu Kürdistan’da Meriwan’da dünyaya gelen ve Meryem’in sesinin izinden kendini arayan bir başka kadın. Kürtler için kötü bir yazgıyla başlayan ve ancak sonlarında bu yazgının parçalandığı 20.yüzyılın iki ayrı evresinde yaşayan Meryem ve Merziye’nin ortak noktası ise Kürtçe’nin dört lehçesinde de stranlar söyleyebilmeleri idi ve bu nedenle onlara “4 parça Kürdistan’ın sesleriyle bütünleştiren kadınlar” demek sanırım abartı olmaz.

Kürt Sultanı: Meryem Xan

Kürtçe ezgileri kaydeden ilk kadın şarkıcı olarak bilinen ve sesinin büyümesi nedeniyle “Siltana Kurda” (Kürt Sultanı) ismiyle anılan Meryem Xan, 1904 yılında Şırnak’ın Dêrgul beldesinde dünyaya geldi. Mihemed Ehmedê Botî’nin kızı olan Meryem, dengbêj sanatına ve dengbêjlere değer veren bir aile ortamında büyüdü ve 10 yaşına geldiğinde Birinci Dünya Savaşı başladı. Kürtler, Ermeniler ve Süryaniler’in ortak yaşam kültürünün bir arada yaşadığı Botan’da Ermeni ve Süryani soykırımlarına tanıklık etti ve ailesi bu yıllarda Batı Kürdistan’ın Qamışlo kentine göç etti.

Meryem Xan, burada Celadet ve Kamran Bedîrxan ile tanışır ve aile dostu olur. Bu sırada Bedîrxan ailesinden Mehmet Bedîrxan ile evlendi. Dönemin aydınlarından ilk gazeteye, önemli dergi ve kitaplara imza atan Bedîrxan ailesi Meryem’in bir kadın olarak şarkı söylemesine ve divanlara çıkmasına karşı çıktı. Meryem’in eşinin şu sözleri dikkat çekicidir: *“Biz büyük bir aileyiz. Bizim ailemizden bir kadın şarkı söyleyemez.”*

Meryem Xan, eşinin “Ya aşık olduğunu söylediğin ben ya da sanat” diye zorlamalarına karşı “Şarkı söylemeden yaşayamam. Kanımda sanat ve şarkılar var” diyerek eşinden ayrıldı. Hayatının her aşamasını tüm hikayesini ezgilere döken Meryem bu döneme ilişkin eşine ithafen “Mihemedo Ronî” ezgisini besteledi. 20’li yaşlarının başında bu defa Güney Kürdistan’a geçen Meryem burada, Mihemed Arîf Cizrawî, Hasan Cizrawî, Nesrîn Şerwan (Şirnaq), Alî Merdan, Tahîr Tofîk, Saîd Axayî Cizîrî, Fewziyê Mihemed gibi birçok Kürt müzisyenle tanıştı. O dönemde İngiliz müzik şirketlerinin Bağdat’a gelerek Kürtçe, Arapça, Farsça, Ermenice ve Süryanice şarkıları toplayıp kayda alarak plak çıkardığı günlerdi. Yani egemenler için parçalanan ve katliamdan geçirilen soykırıma uğratılan halklardan kalan kültürel eserlerin kaydedilip pazarlandığı günlerdi. Meryem, 12 yıl Zaxo ve Musul’da yaşadıkdan sonra sesini kaydetmek için Bağdat’a taşındı. Kısa sürede Bağdat’ta tanınan ve sevilen bir sesi olan Meryem, “Dayîkî Cemal” adıyla plak çıkaran bilinen ilk Kürt kadın sanatçı olarak sesini kaydettirdi. Ama yaşadığı dönemde hayatına tanıklık edenlere göre Meryem toplumsal gelenekler nedeniyle şarkı söylemekle aşkı arasında seçim yapmak zorunda kaldığı için sesindeki hüznü her an yansıtmıştır.

Meryem Bağdat’ta dönemin Kürt aydınlarından olan akrabası Elmas Xan’ın evine yerleşti. Bu dönemde Elmas Xan’ın evi sanatçı, siyasetçi, aydınların uğrak yeri olan bir yer özelliğindedir. Burada kurulan divanda söylediği kendi bestesi ve sözü olan eserler dönemin birçok sanatçısını büyüler ve üzerinde derin izler bırakır. Sesinin büyümesi ve söylediği hüznü yürekten gelen eserleri dışında yaşamı hakkında az kaynak bulunan Meryem’in Bağdat günlerini daha sonra hakkında yazı yazan bir gazeteciye konuşan Elmas Xan şöyle anlatıyor:

“Arkadaşlarıyla her oturduğunda yalnızlığından, kardeşlerinden, ailesinden, köyünden söz ederdi. O kendisini sürekli kara bahthı sayardı. Büyüdüğü Dêrgul’den çok söz eder ve kendisini kafesteki bülbül gibi hissedirdi. Güzelliği ve asaleti ile dikkatleri üzerine çekerek ama o bunu istemezdi. Aşkı ile sanatı arasında tercihe zorlanması onu hüznü bir kadın yaptı. Bin ses içinde tanınan bir kadındı ancak o halkın derbederliğini kendi derbederliği gördüğü için hep ‘derbederim’ derdi...”

Meryem’i yakından tanıyan Mihemed Arîf Cizrawî ise Bağdat radyosuna verdiği bir röportajda şöyle diyor: *“Meryem Xan’ın elbiseleri modern idi. Ama rubû, yaşamı, sanatı Kürtçe’ydi. Kürt adetlerine bağlıydı. Şarkı söylerken içten ve gönülden söylerdi. O an tüm bedeni şarkıyla dolardı...”*

Bu gün ‘moderleştirerek’, asimile ederek, söylenen birçok eserin ilk söyleyeni ve yaratanı Meryem Xan’dır ve bilinen 200’den fazla eseri bulunuyor. Meryem Xan’ın

hüzün ve özlemini anlattığı en derin şarkılarından annesine yazdığı “Yadê Rebenê” ki burada özlediği hem anne, hem dost hem de ülkedir.

Meryem, 1949 yılında böbrek yetmezliği teşhisi ile hastaneye yatırıldı ve kısa bir süre sonra burada yaşamın yitirdi. Elmas Xan, yaşamının son günlerini şöyle anlatır:

“1949’da Meryem Xan böbrek hastalığına yakalandı. Bağdat’ta Mir İlyas hastanesine yattı. Ameliyat oldu. Doktorlar çare bulamadı. Hastanede öldü. O yıllarda Meryem Xan çok üzgündü. Yalnızdı. Kimsenin yanına gelmesini istemiyordu. Doktoru ona ‘Üzüntüünü at. Mutlu ol’ dedi. Ancak o sürekli yalnız kalmak istiyordu. Hastanede bile öyle istedi. Bir gün Yahudi olan doktorla tartışıyor. Doktor, Meryem Xan’a bir tokat atıyor. Meryem Xan’ın dikeşleri açılıyor, kan akıyor ve ölüyor.”

Meryem Xan, büyük bir merasimle Şêx Maaruf Mezarlığı’nda Bağdat’ta toprağa verildi. Törene sanatçılardan M. Arif Cizîrî, Nesrîn Şêrwan, Elmas Xan, Hesên Cizîrî, Alî Merdan, Mamosta Bakozi, Fewziye Mihemed, Bağdat Radyosu çalışanları, Kürt yazarları ve halktan çok sayıda kişi katıldı.

Müzik otoritelerine göre Kürtçe’nin dört lehçesinde en iyi söyleyen seslerden olan Meryem ‘kayıp ses’in izinden giden kadınlardandı. Ataerkil toplum-aile düzenine karşı istediği yolda gidebilmenin direnişini gösterdi ve bedelini ödemek zorunda kaldı. Ama açtığı yoldan onun hüznü ama bir o kadar özgürlük kokan sesine O’ndan sonra doğan kadınlar eşlik etti.

Meryem’in Sesinin İzinden: Merziye Rezazî

Meryem’in sesini dinleyerek büyüyen ve “Bende onun gibi şarkı söyleyeceğim” diyenlerden biri de Merziye (Ferîqî) Rezazî oldu. Meryem’in ölümünden 9 yıl sonra Doğu Kürdistan’ın Merîwan kentinde dünyaya geldi Merziye Ferîqî. Erken yaşlardan itibaren sesinin güzelliği ile büyüyen Merziye, sömürge ülkesinin ikilemi ile evde Kürtçe eserler okulda ise Farsça şarkılar söylüyordu. Tiyatro ve oynamayı da çok seviyordu. Bu nedenle de hem arkadaşları hem de öğretmenleri arasında seviliyordu. Okuldaki bütün bayram ve etkinliklerde Merziye vardı. Ancak yaşı ke-male erdiğinde ve sesi de tam oturmaya başladığında aile artık ezgiler seslendirmesine izin vermedi. Merziye, o yılları şöyle anlatıyor:

“Bir keresinde dayım beni ekmek tandırının içine koydu. Sıcaktan boğulmak üzereydim. Hem dar bir alan hem de hala tandırın içindeki toprak sıcaktı. Okulda stran söylediyim için bana bunu yaptı. Dayım beni cezalandırdı ve bir daha stran söylemememi istedi. O zaman anladım sömürgeci rejimlerin başımıza neler getirdiğini ve bizi nasıl yokluğa ve fakirliğe mahkum ettiklerini.”

Muhammed Rıza Şah Pehlevî’nin iktidarı döneminde Doğu Kürdistan asimilasyoncu siyasetin pençesindeydi. Merziye bilince erdiğinde, artık sömürgeci devletin Kürtlerin dil, kültür ve edebiyatını nasıl yasakladığının farkına vardı ve kendi deyimi ile

‘devrimci olmaya’ karar verdi, bu kararı verdikten sonra ise tepki olarak bir daha Farsça şarkılar söylemedi. Merziye’nin Meryem ve diğer Kürt kadın dengbêjlerle tanışması da tam bu günlere Bağdat Radyosu’ndaki şarkıları dinlemeye başladığı günlere denk gelir. Merziye, Doğu Kürdistan’da sanat ve müziği kendisine yol seçen ilk ve tek Kürt kadınıydı. Her ne kadar Merziye’den önce Menic Heyran, Gîtî Bêhiştî, Şehîn Talbanî, İran xanim Mocered, Fetane Welîdî ve birkaç kadın daha stranlar seslendirmiş olsa da çok kısa sürede bu alandan ellerini eteklerini çekmişler ve bir daha kimse kendilerinden haber alamamıştı.

Merziye hem bir sanatçı hem bir devrimci diyordu kendine. Sine’de de akademik eğitimini aldıktan sonra ders vermeye başladı ve bölgedeki köyleri dolaştı. Köylerde ders verirken, Kürtlerin yaşadığı acıları daha yakından görmeye ve hissetmeye başladı. Bu nedenle de Kürt çocuklarının okuma yazma oranını arttırmak için gece gündüz çalıştı. Kürt kadınları ve kız çocuklarına kadının rolünü anlatmaya başladı. Onları yaşadıkları hakkında bilgilendirmek istiyordu. 1977’de Korî Musîqay Sine (Sine Müzik Korosu) ile çalışmaya başladı ve birkaç kere halkın karşısına çıkarak müzik yaptı. Daha sonra Merivana döndü ve Merivan’a yakın bir köyde ders verdi.

Merziye, 1978’de ünlü sanatçı Nasir Rezazî ile evlendi. ‘78 ile birlikte artık İran’da başkaldırının ayak sesleri yavaş yavaş her tarafta duyuluyordu. Merziye de dostları ile birlikte rejime karşı eylemlerde yerini aldı. Artık devrimci bir kadın olarak dost ve düşman herkes Merziye’yi tanıyordu. 1978’de kısa bir süre rejim tarafından hapsedildi ve katıldığı eylemler nedeniyle öğretmenlik mesleğinden atıldı. Atıldıktan sonra bir sanat grubu kurdular ve Sine ve Kürdistan’ın diğer kentlerinde devrimci eserlerle halkın bilinçlenmesi için çalıştılar.

1980’de İran’da rejim değişti ancak Kürtler için sonuç değişmedi. Humeyni kendini güvence altına aldıktan sonra Kürt devrimci avına başladı. Merziye, eşi ile birlikte Komeley Şoreşgêrî Zehmetkêşanî Kurdistanî İran (Komele) peşmergesiydi. Şehirlerde yaşama şansı kalmayan birçok devrimci gibi dağa çıktı. Peşmerge olarak köylerde Kürt çocuklara ders vermeye devam etti. Aynı zamanda devrim marşları söylüyordu. Kürdistan dağlarında sesini sanat ile Kürdistan’ın bütün parçalarına ulaştırmak istiyordu. Sanatçı peşmerge dostlarıyla birlikte bu dönem Doğu Kürdistan dağlarında Korî Bangewaz’i kurdular. Bu koro içinde birçok marş ve şarkı bestelediler ve seslendirdiler. Merziye Doğu Kürdistan’da “Peşmergeye Selam Olsun” adıyla ilk marş seslendiren Kürt kadınıdır.

Peşmergelik günlerinin ardından 1985 yılında eşi ve çocukları ile birlikte İsveç’e iltica etti. Merziye, Avrupa’da artık profesyonel bir şekilde sanatsal faaliyetlerini yürüttü. Hayali “4 parça Kürdistan’ın birliği” olan Merziye, 1995 yılında Kürtlerin ilk televizyonu Med TV kurulduğunda televizyona ilk çıkan sanatçılardan oldu. Avazı 4 parçada yankılanan Merziye, tıpkı Meryem gibi Kürtçe’nin

bütün lehçelerinde stranlar seslendiriyordu.

Med TV kapandıktan sonra yerine açılan Medya TV’de Jilemo adıyla kadın hakları ve sorunları üzerine bir programın sunuculuğunu da yapan Merziye sahneye çıktığında ya da ekranda görüldüğünde konuştuğu dile hakimiyeti ve duruşundaki asalet ülkesinin kadınları için tanrıça damarlarından gelen kayıp sesin gücüydü. Kürdistan’ın her parçasında yükselen mücadele Merziye için umutla beslenmesi ve sarılması gereken umuttu ve alanlarda yaptığı konuşmalardaki coşkusu bu inancı herkese aşıliyordu. Kısa bir süre Süleymaniye’de yaşayan Merziye’nin adı halk arasında Güney Kürdistan’da çokça kullanılan bir arabaya dahi verildi. 18 Eylül 2005 tarihinde 47 yaşında kanserden yaşamını yitiren Merziye, Süleymaniye’de görkemli bir törenle toprağa verildi.

Bir yüzyılın iki ayrın diliminde ve iki ayrı fırtınasında yaşayan ve ataerki, sürgün, asimilasyon ve sömürgeciliğe karşı birbirlerinin sesini takip eden Merziye ve Merzem, “Kimi zaman bir sözcük bir cümle ya da bir şiir bir öykü o kadar derinlikli ve berrak, o kadar yerli yerindedir ki en azından bir an için gerçekten özümüzün ne olduğunu ve gerçek evimizin neresi olduğunu anımsamamızı sağlar” sözündeki gibi dinleyen herkes için ‘evinin neresi olduğunu’ hatırlatan müzik tanrıçaları olarak melodilerle ışıık olmayı sürdürüyor.

Kaynakça

- Clarissa P. Estes, Kurtlarla Koşan Kadınlar, Ayrıntı Yay., 2003
- Elif Sakin&Gülbeyaz Sert, Kadın Dengbêjler, www.bukak.boun.edu.tr/?p=339
- Kakşar Oremar, Jiyana hunermenda canemerg Merziye Rezazî, 2005
<http://www.pen-kurd.org/kurdi/kakshar/jiyana-hunermenda-canemerg-merziye.html>
- Jinen Dengbej, Belgesel, Yönetmen: Atölyemor Kollektifi, Filmmor Kadın Koop., 2007
- Ortadoğu’da Kadın Sesleri: Evrim Hikmet Ögüt, Çalıkuşu’nun Z Raporu programı, Nor Radyo
- Zeynep Yaş, Şakarên Muzika Kurdi 1.&2.ciltler, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yay., 2015

7. Sayı için Yazı Çağrısı

Varlık sorununa dair tartışmalarımızı erkek varlığını da ele alarak devam ediyoruz. Erkekliği, erkek varlığını ele almayı da tıpkı kadını ele aldığımız gibi gerekli ve temel konumuz olarak görüyoruz.

Toplumsal sorunlara köklü çözümler üretmeye çalışırken temel çelişkimiz nedir sorusu önemli. İlk sömürgecinin kadın olduğu gerçeği, toplumsal sorunlara bakışımızı belirlerken temel çelişki nedir sorusuna da yön veriyor. Buna dönük yaklaşımımızı belirliyor belki de. Köle-efendi ya da burjuva-proleter çelişkilerinin de beslendiği zemin olan köle kadın-güçlü, kurnaz erkek çelişkisinin diyalektiğini nasıl ele alacağız? Ya da devletli uygarlığın dışında demokratik bir uygarlığın olduğu tezinden hareketle bu uygarlığın içinde direnen kadın ve erkekleri nasıl anlayacağız? Yaşam deneyiminin kuramını oluşturmaya çalışanlar olarak erkeği salt olumsuz bir yerden ele almak, ya da değişim dönüşümü görmemek ne kadar doğru? Hem erkeklik inşa süreçlerini hem de somut örnekler üzerinden inşa edilmiş erkeklikleri ele alarak, “erkek doğulmaz erkek olunur” belirlemesini nasıl anlamlandıracağız? Freud, Schopenhauer ve daha birçok erkeğin yazıtlarında, yaşamlarında yansıyan kadın düşmanlığının altında yatan gerçek nedir? Geliştirdikleri argümanların erkeklik inşasıyla bağı nedir? Erkeklik ve iktidar ilişkisi kendisini hangi kalıplar içinde somutlaştırır? Ataerkil erkekliğin ötesinde erkek nedir?

Kısacası bugün ciddi bir kimlik bunalımı yaşadığını söyleyen erkeklerin kimlik sorunlarını Jineolojinin ele almaması, yaşam bilimi olma iddiamızı küçülttü. Erkekleri bir özne olarak kendilerinin ele alması tabii ki önemlidir, ancak kadınların bu konuda yapacağı tartışmaların fazlasıyla katkı sunacağına inanıyoruz. Kadın mücadele deneyimi ve diyalektiğimiz erkeği çözümleme noktasında, yaşanan sorunlara somut çözümler üretmede önemli bir güce sahip. Bu anlamda erkek-lik araştırmalarının ulaştığı düzeyi ve sonuçları da değerlendirmek önemli. 1995 yılından bu yana somut olarak "erkeği dönüştürme projesi", "erkeği öldürmek" kavram ve kuramları ile Kürt kadınlarının gündeminde de olan bu konuya eğilen ve araştırmalarıyla katkı sunan akademisyenlerin çoğunluğunun kadın olması üzerinde ayrıca durulması gereken önemli bir ayrıntı.

Ana hatlarını belirtmeye çalıştığımız bu dosya konusuna katkı sunmak isteyen okurlarımızı **25 Ağustos 2017** tarihine kadar, 5 ila 14 sayfa uzunluğundaki yazılarını posta veya e-mail ile bizimle paylaşmaya davet ediyoruz.

8. Sayı için Yazı Çağrısı

Devletçi, dinci, milliyetçi ve bilimci düşünsel kalıpların bize empoze ettiği kadın ve erkek tanımlarından sıyrılmak, her şeyden önce kadın ve erkek doğalarını tanımak, tanımlamak ve anlamakla mümkün. Bu düşünceyle, kadın ve erkek varlıklarını, doğalarını, inşalarını ele aldıktan sonra 8. sayımızda özgür eş yaşam konusunu tartışmaya açıyoruz.

İlk ilmi yapılması gereken alan olan eş yaşamlar, aynı zamanda ilk devrim yapılması gereken alandır. Bu alanın sosyal bilimlerin bu gerçekliğe denk bir önem atfederek ele alınması gerekiyor. Bu nedenle Jineolojî, kadını merkezine alan eşitlik ve özgürlük mücadelesi, toplumsal hakikatin yarılmasının ifadesi olan eş yaşamların sakatlanmasını ele almak ve bunu temel sorunumuz olarak tanımlamak durumunda. Özgür eş yaşam konusu, şüphesiz kadın ve erkek cinslerinin tekil ilişkileriyle daraltılamayacak kadar kapsamlı. Felsefik düzlemde özgür eş yaşamı tartışmak, evrenin hakikatiyle buluşmayı güçlendirecek derin bir varlık-enerji-anlam ve tabi ki özgürlük paradigması geliştirmeyi kapsıyor. İnsan-insan ilişkilerinin (kadın-erkek, kadın-kadın, kadın-çocuk...vb.) ötesinde, insan-doğa ilişkisini de yeniden ele almayı çağırıyor. Demokratik-ekolojik-kadın özgürlükçü bir yaşamın örülmesinin yol ve yöntemlerinin geliştirilmesi, başta eş yaşamın ölçü ve ilkelerinin özgürlük temelinde tanımlanmasına bağlıdır. Yaşamın karşılıklı bağımlılık ve tamamlayıcılık, eşitlik ve farklılıkların birliği esasında inşası her iki cinsin de özgür eş yaşam ilkelerinde buluşmalarını da getirecektir.

8. sayı dosya konusu içinde tartışacağımız bazı başlıkları şöyle belirtebiliriz:

Neden eş yaşama ihtiyaç duyuldu? Eş yaşamın temelleri nedir? Eş olmak evrensel bir zorunluluk mudur? Eş yaşamların ideolojik, felsefi, politik yönlerini nasıl ele alabiliriz? Devletin demografyada kadına biçtiği rol nedir? Kapitalist modernitede cinselliğin tüketilmesi hangi ideolojik-politik araçlarla gerçekleşiyor? Aile-evlilik kültürü ve tarihçesi. Hanedanlık kültürü ve devletin prototipi olarak ailenin inşası nasıl gerçekleşiyor? Ailenin demokratikleşmesi mümkün mü? Özgür eş yaşam neyi ifade eder? Politikaya, yaşama yansımaları, eşbaşkanlık gibi, nasıl ele alınabilir? Özgür eş yaşamda aşkın ve sevginin toplumsallığı nasıl ele alınabilir? Özgür eş yaşam kuramını ve sonsuz boşanma kuramlarını nasıl ele almak gerekiyor?

Ana hatlarını belirtmeye çalıştığımız bu dosya konusuna katkı sunmak isteyen okurlarımızı **10 Kasım 2017** tarihine kadar, 5 ila 14 sayfa uzunluğundaki yazılarını posta veya e-mail ile bizimle paylaşmaya davet ediyoruz.

Ulaşabileceğiniz Noktalar

Adana: Kitapsan

Adıyaman: AKM Kitapevi

Amed:

Lilav Kitapevi

Kafka Kitapevi

Ankara:

İmge Kitapevi

Turhan Kitapevi

Dersim:

Baran Kitapevi

Minerva KitapKafe

İstanbul:

Beşiktaş Mephisto Kitapevi

Beyoğlu Aram Kitapevi

Beyoğlu Mephisto Kitapevi

Beyoğlu Pandora Kitapevi

Boğaziçi Üniversitesi Pandora Kitapevi

Emek Kitap Dağıtım

Kadıköy Aram Kitapevi

Kadıköy İmge Kitapevi

Kadıköy Mephisto Kitapevi

Kırmızı Kedi Kitapevi

Medya Kitapevi

Nişantaşı Pandora Kitapevi

Robinson Crouse 389 Kitapevi

Sarıgazi Sarissa Kitapevi

Scala Kitapevi

Semer kant Kitapevi

İzmir:

Kitapsan

Yakın Kitapevi

Yerdeniz Kitap

Z KitapKafe

Mersin:

Kitapsan

Sokak Kitap ve Kahve Evi

Konya: Kitapsan

Mardin Kızıltepe: Ekin Kitapevi

Eskişehir: Sahaf Kafe

Van: Omedya Kitapevi

KKTC:

Işık Kitapevi

Almanya:

Mezopotamya Kitapevi

* Daha pek çok noktada dergimizin dağıtımı yapılmaktadır... Burada yazmayan noktalar için bizimle iletişime geçebilirsiniz jineolojidergisi@gmail.com,
www.jineolojidergisi.org

JINEOLOJÎ

ABONELİK BİLGİ FORMU

Adı Soyadı:
Adresi:
E-mail:
Tel:
Teslim Adresi:
Abone Olacak Dergi: JINEOLOJÎ
Abonelik Koşulları: Yıllık Abonelik Bedeli: 50 TL / Yurtdışı Abonelik Bedeli: 60 Euro Türkiye Ziraat Bankası Diyarbakir Şubesi Rojda Yıldız Hesap No: 74457524-5002 IBAN: TR 66 0001 0020 0074 4575 2450 02

